נושאים באגרות הראי"ה

פוליטיקה ועניינים ציבוריים על סדר היום

110 אגרות · כרכים א', ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ונוסח כל האגרות שבנושא, כל אחת עם התמצית שלה

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

האגרות בנושא זה מלוות את המעבר הגדול של ארץ ישראל: מן השלטון העות'מאני, דרך מלחמת העולם הראשונה והצהרת בלפור (ראו בפרשת הצהרת בלפור), אל השלטון הבריטי וראשית המוסדות הלאומיים של היישוב. בכל שלב הרב קוק נדרש לשאלות ציבוריות: גיוס צעירים לצבא העות'מאני, בחירות בוועד העיר ביפו, ההתאגדות של 'אגודת ישראל', הצהרת בלפור, בחירת נשים (ראו בפרשת בחירת נשים ואספת הרבנים (תר"פ)) לאספת הנבחרים, והיחסים עם הנציב העליון.

שני עקרונות בולטים בדרכו של הרב קוק. הראשון: הרבנות הכללית צריכה להיות "שוה לכל המפלגות כולן" (כרך ב', אגרת שנא), לתמוך בטוב שבכל אחת ולהתרחק מן הרע. והשני: הפוליטיקה של ישראל אינה יכולה להתנתק מן הקודש, כי "עוד לא נפרדה כל כך המדיניות אצלנו מן הדת" (כרך ד', אגרת אכד).

בימי השלטון העות'מאני

כרך א', אגרת קעד: לדודו, ר' יהודה ליב פלמן, אחרי מהפכת 'התורכים הצעירים': אין מה לפחד מן השינויים בשלטון ומן הגיוס לצבא.

"ולעומת זה יכולים הם לעלות בכל מדרגות הממשלה גם היותר גבוהות"

כרך א', אגרת רמט: לוועד עקרון: יש לעזור למשפחות של הצעירים, נתינים עות'מאנים, שיגויסו לצבא.

"כי הלא כולנו יודעים שאלה העובדים בצבא את משא הכלל הנם נושאים, וראוי שהכלל ישים לב למעמדם"

כרך ב', אגרת שנא: לוועד העיר הכללי ביפו, בעניין המועמדים לבחירות: הרב קוק מוסר את הבחירה לוועד הדתי, כי הרבנות הכללית צריכה להיות שווה לכל המפלגות.

"ובכל לב ארצה לתמוך את כל הטוב שבהן ולנער את כל הרע שבהן בלא שום משוא פנים"

כרך ב', אגרת תג: לד"ר אברהם מויאל: הרב קוק תומך באספה לתעמולה נגד מעוררי השנאה לישראל אצל הממשלה ואצל הערבים.

"בלב הממשלה ואחינו הערבים תושבי הארץ, אין מקום להטיל ספק בדבר"

'אגודת ישראל'

הרב קוק היה שותף בראשית 'אגודת ישראל', ונסע בשנת תרע"ד (1914) לכינוס שלה. אבל עמדת מנהיגיה כלפי הציונות והצהרת בלפור הרחיקה אותו מהם.

כרך ב', אגרת תריז: להרב אברהם מנדל הכהן: יש להתאחד עם 'אגודת ישראל', כדי שלא יהיה פילוג במחנה יראי ה'.

כרך ב', אגרת תרפ: ל'אגודת ישראל': הרב קוק מקבל את צירופו למועצת גדולי התורה, ומתפלל שהעבודה תהיה לתשובת העם.

"להכשיר לבבות ולכונן דרכים לתשובת עם ד', אל ד' ואל טובו"

כרך ג', אגרת תתעה: לד"ר זאב יעבץ: מנהיגי 'אגודת ישראל' יצאו נגד הצהרת בלפור. הרב קוק מסביר מדוע אגודות של 'המזרחי' לבדן לא ימשכו את רוב שומרי התורה, ולכן ייסד את 'דגל ירושלים'.

"הצד החילוני שבציונות, הטיל כ"כ זועה, ואולי גם לא שלא בצדק לגמרי, על המון רב תמימי לבב"

כרך ד', אגרת אנג: תעודה לבנו, הרצי"ה: הרב קוק מסמיך אותו למסור את דעתו באסיפת 'אגודת ישראל' בווינה, בייחוד על המצב החדש בארץ.

"דברי אלה ימצאו את הד קולם בלבם הטהור של גדולי ישראל הנאספים לאסיפה הגדולה הזאת"

הצהרת בלפור והשלטון הבריטי

כרך ג', אגרת תתנב: לבנו, הרצי"ה: ההצהרה של הממשלה "להקים ניר ישראל על אדמתו" הרהיבה רבבות.

"של הממלכה פה להקים ניר ישראל על אדמתו, הן הרהיבו רבבות אלפי נפשות"

כרך ג', אגרת תתנו: לבנו, הרצי"ה: רושם ההצהרה לא נמחק. היא חוליה בשלשלת המאורעות שבהם רואים את יד ה'.

"שעינינו רואות בהן בבהירות מוחלטה יד ד' הטובה על עמו ונחלתו"

כרך ג', אגרת תתפד: לד"ר זאב יעבץ: היסוד הפוליטי של ישראל אינו יכול להישען לאורך זמן על כוחות של אחרים.

"אמנם לדידי היסוד הזה של ההשתמשות ע"י היצירות הפוליטיות של כוחות אחרים, הוא חזון עובר"

כרך ד', אגרת אלב: למלך ג'ורג': תודה בשם ישראל על הבית הלאומי.

"על התגשמות הכרזת הו"מ לכונן לישראל בית לאומי על הארץ אשר נתן ה' לאבותינו"

כרך ד', אגרת ארצה: לר' א' אייזנברג, על התעמולה להשאיר את הנציב הרברט סמואל בתפקידו: הרב קוק דיבר עם הנציב על צער היהדות בפרידתו.

"אמנם לא שמעתי ממנו שום אפשרות לשנוי המצב"

כרך ד', אגרת אשה: לנורמן בנטוויץ': בקשה להקל בעונשו של איכר חולה מעקרון, שמאסרו מסכן אותו ואת אשתו.

"יהיה נא מטוב אדוני לבסם את דינו"

בחירת נשים לאספת הנבחרים

בשנת תר"פ (1920) נערכו הבחירות הראשונות לאספת הנבחרים של יהודי ארץ ישראל. שאלת זכות הבחירה לנשים עוררה מחלוקת חריפה, והרב קוק כינס אספת רבנים לדון בה.

כרך ד', אגרת תתקפ: לוועד 'המזרחי', מכתב גלוי: הרב קוק בוחן את שאלת בחירת הנשים משלושה צדדים: הדין, טובת הכלל והאידיאל המוסרי.

"ב) בדבר טובת הכלל, אם תצמח טובה לישראל מן החיוב או מן השלילה"

כרך ד', אגרת אכד: תשובה כללית לשואלים: יש לכנס אספה של רבני הארץ. המשפחה בישראל קדושה יותר, ויש לשמור על הבית מפני מחלוקות הבחירות.

"הבית אצלנו הוא גם עתה מכון-קדש"

כרך ד', אגרת אכח: החלטות אספת הרבנים: כדי שלאספת הנבחרים יהיה ייפוי כוח לאומי כללי, יש לבטל את הסעיף על השתתפות נשים. ולאספה אין שום סמכות בענייני קודש ודת.

"אם לא יתבטל הסעיף הזה, הרי זה גורם שתהיה האספה נחשבת רק בתור אספה של מפלגה"

מה מלמדות האגרות

רבנות לכולם. הרבנות צריכה "לתמוך את כל הטוב שבהן ולנער את כל הרע שבהן בלא שום משוא פנים" (כרך ב', אגרת שנא).

לראות את יד ה' בפוליטיקה. בהצהרת בלפור רואים "יד ד' הטובה על עמו ונחלתו" (כרך ג', אגרת תתנו), אבל השעבוד לכוחות אחרים הוא "חזון עובר" (כרך ג', אגרת תתפד).

אחריות כלפי הכלל. מי שנושא במשא הכלל, כמו הצעירים המגויסים, ראוי "שהכלל ישים לב למעמדם" (כרך א', אגרת רמט).

לשמור על הבית. גם בשאלות מדיניות הרב קוק רואה את המשפחה כיסוד, כי "הבית אצלנו הוא גם עתה מכון-קדש" (כרך ד', אגרת אכד).

הרב שלמה אבינר על הנושא

הרב אבינר מביא את פסקו של הרב קוק בשו"ת "משפט כהן": בזמן שאין מלך, משפטי המלוכה, הנוגעים למצבה הכללי של האומה, חוזרים לידי האומה בכללה, וכל מנהיג שהתמנה להנהגת האומה על פי דעת הכלל עומד במקום מלך לעניין זה. הרציו"ה למד מכך שלהנהגת המדינה בזמננו יש ערך של מלכות במידה מסוימת, אף שצריך זמן עד שתגיע לשלמותה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

נוסח האגרות – עם ביאור

110 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קסג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' תשרי תרס"ט - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

הרב קוק מבקש שהאגודה של ר' יצחק אייזיק הלוי לא תפזר את כוחותיה על מינוי 'חכם באשי' בכל תורכיה. די להשתדל שהמשרה בירושלים תהיה בידי יראי ה', והעיקר הוא הרמת קרן התורה בישיבות. משרת החכם באשי איבדה את גדולת התורה והפכה לפקידות. לכן יש לשאוף שיהיו בארץ ישראל תלמידי חכמים גדולים שראויים 'להתייצב בהיכלי מלך'.

עיקרי הדברים

- משרת החכם באשי - ירידתה.
- העיקר: הרמת קרן התורה בישיבות.
- תלמידי חכמים הראויים להיכלי מלך.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ו' לתשו' תשרי תרס"ט[4].

שלו'[5] וברכה וגמח"ט[6] לכ'[7] הרב הגאון הגדול רב פעלים מו"ה[8] יצחק אייזיק הלוי שליט"א[9].

יקרת כ"ג[10] מי"ט אלול העבר הגיעתני לנכון.

מאד מאד אשתוקק, שלא תפזר האגודה, שכת"ר[11] שי'[12] הוא היושב בראשה, את כחותיה ע"ד[13] עניני מינויי החכם-בשיים ביחוד בכל תוגרמה. ["החכם באשי": הרב הראשי מטעם השלטון העות'מאני; תוגרמה היא טורקיה] כי חוששני מאד שתפסת מרובה לא תפסת. לעת עתה ראוי להשתדל, שתהי'[14] משרת הרבנות-מטעם הזאת מסורה בירושת"ו[15] ביד יראי ד', ובדרך אגב ראוי לשום עין ג"כ[16] על יתר המקומות. אבל חלילה להחליף עבודה זו בעבודה העיקרית של הרמת קרן התורה, ע"י[17] ישיבות טובות, המחודשות ברוח חיים ובקדושת אמת, שזה יכין כל הנצחון לעתיד בע"ה[18]. בודאי הי'[19] טוב אם אפשר הי' לשמור את משמרת הרבנות הרשמית בידי גדולים, גאוני תורה, אבל הננו רואים שזהו דבר שא"א[20], ולקהלות האשכנזים אין זה נוגע כמעט, כי"א[21] בדרך שלילי, שלא תמסר המשרה בידי משחיתים. כמובן הירידה הראשונה, שכבר נפקעה גדולת התורה לפי ערך מהרבנות הזאת, היא הכשירה את הירידות האחרות. כי מעכשו אין פה להגיד להממשלה שיסוד הרבנות הבשיית היא באמת לפתור את השאלות של הדת, במקום שכל גדולי הרבנות שבמדינות מסופקים, שהיא יודעת היטב שכבר נפקעה גדולה זו מכבר, ושלא ימצא לה יושב על כסא הרבנות בקוני שיהי'[22] דומה להרא"מ[23] [רבי אליהו מזרחי (הרא"ם), רבה הראשי של קושטא במאה ה-16] או להחכם ר"י בכר דוד בעל "דברי אמת" [מרבני קושטא במאה ה-18] בדורותיהם, וממילא מתלבשת היא בצורה של פקידות בממשלה, לצרכם של בני אותה הדת. ובאיזה כח נלחם. ע"כ[24] הננו צריכים לשוב לרומם את כח התורה במעלה עליונה, ולהשתדל שיהיו בעתיד מגדולי ת"ח[25] באי'[26] אנשים הראויים להתיצב בהיכלי מלך, אז יהי ד' עמנו, ונכונן יתד לעמנו במקום קדשו.

אחתום בברכה באה"ר[27], כנה"ר[28] ונפש ידידו דוש"ת[29] בהדרת כבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. וגמח"ט - וגמר חתימה טובה
7. לכ' - לכבוד
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. כ"ג - כבוד גאונו
11. שכת"ר - שכבוד תורתו
12. שי' - שיחיה
13. ע"ד - על דבר
14. שתהי' - שתהיה
15. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
16. ג"כ - גם כן
17. ע"י - על ידי
18. בע"ה - בעזרת השם
19. הי' - היה
20. שא"א - שאי אפשר
21. כ"א - כי אם
22. שיהי' - שיהיה
23. להרא"מ - להרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. ע"כ - על כן
25. ת"ח - תלמידי חכמים
26. בא"י - בארץ ישראל
27. באה"ר - באהבה רבה
28. כנה"ר - כנפשו הרמה
29. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב מרחשוון תרס"ט - יפו **נמען:** ועד ה'תורכים הצעירים' ביפו

הרב קוק משבח את מטרת הוועד, הפרחת הממלכה העות'מאנית לטובת כל עמיה. הרב קוק מתאר את ההתקפה המזוינת על בית סלוצקין, שבה נפצעו הזקן ובתו, ואת הפחד מלילות החורף. הרב קוק מבקש חקירה של החשודים והצבת שמירה קבועה בשכונת נווה שלום.

עיקרי הדברים

- תיאור ההתקפה.
- בקשת חקירה ושמירה מהשלטון החדש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב חשון תרס"ט[4].

כבוד הועד הנכבד של התורקים הצעירים, שלו'[5] ורב כבוד ואהבה.

כבודכם, אדונים נכבדים, הגדול בעיני, ובעיני כל ישרי לב, ומטרתכם הנכבדה לעבודת הפרחת הממלכה העותמנית להצלחת כל העמים היושבים בה, לאשרם בחיי שלוה, בטחה וכבוד, המגדלת את ערך מוסריותכם המשוכללת במדרגה גבוהה מאד, בעיני ד' יוצר האדם ובעיני התבל התרבותית כולה, - ערך כבודכם זה, המתנוצץ בעטרת זיו על ראש ועדכם הנכבד, יברכהו ד', הוא יניע אותי להעיר את כבודכם בדברים מעטים, אשר אקוה שיש בהם די לפי מעלת בינת לבבכם ויושר נפשכם הכבודה.

המאורע המעציב והמחריד, אשר אירע בעירנו, בבית אחד התושבים הישרים והשקטים, האדון סלוצקין, [ר' אברהם מרדכי סלוצקין, מנכבדי יפו] אשר התנפלו עליהם שודדים מזויינים בכלי מות, וברצח ירו מקני רוביהם גם פצעו את האדון סלוצקין, איש זקן ונכבד מאד, ואת בתו, ורק בחמלת ד', אשר הטיל פחדו על הרוצחים, נמלטו כל בני הבית ממות בידי הרשעים השודדים, ורצח זה, אשר נעשה בלילה שוקט ומואר קצת, יפיל פחד על כולנו, לדאגת לילות החורף הארוכים והחשכים, המתלווים לפעמים עם גשמים עזים, סערות וברקים ורעמים, שקול צעקת אנשים לא ישמע בגללם. ד' יודע כמה נבלות ורעות נוראות יכולים לעשות רשעים שודדים, אם לא נקדם בעצה נכונה של הטלת פחד המשפט, בחקירה על הנחשדים בהוכחות גלויות, ולהעמיד בכח הממשלה המתוקנת שמירה בטוחה באנשי חיל אמיצים ונאמנים.

בטוח אני, שבטחון החיים והרכוש של כל יושבי הממלכה המאושרה בכלל, ושל כל יושבי עירנו בפרט, נוגע הוא אל לבכם הטהור ומלא דעה ויושר, ועל כן אקוה, שלא תאחרו את הדבר הגדול הזה הדורש זירוז מיד, ותראו את פעלכם הטוב להשקיט את בני עירנו בכלל, ואת יושבי הפרור "נוה שלו'" [שכונת "נווה שלום" ביפו, מן השכונות היהודיות הראשונות מחוץ לחומות יפו] בפרט, הנרעדים מהפחד אשר בא להם, ולהושיבם לבטח בחסד עליון, אשר יתן לכם רוח עצה וגבורה.

החותם בתקוה טובה וברגשי כבוד עמוקים וכבירים,

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' כסלו תרס"ט - יפו **נמען:** דודו, ר' יהודה ליב פלמן

הרב קוק מרגיע את דודו לגבי השינויים בשלטון העות'מאני. אין מה לפחד מגיוס לצבא: אפשר לפדות אותו בחמישים לירה תורכית (כ-400 רובל כסף), ותלמידי חכמים פטורים. ייתכן שיהיה אוכל כשר וחופש בשבתות. השלטון החדש מכבד מאמינים. הרב קוק מעודד עשירים להתיישב בארץ.

עיקרי הדברים

- המהפכה התורכית - אין לפחד.
- גיוס לצבא, פדיון ופטור לתלמידי חכמים.
- עידוד עלייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' כסלו תרס"ט[4].

לכבוד דודי היקר הישיש הנכבד ותיק וחסיד מלא דעת ויראת ד', מו"ה[5] יהודא ליב פעללמאן שליט"א[6], וכל אשר לו, וכל יו"ח[7] וצאצאיו כן יפקדו לטוב. לברכה והצלחה, ממקור כל הברכות חיים עד העולם.

תלי"ת[8] על החוה"ש[9] אשר עמנו כולנו, כה לחי.

שמחתי בדברים אשר בחתומיו זיכה לנו, [במכתבו] לבשרנו משלומו הטוב, ולדרוש את שלו'[10] כולנו. ב"ה אשר גבר עלינו חסדו לשבת בארץ חמדתנו, אשר לעד יסדה להיות מקודשת לפניו ב"ה מכל הארצות מראש מקדם ועד עולמי עד.

מהחדשות אשר צמחו בממשלה, [השינויים בשלטון העות'מאני, אחרי מהפכת "התורכים הצעירים"] אשר הפקיד צור ישראל ב"ה את ארצנו הקדושה בידה, עד אשר תחזור במהרה בימינו בקרוב לבעלי האמתיים, זרע עבדיו ינחלוה, אין מה לפחד כלל וכלל. אדרבא אנו רואים יד ד' שהכל לטובה, ולהצמחת קרן ישועה. גזרת הא"ח[11] [גזרת הגיוס לצבא העות'מאני] נפדית היא בחמישים לירה טורקית, [אפשר לפטור ממנה בתשלום של חמישים לירות תורכיות] שהוא ערך קרוב לארבע מאות רו"כ[12]. גם כל מי שהוא צורבא מרבנן [תלמיד חכם (ארמית)] פטור ע"פ[13] דין המלכות, שחכמים פטורים. [על פי בבא בתרא ח: "רבנן לא צריכי נטירותא" – תלמידי חכמים אינם צריכים שמירה] גם אפשר יהי'[14] בעה"י[15] להמציא שיהי'[16] מאכל כשר לאחב"י[17], ושיהיו משוחררים בשבתות וימים טובים, ולעומת זה יכולים הם לעלות בכל מדרגות הממשלה גם היותר גבוהות. והם אוהבים דוקא את המאמינים בד' ית"ש[18] ובתוה"ק[19], וכבוד התורה גדול בעיניהם. בקיצור אין לפחד מזה כלל וכלל, ואשרי מי שמזכהו השי"ת[20] בעושר ונכסים ומתישב על אדמת הקודש, שיראה עולמו בחייו מזיו נועם קדושתה, ויופי חמדת אוירה הנעים והטהור, אשר ממעט מהנגלות נוכל להציץ כמציץ מן החרכים [שיר השירים ב, ט] את הנסתרות לד' אלהינו, בתפארת זיו הדרה, כבודה ופארה, ד' יכוננה מהרה מהרה ברב טוב לבית ישראל.

כן אבקשהו נא לשמחנו לפרקים תכופים במכתביו היקרים, לבשרנו משלומו הטוב, ושלו'[21] כל אשר אתו וכל זרעו מקרוב ומרחוק, יברכם ד' בשפע ברכתו וטובו. והי'[22] זה שלו' וברכה מהררי קודש, כנפשו היקרה ונפש בן אחותו קשור באהבתו בכל לונ"ח[23], מצפה לתשועת ד' על עמו בחבל נחלתו [דברים לב, ט] במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יו"ח - יוצאי חלציו
8. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
9. החוה"ש - החיים והשלום
10. שלו' - שלום
11. הא"ח - האורח חיים
12. רו"כ - רובל כסף
13. ע"פ - על פי
14. יהי' - יהיה
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. שיהי' - שיהיה
17. לאחב"י - לאחינו בני ישראל
18. ית"ש - יתברך שמו
19. ובתוה"ק - ובתורתנו הקדושה
20. השי"ת - השם יתברך
21. ושלו' - ושלום
22. והי' - והיה
23. לונ"ח - לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' טבת תר"ע – יפו **נמען:** ועד עקרון

הרב קוק מבקש מהוועד לעזור למשפחות של הצעירים, נתינים עות'מאנים, שיגויסו לצבא. הם נושאים במשא הכלל, ושירותם יבטל את מס הפטור מהשירות.

עיקרי הדברים

- סיוע למשפחות המגויסים לצבא העות'מאני.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' טבת תר"עין.

לכבוד הועד הנכבד בעקרון ת"ו, שלו'[4] וברכה.

אהובי היקרים,

הנני בזה להציע לפני כבוד הדרתם, לטכס עצה ע"ד[5] הצעירים, נתיני עותומניה, העומדים לעבוד בצבא. [לאחר מהפכת "התורכים הצעירים" (תרס"ח) הוטל גיוס חובה לצבא העות'מאני גם על נתינים יהודים] יראו נא דרך ישרה, איך להיות לעזרה למשפחותיהם, בעת אשר יעלה עליהם הגורל ללכת לעבודה. כי הלא כולנו יודעים שאלה העובדים בצבא את משא הכלל הנם נושאים, וראוי שהכלל ישים לב למעמדם. ובפרט שהמס של האסכריה [מס הפטור משירות צבאי ("בדל אסכריה"), שהוטל על נתינים לא מוסלמים; משהוחל הגיוס, מס זה היה אמור להתבטל] הוא מיוחד בשביל העבודה, וכפי הנראה שיסולק ע"י[6] עבודת אחינו אלה.

אחכה לתשובתם בקרוב.

בכבוד וברכת ד' מציון

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. שלו' – שלום
5. ע"ד – על דבר
6. ע"י – על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שנא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אדר תרע"א - יפו **נמען:** ועד העיר הכללי ביפו

בעניין המועמדים של הפרושים לבחירות: הרב קוק מוסר את הבחירה לוועד הדתי של הפרושים, כי הרבנות הכללית צריכה להיות שווה לכל המפלגות.

עיקרי הדברים

- אי מעורבות בבחירות.
- הרבנות שווה לכל המפלגות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ' אדר תרע"א[2].

לכבוד ועד העיר הכללי [הוועד שייצג את כל יהודי ירושלים] פעה"ק[3] ת"ו[4], שלו'[5].

קבלתי מכתב מטעם הועד לבקרת הבחירות. ע"ד[6] הקנדידטים של הפרושים. [על דבר המועמדים מטעם העדה] האשכנזית ה"פרושים" לבחירות] וכאשר איני מוצא את מצב רוחי נכון להכנס בתוכן פרטי של איזה מפלגה שתהי'[7], כי יחושי, [כי יחסי] כלומר יחש הרבנות הכללית לישובנו באי"י[8] שיפו היא ג"כ[9] בכללו, בתור עיר מרכזית, הוא שוה לכל המפלגות כולן, ובכל לב ארצה לתמוך את כל הטוב שבהן ולנער את כל הרע שבהן [ולסלק את כל הרע שבהן] בלא שום משוא פנים, ע"כ[10] מסרתי את דבר בחירת הקנדידטים, לחברי ועד הדתי הפרושים. [לחברי הוועד הדתי של העדה]

כברכת ישראל, בארץ ישראל הגוי כולו.

ברכתי אתכם בשם ד',

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. פעה"ק - פה עיר הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. שתהי' - שתהיה
8. באי"י - בארץ ישראל
9. ג"כ - גם כן
10. ע"כ - על כן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א תמוז תרע"א - יפו **נמען:** ועד העיר הכללי ביפו

בסכסוך בין ועד העיר לוועד הדתי: הרב קוק לא שמע על 'מרידה' רשמית, ודברי יחיד אינם רשמיים. הרבנות אינה זקוקה לעזרת הוועד הדתי, כי היא עוסקת בכל ענייני החיים ולא רק בדת. הוועד הדתי הוא שנעזר ברבנות. הרב קוק מוחה על הדרישה שהרבנות 'תערוב' לוועד העיר. הרב קוק קרוב לשני הוועדים, ומציע לשכך את הקנטור.

עיקרי הדברים

- סכסוך בין הוועדים.
- הרבנות - בכל ענייני החיים.
- דחיית הדרישה לערבות.
- קריאה לשלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א תמוז תרע"א[4]. [י"א בתמוז תרע"א (1911)]

לכבוד ועד העיר הכללי פה, [ועד הקהילה הכללי של יהודי יפו, לצד "הוועד הדתי" שעסק בענייני הדת] שלו'[5].

כעת ממש קבלתי את מכתב הועד הנכבד, והנני מוצא לי לחובה להעיר עליו איזה הערות.

א) אנכי לא שמעתי בכלל דברי מרידה רשמיים, מועד הדתי ביחס לועד העיר, לומר שאיננו מודה בו, בשעה שכולם יחד השתתפו בהקמתו של האחרון.

ב) דברי יחיד, אפילו אם היה גם עכשיו ראש הועד, לא יוכלו להחשב לרשמיים, וק"ו[6] שהוא רק מי שהיה ראש הועד, וכעת הראשות היא נשואה ביד אחר, שאין להתיחש כלל עם דבריו כעם דברים רשמיים, אלא כעם כל דעת יחיד, האומר את השקפותיו הפרטיות.

ג) אין אני רואה בהועד הדתי עזר להרבנות, באותו המובן שאני מחזיק את ה"רבנות" שאני נושא את דגלה, רבנות העסוקה תמיד בכל עניני החיים אשר לישראל בארץ ישראל, ועומדת בקישור תמידי אודותם גם כלפי חוץ, ואיננה מתגדרת בשום אופן רק בעניני הדת לבדם, אע"פ[7] שהענינים הם לה חביבים וקדושים מאד. ובפה מלא אני אומר, שהרבנות מצדי איננה זקוקה כלל לשום עזר מצד הועד הדתי. אמנם הועד הדתי נכבד הוא לעירנו, מפני שהענינים הדתיים גם הם ענינים חברתיים הם, וצריכים הם ועד מאנשים המסורים להענינים ההם בלב שלם, לפקח על תקנתם, והועד הזה מוצא הוא על-כן עזרה בהרבנות.

ד) מוחה אני נגד המבטא, "שהרבנות צריכה לערוב לועד העיר" בעד קיום התנאים, שבין הועדים. מעולם לא שמעתי חובת ערבון כזה, שתבוא לחול על יחיד ממעשה יחידים או רבים אחרים, בלא הגדרה קודמת, ובלא בירור קדום, אם יש ביד היחיד לשאת עליו ערובה זאת, גם באין הוכחה משפטית

מספקת, אם חלה חובה זו על היחיד, עד כדי אותה המדה של כניסה בערבות. ובפרט שאנכי לא פעם אחת גליתי את דעתי, שהנני קרוב במדה אחת לשני הועדים יחד. כל כח העושה איזה בנין וסידור בענינינו בארץ ישראל חביב עלי, במעמקי רוחי, ומתוך כך לא שלחתי אנכי מצדי אנשים ביחוד לועד הדתי, שהנני מכירו רק לצורך כללי אחד מצרכי העיר, ולא בשום אופן ליסוד המבסס את הרבנות, במובני אני.

ה) בשום אופן לא אאמין שירצה הועד הדתי למלוך מעצמו על עניני העיר, וק"ו שאי-אפשר הדבר שיפגוש מצד הרבנות שום הסכמה ע"ז[8], אם יעלה דבר מוזר כזה על דעתו. גם לא ארצה להאמין, שועד העיר שהרבה כ"כ[9] להראות את מרצו לטובת מנוחת העיר, אחדותה ושלומה, יתחיל כעת, מפני סבת איזה דברים שיש בהם תוכן של קנטור, שנשמעו מפי יחיד לאוזן יחיד, להרוס את כל יסוד בנינו.

אנכי מצדי איני מוצא כאן רגע של חירום, וארשה לעצמי ליעץ את כבוד ועד העיר הנכבד מאד, להשקיף על ענין פעוט זה, של דברי הקיגטוריא הפרטיים, במבט של מנוחה וגודל נפש הראוי לו.

והנני עומד תמיד לעזור לפשר את הענינים המסוכסכים הנוגעים למצב עירנו, לכל מפלגותיה בתור חטיבה אחת חשובה מחלקי ישובנו הקדוש והחביב בארץ אבות, ולהרגיע את הלבבות בדרך שלו' ואהבת אחים, שלו' שלו' לרחוק ולקרוב. [על פי ישעיהו נז, יט]

ברגשי כבוד נעלים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. וק"ו - וקל וחומר
7. אע"פ - אף על פי
8. ע"ז - על זה
9. כ"כ - כל כך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט אלול תרע"א **נמען:** מר שטרקמטר (פקידות יק"א)

פרץ סכסוך בין הפקידות לאיכרי עקרון. הרב קוק מבקש שהעניין לא ייצא מגבול ישראל ולא יהפוך למריבה פומבית, ושייפתר ביושר ובשקט, לכבוד הברון והפקידות.

עיקרי הדברים

- סכסוך יק"א עם איכרי עקרון.
- בקשה להימנע מתגרה פומבית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ט אלול תרע"א[2],

אדון נעלה ומרומם מאד, רב פעלים, מר שטרקמטר, [ככל הנראה מנהל בפקידות של הברון רוטשילד] שלו'[3].

אדוני הנכבד,

באלו הימים, דאבה נפשי מאד, לשמע שנתהוו ענינים מסוכסכים, ביחש כבוד הפקידות, [הנהלת המושבות מטעם הברון רוטשילד] אל האכרים בני עקרון. והנה כאשר מאז ידעתי את מגמת הפקידות, להנהיג את האכרות העברית בארץ ישראל, בצדק ויושר, הנני בטוח שגם כעת תחת הנהלת כבודו, רק המטרה הרוממה הזאת של הנהגת יושר וצדק, היא מגמתה. איני יודע ובקי בפרטי הענינים מה שיש בין האכרים וההנהגה הפקידותית, אבל איך שיהי'[4], בשם כל הקדוש לנו, אבקש ואחלה את פני הדרת כבודו, שיראה נא בחכמת לבבו וביושר דעתו הרחבה, שלא יצאו הענינים הללו מגבול ישראל, [שלא יגיעו לשלטונות הנכרים] ולא יקבלו צורה של תגרה פומבית, למען לא יהפך לנו חלילה ענין זה לרועץ [למכשול (על פי מלכים א יא, יד)] לכל מגמותיהם של טובי האומה, בארץ ישראל, אשר בצדק אחשוב את הדרת כבודו על דגלם.

אקוה בע"ה[5], שאתכבד לקחת שיחה מיוחדת בזה עם הדרת כבודו באלו הימים. אבל לשעה, הנני כופל בקשתי מכבודו, בשם כל ישראל, אשר עיניהם נשואות למנוחת ישובנו בארץ ישראל, להתפתחותו וכבודו, שיראה נא כבוד אדוני שילכו הענינים הללו במהלך של שקט, עד אשר יקבלו פתרון הגון בדרך היושר והכבוד הראוי, לכבוד הברון הנדיב ולכבוד הפקידות וראשי מנהליה.

ברגשי כבוד נעלים מאד.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. שלו' - שלום
4. שיהי' - שיהיה

5. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אלול תרע"א **נמען:** הרב הראשי של צרפת, ר' אלפרד לוי

פקידות יק"א לוחצת על איכרי עקרון (מזכרת בתיה), אנשים ישרים ועובדים קשה, לחתום על חוזה קשה: ריבית, שלילת זכויות של משפחות שראשן נפטר, ועוד. הברון לא תבע מהם קודם את הקרן עד שתהיה להם פרנסה. הרב קוק מבקש מהרב לוי לדבר עם הברון ועם הפקידות כדי להקל.

עיקרי הדברים

- החוזה הקשה לאיכרי עקרון.
- ריבית ושלילת זכויות.
- בקשת התערבות אצל הברון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג אלול תרע"א[2].

להדרת כבוד אדם המעלה, הרב הגאון הגדול בישראל ובאדם, מר א, לוי [הרב אלפרד לוי, הרב הראשי של צרפת] שליט"א[3], רב הכולל למדינת צרפת יצ"ו[4].

הנני נאלץ בזה לבא במכתבי אל הדרת כתר"ה[5], בנוגע לאחינו האכרים היושבים בכפר עקרון, היא "מזכרת בתיה" מיסוד כבוד הברון הנדיב מר עדמונד רוטשילד שיחי'[6], שהם אנשים ישרים ופשוטים, אכרים טובים במלא המובן, עובדים חרוצים, אוהבים את הארץ ואת עמלה, וזה רבות בשנים, אשר השליכו משכנותיהם בחוץ לארץ ובאו לחסות בכנפי נדיבות כבוד הברון. ואם כי מסבות צדדיות, מצד עול הממשלה במסים וחוב העשור [מס "המעשר" העות'מאני על התוצרת החקלאית] העולה לסך גדול מאד המיגע את האכרים, אינם יכולים עם כל עמלם להיות ברחבה, הנם שמחים בחלקם, שהם יושבים על אדמת הקודש, ומפתחים ומשדדים אותה.

והנה באלו הימים החלה פקידות יק"א[7] [חברת ההתיישבות היהודית (JCA), שקיבלה מן הברון רוטשילד את ניהול מושבותיו] ללחוץ אותם מאד, בהכריחה אותם לחתום על חוזה שיש בו תנאים קשים להם מאד מאד, שלא יוכלו לחיות בהם, והדבר עומד במצב קשה מאד. רחמי כל איש בעל רגש מוכרחים לפול על האכרים העניים והתמימים הללו, אשר פתאום הוקפו בהמון חוקים כבדים מנשא, נוסף על עול הזר המוטל עליהם.

בצר להם פנו אלי, שאהי'[8] להם למליץ יושר. ובאשר באמת ידעתי את ענים, וכמה שהוא נמנע מהם להכנס, במצבם החלש כעת, בעול חיובים כאלה, אשר מלפנים לא ידעום. כי גם עיקר הקרן לא תבע מהם כבוד הברון, כי אם כאשר יבא חשבון שיש להם די סיפוק פרנסתם, כדרך חיי האכר, וק"ו[9] שאין ביכלתם לזקוף עליהם תנאים של רבית, (לבד האיסור מצד התורה), ושלילת זכויות של משפחה שנשארה בלא עובד, ע"י[10] סבת מות ראש המשפחה, וכיוצא בזה. אבקש בזה את הדרת כבוד גאון מר נ"י[11], שיהיו דבריו הנכבדים עם כבוד הדרת הברון ועם ראשי הפקידות, להמתיק את חומר הדין מעל האכרים האומללים, ולתן להם אפשרות להתמיד בעבודתם, לשכלל את אדמת הקודש בעמל נפשם.

בתקותי, שישים כתר"ה מקום לדברי, ויואל לכבדנו בתשובתו הרוממה, הנני חותם בברכת השנים כנה"ר[12].

הק אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
5. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
6. שיחי' - שיחיו
7. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
8. שאהי' - שאהיה
9. וק"ו - וקל וחומר
10. ע"י - על ידי
11. נ"י - נרו יאיר
12. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אלול תרע"א **נמען:** הברון אדמונד דה רוטשילד

פנייה ישירה לברון: איכרי עקרון הם עובדים ישרים, מסתפקים במועט ומכירים את חסדו. עתה הפקידות דוחקת אותם לחתום על שטרות חדשים בחיובים שהם מעל כוחם. הרב קוק מבקש שהברון יצווה לא ללחוץ אותם ולא לגרוע את זכויותיהם.

עיקרי הדברים

- פנייה לברון בעניין איכרי עקרון.
- בקשת רחמים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג אלול תרע"א[2].

בספר חיים טובים יכתב ויחתם, הדרת כבוד נדיב הנדיבים, עטרת מין האדם וצניף תפארת ישראל, הוד הברון עדמונד די רוטשילד [הברון אדמונד דה רוטשילד, "הנדיב הידוע", מייסד ותומך המושבות] שיחי'[3] לאורך ימים טובים, וכל אשר לו לברכה וכל טוב סלה,

אדוננו הרם,

הנני מוצא את עצמי מחוייב ואנוס להושיט דברי אלה אל הדרת כבוד מעלתו הרוממה.

בימים האחרונים נתהוו סכסוכי דברים בין העומד מצד פקידות יק"א[4] [פקידות חברת יק"א (ההתיישבות היהודית), שקיבלה מן הברון את ניהול המושבות] פה ובין האכרים, החוסים בצל כנפי חסדי אדוני בכפר "מזכרת בתיה" היא עקרון. [המושבה עקרון, שנקראה "מזכרת בתיה" על שם אמו של הברון] האכרים התמימים הללו נודעים הם לנו בארץ ישראל, לעובדים ישרים, עמלים בזיעת אפם, להביא לחמם מהארץ. [על פי בראשית ג, יט] חיים חיי הסתפקות, כראוי לאכרים, ובכל זאת הנם נדחקים במצבם, עד אשר לחמם הצר ולבושם הפשוט יבא להם בכבדות. והנם בכל זה שמחים בחלקם, כראוי לאנשים בעלי אמונה ובטחון בד'- מהללים הם את שם ד' כי זכו להיות קבועים על אדמת הקודש, ומברכים את שם כבודו, אשר הגדיל לעשות את מעלת אדוננו לשליח, ציר אמונים, לשאר עמו, להביאם אל נחלת ד', ומכירים הם מאד את חסדי כבוד אדוננו וטובתו עליהם, ועל כללות. האומה.

והנה עתה כאשר הפקידות דוחקת אותם לחתום על שטרות חדשים בחיובים קשים להם, ובנגישות שהן למעלה מכוחם, הנם נתונים בצרה גדולה. אפיל בזה את תחינתי לפני הדרת כבוד אדוננו הברון, שיואיל ברב טובו וחסדו להמשיך חוט של חסדו [על פי חגיגה יב] גם להבא על האכרים התמימים הללו, אשר עזבו את משכנותיהם בחוץ לארץ ונשענו בעזרת השם יתי'[5], על חסד אדוננו הדרת כבודו שיחי', ובפקודתו הרוממה, יואל נא לרחם עליהם, לצוות על הפקידות שלא ללחוץ אותם, במה שאין בכוחם, ושלא לגרוע את זכויותיהם אשר הואיל כבר ברב חסדו וטובו, הדרת כבודו הרוממה לחון אותם.

בתקותי להשם יתברך, שיתן דברי אלה לחסד ולרחמים בלבב אדוננו כבוד הברון שליט"א[6], הנני יוצא ברגשי הכנעה, וברכה מעומק לב ונפש, בכתיבה וחתימה טובה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. שיחי' - שיחיו
4. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
5. יתי' - יתברך
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אלול תרע"א **נמען:** ר' יואל משה סלומון

הרב קוק מבקש מסלומון, שמתווך בסכסוך בעקרון, לדווח על המצב ולפעול להרגעה, בלי תגרות כלפי חוץ, ולעמוד לימין האביונים.

עיקרי הדברים

- תיווך בסכסוך בעקרון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג אלול תרע"א[2].

שלו וברכה וכוח"ט[3] לכי[4] ידי"נ[5] הרב הנכבד, החה"ש[6] רב פעלים מו"ה[7] יואל משה סאלאמאן [יואל משה סלומון, ממייסדי פתח תקוה ושכונות ירושלים החדשה] נ"י[8].

אחדשה"ט[9] באה"ר[10],

ידידי היקר, בין יבין כבודו עד כמה נגעו ללבבי הפרעות הפקידות בעקרון. [הלחץ של פקידות יק"א על איכרי עקרון; ראו (כרך ב', אגרת שפה)] והנה מר ענתבי, [אלברט ענתבי, נציג חברת "כל ישראל חברים" בירושלים] בתשובה על דעפעשע ששלחתי לו, הזכיר את כבוד ידידי מר נ"י בתור מתווך לעסק ביש זה.

אבקש בזה את כת"ר[11], שיואיל נא בטובו להודיעני בפרטיות איך עומד הוא המצב, ומה יש עלינו לעשות, להשקיט את הענין, שלא יבא לידי תגרות ניכרות כלפי חוץ.

בבטחוני שכת"ר[12] ימלא את בקשתי, ואין צורך להעיר שיראה בעין חכמתו איך לעמוד לימין אביונים, אחתום בכל חותמי ברכות, יכתב ויחתם בספר חיים טובים עם צדיקים גמורים, כנה"ר[13] ונפש ידי"ע[14] דוש"ת[15] באהנ"א[16],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"א – השנה תרע"א (1910/1911)
3. וכוח"ט – וכתיבה וחתימה טובה
4. לכי – לכבוד
5. ידי"נ – ידיד נפשי
6. החה"ש – החיים והשלום
7. מו"ה – מורנו הרב
8. נ"י – נרו יאיר
9. אחדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר – באהבה רבה
11. כת"ר – כבוד תורתו
12. שכת"ר – שכבוד תורתו

13. כנה"ר – כנפשו הרמה
14. ידי"ע – ידידו עוז
15. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו
16. באהנ"א – באהבה נאמנה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז טבת תרע"ב - יפו **נמען:** ד"ר אברהם מויאל

הרב קוק תומך באספה לתעמולה נגד מעוררי השנאה לישראל אצל הממשלה ואצל הערבים. הרב קוק מציע להקדים אספה מקומית ולשתף את מוסדות ירושלים וצפת. את היום הרב קוק מציע לקבוע לט"ז בשבט, יום של התעוררות לתחיית הישוב.

עיקרי הדברים

- אספה נגד מעוררי השנאה.
- שיתוף ערי הקודש.
- ט"ז בשבט.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז טבת תרע"ב[4].

אדון מאד נעלה, רב פעלים, מר ד"ר[5] מויאל, [ד"ר אברהם מויאל, איש ציבור ביפו שפעל לקירוב בין יהודים וערבים] נ"י[6], שלו'[7] רב.

בתשובה על מכתבו הנכבד, ע"ד[8] האסיפה, הנני אומר בפה לכבוד אדוני, ד' עמך גבור החיל. [שופטים ו, יב] אדות נחיצות התעמולה של מגן, נגד טופלי השקר, [נגד המעלילים (על פי תהלים קיט, סט)] המעירים הסתערות שנאה עלינו באי"י[9], בלב הממשלה ואחינו הערבים תושבי הארץ, אין מקום להטיל ספק בדבר.

הנני חפץ להעיר את כבודו, אולי יהיה הדבר נכון להקדים אסיפה, של טובי העסקנים מפה, לפני האסיפה הכללית, שתהיה מקובצת ממקומות שונים. גם זאת אני חושב לנכון, לשתף ג"כ[10] את המוסדות של הערים, ערי הקודש, ירושלים, צפת וכו'[11], למען יהיו באי-כחם גם הם בעצה אחת ובשיתוף פעולה עמנו.

יום האספה נכון מצדי לקבוע ליום ט"ז שבט [ט"ו בשבט חל באותה שנה בשבת, ולכן הוצע לקיים את האספה למחרת] הסמוך, שחל ביום הראשון בשבוע, שע"פ[12] המנהג יש בו איזה רושם של יום חגיגה, של התעוררות לתחיה ישובית באה"ק[13], במקום חמשה עשר בשבט שחל בשנתנו זו בש"ק[14].

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון להצלחת פעליו ומחשבותיו הטובים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ד"ר - דוקטור
6. נ"י - נרו יאיר

7. שלו"י – שלום
8. ע"ד – על דבר
9. באי"י – בארץ ישראל
10. ג"כ – גם כן
11. וכו' – וכולי (וכן הלאה)
12. שע"פ – שעל פי
13. באה"ק – בארץ הקודש
14. בש"ק – בשבת קודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו טבת תרע"ב - יפו **נמען:** ד"ר אברהם מויאל

הרב קוק מציע לקיים את האספה בבנק אפ"ק, מרכז העסקנים הציבוריים. העסקנים המעטים ידועים, ואיש לא יימנע מלהשתתף.

עיקרי הדברים

- מקום האספה - בנק אפ"ק.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו טבת תרע"ב[4].

אדון נעלה ומרומם מר ד"ר[5] מויאל נ"י[6], שלו'[7].

בתשובה על אגרתו השניה, אתכבד להציע את דעתי ע"ד[8] המקום, שראוי להיות בבנק אפ"ק[9], ["אנגלו-פלשתינה בנק" ביפו] שהוא כמו מקום מרכזי להעסקנים הציבוריים היותר חשובים.. כמדומני שלא יהיה שום עיכוב מצד הנהגת הבנק בזה.

וע"ד[10] האנשים הראויים להתבקש לאסיפה זו, הנה העסקנים שלנו מתי מספר הם ונודעים הם לכבודו, ואני חושב שלענין חשוב כזה לא ימנע עצמו כל איש מכובד מלקחת חלק.

ברגשי כבוד וברכה לפעולה פוריה בעזה"י[11],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ד"ר - דוקטור
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. אפ"ק - אנגלו-פלשתינה קומפני (בנק אפ"ק)
10. וע"ד - ועל דבר
11. בעזה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אדר תרע"ב - יפו **נמען:** הוועדה להנהגת הבחירות בירושלים

ביפו כבר נערכה אספה של עסקנים מהעיר ומהמושבות, ובהשתתפות הרב קוק והחכם באשי, והעניין נמסר לוועד נבחר שיפעל יחד עם ירושלים.

עיקרי הדברים

- אספת עסקנים ביפו.
- ועד נבחר לשיתוף פעולה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' אדר תרע"ב[4].

לכבוד חברי הועדה הנכבדה להנהגת הבחירות בעיקו"ת[5] ירושת"ו[6].

שלו'[7] רב,

בתשובה על מכתבם הנכבד, מב' אדר דנא, אתכבד להודיעם שכבר נתאספנו פה לאסיפה, שיחד עם יחידי העסקנים מפה ומהמושבות היינו נוכחים אני ומעלת הרב הח"ב[8] [הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, החכם באשי של יפו] נ"י[9], ונמסר הדבר לידי ועד נבחר, שבודאי יבאו בכתובים עם כבודם, להוציא אל הפועל כל מה שאפשר לטובת ישראל בזה.

והנני בזה חותם בברכה, ומוכן לשרתם בכל עת.

ברגשי כבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
6. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
7. שלו' - שלום
8. הח"ב - החכם באשי
9. נ"י - נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה אייר תרע"ב - יפו **נמען:** הכנסייה הגדולה של 'אגודת ישראל'

הרב קוק אינו יכול להשתתף באספה הראשונה, וכותב את דעתו. הרב קוק שמח שגדולי הדור מדברים בשם 'כלל ישראל' ולא בשם מפלגה, אחרי ימים של התפלגות. שלומי אמוני ישראל אינם מפלגה אלא נושאי נשמת האומה, ולכן עליהם לדאוג לכל האומה, ובראש ובראשונה לארץ ישראל כולה, הישן והחדש. רעיון האחדות מאפשר לשלב קנאות קדושה עם סבלנות. האגודה צריכה לחזק את הכוח העתיק, להשפיע על הכוח החילוני ולמעט את הריסותיו, ולעזור לכל מי שמבקש עזרתה, בתנאים שאינם סותרים את מטרתה.

עיקרי הדברים

- 'כלל ישראל' במקום מפלגה.
- שלומי אמונים - נשמת האומה.
- ארץ ישראל כולה במרכז.
- שילוב קנאות וסבלנות.
- השפעה על הכוח החילוני.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אייר תרע"ב[4]. [כ"ה באייר תרע"ב (1912), כשלושה שבועות לפני הכנסייה בקטוביץ]

להוד קדושת הדרת כבוד הכנסת הגדולה "אגדת ישראל", [הכנסייה המייסדת של "אגודת ישראל" בקטוביץ, בסיון תרע"ב] שלו'[5]

וברכה מקודש.

מכתם-קדשם העיר בקרבי רוח לקיבוץ המון מחשבות פזורות מאז, אשר אם מצאה ידי לבא לאסיפתם הנהדרה אולי הייתי מרציאם לפני הדר"ג[6], אחרי הרשיון אשר אקוה שהיה ניתן לי מהוד כבודם, לחוות את דעתי חות השקפותי בכלליות על חוג מפעלם הרחב. אמנם כעת, אשר ליום הנועד לאסיפה הראשונה הוא דבר שאי-אפשר לי לחשוב ע"ד[7] באי, אתכבד לתן פה במכתב ריש מלין. [ראשי דברים]

נכבד מאד הוא דבר הקריאה להתעודדות האומה בכללה. הפתגם "כלל ישראל", ההולך ונכפל במכתבם הקדוש, אות הוא, שגדולי הדור, גאוני התורה וצדיקי הזמן, עומדים הם על הבסיס של אחדות האומה כולה. ובזה אנו רואים יד ד' לטובה על עמו, שאחרי אשר עברו ימים רבים, של התגדריות מיוחדות, למפלגות ואגודות, שכל אחת דאגה רק לבצרונה, באים ימים של התעוררות לאחדות כללית, המאספת על דגלה את כל האומה כולה. ימים רבים ישבתי משמים, מתוך הצער הגדול, שפצע את לבבי יום יום, מאשר שמעתי את הד קולם של שלמי-אמוני-ישראל בתקופתנו האחרונה, שהוא יוצא בצביון הראוי לצאת מתוך חצרה קטנה של מפלגה פרטית אחת, מה שלא היה זה מימי עולם. וב"ה[8] שהרבה הוקל מכאובי על-ידי הד קול קדשם, ההולך בעז, שאיננו מדבר בשם

ולשם מפלגה וכתה מיוחדת, כי"א[9] לדרישת הטוב של כללות האומה, לכל רחבה עמקה והקפה של מובן המלה.

התולדה המתחייבת לצאת מתוך מחשבתם הרחבה והקדושה הכללית הני"ל[10], היא הקריאה לשימת-הלב-והעין היותר חודרת לפינת-יקרתנו, לארץ-ישראל, וזה ג"כ[11] באופן כללי, כלומר לארץ-ישראל כולה בכל מובני ישוביה, הישן והחדש, הרוחני והחמרי, לכל צדדיו.

ועתה, רבותי הגדולים, תרשוני לומר לפניכם דברים אחדים ממה שלמדתוני.

כשנבא למצות את מדותינו, לעמוד על בירורם של דברים, מצד חידוש זה היוצא מתוך דברי קדשם, נמצינו למדין, ששלמי-אמוני-ישראל, החרדים אל ד' אלהי ישראל ואל דבר קדשו, או כמו שמבטאים היום בביטוי בלתי מוצלח: "המפלגה האורתודוכסית" שבאומה, התחילו להוציא אל הפועל את ההכרה הפנימית הגנוזה עמוק במעמקי נשמתם שהם אינם מפלגה אחת של האומה, שאין עליה לדאוג כי"א לשלומה, החמרי והרוחני, אלא שהם הנם כללות האומה כולה, והדאגה העיקרית המקננת בלבם היא הדאגה לשלום האומה ולישועתה הכללית. ומתוך הידיעה הברורה שהם יודעים, שהם הנם נושאי הנשמה של האומה, הדבקים בכל עז במקור-חייה, הנותן לה את ערובת קיומה, ובטחון תקות עולמים שלה, הם שואפים בגלל-זה, לשפוך מרוח-החיים שבקרבם על כל פלגות האומה.

מעתה, תחת התפרדות של מיני יהדיות חלוקות, לפי הממלכות של הגליות ולפי ההשפעות השונות של הגורמים הרוחניים והחמריים, שעברו עלינו בגלות החיל הזה, [על פי עובדיה א, כ] הננו שבים ליהדות אחת כללית, גדולה ומקפת, הראויה לגוי אחד בארץ, [על פי שמואל ב ז, כג] כימי עולם.

וכיון שאנו עומדים על בסיס נאמן זה, הרי דאגתנו למטרת פעולותינו הולכת היא ומקפת את כל עניני האומה לכל פלגותיה. כעת כבר אי-אפשר לנו לומר, שיש איזה ענין הנעשה בכל מרחבי האומה שאנו בני-חורין מלשים עליו לב, ושאנו רשאים להתיחס אליו בשויון-נפש, מבלי להשתדל בהטבתו כמה שיעלה בידינו, הרבה או גם מעט,

רעיון כללי זה, נס האחדות, הוא מוכרח להיות לפי-זה הכח הנותן נשמת-חיים בהפרוגרמה, המעשית והעיונית, שלנו.

כאן אנו כוללים כבר כאחד שני זרמי-רוח, שמבלעדי המחשבה הרוממה אשר הגה רוח קדשם, במכתבם הבהיר, היו עומדים במצב של שני הפכים שאינם יכולים להתאחד: הקנאה הקדושה, קנאת ד' ותורתו וכל קודש, המאזרת כח וחיל ונותנת רוח גבורה ואומץ-לבב לכל הזוכים לה בטהרתה, - והסבלנות המתונה, המלאה רוח-חסד ודרכי-שלום, המושכת חוט של חן ונעם על כל טהורי-לבב החנונים בה. קנאה גדולה אנחנו מקנאים לדגל שם ד', למקור רוח החיים, אשר החיה ומחיה ואשר יחיה את האומה עדי עד, אור תורה ונר מצוה חיינו ואורך ימינו. [על פי משלי ו, כג ("כי נר מצוה ותורה אור") ותפילת ערבית ("כי הם חיינו ואורך ימינו")] ומתוך האהבה העמוקה העליונה, שאנו אוהבים את עמנו הגוי כולו, ואנו חרדים בכל לב לגורלו ועתידו, הננו שואפים לתן את רוח ד' על כל צאצאיו, ומתוך-כך יש לנו כח-סבל גדול מאד, לבא במשא-ומתן עם כל פלגות עמנו ועם כל יחידיו, לתמוך בכל ענין שהוא מסבב אימוץ-ידים ועז-רוח

לישראל, לחזק ידים רפות לכל פועל טוב לאומה, ועם זה להשפיע מרוח-החיים אשר באוצר-החיים אשר עמנו, בכל מדה האפשרית, על כל יחיד ועל כל סיעה.

מובן הדבר, שכדי להיות מוכנים לעבודה כללית זו הרינו צריכים לאימוץ פנימי ותיקון סדר נכון בהנהגתם של העניינים המסורים כולם תחת ידינו, כדי שיהיה רוחנו כ"כ[12] אמיץ ומלא עז-ד', עד כדי שיהיה ראוי להיות כח פועל חזק, ודבר ד' אשר בפינו יהיה כאש מצרף וכפטיש יפוצץ סלע [על פי ירמיהו כג, כט]".

נשוב לארץ ישראל. כאן אנו מוצאים שלשה כחות יסודיים, שעל כל אחד מהם בפני עצמו בנויים מוסדות של חינוך ושל חסד ועבודה, האחד, הוא הכח העתיק המוחזק בישובנו הקדוש הישן מקדמת דנא, הכנוס הרבה בקדושתו הפנימית הזורה הלאה כל שכלול חדש באיזו צורה שיהיה, האוסר בחדריו וישיבותיו כל שפה זרה, ואפילו שפת הממשלה והמדינה [הטורקית, שפת השלטון העות'מאני] וכל לימוד של חול, אפילו היותר מוכרח בחיים, המנהג את חניכיו בתכסיס חיצוני ישן נושן, ואינו נזקק לשנות בו כל-דהו לפי דרישות החיים החדשים אשר באו לרגלי המון רב של אחינו הבאים ממערב ומאירופא בכללה, שטעמם דורש כבר בחזקה גם מיראי ד' וחושבי שמו, להביט על התכסיס החיצוני היותר מיושן, שהיה מקומו מכיר אותו בעת אשר ארץ ישראל היתה פינה נבדלת מכל המון החיים, בעין של תמהון והצטמקות של צער, בצירוף הרגשה של עלבון. הכח השני הוא הבא מחדש, ואשר התגבר לרגלי המאורעות האחרונות שבארץ ישראל, ושהוכרו ביותר מעת אשר החילותי אני הצעיר לפעול בארץ ישראל, [מאז בואו של הרב קוק ליפו בשנת תרס"ד (1904)] כפי מן קטני אשר חנני ד', הוא הכח האומר שחובתנו הקדושה היא לתן עז ותעצומות לרוח ד' אשר על עמו, ולרומם בכבוד את דגל התורה והמצוה, ע"י[13] רכישתם של כל הכחות התרבותיים הנהוגים בעולם, המאמצים את בעליהם והנותנים אותם לחן ולכבוד בעיני רואיהם, וביחוד המכשירים אותם למלחמת החיים ברוח איתן.

אשר על כן עם השמירה העיקרית והראשית, להעמיד בראש את קוממיות התורה, האמונה, המצוה והיראה הטהורה, נקח את כל נתח טוב, מכל מקום אשר נמצאנו, ונעטר בו את רוחנו ואת מוסדותינו. במדרגה שניה אחרי תוה"ק[14] נלמד את בנינו וחניכינו את הלמודים השימושיים, הנחוצים לאדם בחיים. נרגילם ברוח אמיץ ובתכסיס נאה, נשגר בפיהם את השפה הקדושה שהיא נותנת כבוד ועז לישראל בארץ ישראל, נוסף על צד הקודש והמצוה שיש בה. ניסד בתי מלאכה בעד הנערים המוכשרים לזה, וגם בבתים האלה נשפיע את הרוח החי והפועל, המכיר את הדור והמוכשר לחבב עליו באהבה את כל קדש ד' אשר אהב.

הכח השלישי, הוא הכח החילוני לגמרי, המנער את חצנו מכל קודש, המשים את לבו רק לצרכי החיים הזמניים, של היחידים ושל הכלל, ומתוך שאיפה זו הוא מיסד את מוסדיו, ואת בתי ספריו וארחות חינוכיו. מובן הדבר שהסחת דעה זו מן הקודש, איננה נשארת רק פעולה בלתי-מחייבת, כי-אם שוללת היא ומחרבת, כפי ערך התפשטותה וכיבושיה את איתן חיי הקודש, ונוטלת את זיו החיים של אור ד' וקדושת תורתו, מהמון גדול על האומה, ההולכת ומתישבת באי"י[15]. אבל אין לכחד, שעם כל זה יש גם כאן תוכן גדול של חיים, אהבה לאומית חזקה ושאיפה ברורה ואמיצה לגדל את הישוב המעשי באי"י,

לאמץ את רוח הדור להיות הולך ומתקשר לארץ ולאומה, ברוח לאומי-היסתורי, שעם כל נכריותו. גנוז בו ניצוץ קודש חזק מאד, הראוי להתעלות ע"י טיפוח של ידים אמונות.

וכדוגמתם של מוסדות החנוך, המחולקים לפי שלשת הכחות הנ"ל, הנם ג"כ המוסדים המעשיים, מוסדי העבודה והחסד, וכך המה ג"כ המוסדים הספרותיים, שלפרט אותם לפרטיהם, ולהעמיד את הברור של כל אחד בפרט, אי-אפשר לי במכתב זה, ואין הפרטיות נוגעת כ"כ לענינינו.

והנה ראש דבר אנכי חושב, שהאגודה צריכה לבא במשא ומתן עם כל בעלי הכחות כולם, העומדים בראש המפעלים והמשפיעים היותר רשומים כולם, כדי לקנות מושג ברור מכל ענין בפרטיות, והעצות צריכות להיות מתחשבות איך לבצר את המעמד של הכח העתיק, ההולך ונחלש, מפני מיעוט סיגולו לסדרי החיים, ואיך להגביל את הארחות של הכח השני המחודש, באופן שילך ויחזק תמיד, ויהיה ג"כ למגדל עז לכח העתיק, לחבבו ולאמצו, ולעזרו לשמור את סגולותיו המצויינות המיוחדות בו, ואיך להשפיע גם על הכח השלישי החילוני, למעט כפי האפשרות את ההריסות שהוא מביא בדרכו את מהלכו בזעם, ובאין פנות אל דת וקודש, ולנסות לעורר את רוח קדושת ישראל הטמיר בכל הלבבות. של כל זרע יעקב, באותה המדה האפשרית, בזהירות ובמתינות, בסגנונים שונים, לפי העניינים והמצבים המתחלפים.

אבל בכלל צריכה האגודה הנכבדה והקדושה להכין את כחותיה, להיות מוכנת לעזור לכל, לכל דורש עזרתה ובכל מקום שתמצא שעזרתה החמרית והרוחנית יוכלו להביא אומץ ותועלת. כמובן כשתתן האגודה את עזרתה, תתן ע"פ[16] אותם התנאים שאינם מתנגדים ליסודי מטרתה העיקרית הכוללת, שהיא טובת האומה השלמה, בצדה הקודש והחול, שיחד כולם הנם קודש קדשים.

אצא כעת מאת הדרת-כבודם בתקוה טובה, שדברי המעטים יעוררו את רוח-קדשם לשא-ולתן בהם ויהי נעם ד' עליהם ומעשי-ידיהם יכונן להיות גודרי פרץ ומשובבי נתיבות לשבת.

הברו נושאי כלי ד', [ישעיהו נב, יא] ד' עמכם גבורי החיל.

ברחשי כבוד ורוממות עמוקים מאד הנני דורש"ת[17] מהררי קודש, בצפיית ישועה משוכן ציון, על עמו ונחלתו.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. הדר"ג - הדרת גאונו
7. ע"ד - על דבר
8. וב"ה - וברוך השם
9. כ"א - כי אם
10. הנ"ל - הנזכר לעיל

11. ג"כ - גם כן
12. כ"כ - כל כך
13. ע"י - על ידי
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. באי"י - בארץ ישראל
16. ע"פ - על פי
17. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו סיון תרע"ב **נמען:** הרב מנדל הכהן

על אספת רבני הארץ: הרב קוק עדיין לא מצא דרך להוציא אותה לפועל. במכתבו ל'אגודת ישראל' (שבה גם גדולי רוסיה) ביאר את דעתו על פעולתה בארץ, והרב קוק מחכה לתשובתם. 'עת רצון' היא, ויש לנצלה.

עיקרי הדברים

- אספת רבני ארץ ישראל.
- 'אגודת ישראל'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] כ"ו סיון תרע"ב[3].

לכבוד ידידי הרב הגאון רב פעלים מוהר"א[4] מנדל שליט"א[5] הכהן, [הרב אהרן מנדל הכהן, רבה של הקהילה האשכנזית בקהיר; ראו (כרך ב', אגרת תב)] שלו'[6] וברכה באה"ר[7].

ע"ד[8] מחשבת האסיפה לרבני א"י[9], העירני בזה הרב דחיפה [הרב ברוך מאירס] נ"י[10], אבל עד כה לא מצאתי עצה איך להוציאה אל הפועל.

לע"ד[11] רבני "אגודת ישראל", הלא היו שמה לא רק רבני גרמניה, כ"א[12] גאוני הדור וגדולי הרבנים מרוסיה. מכתבי הי'[13] לבאר להם את דעתי ביחש לפעולות של האגודה בא"י[14] [ראו (כרך ב', אגרת תכז)] ואני מחכה לידיעות ברורות מהם.

כשם שכת"ר[15] מוכן ומזומן להיות לעזרתי, ג"א[16] בל"נ[17] הנני כלבבו אליו, רק יהי'[18] די עמנו, ויראנו דרך ישרה, איך לפעול. ומה צדק כת"ר[19], שעת רצון והתעוררות רוח היא לנו העת הזאת, ועלינו לדעת להשתמש בה לשם ד' ועמו.

הנני חותם בברכה ובצפיית ישועה, כנה"ר[20] ונפש ידי"ע[21],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
4. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. באה"ר - באהבה רבה
8. ע"ד - על דבר
9. א"י - ארץ ישראל
10. נ"י - נרו יאיר

11. לע"ד – לעניות דעתי
12. כ"א – כי אם
13. הי' – היה
14. באי"י – בארץ ישראל
15. שכת"ר – שכבוד תורתו
16. ג"א – גם אני / גם אנו
17. בל"נ – בלי נדר
18. יהי' – יהיה
19. כת"ר – כבוד תורתו
20. כנה"ר – כנפשו הרמה
21. ידי"ע – ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' טבת תרע"ג - יפו **נמען:** פסק בסכסוך בחיפה

החלטה בסכסוך בין הרב ברוך מרקוס לרב יהושע בורק בחיפה: ענייני הדת רק בהסכמת הרב. בתלמוד התורה - העניינים הרוחניים בידי הרב, המעשיים בידי בורק, והמשותפים בהסכמת שניהם. ועד הכנה לסניף 'אגודת ישראל'. הרב יתפלל ביום חול בבית הכנסת הישן, ושלוש שבתות בחודש בחדש. זכויותיהם ייקבעו לפי שמירת השלום.

עיקרי הדברים

- הסדר סמכויות בחיפה.
- תלמוד התורה.
- סניף 'אגודת ישראל'.
- שמירת השלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ' טבת תרע"ג[4]

אחרי אשר הציעו לפני הרב הגאון ר'[5] ברוך מרקוס, אב"ד[6] דעה"ק[7] חיפה [הרב ברוך מרקוס, רבה של חיפה] ת"ו והרב הנכבד מו"ה[8] יהושע בורק נ"י[9], את פרטי הדברים שנסתבכו במעמד העניינים בעה"ק[10] הנ"ל[11], הוחלטו אצלי ע"פ[12] דעת תורה ודעת נוטה [על פי דין תורה ושיקול דעת] אלה הפרטים המבוארים בזה:

א) כל דבר מעניני הדת לא יעשה בעיר בלא הסכמת הרב הגאב"ד[13] הנ"ל שי'[14].

ב) עניני הת"ת[15] [ענייני התלמוד תורה] יתנהגו ע"פ דעת הרב בהשתתפות הר"י[16] בורק נ"י, דהיינו כל העניינים הרוחניים שבת"ת[17] יעשו ע"פ דעת הרב, והעניינים המעשיים ע"פ דעת הר"י בורק, והעניינים שיש בהם עירוב משני העניינים הנ"ל יעשו ע"פ השתתפות שניהם והסכמתם האחדותית.

ג) ליסד ועד הכנה לסניף "אגודת ישראל", ["אגודת ישראל" נוסדה באותה שנה (תרע"ב), והרב קוק תמך בה בראשיתה] שמטרתו תהיה ג"כ[18] תיקון כל עניני הדת המקומיים. יסוד הועד יהיה ע"פ דעת הרב בשיתופו של הר"י בורק נ"י.

ד) הרב יתפלל בימות החול בביהכ"נ[19] הישן, ושלשה ימי ש"ק[20] בחודש, יתפלל בביהכ"נ החדש. רק כל שבת מברכים [השבת שלפני ראש חודש, שבה מברכים את החודש] יתפלל בביהכ"נ הישן, וזה המנהג ימשך עד שתהיה שעת הכושר לשנות בו לטובת השלום.

ה) כפי הזהירות של הצדדים הנ"ל, כבוד הרב והר"י[21] בורק בכל פרטי השלו'[22] המבוארים בזה, יתרבו או יתקמצו זכויותיהם ביחש להנהגת הת"ת ע"פ חות דעתי [על פי חוות דעתי] ודעת הרה"ח[23] ד"ר[24] משה אויערבאך [ד"ר משה אוירבך, מראשי "אגודת ישראל" ומנהל בית הספר "תחכמוני"] נ"י.

בכלל הנני מוצא חוב קדוש לכבוד נכבדי עדת ד' בעיה"ק[25] הנ"ל ת"ו, לחזק ולאמץ את מצב הרבנות בעדת קדשם, ולעמוד לימין הרב הגאב"ד הנ"ל בכל תיקוני התורה והמצוה, ותחזקנה ידיהם בעז ד', וכבוד הרב יעמוד לימין המחזיקים במעוז דת קודש, לעזרם בהשפעתו בכל הנוגע להרמת קרן התורה והיראה, ושניהם יחדו יעזרו בכל עז, לבצר את מצב השלו' בעיר הקודש הנ"ל, למען תפרח ותהיה לתפארת עם ד' בארץ חמדה. כ"ז[26] נעשה ע"פ החלטתי בהסכמת הצדדים הנ"ל ולאות אמת בעה"ח[27] אור ליום הנ"ל, פעה"ק[28] הנ"ל.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעה"ק יפו והמושבות תובב"א[29].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ר' - רבי
6. אב"ד - אב בית דין
7. דעה"ק - דעיר הקודש
8. מו"ה - מורנו הרב
9. נ"י - נרו יאיר
10. בעה"ק - בעיר הקודש
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. ע"פ - על פי
13. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
14. שי' - שיחיה
15. התי"ת - התלמוד תורה
16. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שבתי"ת - שבתלמוד תורה
18. ג"כ - גם כן
19. בביהכ"נ - בבית הכנסת
20. ש"ק - שבת קודש
21. והר"י - ו + הר"י: הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
22. השלו' - השלום
23. הרה"ח - הרב החסיד
24. ד"ר - דוקטור
25. בעיה"ק - בעיר הקודש
26. כ"ז - כל זה
27. בעה"ח - באתי על החתום
28. פעה"ק - פה עיר הקודש
29. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד טבת תרע"ג - יפו **נמען:** ד"ר בנימין מנשה לוין

הרב קוק שמח שלוין מסכים לחזור לארץ ולעבוד בפתח תקווה או בחיפה. הרב קוק שמח גם על מאמצי רוזנהיים לבסס את 'אגודת ישראל' בדרכי שלום, כך שתשפיע גם על הרחוקים. צריך ללמוד הרבה 'תורת השלום' כדי שתנצח את כל הרוחות.

עיקרי הדברים

- חזרת לוין לארץ.
- 'אגודת ישראל' בדרכי שלום.
- תורת השלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד טבת תרע"ג[4].

עתרת שלו'[5] ושפעת ברכה לכבוד יקירי ומחמד לבבי, הרב הגדול בתורה חכמה ויראה, עומד לנס ולתפארת מר בנימין מנשה ד"ר[6] לוין [בנימין מנשה לוין, שנשא אז אשה] שליט"א[7],

ותבורך מנשים רעיתך היקרה תחי'[8] לאוי"ט[9], יצוה ד' חסדו וברכתו עליכם, וכוס חייכם ינעים בשפע ברכות ושובע שמחות לעד.

ידידי הנעים,

מאד שמחתני בדבריך החמודים ובכללות מכתבך הנעלה, אשר השביעני שמחה. הרבה קראתי ב"ה בתוכו, והרבה הצצתי מבין שורותיו אשר יזהירו באותות לטובה, בכל לבבי אודה את ד' על אשרך וטובך, אשר ישביעני חדות לבי, כה יוסף ד' תמיד ברב חסדו וטובו את ברכתו, להוסיף לקח ולעשות חיל בעבודת כרם בית ישראל.

מאד אשמח על הסכמת כת"ר[10] לשוב אלינו לארץ הצבי ולעבוד את עבודתו בקודש, בפי"ת[11] או גם בחיפה; אע"פ[12] שהיא רחוקה מעט, מ"מ[13] חבת הקודש של ארץ ישראל תקרב גם את המרחק הקטן הזה. גם זה אות לטובה מה שהחכם מר רוזנהיים [יעקב רוזנהיים מפרנקפורט, ממייסדי "אגודת ישראל"] נ"י[14] מתאמץ לבצר את מעמד האגודה הנכבדה, בדרך אהבה ונעימת שלו', בצורה שתהיה ראויה להשפיע על ידה אור וחיים גם לרחוקים, שרק דרך זה הוא דרך הקודש באמת, ההולך ואור משמו של הקב"ה[15] שלו', הכלי המחזיק ברכה, שהוא עצמו ג"כ[16] מעיין ומקור של ברכה. אמנם ללמוד הרבה להרחיב ולהעמיק הרבה צריכים דוקא בתורת השלו'[17], איך להעמידה, להכשירה באיתנות מוחלטת ובגאות ד' עליונה, באופן שתהיה היא מנצחת את כל הרוחות כולם.

חפצתי מאד לכתוב לכת"ר[18] בארוכה, אבל מוטרד אני מכל צד כרגיל, ואולי עוד יותר מהרגיל. ע"כ[19] אקצר כעת, ונקוה בעה"י[20], להרחיב הדברים במכתבים הבעל"ט[21], בחסד אל גומר עלינו ב"ה. והנני

בזה ידידך אוהבך, הנאמן לך בכל לב ונפש, מצפה אשרך, צביונך ותפארתך, חותם בברכה מקודש באה"ר ונאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

באה"ר[22] אדר"ש[23] כ'[24] חותנך הרב הנכבד שי'[25] וכא"ל[26] הנ"ל[27].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. ד"ר - דוקטור
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. תחי' - תחיה
9. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. בפ"ת - בפתח תקוה
12. אע"פ - אף על פי
13. מ"מ - מכל מקום
14. נ"י - נרו יאיר
15. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
16. ג"כ - גם כן
17. השלו' - השלום
18. לכת"ר - לכבוד תורתו
19. ע"כ - על כן
20. בעה"י - בעזרת השם יתברך
21. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
22. באה"ר - באהבה רבה
23. אדר"ש - אחר דרישת שלום
24. כ' - כבוד
25. שי' - שיחיה
26. וכא"ל - וכל אשר לו
27. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב שמואל נח גוטליב

ראשי פרקים על 'אגודת ישראל': תיאוריה רוחנית שנלחמת בזרמים מנוגדים צריכה להכיל בתוכה את כל ההיקף של יריבתה ולהתנשא מעליה. אין די לקרוא 'בשם ה'' סתם; יש לקרוא 'בשם ה' הגדול', כמו בימי עזרא. 'הלאומיות הכפרנית' ריכזה בתוכה את כל כוחות ההסתה, והיא עשירה בכשרונות ובשירה, אבל סופה ליפול, כי מאסה בתורה. אם 'אגודת ישראל' תתעלה לגבהים אלה, תהיה 'אגודת ישראל באמת', תכבוש גם את לב מתנגדיה, תקבץ גלויות ותחזק את בוני התחייה.

עיקרי הדברים

- להכיל את כוח היריב ולהתעלות עליו.
- 'הבו גודל לאלוהינו'.
- הלאומיות הכפרנית.
- חזון 'אגודת ישראל'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ר"ח סיון תרע"ג[4]. [ראש חודש סיוון תרע"ג (1913)]

מהררי קודש שלו'[5] רב לכי[6] ידידי הרב הגדול החכם הנעלה מוהר"ש[7] נח גאטליב [שמואל נח גוטליב, מחבר "אהלי שם"; ראו (כרך ב', אגרת שצד)] שליט"א[8].

אחדשה"ט[9] באה"ר[10],

סליחה גדולה אני צריך לבקש מכבוד ידידי, על איחור דברי תשובתי על מכתבו הנכבד, אשר העירני בו לכתוב הגיון-לבי ע"ד[11] "אגדת ישראל". [ראו גם (כרך ב', אגרת תכז)] יאמין לי כת"ר[12], כי כבוד הענין מצד עצמו, וכבודו החביב גם יחד האיצוני תמיד למלא את דרישתו, אבל בכל עת נמצאו נגדי מניעות, אשר דחוני מיום אל יום. גם כעת איני יכול למלא את החפץ כראוי, לכתוב לפי גדל-ערכו של הנושא, שהוא צריך ספר וספרים, וספרות שלמה ותדירית. רק ראשי-פרקים אציגה בזה, משרשי דעותי בענין הקדוש והנשגב הזה,

הכלל היסודי למגמתה של כל תיאוריה רוחנית, העומדת להאיר ולהחיות. להציל ולגונן על איזו הופעה רוחנית המתגלמת בחיים, נגד זרמים רוחניים אחרים שגם הם מתגלמים בחיים, והם מקטרגים אותה, ממעטים את צביונה ועושקים ממנה כחות, אורות ונשמות, הוא: שהתיאוריה המתעודדת, על הגנתה והשפעתה החיה, צריכה להחזיק בקרבה את כל היקפה, רחבה ורומה, של התיאוריה המנגדת, שממנה האסונות נובעים אליה. היא צריכה למוד את כח האויב בכל הערכים וכל השיעורים, ולהתנשא בכל כח ממעל לו, אחרי שתגיע כבר בכל שיעור-קומתה אליו. במלחמות תיאוריות עיקר כח האויב הוא, כמובן, הכח הרוחני, המוסרי, הרעיוני, הפנימי, וההלך הנפשי. אלה הם העיקרים, ועמהם נגררים ג"כ[13] הטפלים: הכסף, הסידור, הקנינים, וריבוי העוזרים והנקשרים אל הדגל. ואם אויבים

רוחנים רבים מגיחים, באמת החובה מתכפלת להתנשא ממעל לכולם. וע"פ[14] זה הדעה נותנת, ש"אגדת ישראל" צריכה היא להתחשב עם כל הכחות הרוחניים השמאליים, העומדים לשטנה על דרך-החיים של ישראל, לשער באומד יפה את העושר הרוחני שלהם בכל המובנים, ולהתאמץ להתנשא עליהם, בכח עליון כזה, שאין לכולם גם יחד, ולה יש ויש, - זהו כח הקודש האלהי.

אמת הדבר שכיון שאנו קוראים בשם ד' הרי הכל בכלל, ואם כן הרי יש לנו כל. אבל אנחנו צריכים לדעת, שכל דבר נערך הוא ע"פ[15] שיעורו, "ואפילו רוח-הקודש השורה על הנביאים במשקל היא שורה, [ויקרא רבה טו, ב] שנאמר: לעשות לרוח משקל [איוב כח, כה]" (מדרש), ואם באמת אנו קוראים בשם ד', בצורה שקריאה זו תנצח לפנינו בבית-מלחמתנו, - הננו קרואים לאמר: "הבו גודל לאלהינו". [דברים לב, ג] כבימי-קדם עלינו לקרוא לא סתם בשם ד', מה שמספיק לפעמים בעתות-המנוחה, כ"א[16] בשם ד' הגדול, כבימי המלחמה הגדולה על היצרים דע"ז ודעבירה [על פי יומא סט: אנשי כנסת הגדולה ביקשו רחמים על יצר עבודה זרה ועל יצר העבירה] בימי יסוד-המעלה בימי עזרא ואנשי כנסת-הגדולה, והגודל הזה, שאנו צריכים לגדל את התיאוריה הרוחנית העליונה שלנו, צריך שיעלה במדתו הכמותית והאיכותית על כל אותן התיאוריות של חיילי השטנים למיניהם.

לאשרנו נתקבצו בימינו תמציות של תיאוריות שמאליות מרובות בתוך תיאוריה אחת, רבת-כח ועשירת-השפעה, עד שמצב-המלחמה שלנו, בין במעמדים של מגן ובין של תנופה, יהיה על-ידי-זה יכול להיות מרוכז, וזה בודאי מקרב את הנצחון. כמעט כל הכחות הרוחנים, המוסריים והשכליים, של כל ארחות-ההסתה שעמדו על ישראל מעולם, וצדו נפשות בחלק הטוב שבהם, "כי נופת תטפנה שפתי זרה וחלק משמן חכה", [משלי ה, ג] נקבצו יחד בהתיאוריה האחרונה של הלאומיות הכפרנית, האומרת בקול חצוף, שאין לה חלק בכל קודש, מיסודו, מפני שהיא כופרת בעיקר, ופשוט שכיון שבטל העיקר בטלה הטפלה, "שרשם כמק יהיה ופרחם כאבק יעלה", [ישעיהו ה, כד, וכן ההמשך: "כי מאסו את תורת ה' צבאות"] וכל-כך למה מפני "כי מאסו את תורת ד' צבאות ואת אמרת קדוש ישראל נאצו". הרשעה הזאת היא עשירה כ"כ[17] ברוחה, מחומשת בכשרונות רבים, ממולאה הגיון ושירה, והלך-נפש, עד שהיא מטלת עלינו - לא בחנם - אימה בגדלה, ואחר-כ"ז[18] הננו בטוחים, שהיא מוכרחת לכרע ולפול, ולהמס כדונג מפני אש, [על פי תהלים סח, ג] מאור אלהי אמת צור ישראל באמת. לא נדבר ע"ד ההשכלה, הכללית והעברית, ע"ד הסידור וחפץ הבניה והעבודה. שסגלה לה תיאוריה זו, ע"ד עשרה שהולך ורב, ע"ד ספרותה רבת-הגוונים ההולכת ופורה, - כל אלה היו דומים לגמלים רבים טעונים פשתן [על פי בראשית רבה פד: משל הגמלים הטעונים פשתן, שניצוץ אחד שורף את כולם] שזיק אחד מאורו של בית יעקב אש יוצא ושורפן, אם לא היה לה עם-זה גם כח מוסרי גדול ואדיר, שאי-אפשר לעקור את יסודו ואי-אפשר לגעת גם ברבים מענפיו.

הכח המוסרי היסודי שצפון בקרבה, - דוגמת שם-המפורש שבפי צלמו של נבוכדנאצר, הנותן לה את העצמה של ציפור זו שישבה לה על איקונין של מלך, שאי-אפשר לזרק בה חץ וגם לא לידות בה אבן שלא יהיה כרוגם איקונין של מלך, -- הוא האומר "כללות האומה", הגוי כולה השגור בפיה. לאומיות זו היא אומרת, ולפעמים גם בלא לב ולבב, שהיא דורשת את ישועת כלל-ישראל, כולו דוקא, אינה מתחשבת עם פרטים ולא עם סיעות ומפלגות. כי-אם דוקא את הכלל כולו היא חפצה לתפוס בלבבה,

את כל ישראל, את האומה, והאומה בערכה הכללי היותר חסון, שאפשר למח אנושי חלוני, שלשד האור האלהי נתיבש ממנו, לתפסו, האומה בערכה ההיסתורי והמוסרי, ועם-זה היא פושטת ידה על ארץ-ישראל וחבת-ציון וכל מקראיה, באומץ-לב וגבורה בלתי-מצויה. ואחרי-כל-זה יודעים אנו ברור, שלא תוכל להצליח, וכי שד מוכן לרגליה, כל-זמן שלא תשא עיניה למרום להשען על קדוש-ישראל. וידיעה זו אנו יודעים מהמקורים היותר נאמנים, המקורים האלהיים, אשר לעד יזרמו באמתתם. "והארץ כבגד תבלה ויושביה כמו כן ימותון, וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת", [ישעיהו נא, ו] דעותיהם ושרעפי-עשתונותיהם לאפס יהיו, והחוסים בהם יבושו משברם ודבר אלהינו יקום לעולם, [על פי ישעיהו מ, ח] וישראל רק בד' יהיה נושע תשועת עולמים. [על פי ישעיהו מה, יז]

אלה המקורים והנסיונות הרבים, שהראו את אמתתם המנצחת בגלוי, נגד כל העמים, ונגד הסיעות הכושלות, שהיו תמיד אזורות באיזה כח רוחני גם בישראל, הם עומדים בודאי על צדנו אבל זה לא יפטר אותנו מלהכין את כל הדרוש, לפי כל המדה היותר רחבה של הכח והמרץ, בעת אשר אנו קרואים למלחמה, בתחילה להציל ולהגן, ואחר כך להתגבר עד כדי הצדק להריע ג"כ תרועת-נצחון של כבישה ולכידה.

ובכן ברור הדבר, שאי-אפשר לנו לזוז ממקומנו לקראת האויב בלא אותו הכח המוסרי העליון, זאת היא האמרה "כללות האומה", ישראל כולו. אסור לנו להפריד ולפרר, אסור לנו לומר: "זהו שלנו ואנו דואגים עליו, וזהו לא שלנו". כשנעסוק לפעמים בפרטים בודאי נפלה בין איש לאיש ובין סיעה לסיעה לפי ערכם, אבל כשאנו מתרוממים אל התוכן היסודי כולל הכל, אין אנו רשאים להבדיל בו בין טובים לרעים, ועל דעת המקום ועל דעת הקהל הננו מוכרחים להתפלל עם העבריינים [על פי הנוסח שלפני "כל נדרי" בליל יום הכיפורים: "על דעת המקום ועל דעת הקהל... אנו מתירין להתפלל עם העבריינים"] ג"כ, ותקות-לבבנו צריכה להיות מקפת את הכל, את הכלל כולו, ובכל ערכיה "להתפלל עם העבריינים" אני אומר, אך לא להתחשב עם דעותיהם העבריניות, לא להזמינם במחיצותינו בתור פועלים ומנהיגים, אבל להתפלל, כלומר: לדרוש בלב ונפש את שלום הכלל כולו וישועתו, במובן היותר רחב, והכלל כולל את הכל: "זרע אדם וזרע בהמה"

והנה כשאנו צריכים להרים את הנס בתוכן המלא של הכלל כולו ולכוין את לבבנו לתל-תלפיות זה, בכל העומק והרוחב שבכל הערכים הנכללים בו, מובן הדבר שבתחילה, מוטל-חוב עלינו, הדוגלים בעז שם ד', העומדים על הבסיס החי והבטוח של האומה עדי עד, להכין בסיס של תוכן כללי בין העדרים השונים שבין עדר-ד' זה כשהוא לעצמו. מיד הרינו קרואים לחפש אחרי דרכי-תעמולה של קירוב הלבבות, ברצונם ובהבנתם, ועל זה אנחנו צריכים שלא לאחר ולהשתמש בכח של ספרות מכנסת ומסבירה. הננו רחוקים זה מזה בדעות ובמהלכי-נפש, מפני שנתחנכנו באופנים שונים, והושפענו מהשפעות שונות. אוצר הרוחניות שלנו, החלק הרוחני שבתורה בכל הרחבתו, לא היה לנו לעסק קבוע עד כדי הכנסת כל גווניו לתוך לבבנו, כמו שעשו המעולים שבת"ח[19] בחילוקי הדעות המעשיות, אלא במקרה הושפעה כל סיעה מהספרים היותר קרובים לחוגה, מן ספר "האמונות והדעות" עד ה"ראשית-חכמה", מן "נפש החיים" עד "תולדות יעקב יוסף", מן "יסוד ושורש העבודה" עד ה"מורה", מן ס'

"קב הישר" עד "אגרות צפון", ישנם קוים רבים מפרידים ומחברים, וסיעותינו הושפעו מכל אלה ודוגמתם כל אחת בפני עצמה, בעת אשר הצביון הכללי צריך להיות עשיר וכולל, עד אשר יוכל בעשרו לספוג גם את הטוב, הקודש והאמת, שיש גם באותו הצד הלועזי של ה"פסיעה דלבר", שיש באחרון הנזכר ודוגמתו.

בסידור עשיר כזה, ובהחזרת כל הגוונים הפזורים אל מקורם ושרשם, מבאר ישראל, יהיה אפשר לקוות לבא לאט-לאט למעמד-רוח כזה של הקפה שלמה, שעכ"פ[20] רבים יהיו בנו שיוכלו לדבר ולשאוף על השלמות של הנשמה הישראלית כולה, וממילא יהיה הכח היוצא מזה במוסר:

שאיפה אמתית לטובת כלל האומה, אפשר להשמע ולהתברר. זהו הצעד הרוחני הראשון, שעלינו לכונן בעדו כוננויות רבים, לפתחו ולהרחיבו, ותיכף כשאנו מקבלים עלינו בזה עול מלכות-שמים שלמה, גם כשלא נתפתחו בנו כ"כ התכנים הפרטיים, כבר אנו יכולים בבטחה להרים את דגל כלל-ישראל, באמת ובצדקה, ואנו יכולים לקוות, שברכת-ד' תעשיר את כל פרטי הגרעינים הטובים, הכלולים בשאיפותינו ובגאון שם ד', בקדושת התורה והמצוה, בגבורת הוד האמונה, בבטחון מסורת אבות קדושים וגבורי-אל, אנו יכולים להרחיב צעדים, לחפש כל הארחות החיים של כל ענפי התיאוריות השונות, להריק אל אוצרנו בגבורה ויושר-לב את כל חמדתן ולהראות לעיני כל ישראל, ולעיני כל העולם כולו, שתחית ישראל תחית-אמת היא, מפני שהיא שואבת את חייה ממקורה האמתי. וישראל בודאי ידע, שכל השאלות הרבות, אשר התיאוריה השחצנית, עם כל עדיה אשר עליה, לא תוכל לתן להן פתרון, תפתרן רק התיאוריה המקורית השלמה, התיאוריה הדוגלת באמת בשם ד' אלהי ישראל, באמונתו ובתורתו, במצותיו ודרכיו, בחכמה ודעת, בעז ותפארת, בחן וכבוד, ובכל גבורה וחיל.

אם נכין לבנו לקראת גבהי-מרומים אלה, ודאי נוכל לקוות שחפץ ד' בידינו יצלח. "אגדת ישראל" תהיה אז אגדת ישראל באמת, שתקח שבי בכחה-לאלהים את לב כל, גם את לב מנדיה, והיא תהיה הסיעה המרכזית, שבידה תשא את הנס לקבץ גאולים, ובקולה ישמע קול השופר לאסוף פזורים. היא תגיד בחכמת-אלהים אשר בלבבה את כל השיבושים אשר נפלו בהספרות אשר נטתה מדרך החיים, והיא תוסיף משנה-כח למרץ-רוחם של כל הבונים בתחית האומה והארץ, בתקוות גדולות, מאזרות חיל ומעוררות ישנים.

הברו נושאי כלי ד'.

מתוך הטרדא הנני מוכרח להפסיק, והנני נושא ברכתי שלו' לכת"ר[21], ולכל טהורי-לב המצפים לתשועת ד' על עמו, ארצו, תורתו ושם-קדשו בכל לב ובכל רוח ונפש.

הק' אברהם יצחק ה"ק

באה"ר ובהדרת קודש אדר"ש[22] רבנו הגדול הגאב"ד[23] שליט"א, הנ"ל[24]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' – שלום
6. לכ' – לכבוד
7. מוהר"ש – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. אחדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר – באהבה רבה
11. ע"ד – על דבר
12. כת"ר – כבוד תורתו
13. ג"כ – גם כן
14. וע"פ – ועל פי
15. ע"פ – על פי
16. כ"א – כי אם
17. כ"כ – כל כך
18. כ"ז – כל זה
19. שבת"ח – שבתלמידי חכמים
20. שעכ"פ – שעל כל פנים
21. לכת"ר – לכבוד תורתו
22. אדר"ש – אחר דרישת שלום
23. הגאב"ד – הגאון אב בית דין
24. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' מנחם אב תרע"ג **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה, וכל המשפחה

אחרי התייעצות עם הרופא, הרב קוק מסכים לנסוע (לכנסייה הגדולה של 'אגודת ישראל'), כדי להביע בפומבי את דרישותיו הרוחניות. אחר כך ישהה בקרלסבד לרפואה. הרב קוק מבקש מבנו הרצי"ה להתכונן לנסוע עימו ולהזדרז בסידור המסמכים.

עיקרי הדברים

- הסכמה לנסיעה.
- קרלסבד לרפואה.
- הכנות לנסיעת הרצי"ה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ב' מנ"א[2] תרע"ג[3]

בני יקירי וכל יקירינו שליט"א[4].

ת"ל[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו, כה לראות ולשמוע מכולכם אך טוב וחסד.

אחרי ישוב הדעת, ובירור דברים עם הד"ר[7] המקומי פה בענין מצב הבריאות שלי, הסכמתי בל"נ[8] בע"ה[9] לנסיעהו. [הנסיעה לקונגרס הציוני האחד-עשר בווינה, קיץ תרע"ג] חושב אני שהנני מוכרח לדבר עכ"פ[10] חלק מדרישותי הרוחניות העיקריות בקהל פומבי, אפילו, או דוקא, של נוכחיות אחים דחוקים. ודי יצליחנו באורחותיו.

יחד עם נסיעתי חושב אנכי שתוציא אל הפועל ג"כ[11] נסיעתך [בנו הרצי"ה, שאכן יצא לחו"ל בקיץ תרע"ד ונתקע שם עם פרוץ המלחמה] בע"ה. אחרי הקונגרס אחשוב להתעכב בקרלסבד [עיר מרפא בבוהמיה, שהיה מקובל לנסוע אליה לטיפול במעיינותיה] על איזה שבועות, כפי מה שהעירני ד"ר[12] לארך מאז, והרופאים כולם שהתישבתי עמהם מסכימים. יתן ד' לרפו"ש[13].

מובן שמוכרח הדבר שתעסוק בהכנה זריזות. הזמן קצר ונדחק. העוסקים ע"ד[14] הדוקומנטים שלי יעסקו ג"כ ע"ד שלך. כמובן צריך גם אתה להזדרז בזה, ודי יצליחנו ברב רחמיו ויעזרנו בישע ימינו למען שמו, ארצו עמו ונחלתו, ומבין המצרים יאיר לנו.

דר"ש[15] כל יקירינו באה"ר[16].

שלך

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב

3. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ת"ל – תודה לא-ל
6. החוה"ש – החיים והשלום
7. הד"ר – הדוקטור
8. בל"נ – בלי נדר
9. בע"ה – בעזרת השם
10. עכ"פ – על כל פנים
11. ג"כ – גם כן
12. ד"ר – דוקטור
13. לרפו"ש – לרפואה שלמה
14. ע"ד – על דבר
15. דר"ש – דורש שלום
16. באה"ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב מנחם אב תרע"ג **נמען:** סיעת 'המזרחי' בקונגרס הציוני

הרב קוק אינו יכול להגיע לקונגרס, ושולח את דבריו בכתב. יד ה' נטויה לטובה, והרעיון שזו תחיית עם ולא תנועה מפלגתית מתקדם. 'המזרחי' עמד עד כה ב'מעמד צנוע ושתקני', אבל הציונות אינה יכולה לדבר בשם האומה כל עוד חקוק בה ש'הציונות דבר אין לה עם הדת'. האומה לא תצטמצם ב'עוגה הצרה של חלומו של ד"ר הרצל'. הציונות המעשית היא 'הגוף', ועל 'המזרחי' לזרוק בו נשמה - המקור התנ"כי. לא 'עם שנאוי המבקש מקלטו', אלא 'גור אריה יהודה' השב לנחלתו. יש לפעול ברוח אליהו להשיב לב אבות על בנים.

עיקרי הדברים

- 'המזרחי' צריך לצאת משתיקתו.
- הציונות - גוף; התורה - נשמה.
- מעבר לחלומו של הרצל.
- רוח אליהו - השלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב מנ"א[2] תרע"ג[3].

לכבוד האגדה המזרחית, בקונגרס הציוני, [לסיעת "המזרחי" בקונגרס הציוני האחד עשר, בווינה] שלו'[4] רב מהררי קודש,

אלופי החביבים ונכבדים מאד,

סבות שונות גרמו, ומחשבתי אשר חשבתי להיות נוכח בהקונגרס הנכבד נתבטלה מגורמים צדדיים, ומהם המקרים המעציבים, אשר קרו במקום מושבי כעת רחובות [באותם ימים נרצחו במושבה רחובות שני שומרים יהודים] ת"ו[5]. ואומר אל לבבי: חלק ממחשבותי, אשר אם עמדה לנו השעה [אילו היה הזמן מאפשר] הייתי מרצה [מציג, מרצה בעל פה] אותן לפני הכנסיה הרוממה, אמסור לפניכם בזה. אחי האהובים, בכתב: אולי יחון ד' והדברים היוצאים מן הלב יכנסו אל הלבבות הנכבדים, ויעשו פרי לברכה, ולטובתה והצלחתה של שאיפתנו הכללית, לתחיית-האומה בארץ-אבות,

ודאי לא נעלם מהדרת-כבודכם, אשר למרות המכשולים הרבים, החומריים והרוחניים, שהננו פוגשים תמיד על דרכי מהלך התחיה הלאומית בארצנו הקדושה, הננו רואים יד-ד' נטויה עלינו לטובה, ואורן של ישראל, אף אם קמעא-קמעא, אבל הוא ב"ה הולך ואור, [על פי ירושלמי ברכות א, א ומשלי ד, יח] הישוב מתרבה ומתרחב, הדעות והרגשות במעמקי הלב הולכות ומתחזקות, לבסס את בסיס התחיה הלאומית, והמחשבה של שיבת ציון לכל גווניה הולכת וכובשת לבבות ושדרות רחבות. [ושכבות רחבות בעם] הרעיון שאין אנו עסוקים בתנועה מפלגתית, כ"א[6] בתחית-עם, הולך ומתקדם, וזה התוכן בעצמו של ההתקדמות מטיל על "המזרחי" ביחוד חובות חדשות ונמרצות. "המזרחי" עומד עד כה במעמד צנוע

ושתקני, כותב על דגלו: להכניס את שלומי-אמוני-ישראל [נאמני ישראל, שומרי התורה (שמואל ב כ, יט)] תחת הדגל הציוני ואת הלך-רוחו הוא יוצק רק בתוך חוגו המצומצם. את הציוניות הכללית מניח הוא "לקפא על שמריה", [להישאר במקומה בלי שינוי (על פי צפניה א, יב)] מתקשר עמה בקשר הדדי בכל מקום שאין הדעות היסודיות סותרות, ובזה באמת יוצא הוא ידי חובתו בתור חלק של מפלגה שחפצה לעשות איזה טוב לישראל. הציוניות הרחבה אינה יכולה, ע"פ[7] הפרוגרמה שלה, [על פי מצעה] בשום-אופן לדבר בשם האומה בכללה. הפרגרף ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת" [סעיף שהתקבל בהסתדרות הציונית, שלפיו הציונות אינה עוסקת בענייני דת] הוא כבר ההיפוך הגמור ממה שכל האומה חושבת, מציירת, מקוה ומאמנת בכל דורותיה, וההיפוך הגמור מהשאיפה הנאצלה, שטובי החושבים שבישראל ובעמים חושבים ע"ד[8] העתיד הישראלי בעולם.

האומה בכללה, עם כל גדלה וחסנה הרוחני, עם כל גאון-נשמתה, לא תוכל בשום-אופן להיות מצטמצמת רק בהעוגה הצרה [במעגל הצר (על פי תענית יט: "עג עוגה")] של חלומו של ד"ר[9] הרצל ז"ל[10], עם כל יפיו ועזו, לפי-הערך. הציוניות, המעשית, והעיונית, הפוליטית והדפלומטית וכל ענפיה יחד, כמו שיצאו מן הכח אל הפועל עד היום, יש בהם ענינים נשגבים ונעלים, שאנו נקראים ממעמקי הוייתנו הישראלית לתמכם בכל כחותינו הגשמיים והרוחניים; אבל כל אלה יחד אינם כ"א הגוף הציוני.

אבל קרואים אנו מיד לזרק את הנשמה בהגויה המחוטבת הזאת, [בגוף המעוצב הזה] כדי שתהיה ראויה באמת לשמה, באופן שתרכש לה מיד ולדורות את אותו כח-המושך הגדול, שיהיה יכול למשוך את האומה כולה אליה, מגדולם עד קטנם, מכל המפלגות, השדרות, הסיעות, והפיזורים השונים, ושיתן לעולם את אותו המושג, שמקור הציונות, הוא המקור הקדוש העליון, התנ"ך[11], נותן לה, בכל העומק וההוד המסורתי. לא הד קול, שעם שנאוי בעולם, הולך לבקש לו מקלט בטוח מרודפיו, לבדו ראוי להשיב לתנועת-עולמים זו את חייה, אלא שגוי קדוש, סגולת העמים, גור-אריה יהודה, [בראשית מט, ט] נעור מתרדמתו הארוכה, והנה הוא הולך ושב אל נחלתו, אל "גאון יעקב אשר אהב סלה". [תהלים מז, ה] ונשמה זו אי-אפשר שתהיה נזרקת בתנועה, כ"ז[12] שעל מצחה חקוק אות-קין [סימן קלון (על פי בראשית ד, טו)] זה, ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת". ומעתה, "המזרחי" צריך הוא להכיר בגאון את גדולת תעודתו. לא להיות שמש [לא להיות משרת] למפלגה מעשית, פוליטית, קולטורית וכו'[13] וכו' נוצר אותו הזיק האלהי. השרוי בלב שלמי אמוני עם ד', בשעה שהם נגשים לעבודת-קודש זאת של תחית-האומה, כ"א לתן להתנועה הגדולה, רבת הצבעים ואדירת הפעלים והשאיפות, את דחיפת-חייה היותר עצומה, להוציא את ענין הציוניות מקטנות של מפלגה בודדת, שמהלכה ביחס להאומה כולה הוא סמוי מן העין, לגדלות של תנועת-חיים של הגוי כולו, ההולך בגאון לקראת עתידו הגדול באור פני ד' אלהיו.

ה"מזרחי" מוכרח להיות בציוניות מה שישראל - בעמים: כח של תסיסה תמידית, כח שלא יחדל את עבודתו ואת סגולת-הפריתו, [כוח הפוריות שלו, יכולתו להוציא פירות] לעולם יתבע את תביעתו ויביע ברמה את תקותו לנצחון מוחלט ושלם של דעתו, הכוללת, העליונה והקבועה.

הדת בישראל, אור ד' שבנשמתו, הבעת החיים היותר עצמיים והיותר פנימיים שלו, מה שנתן ונותן לו את הכל, שמעמידו על הרום העליון של במתי-ארץ, [על פי דברים לב, יג] על המעמד של מורה האנושיות

כולה, - אי-אפשר שתנועת-החיים שלו תהיה פרודה ונעקרת ממקור-חייו זה. תקות-תחייתנו היא הרבה יותר עליונה מלהיות תלמידים קטנים או גדולים לאירופא הקולטורית, שאשרה מוטל בספק גדול, והציוניות מוכרחת היא לשוב אל מקור החיים של האומה מראש-צורים, [במדבר כג, ט] ואי-אפשר שדבר לא יהיה לה עם הדת. זהו חיקוי שפל, והרבה יותר מחפיר מהחיקוי הציורי של שינוי מקום-המקדש שב"תל-אביב", [בגימנסיה הרצליה בתל אביב נבנה בניין שחזיתו חיקתה את צורת המקדש, ואחד העם מחה על כך] שבצדק הרעיש עליו "אחד העם" את המחנה בשעתו.

"המזרחי" צריך הוא לתבע תמיד, שהסעיף המחפיר הנ"ל[14] ימחק מהפרוגרמה, ותחתיו יכתב: "שהציונות מבוססת היא על יסוד תחית האומה בתורתה על אדמתה" בכל הגודל והמילוי של פתגם זה.

הפרעות, עכוב המהלך, והשפלת ערכי התחיה כולם, - התוצאות של ההסכמה האיומה הזאת. שהציוניות דבר אין לה עם הדת, אנו רואים די-והותר בכל פינה של התנועה, וביחוד באי"י[15]. "הציוניות דבר אין לה עם הדת", - מתפרש מיד בסגנון: "הציוניות מהרסת את הדת", "הציוניות היא תחיה חדשה, שתקותה היא להבנות מחרבנה של הטרדיציה הישנה". זהו כבר פתגם שגור בפי קופצים-בראש [הממהרים לדבר ולפעול בלי מחשבה] לא מעטים. והתוצאות המעשיות שמזה הן: פריקת-עול וזלזול של קדשי האומה בהמון, בחוות הלאומיות [בחוות החקלאיות הלאומיות] ובספרות, במוסדות-החנוך ובמקצועות רבים משדי התחיה. כל אלה מה הם פועלים? נביקת רוח האומה, [ניוון רוח האומה] יאוש ומשטמה וקצף של חמת-מות, [חמה ממיתה] הראוי לעבור לירושת-דורות על כל התנועה כולה.

האומה כשהיא קמה כולה, לא רק אישים בודדים ממנה או כתה ומפלגה מחלקיה, היא יודעת - יותר ממה שהיתה יודעת לפני-זה - איך להוקיר את מה שהוא חתום בחותם-דם בנשמתה. [מה שחתום בנשמתה בדם, במסירות נפש] המזרחי, כשידע את תעודתו, הוא יכול להביע את התביעה הזאת לפני כל ישראל ולפני כל העולם כולו. לא ברוח של הספרות האירופית המודרנית אנחנו שואפים לקום ולהיות לעם, - אע"פ[16] שאנו סופגים את כל ערכי האנושיות הכללית אל תוכנו בתור בני-אדם בעלי תרבות גבוהה, - אלא ברוח תורתנו, ברוח הנביאים שלנו, ברוח ד' אלהי-ישראל אשר על עמו, שלא יוכל להנתק מהתורה ותחיתה, כפי מה שהיא מורשה קהלת יעקב. [דברים לג, ד] האידיאלים האלהיים שהם חיי התורה והנבואה, הנם, ברוחנו, העתיד של העולם, שתחייתנו פונה היא להגשימם בחיים. הננו שואפים לעמוד במרכזה של האנושיות, דוקא בדגלנו העתיק והנשא, שהוא לנו גאות-עולמים, בשם אלהינו נדגול [תהלים כ, ו] וכמאז לא נחליפנו ולא נמיר אותו בדגל אחר, גם מודרני שבמודרניים.

ומפני ש"המזרחי" יביע את תביעת האומה כולה לכל דורותיה מהציוניות, עתיד הוא להיות לכח תוסס לא רק בציוניות בחוגה המצומצם כי"א גם בישראל, בכל האומה כולה, ובמובן ידוע גם בעולם הכללי. ראוי יהיה "המזרחי", כשיעמוד על תפקידו הנשא הזה, להיות מתחיל לעסוק בעבודה הכללית, שלא הושם לה לב עד כה, היא עבודת השלום, שלום כללי באומה לכל פלגותיה. השלום איננו רק דבר של נטיה מוסרית, עבודת-השלום היא עבודה קולטורית תדירה, רוממה ואדירה, עבודה שצריכה להפנות אליה תמיד את כל הכחות היותר פוריים שבאומה. אנו צריכים לשום אל לב: מה יהיה האחרית מכל

הפירודים כולם ההולכים ומתרבים, המפלגות, הפדרציות והפרקציות, [האיגודים והסיעות] האגודות והמניינים, [והקהילות] הזרמים והבמות, אם לא ימצא לנו תל-תלפיות [מקום שהכול פונים אליו (על פי שיר השירים ד, ד וברכות ל)] אחד שישא את הדגל הכללי של האומה ויעסוק בלא-הרף בכל התעמולות היותר רצויות בעבודת אחדות האומה, השוית-המחלוקת [יישוב המחלוקת] והתקשרות-השאיפות. כשם שאנו מכירים ומאמינים שתשועת ישראל תבא ע"י[17] התחלה של קץ-המגולה, שנעשה אנו בכח אשר נתן לנו ד' לעשות חילי, [על פי דברים ח, יח] לרכוש את הארץ, לגאול אותה. לעבדה ולבנותה, לכבש אותה בכיבושים קולטוריים ומעשיים, כן עלינו לדעת יותר ויותר.

כי רוח ד' אשר על אליהו, להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, [מלאכי ג, כד] לעשות שלום בעולם, להשוות את המחלוקת, צריכה להתגלות גם בפעולה נפשית שלנו, פעולת האומה כולה, ע"י כחותיה היותר טובים, תלמידי-חכמים המרבים שלום בעולם. [ברכות סד]

יקרא "המזרחי" למועצה בקונגרס, ישתמש תמיד בכל האמצעיים שיזדמנו לו להוציא מן-הכח-אל-הפועל את הבעתו העמוקה, של רוח האומה כולה, שמכל הפלוגות הציוניות רק על-ידו יכולה היא להתגלות, מפני שהוא הנהו הכח האחד בציוניות הנושא עליו את שם ד', את קדושת אור התורה, מקור החיים, את יסוד השלום שמו של הקב"ה[18], ["שמו של הקב"ה שלום" (שבת י)] שאך בו יושע ישראל לעולמים.

הרבה מאד יש לי לדבר ולהרצות על יסוד דברי המעטים הללו, שהם גוררים עמהם עקרים גדולים והרי-הרים של מחשבות מקוריות, הראויות להתהפך לכחות פועלים רבים. אבל אי-אפשר לי להרצות הדברים כסדרם כעת, ואקוה שלשעת-הכשר [לשעה המתאימה] של הכנסיה הנכבדה יספיקו דברי אלה להערת-לבב. [לעורר את הלב] והנני חותם בצפיית התחייה ממקור חיי ישראל, מאור שם ד' הבוחר בציון ובישראל עמו, להיות לגוי לפניו לאור גויים כל הימים, חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לד', [תהלים לא, כה] בגבורה ובברכת-שלום.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. שלו' - שלום
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. כ"א - כי אם
7. ע"פ - על פי
8. ע"ד - על דבר
9. ד"ר - דוקטור
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
12. כ"ז - כל זה
13. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
14. הנ"ל - הנזכר לעיל
15. באי"י - בארץ ישראל

16. אע"פ - אף על פי
17. ע"י - על ידי
18. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד אלול תרע"ג - יפו **נמען:** ר' יעקב רוזנהיים ו'אגודת ישראל'

לפי ד"ר אוירבך, ועד פרנקפורט עומד לבטל את התלמוד תורה בחיפה. גם אם הנר כהה מול 'אבוקות' המהרסים, 'ניצוץ אחד' מחזק את הקרובים ומעורר את הרחוקים. חיפה היא 'אחד ממבצרי ההריסה' (בגלל הטכניון), ונסיגה משם תהיה צרה גדולה. אם יש צורך בקיצוץ, שיהיה בכל המוסדות, ולא ביטול מוחלט. ר' יהושע בורק נוסע להציל את המוסד.

עיקרי הדברים

- תלמוד התורה בחיפה בסכנה.
- כוחו של ניצוץ אחד.
- אין לסגת ממקום ההריסה.
- קיצוץ שווה ולא ביטול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד אלול תרע"ג[4]

לכבוד הרב הגדול, החכם המרומם מר יעקב ראזינהיים [הרב יעקב רוזנהיים, ממנהיגי "אגודת ישראל" בגרמניה] שליט"א[5] ולועד אגדת ישראל כולו, שלו'[6] וברכת השנים.

דאגה עמוקה גורמת לי לבא במכתבי זה לכבוד הדרתו. עבודתנו הקדושה לביצור היהדות הנאמנה באה"ק[7], בשדה החנוך, מוטלת כעת תחת סכנה של משבר נורא. מכבוד המנהל ד"ר[8] אויערבך שיחי'[9] הננו שומעים כמובן מטעם הועד הפ"פ[10], שהת"ת[11] בחיפה עומדת להתבטל. עד כמה פצע ספק זה את לבבנו, קשה לי למסור להדרת כבודו, גם אם אתאמץ בתנועות ספרותיות, עלינו לדעת' כי נרנו, אף כי למראית עין, באור כהה הוא דולק, לעומת אותן האבוקות ומדורות שמהרסי הדת מתגדרים בהם, [מתהדרים בהם] בכ"ז[12] לא יפול לבנו. יודעים אנו שניצוץ אחד מבית יוסף לאש [על פי עובדיה א, יח: "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה"] דוחה את כל המחשכים של אורות מתעים רבים, ובכל מקום שניצוצנו בוער, תקותנו שמה חיה וקיימת, פועלת על הקרובים לאמצם, ועל הרחוקים להעירם, שבכ"ז[13] מחאה קיימת יש כאן, נגד שיטת ההריסה של כל קדש ד'.

אבל אם חלילה ניתן לנרנו להכבה כליל, באחד המקומות, אשר כבר העלינוהו, אז נורא ואיום החושך, וחיפה, יש לדעת, היא אחד ממבצרי ההריסה. שמה צועדת היא ועתידה נכון לפניה, ברגל גאוה עוד יותר גדולה, כשתגבר התכונה הפוליטיכניקומית. [הטכניון בחיפה, שעמד אז להיפתח] ע"י[14] אור ד"ו נוכל לקוות להאיר על הכל, אבל גדולה היא הצרה, אם נאמר ונראה במעשינו, שבמקום שההתבצרות החפשית המהרסת עולה, משם אנו נסוגים. לדעתי אין לנו שום היתר, לא מצד הדין ולא מצד חשבון הנפש הפנימי, להרוס את הת"ת[15] בחיפה. הננו חייבים להחזיק את מעמדנו בה כמקדם ועוד ביתר שאת. אם

חלילה ההוצאה אינה מספקת צריך הקימוץ שיהיה ערכי על כל המוסדות שתחת ידינו, ולא לאפס כליל בית מקדש מעט [יחזקאל יא, טז] אשר כבר נתכונן, במקום שהוא כ"כ[16] דרוש ונחוץ.

להרבות דברים אין צורך לפני לב מלא יראה וחכמת לבב ככבוד מעלתו. הנה נוסע בזה הרב הנכבד מר יהושע בוראק נ"י[17], המסור מאז בכל כחו לביצור התי"ת שמה. במסירות נפש הוא נוסע להציל את מה שאנו מוכרחים להציל, להקים על עמדה את התי"ת באחת ערי הקודש, להעמיד ניר לתורת ד' [נר, מקום קבע (על פי מלכים א יא, לו)] בארצו. ואין לי שום ספק, שאתם טהורי לב וכבירי מעש, בכל כחכם תסעדוהו, והדבר יצא אל הפועל בעה"י[18] באופן היותר הגון, והתי"ת[19] בחיפה תעמד ותשגשג לתפארת, ובהר הכרמל ישמע עוד הפעם קול גדול, ד' הוא האלקים, [מלכים א יח, לט, במעשה אליהו בהר הכרמל] כימי עולם.

ברגשי כבוד וברכה נאמנה וכוח"ט[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. ד"ר - דוקטור
9. שיחי' - שיחיו
10. הפ"פ - הפרנקפורטי
11. שהתי"ת - שהתלמוד תורה
12. בכ"ז - בכל זאת
13. שבכ"ז - שבכל זאת
14. ע"י - על ידי
15. התי"ת - התלמוד תורה
16. כ"כ - כל כך
17. נ"י - נרו יאיר
18. בעה"י - בעזרת השם יתברך
19. והתי"ת - והתלמוד תורה
20. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' מרחשוון תרע"ד - יפו **נמען:** ר' יעקב רוזנהיים וראשי 'אגודת ישראל'

הרב קוק שמח שהסכנה לביטול התלמוד תורה בחיפה עברה לפי שעה, אבל אין להמתין למשבר הבא. 'התלמוד תורה בחיפה - אסור לבטלה'; היא מבצר מפני הרוח הסוערת, במיוחד לאור העתיד הקרוב של העיר. תודה לר' יהושע בורק על מסירותו, ובקשה להחליט על קיום המוסד לדורות.

עיקרי הדברים

- אסור לבטל את התלמוד תורה בחיפה.
- החלטה לדורות.
- תודה לבורק.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד מ"ח תרד"ע[4]

שלו'[5] וברכה מהררי קודש לכבוד הרב הגדול גבר בגוברין, חכם בעז לתורה ולתעודה מר יעקב ראזינהיים [יעקב רוזנהיים מפרנקפורט, ממייסדי "אגודת ישראל" ומראשיה] שליט"א[6], ולכל ראשי הפקידים העומדים על משמרת הקודש לעמדת היהדות הנאמנה באה"ק[7] ת"ו, ברכת ד' עליהם.

רבותי ואלופי הנכבדים,

חדשים עברו מעת אשר הפחד לביטול התלמוד-תורה בעיה"ק[8] חיפה ת"ו, הבהילנו מאד. אז כתבתי מכתב קצר מקירות לבי' להודיע להדרת כבודם, בתור איש פנימי, האחוז בעבותות רבות במצב ישובנו בארץ הקודש, עד כמה הרעיון לבדו בהודעו בקהל, שמוסד קודש זה, אשר כבר נתבצר ונתכונן במקום אשר כל-כך רבו הפרצים, חלילה יתבטל, הרעיון לבד ממוגג כל לב ונפש נאמנה לעדות ד' ובריתו עם ישראל. ואם' ד' ישמרנו, דבר איום ונורא זה יצא לפעלו, מה שלא אוכל גם להעלות על הדעת' אין קץ לפרץ נבעה, בחומת דת קודש, שהננו עושים בידים, בביטול תשב"ר[9] זה. ת"ל[10] שמגורת השעה עברה, ובידיעה התלגרפית, שלפחות ל"זמן" זה שקטים אנחנו, והמוסד הקדוש יעמוד על עמדו, הרגעתם את נשמותינו הסוערות, ותתנו לנו מנוחת שעה להשיב רוח, וליחל לתשועת ד' על המצב התמידי, שלא יפסק המעין הקדוש, ולא יקצץ האילן עץ החיים אשר כבר נטע והולך הוא ופורח לפרי קודש הילולים ב"ה[11].

מובן הדבר, שאי אפשר להחמיץ את המצוה, ואסור לנו לעמוד בקורת רוח עד אשר יעבור ה"זמן", ונבא חלילה עוד הפעם לידי משבר. השאלה מוכרחת להפתר בחיוב גמור ומוחלט. התלמוד-תורה בחיפה, אסור לבטלה. היא קבעה כבר מקומה בקודש, והיא עומדת לנו למבצר משגב, מפני רוח סועה וסער. ההוה וביותר הצפון בחיק העתיד הקרוב, שהננו כבר רואים את סימניו, ולד' הישועה.

מחזיקנא טיבותא להאי גברא יקירא, איש אמונים לתורה וליראת ד', הנכבד הר"י[12] בורק שיחי'[13], אשר בכל כחו ואונו מסור הוא לקיום הת"ת[14] ומעמדה, לשכלולה והפרחתה, ובחרף נפש נוסע הוא בימי זקנה ושיבה וחולשת כח, לעבוד ולעורר להציל את מכון נשמת היהדות הנאמנה, בעיר חשובה באה"ק, שהתרבות אוכלוסין מבני הגולה מוכנה לעתידה הקרוב ביותר, על פי מסיבות החיים ההולכים כבר ומתרקמים.

בטוח אני בע"ה[15] שתכירו ותדעו, אלופי הנכבדים מאד, את גדולת האחריות שלדבר הקדוש והנשגב הזה, ובכל כח ועז תחליטו דבר, ותעמידו חק ולא יעבור, שהמוסד הקדוש הת"ת בחיפה עמד יעמד, ועוד יגדל ויפרח לתהילה ותפארת בע"ה.

אקוה שיספיקו הדברים המעטים הללו ללבות טהורים שכמותכם, רבותי ואדוני, והמטרה הקדושה שאליה הננו שואפים בלב אחד תושג בעה"י[16], ומעמד הת"ת יעמד בטח ברית מלח עולם.

וצור ישראל יזכנו כולנו ליום, אשר יצוק רוחו על זרענו [על פי ישעיהו מד, ג] וברכתו על צאצאינו, ובהר ציון תהיה פליטה והיה קודש. [עובדיה א, יז]

ברגשי כבוד רוממים וצפיית ישועה וגאולה קרובה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרד"ע - השנה תרע"ד (1913/1914) - כתובה בצירוף אותיות של מספר השנה
5. שלו' - שלום
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. בעיה"ק - בעיר הקודש
9. תשב"ר - תינוקות של בית רבן
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. ב"ה - ברוך השם
12. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
13. שיחי' - שיחיו
14. הת"ת - התלמוד תורה
15. בע"ה - בעזרת השם
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תריז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א מרחשוון תרע"ד - יפו **נמען:** הרב אברהם מנדל הכהן

יש להתאחד רשמית עם 'אגודת ישראל' כדי שלא יהיה פילוג במחנה יראי ה', ולפעול בפרסומים בהסכמה, וגם להשתמש בגיליונות 'הדרך'. הרב קוק אינו יכול לכתוב מכתבים בעצמו בגלל טרדותיו.

עיקרי הדברים

- איחוד עם 'אגודת ישראל'.
- פרסומים בהסכמה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א מ"ח תרעדל"ת

כ'[4] ידי"נ[5] הרב הגאון מוהרא"מ[6] כהן שליט"א[7], שוי"ר[8].

בתשובה על יקרת כת"ר[9] הנני להעירו, שראשית כל צריכים אנו להתאחד עם אגו"י[10] [עם תנועת "אגודת ישראל", שנוסדה באותה שנה בקטוביץ] בדרך רשמי, שלא תצא מזה התפלגות בין מחנה יראי ד', ואח"כ[11] בכל מעשינו בעניני הפרסומים טוב שנעשה בהסכמה אחת, וראוי להשתמש ג"כ[12] בגליונות "הדרך" למטרתנו הק'[13].

שאכתוב אנכי מכתבים, זהו למעלה מיכלתי לפי טרדותי המרובות הנודעות לרבים.

והנני בזה ידי"ע[14] דוש"ת[15] באה"ר[16], מצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. מוהרא"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שוי"ר - שלום וישע רב
9. כת"ר - כבוד תורתו
10. אגו"י - אגודת ישראל
11. ואח"כ - ואחר כך
12. ג"כ - גם כן
13. הק' - הקטן
14. ידי"ע - ידידו עוז
15. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
16. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' ניסן תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק מחכה למכתבו הארוך. קשה לו להחליט על נסיעה לכנסיית הרבנים של 'אגודת ישראל' בברלין, כי היציאה מהארץ כבדה עליו, וחסרה לו 'הסכמה נפשית'. ברכה לפסח וליום הולדתו בליל החג.

עיקרי הדברים

- ספק בנסיעה לברלין.
- ברכה ליום ההולדת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' ניסן תרע"ד[4]

בני יקירי שליט"א[5],

כמה הלב חפץ לכתב בארוכה, והמניעות כדרכן, ביחוד הפנימיות, מונעות מלהוציא אל הפועל את החשק האדיר. מכתבך הארוך טרם קבלנו, הננו מחכים אליו כבר בעיפות הצפיה. כתוב נא גם להבא בפרטיות מכל מעשיך ומבריאותך, וחזק ואמץ, ויהי ד' עמך בכל פינותיך לטובה ולברכה.

קשה לי מאד להחליט דבר בענין דרישת אגדת-ישראל לנסוע לברלין לאסיפת הרבנים. [הכנס שתכננה "אגודת ישראל" לקיץ תרע"ד; הרב קוק יצא לבסוף לאירופה, ונתקע שם עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה] ידעת בני כמה כבדה עלי הסכמה של יציאה לחו"ל[6], גם ארעית, ונתינת ערך גדול לפעולתי בחבורת רבנים כרבני האגודה, עד שתהיה מכרעת אצלי את קושי ההסכמה של היציאה, חסרה לי הסכמה נפשית על זה, והדבר נדחק, והנני עומד בלחץ מבלי דעת איך יתן ד' בלבי להשיב דבר, ינחני ד' ברחמיו הרבים בעצה טובה וישרה.

בתקותי למצא במכתבך שיבא בעה"י[7] פרטים כאלה, שעל פיהם יהיה לי חומר להאריך בענינים המיוחדים של מצבך, הנני חושך כעת את דברי על המכתב הבע"ל[8] בעה"י. ואתה יקירי שמח והיה טוב לבב ומלא אומץ ונועם ד' וחדותו, בכל יום ויום, ובפרט בימי החג הקדוש הבעל"ט[9], לחירותנו ופדות נפשנו, בהוד הקודש הרצוף על שמחת היקום כולו, בהדרת האביב, לחיי רוח ובשר, ליושר לב ועליצות צדק, וישמחו בך כל ישרי לב, יראי ד' וחושבי שמו, אשר עמך בסביבתך, וקוי אור ממעין מרום הקודש מהררי ציון יזילו שפעת ברכתם עליך, ועל כל אוהביך, וכל עם ד' מקרוב ומרחוק, להאיר עין בבהירות חן ושכל טוב, באור תורה ונר מצוה, כנפשך החביבה, ת"ל[10] על החוה"ש[11] אשר עמנו כולנו. יזכנו השי"ת[12] לשמוע ממך אך טוב ורב שלו'[13]. אביך צמא לאשרך,

אברהם יצחק ה"ק

ברכתי תעלה ליום הולדתך [הרצי"ה נולד בליל פסח] בעה"י בשעה מוצלחת, ליל התקדש החג הקדוש הבעל"ט בעה"י לאוי"ט[14] וכי"ט[15], אביך מנשקך מעומק נשמה. הנ"ל[16]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. לחו"ל - לחוץ לארץ
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. הבע"ל - הבא עלינו
9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. החוה"ש - החיים והשלום
12. השי"ת - השם יתברך
13. שלו' - שלום
14. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
15. וכ"ט - וכל טוב
16. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' ניסן תרע"ד – יפו **נמען:** 'אגודת ישראל'

הרב קוק מקבל את צירופו ל'מועצת גדולי התורה', אף שהרב קוק קטן לדבריו. אם לא יעכבו אותו מניעות, יבוא, אף שקשה לו לעזוב את הארץ, ומבקש לדעת עד כמה נוכחותו נחוצה. הרב קוק שמח על צירוף רבני שאוולי וקובנה.

עיקרי הדברים

- הסכמה להצטרף למועצה.
- קושי לעזוב את הארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו ז' ניסן תרע"ד[3]

ברכה מקודש, וסעד מציון, [על פי תהלים כ, ג: "ישלח עזרך מקודש ומציון יסעדך"] ישלח ד' לכבוד כנסת הקודש "אגודת ישראל".

בשמחה קבלתי את מכתב קדשם. ע"ד[4] אשר הרהיבוני בענותם לספחני למועצת חכמי הזמן, ["מועצת גדולי התורה" של אגודת ישראל] ד' עליהם יחיו, אשר אמנם קטנתי מאד מעמוד במקום גדולים, בכ"ז[5] כמובן אי אפשר לי לסרב לגדולים, ראשי אלפי ישראל, אריון דאורייתא, [אריות של תורה (ארמית)] בבואם לגדור גדר ולשובב נתיבות [על פי ישעיהו נח, יב] בכרם ד' בית ישראל.

אם לא יעצרוני מניעות צדדיות, אקוה בע"ה[6] לבא אע"פ[7] שקשתה לי מאד ההסכמה, לעזוב את ארץ חמדה הקדושה, אפילו על שעה אחת, ואחכה לתשובתם למען דעת עד כמה הדבר נחוץ מצדי, ואביע את שמחתי על צירופם של הגאונים דשאוויל ודקאוונא [רבני העיירות שאוולי וקובנה שבליטא] שיחיו, למועצתנו.

ואני תפילה, יכונן ד' מעשי ידינו לטובה, לרומם קרן ישראל באור ד', אור תורה ונר מצוה, להכשיר לבבות ולכונן דרכים לתשובת עם ד', אל ד' ואל טובו, ואסירי התקוה ישובו לבצרון, [זכריה ט, יב] ונגד זקניו כבוד. [ישעיהו כד, כג]

בכבוד גמור, ובאהבה נאמנה אחתום בברכה מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ע"ד הצעת התקנות לא הספיק לי עדיין הזמן להעיר. הנ"ל[8]

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. תרע"ד – השנה תרע"ד (1913/1914)
4. ע"ד – על דבר
5. בכ"ז – בכל זאת

6. בע"ה - בעזרת השם
7. אע"פ - אף על פי
8. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח סיון תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בישיבה לומדים דף גמרא אחרי התפילה. חידוש בסוגיית שמן והדס (ברכות מג): הכרעת רבן גמליאל היא רק כשסך בשמן, ורב פפא לא סך 'לאשתמוטי' - כדי לא להחזיק עצמו לת"ח וכדי לא להעליב. כנראה יוחלט לנסוע לכנסיית 'אגודת ישראל', ומבקשים ממנו הרצאה על מצב הארץ.

עיקרי הדברים

- סוגיית שמן והדס.
- ענווה ודרך ארץ.
- החלטה לנסוע.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזהי"ת[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3] כ"ח סיון תרע"ד[4]

שמחתני ביקרתך מתיאור חגיגת החג הקדוש יום מתן-תורתנו, ת"ל[5] ושמחת אור ד' תשגבך תמיד, יקירי, להשביעך צחצחות בזיו מעליא, באור-תורה ונעם יראה, נר מצוה והוד ענוה וכל טוב בשמחת עז וגבורה קדושה.

אנו למדים בכל יום בישיבה דף גמרא פשוט אחר התפלה, ובע"ה[6] הנני מעיר לפעמים דרך למודנו והיום דברתי בסוגיא ד"כיצד מברכים" במחלוקת שמן והדס [ברכות מג] "ורב פפא לאשתמוטי נפשיה", דמרפסא איגרא. דהכי פירושה: הכרעת רבן גמליאל היא רק אם באמת סך הוא עם השמן, שאז השמן יש בו שתי פעולות הנאיות, ריח וסיכה, ובהדס רק אחד, אז מנצח הרבוי את הקדימה של ברכות פרטיות, כמו ברכת "עצי-בשמים" נגד "מיני בשמים" דשמן, וזאת היא הכרעה, דאי לאו הכי הרי היא ממש כחד צד דהיינו בית-שמאי ורב פפא לא רצה לסוך, אע"פ[7] שהיה מנהגם לסוך כנראה חשש להא דתלמיד-חכם "לא יצא כשהוא מבושם", [ברכות מג] אבל לא רצה מצד אחד להחזיק עצמו לתלמיד-חכם בפניהם ומצד השני שלא להעליבם על מה שהם סכים, ואמר: הלכה כבית-הלל, ובאמת בכהאי-גונא הלכה כבית-הלל, שגם המכריע יודה בשלא סך, אבל לא אמר בלשון ברור כדי לאשתמוטי, שלא לפגום במדת הענוה ורגשי דרך ארץ של כבוד-הבריות.

ע"ד[8] נסיעתי לכנסית ה"אגודה" [ראו (כרך ב', אגרת תרעח)] בע"ה[9], כפי-הנראה שיוכרע לצד ההן. למרות מה שקשה לי הרבה הדבר. דורשים ממני גם פירוט של הרצאה ע"ד המעמד הארץ-ישראלי, וגם זה קשה לי, ומי"מ[10] אקוה להזדרז ולרשום איזו הרצאה.

יחזקנו השי"ת[11] ויעודדנו להרים קרן בישראל ובא"י[12] בתשועת-ד', בשיבת בנים לארץ-אבות ולתורת-אבות, ואור אבות משפעת מקור ברכת אלהי אבות יופיע על בנים, להרחיב דעתם ולעדן חפצם, לאשרם באשר-נחת ורוב שלום להצמיח צמח פדות-נפש וגאולת-עולמים בכל צדדי החיים, שילכו הלוך ואור עד נכון היום אשר יחינו מיומים".

יזכנו השי"ת לחדות פנים בשמחת-לבב וכט"ס[13] בשמחת-תורה וחדות-רוממות קרן ארץ-חמדה ובניה.

אביך מנשקך באהבת-נצח

אברהם יצחק ה"ק

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. ובע"ה - ובעזרת השם
7. אע"פ - אף על פי
8. ע"ד - על דבר
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ומ"מ - ומכל מקום
11. השי"ת - השם יתברך
12. ובא"י - ובארץ ישראל
13. וכט"ס - וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** נדיב או עסקן באמריקה

מצב הארץ איום: רעב ומחסור. היראים ומוסדותיהם בצרה כפולה, כי הכסף עובר דרך המודרניים, שחסים על מוסדותיהם. יש לקרוא לעזרה כללית ולמוסדות היראים. עוד: יש להתכונן לוועידת השלום אחרי המלחמה, ולדבר עם המדינאים באמריקה על גורל העם והארץ.

עיקרי הדברים

- רעב בארץ.
- מוסדות היראים בצרה.
- הכנה לוועידת השלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], סט-גאללן, כ"א שבט העת"ר[2]

אדוני הנכבד,

מאת ד' היתה זאת, שע"י[3] נסיעתי למטרת אספת "אגודת ישראל" בקיץ העבר [הרב קוק יצא לכנס "אגודת ישראל" בגרמניה בקיץ תרע"ד, ונתקע באירופה כשפרצה מלחמת העולם] נתעכבתי ע"י[4] רעש המלחמה בחו"ל[5], ובחרתי למושב-עכובי את המדינה החפשית הניטרלית שויץ. והנה אזני קשבת רב-קשב ממעמד אחינו בארץ-הצבי, שהוא מורה מאד, איום ונורא מאד, ד' ירחם. אמנם ידעתי, שנדיבי אמריקה, וכבוד ידידי רב-הפעלים, הרבו לעשות לטובת א"י[6], אבל הדברים יגעים, ולהגן נגד הצרה הגדולה, זלעפות רעב [תהלים יא, ו] ומחסור נורא, צריכים אנחנו לעבודה בלתי-פוסקת. נוסף לזה, אחינו היראים באי"י[7] ומוסדיהם הנם נתונים בצרה כפולה, כי שפע-הכסף הולך על ידי אחינו המודרניים, וכמובן הם חסים ביותר על מוסדיהם העשויים לפי רוחם. על-כן ראוי מאד לקרא עצרה [יואל א, יד] ולפרסם קולות-קוראים לכל אחינו היראים ולכל נדיב-לב, להוסיף בעבודה כללית לטובת אחינו באי"י וביחוד לטובת מוסדות היראים. אקוה שכבודו ישים אל לבו את דברי היוצאים ממקור-לבי ויוסיף את עבודתו בקודש לטובת ארה"ק[8] בכלל וביחוד לטובת המפעלים המתנהגים ע"פ[9] הדרך של מורשת אבות. ודי יעזרהו על דבר אמת ויראנו בישועתו.

מדי דברי אעורר עוד על הדבר הכללי הנוגע ברום עולם הישראלי. הנה בתוך העבודה הציונית הלא העבודה הפוליטית לוקחת היא את מקומה, ובטח כבר יודע כבודו ואולי כבר בא בדברים עם העובדים הפוליטיים, היודעים את גדולת ערכה של השעה הזאת זמן הרת עולם, איך אנו צריכים להיות מוכנים ליום שידובר בו בין איתני-עולם [בין המעצמות] ע"ד[10] השלום הכללי של אירופא ואזיא, לקחת דברים דפלומטיים רציניים ע"ד גורל אומתנו ויחוסנו לתרבות העולמית בכלל ולחבל נחלתנו הלאומית לארץ-ישראל בפרט. והנה כבר מדברים ברזי-עולם הללו אחינו הדפלומטיים, אבל כמה נכבד הדבר שמצד שלומי-אמוני-ישראל אחינו שומרי מורשה תצא תעמולה לעזרת התנועה רבת-הערך הזאת.

אעורר בזה את כבודו, שיקח דברים בזהירות הראויה עם הגדולים שבעולם הפוליטי שבאמריקא, ביחוד עם גדולי אחינו שם, וייטיב נא להודיעני מה עלתה בידו והנני מצדי מוכן בע"ה[11] לעמוד על המשמר ולעבוד בלב שלם לטובת עמנו וארצנו ולטובת שלום האנושיות כולה האחוזים זה בזה.

והנני בזה חותם בברכה ורגשי כבוד וצפית-ישועה, ידידו-עז,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שע"י - שעל ידי
4. ע"י - על ידי
5. בחו"ל - בחוץ לארץ
6. א"י - ארץ ישראל
7. בא"י - בארץ ישראל
8. ארה"ק - ארץ הקודש
9. ע"פ - על פי
10. ע"ד - על דבר
11. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב פרופ' שמואל צבי מרגליות, פירנצה

תודה על הפרטים על הפלאשים. בקשה לעורר עזרה לבני הארץ, שמצבם חמור מכל, כי רבים חיו מצדקה וכעת נסתמו הצינורות. מצבם של הת"ח ושל מוסדות היראים קשה במיוחד. בהערה: האם לא כדאי להכין אנשים לוועידת השלום, שיעלו את שאלת הארץ? אי־ניצול שעת הכושר הוא 'עוון פלילי', כמו התרשלות בהצלת נפשות.

עיקרי הדברים

- הפלאשים.
- עזרה לארץ.
- הכנה לוועידת השלום.
- חובת ניצול שעת הכושר.

נוסח האגרת עם ביאור

(להרב ר' שמואל צבי פרופ' מרגליות [הרב שמואל צבי מרגליות, רבה של פירנצה וראש בית המדרש לרבנים שבה] *ז"ל, פירינצי)*

בעוהי"ת[1], סט-גאללן, כ"ח שבט העת"ר[2] [סנט גאלן שבשווייץ, כ"ח בשבט תרע"ה (1915)]

היום הגיעני מכתבו הגלוי, ותשואות חן חן לאדוני על פרטי-הדברים אשר הודיעני ע"ד[3] הפלשים. [יהודי אתיופיה] יואל ד' ובתוך קבוץ נדחי עם-ד' אסופי הצולעה והנדחה [על פי מיכה ד, ו: "אספה הצלעה והנדחה אקבצה"] יאספו גם פזורים אלה ונבנו בתוך עם-ד', לשם ד' ותוה"ק[4], וינון שם כת"ר[5] בין מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. [על פי דניאל יב, ג]

והנה, אדוני הרב החביב, חשבתי זה ימים לכתוב לכת"ר[6] ע"ד צעקת אחינו בני ארץ-ישראל העולה השמימה, וזה מקרוב קבלתי מכתבים מרעישי-לבב ממצבם שם, והדברים הם דברי-אמת, כפי מה שאנו יכולים גם בעצמנו לצייר ולדון מהמצב התמידי של רבים מאחינו היושבים בקודש, הזקוקים לרחמי-נדיבים גם בשנים כסדרן, וכעת כאשר כל-כך רבתה המהומה בעולם, ואבות אל בנים מרפיון-ידים לא יפנו, [על פי ירמיהו מז, ג] הלא נסתמו הצנורות המשפיעים, ואותם המעטים שבאמריקה, ועוד, ממש כטפה נחשבת פעולתם לגבי ים המחסור הגדול, וקול דמי אחינו צועקים אלינו, [על פי בראשית ד, י] ממש יש לדאוג להחזקת-חייהם, שלא יגועו חלילה לאלפיהם ברעב בימים האיומים הללו וכמה שקשה מאד הגורל הכללי, עוד כפול ומכופל הוא צערם של תלמידי-חכמים עובדי-ד' הצדיקים הצנועים היושבים על אדמת-הקודש, אשר ידעתי ערכם הנעלה וצער חייהם הנורא תמיד ולבי הומה, הוי מי ינוד להם, מי ירחמם, והמוסדות, ביחוד אותם שהם בידי היראים, הם חלושים וכושלים במצב החמרי, מי יתמוך בהם בתלמידיהם ומוריהם, ד' ירחם! על-כן הנני פונה בזה לכבוד הדרת מר שיחי'[7]: יקום נא כעל נדיבות בכח השפעתו הגדולה, יעיר ויעורר לצאת לעזרת אחינו יושבי ארץ-הצבי, [ארץ ישראל; על פי דניאל יא,

[טז] שמצבם איום ונורא עוד יותר ויותר מכל המון אחינו האומללים שבשאר ארצות, שסוף-כל-סוף חיים הם בין אנשים שמעמדם הגשמי היה תמיד מבוסס מעצמו, אבל מעמד אחינו היושבים בקודש, שחלק גדול כל-כך נזקק ללחם יום-יום לנדיבת לב נדיבים, אשר כעת אין מה לחשוב על זה, כי כל אחד פונה להציל חייו ונפשו, ונוסף לזה צרת המשבר שמצד המלחמה, שמדלדל את כח היחידים העומדים על רגלי עצמם, האמידים לפי-הערך, - אין לשער כמה נורא הוא.

אנא יתעורר נא אדוני ויעורר את שומעי-דברו, לעשות ולפעול עד כמה שהיד מגעת ולא להרפות ידים בעת צרה נוראה כזאת מאחינו בשרנו יושבי אדמת-הקודש. בטוח אני בעה"י[8], שישים כת"ר את דברי אל לבו הטהור, ובקנאת-צדקות ועז יקום לעזרת ד' בגבורים. [על פי שופטים ה, כג] ואף שאני משער שכבר פעל ועשה בכלל לטובת אחינו הנאנחים מתגרת יד הזמן הקשה ולטובת אה"ק[9] בפרט, אבל מה נעשה שעד שירחם ד' על הארץ הננו מחוייבים ועומדים לעורר ולחזור ולעורר, כי כל יום דורש לחם-חקו [על פי משלי ל, ח: "הטריפני לחם חקי"] עד ירא ד' בעני עמו ועולמו והשקט ישוב בארץ, וכל איש יבא על דגלו ועבודתו התדירית.

והנני בזה חותם בברכה ואה"ר[10] כנפשו הרוממה ונפש ידידו דוש"ת[11] המצפה לחסדי השי"ת[12] ורחמיו לשוב לשלו'[13] אל הקודש ולראות בתשועת ד' על עמו ועל נחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[14]: נתעוררתי לקחת דברים עם כבוד הדרתו: מה יחשוב ע"ד איזו פעולה ביחש לעתיד של עם ד' ביחושו לארץ-ישראל, אשר הדברים נשמעים גם בין טובי עמים. אולי עת לדבר הגיעה, שנהיה מוכנים בע"ה[15] ביום הרת-עולם [ביום שייקבע בו גורל העולם; הלשון מתפילת ראש השנה ("היום הרת עולם")] ורוזני-ארץ ישבו לאספה ע"ד ארחות-השלום [ועידת השלום שתתכנס בסוף המלחמה. הרב קוק מציע להכין כבר עתה אנשים שיעלו בה את שאלת ארץ ישראל] באירופא ואזיא, וביניהם יפקד גורל אה"ק. היתכן להיות שלא נכין מצדנו אנשים יודעי עת ומשפט-עמים, שיעלו על השלחן הגבוה אז את שאלתנו הגדולה ויחוסנו לאה"ק[16]? חושב אני, כי כל מצעדי עלילות גבר, הכלליים והפרטיים, כל אלה מפעלות נורא-עלילה [על פי תהלים סו, ה: "לכו וראו מפעלות אלהים, נורא עלילה על בני אדם"] הם באמת, והדעה הישרה נותנת שאין אנו רשאים לעזוב כל מאורע גדול מבלי להשתמש בו לטובת עם-ד' המפוזר והעלוב, עד מקום שהיד מגעת. את החדלון מלהשתמש בשעת-הכושר ושפלות-הידים הנני חושב לעון פלילי, ככל בטול מצוה חמורה וככל התרשלות של הצלת-נפשות, שהדין נוהג גם ביחידים וכפול ומכופל הוא בדין צבור ורבים. יודיעני נא אדוני בטובו את דעתו הנכבדה, אם יש את לבבו ואת יכלת-השפעתו לעשות בנדון זה איזה דבר רשום. וצור ישראל יקום בעזרת ישראל, ומהרה יאיר לנו מתוך המחשכים באור ישעו ויתן מציון ישועה לישראל תפארתו.

---

1. בעוהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. ע"ד - על דבר
4. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
5. כת"ר - כבוד תורתו

6. לכת"ר - לכבוד תורתו
7. שיחי' - שיחיו
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. אה"ק - ארץ הקודש
10. ואה"ר - ואהבה רבה
11. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
12. השי"ת - השם יתברך
13. לשלו' - לשלום
14. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
15. בע"ה - בעזרת השם
16. לאה"ק - לארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** אברהם דובער ברנשטיין

אסור לעבור בשתיקה על 'עת הרת עולם' זו. העבודה הפוליטית בלונדון חשובה, ובשעה שהים הפוליטי סוער אין לעזוב את הספינה 'בלא הגה'. תפקיד הרבנים אינו מעשי־פוליטי, אלא לחבב דעות ולהעלות את התחייה לקודש; כאשר הרב קוק עצמו פועל בבניין, הרב קוק עושה זאת 'כאיש ישראל'. כל הרעש העולמי בא 'בשביל ישראל', ובעת יצירת ערכים חדשים יד ישראל חייבת להיות באמצע.

עיקרי הדברים

- חובה לפעול בשעת הרת עולם.
- תפקיד הרבנים.
- המלחמה בשביל ישראל.
- יד ישראל ביצירת ערכים חדשים.

נוסח האגרת עם ביאור

(להר"ר אברהם דוב ברנשטיין)

ב"ה[1], סט-גאללן, ח' אדר העת"ר[2]

מכתבו הראשון וגם השני הגיעוני. ואל יאשימני כבוד אהובי באחור דבריו לא מפני שדבריו, היוצאים מטהר לבת אש הקודש של אהבת-האומה, לא מצאו הד-קולם בלבבי, אחרתי תשובתי, רק סבות שונות וטרדות רבות, ביחוד נפשיות ממצב עמנו בכלל וממצב אחינו באי"י[3] בפרט, הן הן העסיקוני בדחיפת-רעיון ודברי נתעכבו.

ובעצם מחשבת כבודו, אין ספק בדבר שאסור לנו לעבור בשתיקה על עת הרת-עולם [על פי תפילת ראש השנה, "היום הרת עולם"] כזאת, חלילה לנו לעמוד על דם האומה כולה במאורע עולמי חשוב כזה. עלינו לעשות את כל אשר יד אדם, בשכלו והרגשתו, אומץ-רוחו ופעולתו, מגיעה. וזה כמה שהקשבתי, שאמנם עושים כווניות למצבנו הפוליטי טובי הציונים והעסקנים הפוליטיים בלונדון. בודאי שכל צעד לאומי יש לו תפקידו ואין לך דבר שאין לו שעה. [אבות ד, ג] ואם אלף פעמים נצדיק את הציונים הרוחניים, בטענותיהם נגד הפוליטיים, ["הציונות הרוחנית" של אחד העם, שביקרה את הציונות המדינית של הרצל וממשיכיו] כשרוחניותם תהיה מזוקקה ויהדותית באמת, יהיו הדברים נוגעים רק לעבודה המסודרה בשנים כסדרן, אבל בעת כזאת, שהים הפוליטי סוער, חלילה לנו לעזוב את ספינת עמנו הסוערה בלא הגה ומלח.

אמנם אם יש בידי הרבנים לעשות, וביחוד בידי כעת, שהנני גר בארץ נכריה ומרוחק ממרכזי עסקנינו המעולים, מסופק אני. כשאני בעצמי מוצא אני את עבודת הרבנים לא בתכן המעשי של בנין-האומה החמרי כי-אם בהשפעתם לחבב את הדעות, המביאות לאימוץ וסידור אורגני לאומי. לחזק את ההכרה הלאומית ולאמץ ידים רפות של פועלים מוכשרים לעבודה זו, לעדן את המחשבות ולחדדן ולהרבות בהן

אמונה אמיצה ועמוקה משפעת הגיוני-קודש האצורים בנשמתם ולהעלות בזה את התחיה הלאומית כולה למרומי הקודש שמשם לוקחה.

אבל העבודה בפועל, השיח-והשיג עם רבי-מלוכה ואדירי-הפוליטיקה, אם מזדמן הדבר שימצאו לנו רבנים, שגם להם יד ושם בעבודות כאלו, אינם כמובן, גרועים משאר בני-אדם בתור יהודים נאמנים לעמם, אבל לא מטעם התפקיד של הרבנות. יאמין לי ידידי, שאנכי איני מוצא בקרבי ביחושי אל תשוקת לקיחת-חלק בבנין-האומה המעשי שום תכונה רבנית, אלא פשוט מפני שאיש ישראל אנכי ככל המון בית-ישראל. מובן הדבר, שמצדי הנני בע"ה[4] נכון לעשות בכל שעת-הכושר, כל מה שבידי לכל מחשבה טובה ועצה טובה על ישראל. יתן ד' ויזמין לידי איזה אמצעים איך להיות חלקי בין בוני בנין עמנו. אסיר-תקוה [זכריה ט, יב] קשור-אמונה אני ב"ה, גדולה היא אמונתי, שכל רעש עולמי דנא של שעת מעבר-עולם שאנו חיים בו לא בא בעיקרו כי-אם בשביל ישראל. [על פי יבמות סג: "אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל"] תוצאות גדולות רבות-ערך במחשבת האדם והגיונו, בארחות החיים והמשפט, ברחשי האמונה ושירת העולם והחיים, מוכרחות הן להולד מתוך ההתגוששות הנוראה הזאת, ובעת יצירת חדשות, מחשבות חדשות, משפטים חדשים, רוח חדש וערכי-אמונה חדשים, כלפי העמים כולם, יד ישראל מוכרחת להיות באמצע. קרואים אנו כעת לתפקיד גדול וקדוש, למלאותו ברצון ודעה, לבנות את עצמנו ואת כל העולם ההרוס עמנו יחד, מה שלא פעלנו עד כה כי-אם ע"י[5] דחיפות והשמעות פסיכיות שיצאו מאצילות-רוחנו, וההתגלות של רוח-איתנים, אשר עומד הוא על פתחי היציאה אל-הפועל קשורה היא עם מצבנו הפוליטי בעולם ועם שובנו בהמון לארץ-אבות, בהכרה לאומית חיה וערננה, קדושה ואצילית, הראויה לגוי קדוש שומר אמונים, סגולה מכל העמים, זקן העמים ומורם, גואל התבל ומושהו מים השקר והרשעה.

והנני נותן לכבוד ידידי את ברכתי, ברכת אוהב נאמן, יברכהו ד' וישמרהו ונזכה לשמוח בשמחת גוינו להתהלל עם נחלתנו בהר צבי-קודש על אדמת-קדשנו חמדת לבבנו ומשוש גילנו כנה"י[6] ונפש ידידו מוקירו ומכבדו ודורש שלומו וטובו

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. באי"י - בארץ ישראל
4. בע"ה - בעזרת השם
5. ע"י - על ידי
6. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אדר תרע"ה **נמען:** אברהם דובער ברנשטיין

הרב קוק שמח שהרופא התיר לו לעזוב את רומא. טוב שידבר עם הרב מרגליות, אף שבלונדון כבר עוסקים בזה. מי ייתן ויזדמן מקום לעבוד לטובת העם.

עיקרי הדברים

- בריאות ברנשטיין.
- פעולה עם הרב מרגליות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ז אדר העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה ורפו"ש[4] לכ'[5] ידידי היקר החכם הנעלה רב פעלים מו"ה[6] אברהם דובער בערנשטיין [ראו (כרך ב', אגרת תשי)] שליט"א[7] וכא"ל[8] לברכה.

שמחתי במכתבו היקר, ורשיון הרופא לעזוב את רומא הרי הוא לי אות לטובה כי בעזה"י[9] מצבו הולך וטוב. יחלימהו השי"ת[10] בורא רפואות וירפאהו בקרוב רפואה שלמה לאוי"ט[11].

וע"ד[12] הענין הכללי, ודאי טוב יעשה כבודו אם ידבר את דבריו עם כ'[13] הרה"ג[14] מרגליות [הרב שמואל צבי מרגליות, רבה של פירנצה; ראו (כרך ב', אגרת תשכ)] נ"י[15]. ואם כי אנכי מלאתי רצון כ', ובהערתי אליו לא הזכרתי שכבודו עוררני לכתוב לו, אין דבר, והאמת הלא היא שכ'[16] ידידי עוררני ע"ז[17]. אמנם כבר כתבתי לידידי, כי עוסקים כבר בזה סגל חבורה בלונדון. אמנם מי יתן ויזמין ד' לנו מקום לעבוד לטובת בנין אומתנו בשעת כושר זו, ותחשב לנו לאושר גדול, אם יהי'[18] לכ' ידידי דבר חדש ומענין ע"י[19] השתתפות פעולתו עם כ' הרב מרגליות נ"י או המושפעים על ידו, בטח יודיעני בעזה"י. וצור ישראל יקום בעזרת ישראל, ויאיר אור חיים ופעולה לכל לב הוגה ובכל יד פועלת, לעשות בהצלחה, באגודה אחת, בדעה מיושבה ובהתלהבות עמוקה ובשקידה נמרצה לטובת גוי קדוש הראוי להושע, ויאמר לצרותיו די ויקימהו לו לעם על אדמת קדשו באור חיים ועטרת גבורה. והי'[20] זה שלו', כנה"י[21] ונפש דושה"ט[22] ומאחל לו רפו"ש[23] בקרוב, המצפה לתשועת ד' על עמו ועולמו ולשוב בשמחה אל הקודש, לחזות בנועם נאות ארצנו הקדושה והחמודה עדי עד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. העת"ר – השנה תרע"ה (1914/1915) – בצירוף אותיות
3. שלו' – שלום
4. ורפו"ש – ורפואה שלמה
5. לכ' – לכבוד
6. מו"ה – מורנו הרב

7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
10. השי"ת - השם יתברך
11. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
12. וע"ד - ועל דבר
13. כ' - כבוד
14. הרה"ג - הרב הגאון
15. נ"י - נרו יאיר
16. שכ' - שכבוד
17. ע"ז - על זה
18. יהי' - יהיה
19. ע"י - על ידי
20. והי' - והיה
21. כנה"י - כנפשו היקרה
22. דושה"ט - דורש שלומו הטוב
23. רפו"ש - רפואה שלמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט מנחם אב תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** כנראה אליהו זאב לוין־אפשטיין, ניו יורק

גבאי מוסדות הקודש מתלוננים שהם מקופחים בתמיכה. 'בפיקוח נפש אין מקום להפלות בין אחים', וזה מעליב את שומרי המצוות. הרב קוק מבקש לדעת על מצב המושבות אחרי המלחמה והארבה, על מצבם הפוליטי, ועל פעולות יהודי אמריקה לעתיד.

עיקרי הדברים

- קיפוח מוסדות הקודש.
- אין הפליה בפיקוח נפש.
- בקשה לידיעות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], סט-גאללן, י"ט מנ"א[2] העתר [סנקט גאלן שבשווייץ, י"ט במנחם אב תרע"ה (1915)] *

חביבי המרומם, באתי במכתבי זה לכבודו להעיר לבו הטהור, כאשר נכאבתי מאד כי קבלתי מכתב מגבאי המוסדות שהם אנשים נכבדים ונאמנים, שקובלים שהמוסדות נעזבים ונהדפים מאד ביחש לתמיכה, ושאין מכירים את זכותם בתור מוסדים נכבדים העומדים ברום העולם החנוכי בישראל ובארץ ישראל. אבקש בזה מכבוד ידידי: יקח נא דברים בזה עם סיעת אנשי-המעלה הפועלים הנאמנים בתמיכת ארץ-ישראל, וכולם יחד יעמדו בפרץ הזה. כי בכלל אין מקום בפקוח-נפש, כפי מטרת התמיכה בעת-המצוקה הזאת, להפלות בין אחים, ועוד הדבר מדאיב ומעליב מאד את לב כל שלומי אמונים בישראל, אשר תגיע לאזניהם השמועה שמוסדי-הקודש, הנאמנים לדגל התורה והמצוה וקדושת דת-קודש בתמותה, הנם בגלל זה נרדפים מאת ראשי העובדים לטובת פקוח הצדקה באי"י[3]. בטוח אני שדברי אלה המעטים יקלעו אל מטרתם, ובזריזותו המצוינה וטוב לבבו הישר ימהר ויחיש מעשהו לתקן המצב ביחש המוסדות הק'[4] כראוי.

אף גם זאת אבקש מכבוד חביבי להודיעני ממצב הענינים בארצנו הקדושה, אשר אקוה שכבודו יודע אותם על בורים. פה הנני רחוק מכל מרכז, ומעטים ודלים הם הדברים הבאים משם בחוג ידיעתי. מצב המושבות כעת, אחרי המשברים הגדולים, הפרטיים והכלליים, מכח המלחמה וגורמיה ומכת הארבה ותוצאותיו, [מכת הארבה הקשה שפקדה את הארץ באביב תרע"ה] כמו-כן המצב הפוליטי של אחינו שם כעת, ויחשה האמתי של הממשלה אליהם. כמה הומה לבי על משאת-נפשנו אשר ירדה במעלות רבות אחרי אשר התקדמה כבר תכונת ישוב * חסרה התחלת המכתב בהעתק. כמדומה שהוא אל מר אליהו זאב לוין עפשטיין [זאב לוין-אפשטיין; ראו (כרך ב', אגרת תשכג)] בניויורק ארץ-ישראל בכלל.

אמנם בטח לבי בצור ישראל ב"ה, כי כל אלה המאורעות הקשים אינן כי-אם נסיונות לנו לחזק ולאמץ את רוחנו אל העבודה הדורית הלאומית ולכוין ביחוד את לבבנו לאבינו שבשמים, מקור הנצח והגבורה, ליסד את מוסדותינו הלאומיים ושאיפותינו כולן ע"פ[5] רוח ישראל סבא, [ישראל הזקן – כנסת]

[ישראל] רוח ד' אשר על עמו, שבאמת רק רוח קודש עליון זה הוא היסוד העיקרי הרודה בחיי התנועה הלאומית באמתתה. אבטח בידידותו, שייטיב לשמח לבבי בדבריו הנכבדים ולהעמידני על האמת בכל עניני אה"ק[6] מחמד לבבנו עדי עד, והנני מגיש לו תודתי הנלבבה מראש.

ומה הם מעשיהם של טובי אחינו באמריקא כעת ע"ד[7] המצב הכללי של עמנו הנתון בצרה איומה בהוה, ומה היא השיטה היסודית שלהם ע"ד אחיזת אמצעים בשביל המצב השוטף לימים הבאים, המתגברים הם אותם אשר כח בהם שלא להתרפות בעת-צרה ולחדור בעינים פקוחות מתוך האפלה הזמנית אל תקות אורים העתידים לבא והמצפים מאד, להתגשמותם בחיים ובפועל, לעומק-הרצון ולזירוז כח-הפועל אשר בקרבנו? הרבו אנשים המכירים, שמשפט-האחיזה אשר לחיי-שעה וחיי-עולם זה בזה לא ישתנה בשום זמן ועדן כלל, וגם - ואולי דוקא - בעומק חשכה השעה מוכשרה היא לנשיאת-עין להקפים רחוקים ולשאלות רבות-ערך בחיי האומה כולה, ועם זה שלא לעזוב גם לרגע את צרך-השעה ואת הצלת החיים הזמניים של רבבות אלפי אחים בגולה ובארץ-אבות, לחזקם ולאמצם להושיט ידי-עזרה לכל ולדבר דברי אמוץ וחזוק לכל נכשלים, יחד עם העזרה החמרית המושטה להם -? חזקו אל תיראה ותשועת-ד' בא תבא, [על פי ישעיהו לה, ד וחבקוק ב, ג] כי לא אלמן ישראל מאלהיו. [ירמיהו נא, ה]

והנני חותם בכל רגשי-כבוד וחזוק-ידים, בצפית ישועת-ד' לעמו וארץ-חמדתו ולכל יצוריו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. באי"י - בארץ ישראל
4. הק' - הקטן
5. ע"פ - על פי
6. אה"ק - ארץ הקודש
7. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת נוספות ב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (יפו) **נמען:** הודעה לבני העיר

הקריאה לבחירת ועד העיר היא לוועד לענייני דת בלבד, ואינה מצרה את הבחירה לוועד כללי לענייני חול.

עיקרי הדברים

- ועד לענייני דת בלבד.

נוסח האגרת

(לסימן מו)

הנני בזה להודיע גלוי לכל בני עיה"ק[1] ת"ו[2], שקריאתי אשר קראתי לבחירת ועד העיר אין כונתי לועד על הענינים החילונים של העיר כ"א[3] על הענינים הדתיים, שיש להם קשר עם שמירת התורה והמצות במובן הרחב בכללות הציבור שלנו, ואין בחירה זו מצירה כלל את הצעדים של בחירת ועד-לעיר כללי להענינים החילונים,

בצפיית ישועת ד' על עמו ונחלתו,

ורגשי כבוד ויקר,

---

1. עיה"ק - עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: תרע"ו - לונדון **נמען:** שר בממשלת בריטניה (בשם אגודת הרבנים מגולי רוסיה)

פנייה נגד הכוונה לכפות על פליטים יהודים מרוסיה, שלא התאזרחו, לחזור לרוסיה או להתגייס. הם עדיין זרים, וכל משענתם היא המשפחה והמסורת. אם יילקחו הצעירים, חיי המשפחות יהיו 'אפלים'. שילוחם לארץ שמענה אותם יהיה 'מר ממוות'. הם מקווים שהצדק הבריטי ימנע זאת, ושבריטניה תהיה 'צירת המרומים' להשיב לישראל את חירותו וארצו.

עיקרי הדברים

- נגד גירוש פליטים לרוסיה.
- נגד גיוס כפוי.
- בריטניה - שליחה לגאולת ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

[תרע"ו[1]] [(1916). הרב קוק ישב אז בלונדון. המכתב הוא פנייה בשם רבני הקהילות אל אחד משרי ממשלת בריטניה] ב"ה[2] רוממות הוד מעלתו וכו'[3].

המעמד הגבוה של מדת הצדק, שהאומה הבריטית עומדת עליה, הוא נותן אומץ בלבבנו, אנחנו הרבנים לקהלות ישראל במדינה זו, שרבים מהנלוים עליהן הם הגולים מארץ רוסיא שלא נתאזרחו עדין באנגליה, [מהגרים יהודים מרוסיה שגרו בלונדון, ששלטונות בריטניה איימו לגרשם לרוסיה אם לא יתגייסו לצבא הבריטי (תרע"ו-תרע"ז)] לברר לפני הוד מעלתו את המצב העגום שאחינו אלה נתונים בו כעת, ולדרוש בשם קדושת אור ד' המאיר בחקי הצדק והיושר, שהם עמודי ארץ בריטניא הגדולה, שתשים הממשלה הנאורה את לבה לסדר את הדבר באופן המתאים להאידאלים הקדושים של המוסר והדת, שארץ אנגליה דוגלת בם.

הקול אשר יצא שמחשבה ישנה בלב הממשלה להכריח את הגרים הללו גולי ארץ רוסיא לשוב שלא ברצונם אל הארץ הזאת, שהיא חומסת את משפטם ושאחיהם היושבים בקרבה, תחת מה שהם שופכים את דמיהם בשלהבת פטריוטית לטובת הממלכה בכלל כל החיל הלוחם, ושרבים מהם מצטיינים ג"כ[4] בתור גבורים מצוינים מלאים רוח מסירות נפש לארץ המולדת, הם משתלמים בלחצים חדשים ובעלילות כוזבות נוראות הנותנים אותם למרמס להההמון הפרוע, - הקול הזה החריד מאד את הלבבות של הגרים האומללים הללו, אשר עד כה מצאו חסותם מתגרת יד הלוחץ אותם בארץ מולדתם במדינת בריטניא הגדולה, אשר לא הוכנו עדין להיות בה אזרחים קבועים, הנוטלים חלק בכל הזכיות של חיי הצבור, ולא נתמזגו עדין כ"כ[5] בחיים האזרחיים הבריטיים, עד שימצאו הם ומשפחותיהם את היכולת ואת ההתקשרות האידאלית לצאת כעת בין הלוחמים במלחמה הזאת המחרבת את העולם. אחינו אלה גרים הם, זרים הם עדין לסביבה הגדולה של תושבי הארץ ברוחם ובשפתם, אין להם סעד חזק לחייהם החמריים והמוסריים כי אם חיי ביתם ומשפחתם והמסורת הישראלית הקדושה המאגדתם ומחזקתם ברוחם. בהנטל ממרבית המשפחות הללו הכחות הצעירים העובדים למצא את

כלכלתם, והמנחמים אותם מיגון דכאות נפשם ורדיפותיהם אשר סבלו בארץ מולדתם, נעשים חייהם אפלים ומלאים אסון הרבה מאד במדה איומה, יותר מכל התושבים והאזרחים הקשורים כבר מאז בכל הקישורים האזרחיים והחברותיים לחיי הארץ הזאת הגשמיים והרוחניים, שהם מוצאים תנחומים אידאליים המיוסדים על יסוד איתן של צפיות הסטוריות על כל הנפשות היקרות להם אשר לוקחו מאתם, מה שאין זה בכחם הנפשי של הגרים הללו שהעתיד ההסטורי שלהם לא נתברר להם עדין כלל.

ואם יהי'[6] מוכרחים הכחות הללו לצאת בעל כרחם מן הארץ הזאת, אשר מצאו בה את חסותם, ואשר חיו בה חיי גרים שוקטים, אל אותה הארץ ארץ מולדתם אשר מבלי יכלת לשאת את רדיפותיה יצאו ממנה, ימצאו אז את גורלם נורא מאד ומר ממות. מקוים אנו אשר הצדק הנאור הבריטי יהי' לנו בעז"ה[7] ערובה בטוחה שלא יצא חק כזה אל הפועל על אדמתה הברוכה.

אין אנחנו מדברים ע"ד[8] הגולים מבלגיה [פליטים יהודים מבלגיה, שנמלטו לאנגליה מפני הכיבוש הגרמני] אשר כבר נואשו מצד אחד מקישורם לארץ רוסיא, הרודפת אותם, והאומה הבלגית במוסרה הנאור לא דרשה מהם מעולם את העבודה הצבאית במלחמה, והם נמלטו על נפשותם מחרב האויב ובאו לפי שעה למצא מקלט בארץ אנגליה, אשר קבלה אותם בנדבת רוח, כחק אהבת אדם השורר בה, והם עומדים ומצפים לעת אשר תשקוט הארץ, שישובו כל איש למקומו ולמשלח ידו, שעליהם בודאי לא היתה שום מחשבה בלב הממשלה ללחוץ אותם להמסר לרוסיא או לבא במלחמה בחיל הבריטי. מרום ונשא הוא המוסר הבריטי המצוין מחשוב עליו מחשבה כזאת, אבל לא אלה הגרים הארעיים לבדם אינם מסוגלים לצאת בצבא גם באחת משתי המחנות, הרוסי או הבריטי, כי אם גם מרבית הגולים מיהודי רוסיא אשר לא נתאזרחו עדין, אף שיש תקוה שבמשך הזמנים אם גורלם יהי' להשאר בארץ אנגליה הם ודורותיהם יתפתחו להיות אזרחים גמורים ממוזגים ברוח האנגלי ומביאים לו ברכה גדולה מאוצר חיי רוחם, עבודתם וכשרונותיהם, אבל כעת שבאה המלחמה הנוראה עליהם בזמן מוקדם לא הספיק רוחם עדין להתמזג בכל העומק של הרוח הבריטי, כיתר אחיהם אשר כבר התאזרחו בארץ. הלא הרוח האידאלי הנותן תנחומים גם בעת שינתן הקרבן היותר יקר, שהוא החיים, לא יוכל להיות חי ומלא בקרבם, ובהכרח גם כשילכו למלחמה ע"י[9] איזה כח לוחץ ילכו ברוח נמוגה נשברה ודואבת שלא יוכלו להתגבר עליו, והשפעת רוח כהה כזה יוכל רק להביא תקלה גדולה מורך רוח והשפעה של רפיון על המון החיל האמיץ, שכחו האידאלי כבר נגמר ע"פ[10] הסבות ההסטוריות אשר קדמו.

והננו מקוים, שברכת ד' החופפת על האומה הבריטית וממלכתה תציל אותה מהלכד בתקלה גדולה כזאת, והחיל הבריטי יהי' כלו מלא אומץ נפשי ורוח גבורים אזורי אזור הצדק והיושר, והמטרה הברורה האידאלית של מלחמת ארצם הקבועה והמשורשה וממלכתם ההסטורית ותקותם הדורית היא תאזרם עוז, וכל הגרים שלא נתבגרו לזה ישארו מחוץ למערכה, כעצת ד' בספר הספרים: [בתורה] מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו. [דברים כ, ח]

משפטנו זה אמנם לא על הכלל כלו של הגרים יצא. ימצאו ג"כ רבים מהצעירים אשר ימצאו את עצמם כבר מוכנים הם ומשפחתם להתמזג בתכונה המדינית הבריטית מזיגה אזרחית, והם כאשר עוד יתאזרחו כחק יחד עם הליכתם אל חיל המלחמה ילכו בהתנדבות רוחם ובאש פטריוטית קדושה להגנת

הארץ שנדבקו בה בתור ארץ מולדת, אבל אלה הם רק אלה אשר ברצונם הטוב ימסרו עצמם לצבא, אבל כל אלה אשר הם מוצאים את עצמם בלתי מוכנים עדין לאזרחיות שלמה, ומתוך כך הם דורשים את צדקם לחיות בארץ חיי גרות כשרים, [ככל הנראה: לחיות כתושבים זרים, בלי לקבל אזרחות ובלי להתגייס] אף שבכל לבם ונפשם ירצו רבים מהם להתנדב להיות עסוקים בעבודות לאומיות ביתיות חוץ משדה המלחמה, כי אף אם לא הכשרו עדין לאותה היכלת של העמידה במערכת המלחמה בתור אזרחים מלאים הרי הם מכירים יפה את חובתם בתור גרים ישרי רוח, המלאים הכרת תודה לאותה הארץ אשר מצאו בה חסות מחמת רודפיהם לעזור להגנתה בכל כחם והשגת ידיהם.

חושבים אנחנו שגם אם יקראו הגרים הללו לצבא אחרי הזכיות של הושטת הבקשות לברר את הזכיות הפוטרות אותם, אשר ינתנו להם בבירור, כפי החק אשר יצא אל הפועל אצל הקרואים לצבא מכבר, ואחרי אשר בודאי תסדר הממשלה בית משפט ערוך לסדר את הלקיחה לצבא מאת הגרים ברוח הומני, כלומר שיהיו היושבים במשפט זה אנשים היודעים יפה את רוח הגולים, את שפתם הז'רגונית [היידיש] ואת מצבם ותנאי חייהם, אשר ע"פ ההתענינות הגדולה שהממשלה כבירת הרוח ונדיבת הנפש מתענינת עם כל הפרטים של המצבים היחידים החמריים והרוחניים, שעל פיהם מתפטרים אחוזים ידועים מחובת העבודה בצבא המערכה במלחמה, והגורמים היותר גדולים אל הפטורים הלא הם מצב בריאות הרוח או מצב נפשי המנגד ביסודו למלחמה מתוך הכרה פנימית של תעוב שפיכות דמים או מצב רליגיוזי איתן, אשר לא יתן מנוחה נפשית לבעליו בהיותו עשוק מקיום חובותיו הדתיות לרגלי העמידה במערכות המלחמה, או גם מצב כלכלי ומשפחתי מסובך שימצא הרוס לגמרי ע"י היציאה של אותו הכח העובד במלחמה. חושבים אנחנו לפי ידיעתנו במצב הגרים הללו אחינו גולי רוסיא, שרק מעטים מאד יהיו אשר לא יהיו זכאים ע"פ החק השורר לפטור אותם מהעמידה במערכה, והמעוט הנשאר שאין לו הגבלות ומעצורים כאלה ימצאו בו רבים שמתכונת רוחם יתנדבו בחפץ לבב ללחום את מלחמת הארץ החביבה, הקשורה אצלם קשר פטריוטי נאמן.

ובהצטרפות כל הסבות הללו הננו חושבים שבצדק ימצא הוד מעלתו שאין הדבר כדאי לפני כבודה של הממלכה הבריטית הנאורה ללחוץ את הגרים הללו בלחיצה כללית, לצאת כעת בצבא המלחמה נגד החק העומד ברום עולם הצדק, הפוטר אותם מזה בתור גרים נרדפים, שמצאו חסותם מחמת רודפיהם ומציקיהם בארץ נאורה ההולכת לאור החפש והאידאליות האנושית, וגם לא שתהי[11] לחיצה זו גורמת להם להמסר לארץ רוסיא, שרדיפותיה גרמו את יציאתם ממנה, שהיא נגד המוסר ונגד האומר הביבלי הקדוש לכל האנושיות המתקדמת, המקשר את הצלחת המלחמה של האומה הלוחמת עם המוסר והצדק של הנהגתה עם האומללים והנרדפים כאמור:

כי ד' אלהיך מתהלך בקרב מחנך [דברים כג, טו] להצילך ולתת אויביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. לא תסגיר עבד אל אדוניו [דברים כג, טז–יז] אשר ינצל אליך מעם אדוניו. עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך בטוב לו לא תוננו. מקוים אנו שדברינו אלה היוצאים מקרב לבבות נאמנים לאהבת הממלכה הבריטית הגדולה והנאורה יהיו לרצון לפני הוד מעלתו, והחק הלוחץ את הגרים לצאת לצבא המלחמה, נגד החק המלא צדק הפוטר אותם מזה, או המסגיר אותם

ביד לוחציהם, לא יצא אל הפועל, לשמחת לבב כל ישרי לב בכל רחבי ארץ וביחוד בארץ אנגליה, החרדים מאד לכבודה ולתומת דגל הצדק והחפש המתנוסס עליה. והננו חותמים ברגשי הכנעה וכבוד גדול ובברכה עמוקה לאומה הבריטית, שתצא בזר הנצחון ברב חסן ויקר מהמלחמה הנוראה הזאת, ושתוכל להגשים גם להבא את כל האידיאלים המקודשים של החפש היושר והצדק, וכל השאיפות האציליות והקדושות שהיא שואפת אליהן ברוחה הכביר והנאור, ושהיא תהי'[12] ג"כ צירת המרומים לתשועת העם העתיק ישראל, [רמז לתקווה שבריטניה תסייע לשיבת ישראל לארצו, כשנה לפני הצהרת בלפור] אשר אור תורתו ונביאיו מאירים מחשכי ארץ, להשיב לו את חרותו ואת ארצו, אשר נעשקו ממנו מיד גוים עריצים אשר התהללו באלילים.

יתר המחשבות הנאמנות אשר רבות מהן נשארו כבושות בלבבנו נקוה להרצות עוד לפני הוד מעלתו, כאשר ינתן לנו הרשיון לראות פני הדרתו כאשר נקוה. וברכת ד' אלהי ישראל תאשר את הממלכה הבריטית לתת אותה למעלה למעלה, אמן.

כחפץ הרבנים מגולי ארץ רוסיא העובדים

עבודת הקדש בקהלות ישראל בארץ אנגליה.

בעד אגודת הרבנים [אגודת הרבנים של הקהילות החרדיות באנגליה, שהרב קוק עמד בראשה בשנות שהותו בלונדון]

---

1. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
2. ב"ה - ברוך השם
3. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
4. ג"כ - גם כן
5. כ"כ - כל כך
6. יהי' - יהיה
7. בעז"ה - בעזרת השם
8. ע"ד - על דבר
9. ע"י - על ידי
10. ע"פ - על פי
11. שתהי' - שתהיה
12. תהי' - תהיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב הראשי יוסף הרץ

גיוס בני הישיבות לצבא יחריב את הישיבות, ואיתן את 'נשמת היהדות' באנגליה. הרב קוק דורש מהרב הרץ לעמוד בגבורה לפני הממשלה, מתוקף 'שוויון הזכויות לכל הדתות'. אצל הנוצרים לימוד הדת הוא הכשרת כמרים, אבל אצלנו תלמוד תורה הוא חובה ראשונה לכל אדם. ביטול הישיבות כמוהו 'גזירת שמד', כמו בזמן רבי עקיבא. עמשא לא לקח את העוסקים בתורה למלחמה, ודינו נעשה. תלמידי חכמים 'מגינים על הארץ'.

עיקרי הדברים

- סכנת גיוס בני ישיבות.
- שוויון זכויות.
- תלמוד תורה - חובת כל אדם.
- ת"ח מגינים על הארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל הרב הראשי באנגליה ד"ר[1] יוסף הרץ) ב"ה[2], כ' אדר עזר"ת[3].

מכאובי הזמן, אשר יכבידו את אכפם [יכבידו את משאם] על עמנו ותורתנו במדה נוראה מאד, הם יאלצוני לכתב להדרת כבודו את דברי אלה.

במצב בני הישיבות, המתנודד כעת, לרגלי הספק אם זכויותיהם יעמדו בעת צרה זו, מתנודד הוא ג"כ[4] המצב הרוחני של היהדות כולה בארץ הזאת, ועלינו החובה הקדושה רובצת היא לנסות את כוחנו להצלתה של סגולתנו הרוחנית, אור חיינו ונשמת רוח אפנו, [איכה ד, כ] עמדת תוה"ק[5] במדינה, את כל הנסיונות אשר יבואו לידינו לעשות. לא נסוג אחור מכל פחד, במו אש נלך ולא נכוה. [על פי ישעיהו מג, ב] מטרתנו ברורה היא לנו ואחת היא: להציל את נשמת היהדות בממלכה זו התלויה בנימין רבים [הקשורה בקשרים רבים] בקיומן של הישיבות האחדות. וברור הדבר שבשלילותן של הזכויות של חופש בני הישיבה מעבודת הצבא כעת מטות הן הישיבות, אשר בעמל רב ובמסירות נפש נוסדו, להיות נופלות בלא תקומה חלילה.

על כן זאת היא שאלתי ודרישתי מאת הדרת כבודו, יכיר נא את האחריות הגדולה שבמשרתו הרבה וידע שכעת הגיעה השעה שיעשה את הצעד הנכון להציל מה שהוא יקר לנו מחיים. אל יסוג אחור ואל יפחד, בתור עומד בראש היהדות הכללית של הממלכה לפני הממשלה, עליו לדרוש בגודל נפש הזכויות המגיעות לנו בצדק ע"פ[6] חוקי הצדק של משטרה המדיני. שווי זכויות לכל הדתות כתוב הוא בגאון על דגלה, ועל יסוד זה אנו תומכים את תביעתנו. הממשלה חייבת היא להיות זהירה שלא לנגוע בנימין הנפשיים של כל דת ואמונה, ואנחנו, לפי הכרתנו הדתית, חורבנן של הישיבות, שיהיה נצמח מלקיחת מבחר בניהן לעבודת הצבא, הוא לנו חרבן דתי איום ונורא. שונה הוא הצביון של דתנו הקדושה ביחש

לחיוב של דרישת התורה מהצביון של הדתות הנוצריות ביחוד, ובעוד אשר ההתלמדות הדתית עומדת היא אצלן בעיקרה רק בתור ענין מכשיר לקליריקליות, [לכמורה, להכשרת אנשי דת] להכשרתה של הכהונה, הכמריות, וימים רבים ותקופות ארוכות שלטה אצלן הדעה, שלא פג טעמה לגמרי גם בימים האחרונים, שאיש חילוני, שאיננו כהן דתי או מתעתד להתכשר למטרה כזאת, ראוי הוא שעסק לא יהיה לו עם ספרי הדת, נהפוך הוא אצלנו שראשית לכל החיובים לכל אדם מישראל, כקטן כגדול, כרב כבעל הבית, [על פי ישעיהו כד, ב] כסוחר כאומן, הוא תלמודה של תורה.

הישיבות לא נוסדו מעיקרן רק בשביל התכלית להעמיד לנו רבנים, הישיבות בישראל מעולם היו והנן מקדשי תורה, שאנו חייבים, חובה תורית, שלא יתחסרו מאתנו בכל מדינה, וכשם שלא תעיז שום ממשלה נאורה לגזור עלינו להחריב את בתי כנסיותינו, לשרוף את ספרי תורותינו, כן לא תוכל להטיל עלינו חוק של החרבת ישיבותינו. בחוק של שיווי הזכויות של הדתות מונח הוא ממילא המובן שהזכיות תנתנה לכל דת לפי תביעותיה, ואם ימי החג של דת אחת הם מועטים ושל דת אחרת הם מרובים, לא תוכל הממשלה לכוף את בני הדת שימי חגיה מרובים הם, להסתפק באותו המספר המועט של ימי החגים אשר לדת האחרת, שאצל בני הדת שימי החגים מרובים הם הלא הדבר הזה הוא חורבן דתי ועלבון קודש, שיודעת היא הממשלה הנאורה לרומם את מוסרה הטוב למעלה משפלות כזאת. וממילא מובן הדבר שאין הזכות של ישיבותינו ביחש לחופש בניהן מעבודת הצבא, כדי שלא ישבתו מלימודיהם, יכול להיות עומד במדרגה אחת עם כל הדתות האחרות. ובשעה שאצל הנוצרים ביטול התלמוד הדתי אינו כי אם חסרון הכשרת כהנים דתיים, שהוא חיסרון שאפשר לו להתמלאות בכל עת, אצלנו החסרון הזה הוא חסרון שלא יוכל להמנות.

גדול תלמוד תורה מהקרבת תמידין [מגילה ג] ומכל עבודת הקודש היותר נשגבה. ובשעה שתבטל הממשלה את ישיבותינו הרי היא כאילו גוזרת עלינו גזירת שמד. מסירות נפשו של רבי עקיבא [על פי ברכות סא] היתה בעיקרה על הגזירה שלא יעסקו ישראל בתורה, אע"פ[7] שגם אז לא כל ההמון כלו עסק בתורה.

אבל חק הוא לישראל, שחובתו היותר קדושה, השומרת את חייו הרוחניים ממיתה אכזריה, היא שיימצא בעריו ומדינותיו חלק רשום מקודש לתלמוד תורה, ששום לחץ מדיני לא יוכל להסיר מאתנו את החובה הקדושה הזאת. וכשהיו אבותינו עומדים במעמד הצבאי היותר נמרץ, בכיבוש הארץ, נאמרה ליהושע התוכחת על אשר ביטל את הישיבה יום אחד, [על פי מגילה ג: שר צבא ה' בא אל יהושע ואמר לו "עתה באתי" – על ביטול תורה] ושר צבא ד' אמר לו על של עתה באתי על שביטלתם תלמוד תורה.

על כן זאת היא דרישתי ודרישת כל היהדות הנאמנה, כל הרבנים וכל יראי ד' וחושבי שמו הנאמנים בכל לב לעמנו ותורתנו, שהדרת כבודו יציג את הדרישה הזאת בכל תוקפה בלא שום מורך לב לפני הממשלה, לקיים את החופשה לבני ישיבותינו כאשר כבר ניתנה, מבלי שום לב אל המעמד שיהיה נהוג עם תלמידי התיאולוגיה הדתית של בני הדתות האחרות אשר בממלכה. ואם כזאת יעשה, יהיה נקי מד' ומישראל, [על פי במדבר לב, כב] ואני תפילה שחפץ ד' בידו יצליח והחופשה של בני ישיבותינו תעלה

בידו בע"ה[8], למען לא ייפסק המעין הנותן לנו עוז וחיים ולא ייקצץ האילן אשר ממנו פרי חיי נשמתנו נמצא - למוד התורה בשקידת יום יום בישיבותינו האחדות אשר במדינה זו.

וברור לי הדבר, שהדרת כבודו ימצא דרך להסביר לממשלה, איך שההיזק הצבאי שלה קטן הוא מאד ע"י[9] חופשתם של בני הישיבה האחדים הנמצאים בארץ, ולעומת זה החרבן הדתי ועלבון רגשי הקודש אשר היהדות פה היא מרגישה ע"י פגיעה זו, הוא עמוק ומכאיב מאד מאד, והמחץ מחץ נצחי [והמכה מכה נצחית] הוא אשר ימאן להרפא. רבו עלי קצת הדברים, ואני מקוה שעל אוזן שומעת אני מדבר. יעריך נא אדוני כבוד הדרתו את דברי אלה לפי ערכם ויזדרז נא להוציא מן הכח אל הפועל בכל עוז את חובתו הקדושה. אנו חייבים לעשות את שלנו, ודי הטוב אוזר ישראל בגבורה [מברכות השחר] יאזרנו חיל על דבר כבוד שמו וחפץ ד' בידינו יצליח.

והנני בזה ידידו עוז דורש שלום להדרתו ברגשי כבוד וברכה נאמנה המצפה לתשובתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

למכתב הזה נוסף ונצטרף תזכיר [מסמך הסבר] בירור דברים דלקמן:

הממשלה הרוממה, שהיא מתחשבת, כראוי לממלכה נאורה, עם הרגשות העדינים של תושביה וזהירה ביותר מלפגוע בתוכן הקודש הנעלה של הדת והאמונה, צריכה לדעת, שע"פ[10] תורת ישראל תלמידי חכמים אסור ללחצם ללכת למלחמה. וכל כך גדול הוא החטא של לחיצת תלמידי חכמים למלחמה, עד שלא הניחו חז"ל[11] מלבקר את מעשה מלך צדיק כאסא מלך יהודה ואמרו שנענש, שחלה את רגליו, (מלכים א' ט"ו כ"ג[12]), מפני שעשה אנגריא [עבודת כפייה] בתלמידי חכמים ' כאמור (שם כ"ב) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי וישאו את אבני הרמה, ופירשו אין נקי שגם תלמידי חכמים קרא לעבודה זו, שהיתה צריכה לו לחזק את ערי ארצו במלחמתו עם בעשא. ויותר מזה ראינו את גדולת האיסור לעשות אנגריא בתלמידי חכמים לכופם על יציאה למלחמה, אפילו על מלחמת מצוה גדולה מאד, שהרי אין לך מלחמת מצוה יותר גדולה מהמלחמה שערך אברהם אבינו נגד המלכים, שמן השמים הסכימו על ידו, עד אשר הורונו חז"ל בקבלתם שעל זה נאמר "יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו" [ישעיהו מא, ב] (ישעיה מ"א ב'), וכמבואר בדבריהם ז"ל[13] (תענית כ"א[14] א'), ומכל מקום אמרו (נדרים ל"ב א') מפני מה נענש אברהם ונשתעבדו בניו במצרים ארבע מאות שנה, מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו, [בראשית יד, יד] והם היו תלמידי חכמים העוסקים בתורה.

ואנגריא היינו עבודה באונס ע"י לחץ, ותלמיד חכם נקרא כל שתורתו אומנותו ועיקר עסק שלו הוא בדברי תורה, ולא גרע כוחו כלל אם הוא מתעסק בעסק כדי פרנסתו ולא להתעשר כיון שבכל עת הפנאי הוא שב לתורתו, כמבואר ביורה דעה סי'[15] רמ"ג ס"ב, [בשולחן ערוך, יורה דעה רמג, ב] - שזהו עיקר המעלה ע"פ האידיאל התורי להיות עוסק בתורה ובדרך ארץ, כמש"כ[16] במשנה אבות (ב' ב') רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, - אלא שתהיה תורתו קבע ומלאכתו ארעי, כלומר שבכל עת שנפנה מעסקיו, שאינו מרחיב אותם להתעשר, הוא עוסק בתורה.

והצלחת המדינה תלויה במלחמתה ע"י מה שנמצאים בה תלמידי חכמים העוסקים בתורה, שבזכותם המלחמה נוצחת, והם מועילים למדינה יותר מאנשי החיל הלוחמים. ולדוד אמרו החיילים שלא יצא למלחמה "כי תהיה לנו מעיר לעזור", [שמואל ב יח, ג] ותרגם יונתן בצלותא, [ותרגם יונתן: בתפילה] וכן פרשו רש"י[17] ורד"ק[18] והמצודות, ואמרו בסנהדרין מ"ב א' אלמלא דוד שעסק בתורה לא עשה יואב מלחמה כלומר לא היה מנצח את המלחמה. גם אלכסנדר מוקדון אמר על שמעון הצדיק דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי, היינו שזכות התורה והעבודה שהיה הוא ז"ל מעמיד היתה מועילה גם לו.

ומתוך כך תנהוג בודאי ממשלה נאורה, היודעת בכל עת להתרומם ממעלה לרוח הגס ההמוני ומכירה איך להוקיר את השרידים אשר ד' קורא, העוסקים בתורה הנאמנים ביראת שמים ובעבודת ד', ולא תפריע אותם מעבודתם הקדושה. ובכוח ההשפעה הרוחנית העליונה, שאנשי קודש כאלה משפיעים על מדינתה וממלכתה, תנצח את מלחמותיה ותוסיף אומץ וגבורה רבה, והם היחידים הללו יועילו לה הרבה יותר בכחם הרוחני בהיותם עוסקים בתורה ובמוסר ובעבודת ד' ומשפיעים ע"י זה רוח קדושה ואמונה בסביבתם וחוגם, שבזה הם גבורי כח הרבה יותר ממה שיוכלו להועיל לה בכחם החלש החמרי בצאתם לעבוד עבודות גשמיות. ובטוחים אנו שתדע הממשלה להשתמש בכחו של כל אחד מבני ישראל לפי סגולתו, וכחם של תלמידי חכמים יראי ד' תניח על מקומו בקדושת התורה, ולא תחללהו בשמוש החול של מלחמה ואנגריא, שאינם מוכשרים לו כלל לפי מידתם ותכונת גופם ונפשם.

וכל כך גבוהה היא בישראל תעודת לימוד התורה ללומדיה הקבועים, עד שע"פ המסורת התלמודית היא לא תוכל להיות נדחית גם מפני צווי של כל מלך ושליט, ומסורת בידינו מחז"ל[19] על האמור (שמואל ב' כ'[20] ד'-ה') "ויאמר המלך אל עמשא הזעק לי את איש יהודה, ויוחר מן המועד אשר יעדו", שהיתה סיבת האיחור "משום דאשכח רבנן דפתחי במסכתא" [משום שמצא חכמים שהתחילו ללמוד מסכת (ארמית)] (סנהדרין מ"ט א'), ויואב שרצה להתנצל בשביל כך הרגו לעמשא נתחייב בדין אצל דוד, ושלמה הוציא אל הפועל את הדין, מפני שהיה הצדק עם עמשא, שלא לקחת גם למלחמה נחוצה זו את העוסקים בתורה, להפריעם מהעסק הקדוש שעליו העולם עומד. ומבואר שלא רצה עמשא להטרידם בדבר המלחמה, עד שלא הפסיקם ממשנתם גם לשאול אם ירצו ללכת בתור מתנדבים כיון שפתחו במסכתא.

אמנם ללחוץ תלמידי חכמים לבטל תורתם וללכת למלחמה או לשום עבודה חמרית אחרת, זה אסור בכל עת כמו שביארנו מהאיסור של עשית אנגריא על תלמידי חכמים.

והכל סובב הולך על היסוד הגדול הזה, שהצלחת המדינה ונצחון המלחמה עצמה קשורה הרבה בעבודה הרוחנית, שהיחידים שבבני המדינה המיוחדים לעבודת שמים ממשיכים את עבודתם הקדושה בתורה ובעבודת ד' הנחוצה להתקדם תמיד בדבר יום ביומו. על כן תלמידי החכמים העוסקים בתורה הם הם מגינים על הארץ ועוזרים להצלחת הנשק הלאומי, לא פחות וגם יותר מכל החיל הלוחם, ומזה תוצאה בטוחה, שממלכה אידיאלית המכרת את הוד הקודש לא תכוף את התלמידים השוקדים על דלתי התורה, [על פי משלי ח, לד] לבטל את תורתם ולעסוק בעבודה גשמית שאינם מסוגלים לה.

---

1. ד"ר - דוקטור
2. ב"ה - ברוך השם

3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. ג"כ - גם כן
5. תוה"ק - תורתנו הקדושה
6. ע"פ - על פי
7. אע"פ - אף על פי
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ע"י - על ידי
10. שע"פ - שעל פי
11. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
12. כ"ג - כבוד גאונו
13. ז"ל - זכרונו לברכה
14. כ"א - כי אם
15. סי' - סימן
16. כמש"כ - כמו שכתב
17. רש"י - רבי שלמה יצחקי
18. ורד"ק - ורבי דוד קמחי
19. מחז"ל - מחכמינו זכרונם לברכה
20. כ' - כבוד

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב הראשי יוסף הרץ

הרב קוק אינו מפקפק בנאמנותו של הרב הרץ, אבל יש מי שמשפיעים עליו 'בשם טובת הכללי' שלא להרבות דרישות מהממשלה. לכן חובה להציג לפניו את דעת שומרי המצוות: לתבוע ולחזור ולתבוע את מה שמגיע על פי שוויון הזכויות. מי שעומד בראש צריך חיזוק - 'היה לך לעזרני', 'עץ הקטן מדליק את הגדולי'.

עיקרי הדברים

- אין לסגת מתביעות.
- חיזוק לעומד בראש.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל הרב הראשי באנגליה ד"ר[1] יוסף הירץ) ב"ה[2], כ"ד אדר עזר"ת[3].

הנני בזה להודיע נאמנה להוד כבודו, שגם רגע אחד לא נסתפקתי כי מאד מאד יקרות לו טובת הכלל ואמונתנו הקדושה. אבל כאשר ידעתי שנמצאים אנשים החפצים להשפיע על כבודו דוקא בשם טובת הכלל ואמונתנו הקדושה, שלא להרבות דברים כלפי הממשלה במה שנוגע ביחוד לעניני היהודים והיהדות, אמרתי עם לבי שזאת היא חובת שלמי אמוני ישראל להציג לפני הדרת כבודו את תביעותינו ומהלך השקפתנו, שדעתנו היא איתנה, שטובת הכלל ואמונתנו הקדושה דורשת מאתנו, שלא לסוג אחור מכל מניעה ולתבוע ולחזור ולתבוע מאת הממשלה כל מה שמגיע לנו ע"פ[4] חוק הצדק של שיווי הזכויות הדתיות, השורר במדינה נאורה זו. ואנא ידענא בנפשאי, [ואני יודע בעצמי (ארמית)] שאיש העומד בראש איזה משרה כללית, שנמצאים בתוכה זרמים שונים, צריך הוא תמיד אימוץ לרוחו, לחזקו ולעודדו, ללכת עם הזרם היותר טהור ויותר רצוי, אשר לעומד בראש הנהגה רוחנית בישראל הוא מה שיותר מכוון למהלך המתברר ע"פ עמקה של תורה וקדושת היהדות. ויזכור כבודו, שחז"ל[5] מסרו לנו שהקדוש ברוך הוא אמר למשה היה לך לעזרני, [ברכות לב: "אמר לו הקב"ה למשה: משה, היה לך לעזרני"] ומיד אמר לו ועתה יגדל נא כח ד', [במדבר יד, יז] ועץ הקטן מדליק את הגדול, ["עצים קטנים מדליקים את הגדולים" (תענית ז)] ואשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים. [ראש השנה כה]

והנני בזה מוקירו ומכבדו החותם ברגשי כבוד נעלים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ד"ר - דוקטור
2. ב"ה - ברוך השם
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. ע"פ - על פי
5. שחז"ל - שחכמינו זכרונם לברכה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ז) - לונדון **נמען:** קול קורא ביידיש לבתי הכנסת באנגליה

ממשלת אנגליה מוכנה לתמוך, אבל צריכה ביטוי לרצון הכללי. הרב קוק מבקש מבתי הכנסת להחליט שהם דורשים את הארץ כ'בית לאומי נצחי', ולהצהיר שהבניין יקום על יסוד הלאומי והדתי יחד. צריך לייסד בית דין או ועד רבנים, 'כעין סנהדרין', שיאחד את העניינים הדתיים והלאומיים.

עיקרי הדברים

- תמיכה בדרישה לבית לאומי.
- לאומי ודתי יחד.
- כעין סנהדרין.

נוסח האגרת עם ביאור

אויפרוף [קריאה (יידיש). הקריאה פונה לוועדים ולחברי בתי הכנסת באנגליה לתמוך בבקשה מממשלת בריטניה לעזור בשיבת ישראל לארצו, על יסוד חיבור הרעיון הלאומי והדתי, ולהקים בית דין של רבנים גדולים, מעין סנהדרין, שיחבר בין ענייני הדת לענייני הלאום]

פון הרב קוק

ליעבע געהרטע בריידער! [אחים אהובים ונכבדים!]

די קאמיטע-לייט און די מיטגליעדער פון שוהלען אין ענגלאנד. [חברי הוועדים וחברי בתי הכנסת באנגליה] א הייליגען מאמענט לעבען מיר איבער. [רגע קדוש אנו חיים עכשיו] העכער און גרעסער פון אונזער דענקונגסקראפט אין דער גענטליכער וואונדער וועלכער בעוויזט זיך אין די וועלצונגען פון די מענשליכע געשיכטע, וואס ברויזט יעצט ווי א קאכעדיגער ים, [גבוה וגדול מכוח מחשבתנו הוא הפלא האלוהי המתגלה בתהפוכות ההיסטוריה האנושית, הרותחת עכשיו כים סוער] און וועלכע פיהרט יעצט מיט זיינע וואונדער צו דעם אויפבויאונג פון אונזער פאלק אויף אונזער אלטער הייליגער היים. [אל בניין עמנו על מולדתנו הקדושה העתיקה] די ענגלישע רעגיערונג איז פארבערייט פון איהר זייט דעם גרויסען וואונש צו שטיצען, זי ברויך אבער האבען א ריכטיגע איבערצייגונג אויף אונזער אלגעמיינעם ווילען. [ממשלת אנגליה מוכנה מצדה לתמוך במשאלה הגדולה, אבל היא צריכה להשתכנע ברצוננו הכללי. האגרת נכתבה ככל הנראה בחודשים שלפני הצהרת בלפור (י"ז במרחשוון תרע"ח, 2 בנובמבר 1917), כשהממשלה הבריטית בחנה את עמדת יהודי בריטניה] מיר זעהען אין דעם גאנץ אפען די בעהאלטענע וועגען פון דער גענטליכער האנט, וואס פיהרט אונז צו די גאולה און וואס פערגרעסערט אונזערע פליכטען צו היטען יעדען טריט פון דעם גאנג. [דרכיה הנסתרות של היד האלוהית, המוליכה אותנו אל הגאולה ומגדילה את חובותינו לשמור על כל צעד במהלך]

מיר בעטען אלע אונזערע בריידער, די פיהרער און די חברים פון די שוהלען איבער גאנץ מלכות ענגלאנד, ווי אם גיכסטען זייער צו-שטימונג צו געבען אויף דער פאדערונג פון אונזער הייליג לאנד, [לתת במהירות האפשרית את הסכמתם לתביעה על ארצנו הקדושה] און אז מיר בעטען פון די ענגלישע רעגירונג אז זי זאל אונז

העלפען אין אונזער פערלאנג זיך אומצוקערן אין אונזער הייליג לאנד אלם אייביגע פאלקס-היים. [כבית לאומי נצחי]

מיר ברויכען אויך צו שטיצען די פירער פון דיעזער זאך אין זייערע בעמיהונגען צו עררייכען דעם הייליגען ציעל. [במאמציהם להשיג את המטרה הקדושה] מיר בעמערקען דערביי אז עפענטליך פאר דער גאנצער וועלט ברויכען מיר צו ערקלעהרען, אז אונזער שטרעבונג איז צו בויען אונזער פאלק אין ארץ ישראל אויף דעם יסוד פון די ביידע הויפט-עלעמענטען פון אונזער פאלקס-גייסט: די נאציאנאלע און די רעליגיעזע אידעע אין דעם העכסטען צוזאמענהאנג. [על יסוד שני היסודות הראשיים של רוח עמנו: הרעיון הלאומי והרעיון הדתי, בקשר העליון ביותר] מיט די גרעסטע איבער-צייגונג זענען מיר זיכר, אז די בעוועגונג פון אונזער פאלקס-נשמה און די גליקליכע צוקונפט פון אונזער צוזאמענבינדונג מיט ארץ ישראל איז געבויט אויף דעם צוזאמענהאנג פון די ביידע יסודות, דער רעליגיעזער און נאציאנאלער, ווייל דער איינער פון זיי גיט דעם אנדערען ערהאבונג, קראפט און אידעאליזם. [כי האחד מהם נותן לשני רוממות, כוח ואידיאליזם] און מיר זענען זיכער אז די שוהלען וועלען אין זייער רעזאלוציע ערקלערען דעם קלארען וואונש. [יצהירו בהחלטתם על המשאלה הברורה]

צו דער רעאליזירונג די הארמאניע פון די נאציאנאלע און רעליגיעזע אידעע אין איינקלאנג, מוז געגרינדעט ווערען א בית-דין, אדער ועד הרבנים, אנ'ארט סנהדרין אויף ווי ווייט די מעגליכקייט ווערט ערלויבען, [מעין סנהדרין, ככל שהאפשרות תתיר] וועלכער זאל בעשטעהן פון רבנים אויטאריטעטען, גדולים בתורה יראה וחכמה, וועלכער זאל עפענטליך רעכטליך אנערקאנט ווערען [שיוכר בפומבי ובאופן חוקי] צו שטיצען אלע הייליגע ענינים און צוברענגען א ריכטינגען צוזאמענשלום צווישען די רעליגעזע און די נאציאנאלע ענינים, וועלכע זענען אין אונזער אלגעמיינעם געשיכטליכען לעבען זייער ענג פארבונדען. [ולהביא לאיחוד נכון בין העניינים הדתיים והלאומיים, הקשורים זה בזה קשר הדוק בחיינו ההיסטוריים הכלליים] מיט דעם ריכטיגען פארשטעלען פון אונזער פאלקס-נשמה, ואס די נאצינא-ליטעט מיט די רעליגיעזיטעט זענען ביי איהר אין איין אינהאלט צוזאמענ-גענומען, [שהלאומיות והדתיות כלולות בה בתוכן אחד] וועלען מיר אונזער העכסטען ציעל עררייכען, און דער גרויסער נאמען פון מלך ישראל וגואלו וועט ערשיינען אויף אונזער בעוועגונג, אונז מדריך צו זיין אויף א וועג פון הצלחה און פון שלום. און אלע פעלקער וועלען פערשטעהן ווי צו שעצען דעם גרויסען וערטה פון אונזער וואונדערבארע נייע אויפלעבונג [וכל העמים יבינו כיצד להעריך את ערכה הגדול של תחייתנו החדשה והמופלאה] און אונזער אומקעהרונג צו אונזער גאנץ אלטען הערליכען לעבען אויף אונזער אלטען הייליגען לאנד, וועלכס איז פערבונדען מיט אלע העכסטע און איידעלסטע אידעען, וועלכע ווערען גאכטעט פון די העכסטע און בעסטע מענשען פון דער וועלט. [שמכבדים אותם האנשים הנעלים והטובים ביותר בעולם]

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** הלורד ליונל וולטר רוטשילד

ברכה על 'הצהרת בלפור', שרוטשילד היה 'הציר המבשר' שלה: 'הסכמתה העדינה של ממשלת בריטניה... להשיב לנו את ארץ אבותינו'. הרב קוק מאחל שיראה את מלוא התגשמותה. לבריטניה נפל הגורל 'להיות הראשונה בעבודת הקודש' של בניין העם בארצו.

עיקרי הדברים

- ברכה על הצהרת בלפור.
- זכות בריטניה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"ג מרחשון תרע"ח[2].

ברכה מציון ומקודש להאדון המרומם לארד ראטשילד [הלורד וולטר רוטשילד, שאליו הופנתה הצהרת בלפור] נ"י[3], שלו'[4] רב אדוני הנעלה, מרוב רגשי שמחתי על הסכמתה העדינה של ממשלת בריטניה, ירום הודה, על הגשמת תקותנו הלאומית, להשיב לנו את ארץ אבותינו אשר זכית אתה אדון יקר להיות הציר המבשר את הבשורה הטובה הזאת, אשר קבלת מאת הדרת המיניסתר הפנימי מר באלפאר. [הצהרת בלפור, ב' בנובמבר 1917 (ט"ז בחשון תרע"ח), נשלחה כמכתב משר החוץ הבריטי ארתור ג'יימס בלפור ללורד רוטשילד]

הנני לברך את כבודו מעומק לבבי בברכה נאמנה, שתחזקנה ידיו בעבודת הקודש של בנין עמנו על ארץ חמדתנו. והזכות הגדול הזה של בשורת ראשית הצעד של צמיחת קרן ישועת ישראל, יעמד לו לראות בקרוב את משאת נפשנו בהתמלאותה בכל כבודה והדרה, כי יושע יהודה וישראל ישכן לבטח על ארצו, ושבט אשור שבט מלכותנו [על פי תהלים מה, ז: "שבט מישר שבט מלכותך"] יהיה מעוז ומחסה לשלו'[5] עולמים לכל העמים, כדבר ד' הנאמן ביד נביאיו הקדושים, ולתפארת נצח לדורות עולם, לממלכת בריטניה, הגדולה והנאורה, אשר משמים נפל עליה הגורל, להיות הראשונה בעבודת הקודש הזאת של בנין גוי קדוש על אדמת הקודש.

ברגשי כבוד מאד כבירים, ובצפיית ישועה קרובה לגוי קו-קו ומבוסה, אשר בזאו נהרים ארצו. [ישעיהו יח, ב]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. נ"י - נרו יאיר
4. שלו' - שלום
5. לשלו' - לשלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הצהרת הממשלה 'להקים ניר ישראל על אדמתו' הרהיבה רבבות. 'מה נפלאו תהלוכות עצת ה'' שהביאו אותו דווקא לאנגליה, 'מקום הריכוז לראשית הצעדים'. יש להתכונן 'בטוהר לב ובגבורת נפש' לגדולות. הלכה: אין לטייל במקום שיש בו חשש סכנה, אפילו רחוק - רק לפרנסה (מועד קטן יד, ירושלמי). אל יעזוב את השחיטה.

עיקרי הדברים

- תגובה להצהרת בלפור.
- השגחה שהביאה ללונדון.
- איסור טיול בסכנה.
- השחיטה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ"ז מ"ח תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכת עולמים, אורה וישועה יחדו יהיו תמים לבני יקירי ומחמדי שליט"א[4], בני חביבי, ד' עמך, וחיל ועז יאזרך לאוי"ט[5].

תלי"ת[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו פה, ועינינו צופיות לחסדי צור ישועתנו ב"ה שישמיענו מהרה ששון לבב מיקירינו אשר בארץ חמדה, שיגונן ויציל ימלט ויפלט אותם מכל אסון ופגע.

מפלאות תמים דעים ב"ה, אשר החלו להגלות בעולם והגיעו לחדור בתוך מאפלת העולם בברקי אורה בגילוי דעתה. של הממלכה פה להקים ניר ישראל על אדמתו, [הצהרת בלפור של ממשלת בריטניה, שניתנה כשלושה שבועות קודם לכן; "ניר" על פי מלכים א יא, לו] הן הרהיבו רבבות אלפי נפשות צופות לפתיחת מקורות חסד עליון לבית ישראל ולארץ ולדרים, וב"ה[8] שעודדו ג"כ[9] את נפשנו הכמהה. ואם כי עינינו נשואות בחרדה רבה וביחול וקיווי נמרץ, להקשיב קשב של בטחון ושמירה לכל נפשות עם ד' הנתונות בתוך מצרי רעש העולם ההולך והומה, בכ"ז[10] מלאי עוז הננו חשים את עצמנו, רכובי מרומים ומחוזקים בשגב רוממות קודש, ומדי יום יום נוסיף אומץ ובטחה על ישועה קרובה ואור חיים וטוהר עליון. אבטח, שבכל מרחבי ארץ עשתה הבשורה לפי ערך את רשמה התוכני המשוגב. ואם כי הרבה יש לעבוד ולקוות, להתפלל ולהתחנן ורחמין למיבעא על רזא דנה, [ולבקש רחמים על הסוד הזה (ארמית, על פי דניאל ב, יח)] שילך במסילת אור פדות וישע, הרי הנשמה מתנהרת, ושפעת רוח חיים חדשים עליזי קדש קדשים הולכת ומשתפכת על נשמתו הגדולה של גוי קדוש, שומר אמונים צופה וחוכה ישועה ואורה. ומה נפלאו תהלוכות עצת ד' שבשפלותנו זכרנו, וכאשר רצון קדשו הוא שנהיה נודדים בגולה עד יעבור זעם, [ישעיהו כו, כ] צדקה עשה עם אסיר תקוה מלא מרורות מהמית צער העולם והאומה הנאדרה בקודש, שהביאני למדינה זו, [לאנגליה, שבה נתקע הרב קוק בזמן המלחמה, ושבה ניתנה ההצהרה] מקום הריכוז לראשית הצעדים אשר לאור

הישע, ונודה לשמו על חסדיו הנאמנים, ונקוה כי מהרה יגלו אורים רבים ונהדרים וראו כל אפסי ארץ את מעשה ד' הגדול.

במנוחת לבב, בנפש שוקטה, ברעיון מטוהר ובשכל נזקק בזיקוק בחינת קושט ואמונה אומן, רוממה ומסולאה, נעמוד הכן להקשיב את קול ד' בכוח ילדי יום יום אשר יביע אומר המבשר צבא רב, [על פי תהלים יט, ג וסח, יב] ומהרה יכוננו לשמוח בשמחת גויינו להתהלל עם נחלתנו, במהרה במהרה בימינו בקרוב.

בכל לב אודך בני אהובי על כל דבריך במכתבך היקר המלא חמודות. התחזק והתאמץ והתכונן באיזור חיל, בטוהר לב ובגבורת נפש, לקראת הגדולות אשר נצפה שיפליא לעשות בהמון רחמיו אוזר ישראל משגבו ומושיעו בעת צרה. נושאי כלי ד' הברו, וכל מחזיקי עץ החיים [על פי משלי ג, יח] לתורה ולתעודה יחליפו כח ברוח נהרה, להרחיב דעה ולהגדיל תורה באור אמת וצדק, להפיח רוח חיי עולמים בקרב כל לבבות נשברות, ההולכות לקראת אור המרפא אשר מקרני שמש צדקת ד' יופיע. בטח תודיעני גם אתה את רשמיך ורשמי הגות לבב מיודעינו אנשי השם גבורי החיל ובעלי הדעה והרגש, שהרבה מאד תלוי פיתוח המצב בהכנתם והאזרם בגבורה ובטחון נאמן ונמרץ, המתעלה מכל פקפוקי דלות ורכרוכי לבב.

ע"ד[11] עצם ההליכה לטייל [על דבר טיול במקום שיש בו חשש סכנה, כגון שיט בים או טיול בהרים] במקום שיש אפילו חשש רחוק של סכנה ח"ו[12], כבר גליתי את דעתי כמדומה באיזה ממכתבנו, שאינה מהראוי. וע"פ[13] זה ישתוו הסוגיות דבבלי מו"ק[14] י"ד [מועד קטן יד] וירושלמי פ"ג ה"א, דבירושלמי אמר דרבי יהודה ס"ל[15] דאסור לפרש בים הגדול, ומחוורתא כפי' הפ"מ[16] [כפירוש ה"פני משה" על הירושלמי] דמשום סכנה הוא, ולא כפי' הק"ע [ולא כפירוש "קרבן העדה"] דתלי לה בדין שלשה ימים קודם לשבת, דעיקר חסר מן הספר, ובבבלי אמרינן דלשוט [לשוט בים לשם טיול] דהיינו לשם טיול לד"ה[17] אסור. וע"י[18] ההשואה של הסוגיות מבואר, דכל דבר שיש בו חשש סכנה, אע"פ[19] שמנהג העולם להכנס בכך לצרכן של בריות, אין היתר כ"א[20] לפרנסה, ולפי מה דקיי"ל[21] כרבנן גם להרוחה מותר, אבל לא לשם טיול בעלמא. ונראה לע"ד[22] דה"ה בכ"מ[23] שיש בו חשש סכנה, אפילו בדרך מיעוט ורחוק מאד. ודי ישמרך מכל פגע ותאושר בכ"ט[24] לאוי"ט.

ודאתאן עלה, לענין ברכה, אם נאמר שיש איסור בדבר הרי קיי"ל[25] בסי'[26] קצ"ו [שולחן ערוך אורח חיים קצו] באוכל דבר איסור אפי'[27] דרבנן אין מברכין עליו לא בתחילה ולא בסוף, ויש לחלק כמובן. ואמנם י"ל[28] ע"פ[29] דברי הגהת רעק"א[30] [הגהת רבי עקיבא איגר] שם, דבאוכל פת שאפאו בחלב בלא שינוי, אע"ג[31] דאסור לאכלו מדרבנן מפני התקלה, י"ל דלא חשיב איסור כ"כ[32], ובפרט לפי מש"כ[33] הפלתי [ספר "פלתי" לרבי יהונתן אייבשיץ] דיכול לחלקו לאנשים הרבה, ואע"ג[34] דאינו מחלקו מ"מ[35] הוי כדמאי, דאי בעי מפקיר נכסיה והוי עני וחזי לי' דמברכין עליו, וה"נ[36] כיון דמשום פרנסה והרוחה מותר אי בעי מכוין להרויח בזה והוי כדמאי, [והרי זה כדמאי, שמברכים עליו אף שאסור, משום שיכול להפקיר נכסיו ולהיות עני, ולעני מותר] וכל מקום שיש שום חזקת סכנה משמע דכו"ע[37] מודים, גם בני אשכנז דסי' רי"ט, והכל לפי הענין ואומד יפה.

אולי תוכל לסדר קונטרס כסדר הסוגיא דבר-פדא, לכלול בו כל הסגנון שאמרת, בין מה שהצעת מדברי קמאי ובתראי ושיטות פוסקים ומפרשים, בין מה שהעירות, אם לא יכבד הדבר עליך, יהיה לי לנחת בעז"ה[38] לראות דבריך מסומנים ומסודרים. כמדומה שידעת מאז כמה חביבה היא עלי מערכה לימודית כזאת שיש בה חכמה ומלאכה יחד, לסדר דברי חז"ל[39] וביאורי גדולי הדורות על שיטות מיוחדות, ובין הפרקים או בהקדמת הענין וסידורו להוסיף מה שכשרון החידוש משער בזה אצל כל הוגה דעה בתורה. ומי יתן והי'[40] זה דרך למודך לאגור על יד כתבים מסודרים כאלה, שיטה לבדה, נוסף על הזמן המיוחד ללימוד גפ"ת[41] [גמרא, פירוש רש"י ותוספות] ופוסקים ע"פ סדריהם.

ע"ד מצבך כעת נחכה מה יראנו ד' במסיבות הזמנים ואם היה מזדמן איזה מקום שתהי'[42] העבודה לפי הכבוד והכשרון, אז נראה להתישב בדבר בעה"י[43]. מה אתה עושה בענין השחיטה, ["שלשה דברים צריך תלמיד חכם ללמוד: כתב ושחיטה ומילה" (חולין ט)] ההנך עסוק בה לפרקים, אחר שסגלת לך את הצד האמנותי שבה ג"כ ב"ה, הנני מוצא לנכון לזרזך שלא תעזבנה. למודך ע"ד פרטי ענינים בקודש ובחול, זה זמן רב שלא הודעתני. ומה יקר הי'[44] לי אם תודיע לי כ"ז[45] בפרטיות.

ההופעה החדשה ע"ד מצבנו הכללי ויחושנו לאה"ק[46] העירה בי הרבה מחשבות חדשות-ישנות ועבודות רוחניות ומעשיות, אשר ניחל לתשועת ד' שילכו הלוך וצעד צעדים רבים למעלה למעלה. הבה נקוה לאור ישע ופדות, לאיזור גבורה וחן ושכל טוב ברוח טהור ונפש נכונה.

מפני הטרדות הרגילות והחדשות הנני כמוכרח לקצר כעת, ואצפה לחסדי צור ישראל וגואלו שישמחנו בקרוב בבשורות טובות, ממחמדי לבבנו בארץ חמדה ומכל עם ד' הגוי כולו ומכל יצוריו הנתונים בצרה וצוקה ומצפים להעזר בקרוב עזרה מקודש. חזק ואמץ כנה"י[47] ונפש אביך מצפה אשרך והצלחתך בכל עז ופאר קודש ביפעת תפארה בחדות לבב לאוי"ט,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. וב"ה - וברוך השם
9. ג"כ - גם כן
10. בכ"ז - בכל זאת
11. ע"ד - על דבר
12. ח"ו - חס ושלום
13. וע"פ - ועל פי
14. מו"ק - מועד קטן
15. ס"ל - סבירא ליה
16. הפ"מ - הפני משה (פירוש לירושלמי)
17. לד"ה - לדיבור המתחיל

18. וע"י - ועל ידי
19. אע"פ - אף על פי
20. כ"א - כי אם
21. דקיי"ל - דקיימא לן
22. לע"ד - לענ‏יות דעתי
23. בכ"מ - בכמה מקומות
24. בכ"ט - בכל טוב
25. קיי"ל - קיימא לן
26. בסי' - בסימן
27. אפי' - אפילו
28. י"ל - יש לומר
29. ע"פ - על פי
30. רעק"א - רבי עקיבא איגר
31. אע"ג - אף על גב
32. כ"כ - כל כך
33. מש"כ - מה שכתב
34. ואע"ג - ואף על גב
35. מ"מ - מכל מקום
36. וה"נ - והכי נמי
37. דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
38. בעז"ה - בעזרת השם
39. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
40. והי' - והיה
41. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
42. שתהי' - שתהיה
43. בעה"י - בעזרת השם יתברך
44. הי' - היה
45. כ"ז - כל זה
46. לאה"ק - לארץ הקודש
47. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו כסלו תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

רושם הצהרת בלפור לא נמחק: יש בה 'יד ה' הטובה' ו'טבעת הגונה בשלשלת' המאורעות. אין ידיעות מהמשפחה בארץ, והרב קוק מציע לבן לנסות במברק.

עיקרי הדברים

- רושם ההצהרה.
- דאגה למשפחה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ו כסלו תרע"ח[2], לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], שלו'[4] רב לך ולעוזריך וכא"ל[5].

תל"י[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו פה, וכן עינינו נשואות ותלויות לרחמי שמים להודע בקרוב משלום יקירינו ומחמדי לבבנו באה"ק[8] אשר זה כביר נסתם מהם חזון, [שזה זמן רב לא נשמע מהם דבר, כי בזמן המלחמה נותק הקשר עם ארץ ישראל] יגונן מגן עוזנו עליהם ועלינו ועל כל עמו ב"י[9].

בטח קבלת את המכתב אשר הריצונו זה מקרוב, ואם אמנם כבר עברו ימים ושבועות מעת ההשמעות הטובה של ממשלת הארץ פה ע"י[10] אה"ק[11], [הצהרת בלפור] אבל רושם התקוה והתרוממות הנפש ורגשי התודה בעוז קדשה לפנות למעלה, וממנה תוצאות ג"כ[12] לישר מסילות בסדרי דרך ארץ והאחוה המדינית, שהיא טבעת הגונה בחוליתה של השלשלת הגדולה [חוליה ראויה בשרשרת הגדולה] של מאורעות העולם הנפלאות, שעינינו רואות בהן בבהירות מוחלטה יד ד' הטובה על עמו ונחלתו, והופעת התחלת דרך מסילה לאור החיים והישע על כל יצוריו, - כל הרשמים הנשגבים הללו לא נמחקו ולא נתטשטשו מגלי הזמן של הימים הללו, שיום כשנה נחשב [שיום אחד שקול לשנה] בסדרי חיים רגילים, לפי ריבוי החליפות וצמיחת החדשות מידי יוצר וצר צורה רב מחולל כל ב"ה, אשר לו נתכנו עלילות ולישועתו קיוינו [ישעיהו כה, ט] וכל קוויו לעולם לא יכשלו. בטח תכתב לנו במוקדם האפשרי מכל אשר עמדך. ואולי תנסה להודע ע"י[13] דעפעשע [על ידי מברק] משלו'[14] יקירינו שמה. אולי יחנן ד' ונשיג איזה ידיעה וגם תצמח להם ישועה שנוכל להמציא להם תמיכה בע"ה[15] כפי האפשרי.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות לך וליקירנו הר"א[16] קמחי וכא"ל שי'[17] ולכל ידידינו ודו"ש[18] כנה"י[19] ונפש אביך מצפה לתשועה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

4. שלו' - שלום
5. וכא"ל - וכל אשר לו
6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ב"י - בני ישראל
10. ע"ד - על דבר
11. אה"ק - ארץ הקודש
12. ג"כ - גם כן
13. ע"י - על ידי
14. משלו' - משלום
15. בע"ה - בעזרת השם
16. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שי' - שיחיה
18. ודו"ש - ודורש שלום
19. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בלונדון 'נעשים דברים גדולים לעתידותנו', ו'חובתנו להאיר את הדברים'. ידיעות מהארץ מעודדות, ויש מכתב על התארגנות הפועלים. הם ישלחו סכום דרך סלוצקין.

עיקרי הדברים

- דברים גדולים בלונדון.
- ידיעות מהארץ.
- שליחת כסף.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ו' טבת תרע"ח[2], לונדון.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[3], שמחתנו אהובי במכתבך הגלוי, שהגיע אלינו אחרי עבור כמה שבועות אשר השתוחחנו מאד ממניעת מכתבך. ב"ה שהשיבו דבריך המועטים את רוחנו, אמנם לא הרוו עדיין את צמאוננו, מאשר קצרת מאד ולא הודעתנו מכל פרטי מעשיך הנהגותיך, וכל ענינך, עבודתך השיעבודית ועבודת השלמתך בשעות החופש לעצמך. נא חביבי הואיל נא לבאר באר היטב כל פרט ופרט, בטח קבלת את מכתבינו השלוחים לך מאז.

פה נעשים באמת דברים גדולים לעתידותנו. [בחודשים אלה ניתנה הצהרת בלפור (חשוון תרע"ח) וכבשו הבריטים את ירושלים (כסלו תרע"ח)] יד ד' באור חסדו ב"ה הולכת היא ומתגלה מתוך כל המאפלים. חובתנו היא כעת להאיר את הדברים, לרוממם ולשגבם. וצור ישראל יקום בעזרת ישראל ויחזק ידי כל הבונים, כל אשר רוח ד' צלחה עליו לעדור במערכת בנין עולמים לבית ישראל, כל אשר יפעל עם אל יבא ויטול שכרו. ת"ל[4] שהידיעות הבאות מאה"ק[5] מעודדות את הרוח, והתקוות הולכות ומתחזקות. הדעפעשע מהרא"מ[6] סלוצקין נ"י[7] הלא הודעתיך. ת"ל על שלומם ברחובות, וכעת הננו עומדים בצפיתנו שיזכנו השי"ת[8] לשמע ג"כ[9] חדשות ונצורות ובשורות טובות מפי"ת[10] ומירושת"ו[11]. פה בא מכתב מאחד שהי'[12] תמן, ושלח ידיעה ע"ד[13] ההתארגנות שאחינו העובדים הגשמיים עושים כעת, והדברים האלה משמחים ונותנים תעצומה, ההנך עוסק בפועל בעבודת השחיטה. [הרצי"ה למד אז שחיטה בשווייץ] ואנה אתה מתאכסן בקביעות, ואיך הוא סדר אכילתך, ואיך בכלל תמצא את עצמך בריצוי לעומת מצבך העבר בניישטל. על הכל הואיל נא לבאר באר היטב.

אנחנו שלחנו מכתבים למר סלוצקין שישלחם שמה. וכן ע"י[14] האדרעסע של המבשר ע"ד פעולת העובדים באה"ק[15], שלחנו ג"כ מכתבים. אולי יתן ד' ויבאו הדברים לידי הורינו היקרים ואחינו, [בני משפחתו בארץ ישראל, שהקשר עמם נותק בשנות המלחמה] ונזכה להקשיב מהם קשב לטובה. כעת נחשוב לשלח בקרוב איזה סכום הגון ליד סלוצקין והוא ימציא להם. אף כי בקרוב נקוה שנוכל לשלח ישר מפה, מ"מ[16] לא נרצה לדחות, כי כמובן צרכם גדול הוא מאד. והנני בזה מקצר מפני טרדות רבות ומצפה לאור דבריך

היקרים. חזק ואמץ בני וד' יצליחך בכל עוז ואומץ, בכל גילה וטהרה ובכל חדות קודש ואור תורה וחכמת לב, כנה"י[17] ונפש אביך מנשקך באהבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. מאה"ק - מארץ הקודש
6. מהרא"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. נ"י - נרו יאיר
8. השי"ת - השם יתברך
9. ג"כ - גם כן
10. מפ"ת - מפתח תקוה
11. ומירושת"ו - ומירושלים תבנה ותכונן
12. שהי' - שהיה
13. ע"ד - על דבר
14. ע"י - על ידי
15. באה"ק - בארץ הקודש
16. מ"מ - מכל מקום
17. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: פורים תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

מנהיגי 'אגודת ישראל' יצאו נגד הצהרת בלפור, 'להחשיך מילין נגד חזון הפלאות'. זו 'טינה ישנה' של כת 'המתחסדת בחסידות ארסית' שאינה סובלת חיים לאומיים בארץ, והעדיפה 'ללקט פירורים תחת שולחן אשכנז'. הרב קוק יכתוב להם בשלום, אף שאולי לא יועיל. אגודות 'מזרחי' לבדן לא ימשכו את רוב שומרי המצוות, שנבהלו מהצד החילוני של הציונות, ולכן יש לייסד אגודות 'דגל ירושלים' בקשר אחווה עם הציונות. יש לאחד את כולן, לייסד בתי מדרש גדולים ו'בית דין גדול כללי'.

עיקרי הדברים

- נגד עמדת 'אגודת ישראל'.
- מזרחי לבד אינו מספיק.
- 'דגל ירושלים'.
- בית דין גדול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], יום קהילה לכל, [י"ג באדר, תענית אסתר: "שלושה עשר זמן קהילה לכל היא" (מגילה ב)] תרע"ח[2].

אורה ושמחה ששון ויקר לכבוד ידידי רב רחימאי הרב המאוה"ג[3] לממשלת התורה והחכמה, מאיר נתיבות תולדותנו [כינוי לזאב יעבץ, ההיסטוריון שכתב את "תולדות ישראל"] מו"ה[4] זאב יעבץ שליט"א[5], וכא"ל[6] שוי"ר[7]. אחדשה"ט[8] באה"ר[9].

יקרת מכתבו קבלתי כעת, והנני עדיין מלא דכאות לב [מלא צער ושבר לב] מפגיעתם של בני בית מאהבינו, [מן הפגיעה שפגעו בנו אנשים מקורבים לנו] המתימרים להיות מנהיגי "אגדת ישראל", [תנועת "אגודת ישראל", שהתנגדה אז לציונות] אשר לא ישימו אל לב למעשה ד' הנורא אשר הוא עושה בכל מערכות המאורעות על גוי ועל אדם יחד, להוציא על ידו לאור עולם את הצביון השלם של חיי האדם הכללי, האגוד וקשור בנצח ישראל, אשר לא ישקר ולא ינחם. ובלא חרדת לב, ובאפס התעמקות [ובלי שום התעמקות] חודרת ישיתו פיהם לדבר גבוהות [על פי תהלים עג, ט ושמואל א ב, ג] במרום ונשגב, להחשיך מילין [על פי איוב לח, ב: "מחשיך עצה במלין"] נגד חזון הפלאות אשר עינינו רואות על דבר צמיחת קרן הישועה, ההולכת וצומחת מני אז ע"י[10] קיבוץ נדחים אל הררי קודש, וכעת כבר הזרוע נטויה היא על כל העמים, [ישעיהו יד, כו; כוונתו להצהרת בלפור ולמלחמת העולם] ודבר אלהינו יקום לעולם.

ולענין מעשה, לכתוב להם מכתב בדברי שלו'[11] ע"ז[12] כמובן הנני מוכן בע"ה[13], אף כי מסופקני אם יועיל, כי יש כאן יציאה מן הכח אל הפועל טינה ישנה שבלב, [שנאה ישנה] של כתה ידועה המתחסדת בחסידות ארסית [בחסידות מזויפת, שיש בה ארס] שאינה יכולה לסבול כל תנועה של חיים לאומיים ביחוד ביחש לישראל באי"י[14], וכל מה שעשו עד כה בזה היה כאלו כפאם... [כלומר: מה שעשו עד אז לטובת ארץ ישראל, עשו כמו בכפייה] וכאן מצא בע"ה מקום לגבות את חובו, להשליך נעל על תקות החיים [להשמיץ ולבזות את

התקווה (על פי תהלים ס, י: "על אדום אשליך נעלי")] על אדמת הקודש. והתוצאות מזה, החביבות עליהם היא השתקעות של גלות, ללקט במנוחה פרורים תחת שלחן אשכנז, [שאריות מתחת לשולחן של גרמניה] ועל יסודות של יראת שמים מזויפת כזאת, בונה היא המינות וההמרה המגועלה את קינה, [בונה לעצמה הכפירה והשמד המאוס את קינם] וביצי צפעוני כאלה מתבקעות [ישעיהו נט, ה] הן במשך זמן קטן, של דור דורים בערך.

והנה אע"פ[15] שלגבי אלה בעלי הקרנים, [האנשים התוקפניים] המכתב לא יועיל, בכ"ז[16] אנחנו צריכים לעשות את שלנו ולפתח בשלו'[17]. ואולי יודע מר אדרעסתם [כתובתם] המדוייקה?

ועתה ע"ד[18] אגודות מזרחיות, [על דבר סניפים של תנועת "המזרחי"] זהו דבר נכבד מאד, אבל הגיתי הרבה בתעמולה זו, ובאתי לידי בירור כי ע"י אגודות של מזרחי לבדן לא נמשיך אלינו את הרוב הגדול של שלמי אמונים בישראל. הצד החילוני שבציונות, הטיל כ"כ[19] זועה, [הטיל אימה גדולה] ואולי גם לא שלא בצדק לגמרי, על המון רב תמימי לבב, עד שבשום אופן לא ישמע אצלם קולנו להיות נטפלים לאורגניזציה הציונית, [להצטרף להסתדרות הציונית] כדרך שהמזרחי מתנהג. ע"כ[20] זאת היא הצעתי כי לבד יסוד אגודות מזרחיות, נקרא בקול ליסד אגודות רבות, וגם כללית לדוגמה בשם "דגל ירושלים", [התנועה שהרב קוק ניסה להקים בשנים ההן, כתנועה דתית-לאומית מחוץ להסתדרות הציונית] או "ירושלים" שתהיינה מתיחסות ביחס של אחוה להציונות הכללית, אבל לא תהיה לענף של האורגניזציה שלה. ע"פ[21] תכונה זו יש תקוה להמשיך גם אותו החלק אשר לא ירצו בשום אופן להכנס להחוג הציוני, אפילו ע"י דגל המזרחי. וכשיוסדו אגודות כאלו, וגם כמה דאפשר אגודות מזרחיות חדשות, ראוי לרכז את כל הכוחות יחד, ולרומם בכל עוז את דגל הקודש, להופיע מאור ד' שביסוד אור התורה על חיי התנועה הלאומית כולה, באופן של רחבת דעה וגודל נפש, אשר לאור הטוהר שלה ישובו גם הנדחים והרחוקים להכיר את יסוד החיים של האומה הנפלאה, ההולך ומפעם בכל עוז מאור חי העולמים, מגן עזרנו וחרב גאותנו [דברים לג, כט] מעולם ועד עולם.

וכל האגודות המזרחיות, וכל האגודות השונות, אשר יתכנסו יחד לשם תחיית האומה והארץ, על יסוד הקודש האלהי, ראוי שיתאגדו יחד באיגוד כללי, לכונן את החיים החדשים הבאים לעמנו על ארץ חמדתנו, על יסוד הארת נשמת האומה, במקורה וטבעיותה הטהורה, ליסד בתי מדרש גדולים לחקרה של תורה בכל תעצומות עזה, לכל ענפיה וסעיפיה, לחלק את העבודה לעובדים מוכשרים לכל מקצע ומקצע, לדאג בעד הטפול של כל הידיעות העוזרות לברר את הידיעות התורניות בכל מקצועותיהן המעשיות והרוחניות, ליסד בית דין גדול כללי, ובתי דינים סעיפיים, [ובתי דין מקומיים] לכלכלת [לכלכל, לנהל] כל עניני הדת והחיים המעשיים בהתחברותם, לבצר את העבודה הספרותית על מוסד העז והאומץ של הרום העליון אשר להדרת הקודש, לשא עין ולב, על ההשפעה המחודשה של הזיקוק של הדעה האמונית הכללית בעולם, שתולד לידה חדשה ע"י הופעת אורן של ישראל, ותחת אשר אחרי השתברותה של האליליות הקדמוניה, [שקיעתה של עבודת האלילים העתיקה] יצאו הליכות אמוניות ודתות, [כוונתו לנצרות ולאסלאם] מעורבות עם הסיגים האליליים והכפרניים, מפני חולשת החיים אשר לאומתנו הקדושה בימים ההם, כעת יבאו ימים, וע"י[22] תחייתם של ישראל בארץ ד', יחודש הרוח, ורעיון אלהי עליון איתן ומזוקק יופיע מנאות יעקב, [מארץ ישראל, נאות יעקב (על פי איכה ב, ב)] לטהר את הרוח הדתי, שבכל

מלא עולם, ועמו יחד יטוהר הרוח הפרטי האישי והרוח החברתי של האדם, והדר הקודש של אור התורה האלהית, ופאר נשמת אלהים חיים המפעם בעם פלאות זה, יגלה ויראה בעוצם עזוז נוראותיו, ועל דור בנינו, בני החופש הקדוש והנשגב, ישוב ויופיע אור הזוהר של רוח הקודש בעזוז חילו, וסגולת הנבואה הנאמנה, בכל מפלאותיה ונצח הודה, ברעם גבורתה, ונועם חמדתה, תחל לסול מסילות [לסלול דרכים] בלב דור נאור וכביר לדבר שלום אמת, אל כל העמים תחת כל השמים.

וכל הגדולות הללו, הנם כנטף מן הים [כטיפה מן הים] לעומת החבוי לגוי קדוש בחיק העתיד. וכל אלה הלא מתרקמים הם ברקמי המסכת ההולכת ונארגת [בחוטי האריג ההולך ונוצר] כזאת לעינינו, בכל חשכת חמריותה. ואיך נעמוד מרחוק, ואיך לא נשא דע לסוד קדושים [ואיך לא נשא דעה (על פי איוב לו, ג) לסוד הקדושים] רב ונורא. ולשם כך באתי בבקשתי לכל העולם האמוני במכתב הכתוב ז'רגון [במכתב הכתוב ביידיש] ע"ד "דגל ירושלים".

וע"ד[23] ההצעה לפני הממשלות, הנני רואה בעניי, שבהוסד יסוד דגל כללי, על יסוד הקדש, ראוי שהמטרה הראשית תהיה דוקא מה שהיא התכונה האמיתית של האומה, מילוי מחסור הקודש, שכל הדאגות הפרטיות הנן רק טפלות אליה, והקודש הלאומי, אור חיי האמת של ישראל בצביונו, לא יקום ולא יהיה כי"א[24] בהבנותו בארצו, וזהו כל תשוקתו ומאוייו [משאלותיו] באמת. ומתוך אספקלריה זו [ומתוך ראייה זו] הוא רואה, כי כל מערכי חייו לא יאבו להצליח בכל פזורי גלויותיו, ואם יברק איזה אור כהה, יקום עד ארגיעה, [יעמוד רק רגע (על פי משלי יב, יט)] ואחריו תבא עוד חשכת עלטה יותר איומה, וגם אם יעמוד איזה משך זמן בתומו, יביא מהומה ומבוסה [מהומה ורמיסה (על פי ישעיהו כב, ה)] לרוח ישראל, וכל התכונה הרוחנית העצמית תתמוטט ותהפך למשחית, וההשחתה הזאת תחולל אח"כ[25] תחלואים רוחניים גדולים ונוראים, ששנאת ישראל תתבסס על ידם, והיתה לצרה כללית לכל האנושיות, ולדאבון לב, לכל יקירי רוח שבה בכלל, שמכל אלה אין תוצאה אחרת להנצל, כי"א הרפואה הרדיקלית של שיבת בנים לגבולם, [ירמיהו לא, טז] ברוח עוז של רוממות קודש.

והנה את פרטי טענותיהם איני יודע עדיין, ואין אני מכיר שום מוצא איך להשיג את המכתבים בצורתם, אולי יש להדרת כבודו ידיעה בזה בטח יודיעני. לכתב ספר מסודר פולמי [ספר פולמוס מסודר] קשה לי מאד, והמעצורים ג"כ[26] רבים. בכ"ז אקוה לעשות בזה איזה צעד בל"נ[27]. אבל תחילת כל צריכים לדעת פרטי דבריהם, והסיבות היסודיות שגרמו להם את הצעד הבלתי הגון הזה. והננו נתמכים בימין צדק צור ישראל וגואלו, ימין ד' רוממה ועושה חיל. [תהלים קיח, טז] ישמח ויעלז בימי הפורים הבעל"ט[28] על כל טוב, ועוד ינוב בשיבה דשן ורענן [תהלים צב, טו] לראות בשמחת גויינו להתהלל עם נחלתנו [על פי תהלים קו, ה] לאוי"ט[29], כנפשו האהובה והרוממה, ונפש עורגת תמיד לידידותו הנאמנה. המצפה לתשועת ד' הקרובה על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. שילוח מכתבי זה נתעכב עד אחר הפורים שעבר עלינו ב"ה בכ"ט[30], ואפריון אמטי למר על האי חורפא וחוליא דשדר לי בלישנא דחוכמתא אמרא וגדיא יאי ויאי, [והנני מגיש תודה לאדוני על החריפות והמתיקות]

ששלח לי בלשון חכמה, כבש וגדי נאים (ארמית: תודה על משלוח מנות ששלח לו בפורים)] ישר חיליה, ויפיש חיי סגי במלא חדותא, בירושלם קרתא דשופריא, [יישר כוחו, ויאריך חיים רבים מלאי שמחה, בירושלים עיר היופי] כרעותא דליביה, דמליא דכותא, [כרצון לבו, המלא זכות] וכברכתא וצלותא דרחימיה, דמוקיר יתיה לחדא, כסגיאות פורסניה.

הק' איה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. המאוה"ג - המאור הגדול
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. שוי"ר - שלום וישע רב
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ע"י - על ידי
11. שלו' - שלום
12. ע"ז - על זה
13. בע"ה - בעזרת השם
14. באי"י - בארץ ישראל
15. אע"פ - אף על פי
16. בכ"ז - בכל זאת
17. בשלו' - בשלום
18. ע"ד - על דבר
19. כ"כ - כל כך
20. ע"כ - על כן
21. ע"פ - על פי
22. וע"י - ועל ידי
23. וע"ד - ועל דבר
24. כ"א - כי אם
25. אח"כ - אחר כך
26. ג"כ - גם כן
27. בל"נ - בלי נדר
28. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
29. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
30. בכ"ט - בכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** ברכה ל'יועד הצירים' (משלחת ויצמן לארץ)

'שלוחינו הקדושים... קדושה היא מלאכותכם': הם 'שלוחי כלל ישראל', ו'שלוחי דרחמנא'. עליהם לכבד את 'כל קדשי ישראל', ולא לחזור על טעויות שליחים קודמים שפגעו ברגשות הכלל. שתהיה אהבה שווה ל'ישוב הישן והחדש'. שיתאכסנו באכסניות יהודיות. שלא יעלו להר הבית - 'טמאי מתים אנחנו' - אלא יעמדו 'לפני הכותל המערבי'. כמו זקני הכהונה לכהן הגדול: 'משביעין אנו עליך'.

עיקרי הדברים

- שלוחי כלל ישראל.
- כבוד הישוב הישן והחדש.
- איסור עלייה להר הבית.
- שבועת הכהן הגדול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ח אדר תרע"ח[2], לונדון.

ברכתי נתונה לכם, שליחינו הגדולים חבר מלאכות-הקודש ["ועד הצירים" הציוני בראשות חיים ויצמן, שיצא בתרע"ח מלונדון לארץ ישראל] לכונן ארץ-אבות, ברכת-ד' על דרככם, שליחינו היקרים, שליחינו הקדושים, קדושים אתם, כי קדושה היא מלאכותכם. צאתכם לשלום, ובואכם לשלום, יהי'[3] מסעכם לשלום, ובואו לשלום על אדמת-קדשנו הנעימה והחביבה, אשר עיני כל ישראל מדור-דורים בכל מעמקי-נשמותיהם בכל להבת עז ידידות אליה הן נשואות. בטוח אני בהצלחת משלחתכם, מלאכות נכבדה, תפילות של דורות עולמים הולכות הן עמכם, ואם לעיני בשר לא יראה עדנה אותו עמוד-האש [שמות יג, כא] העומד ללכת לפני מחנה-ישראל, להאיר להם את כל מחשכי הלילות, שהוא הולך לפניכם, אבל נכון הדבר ויציב שהכח האיתן של אור-הקודש הולך הוא עמכם, כל אשר לו עינים פקוחות רואה אותו בעוצם תוקף בהירות זהרו.

בא תבאו, מלאכות יקרה, להצלחה לארצנו הקדושה, בתור שליחים של עמנו עם-הקודש, תתרוממו לאותה המדרגה הגבוהה של תפקידכם הנכבדה, תיכף בצעד כפות-רגליכם על אדמת-הקודש יאיר רוחכם לפחות קוי-אורה מאותו עמוד-האש ההולך לפניכם, יאיר באור-קדשו את כל מערכות נשמתכם. תבינו ותשכילו, שליחים גדולים, כי לא אנשים פרטיים אתם כעת, לא שליחים של איזו חברה ואגודה, איזו שתהי'[4], לא, כי שלוחי-ציבור אתם, שלוחי כלל-ישראל. ואותו החסרון, שעוד לא השתכללנו עדיין עד כדי היכולת לאשר את משלחתכם בדרך רשמי ובצורה תכניתית, מאת כל כלל ישראל הגוי כולו, זה החסרון הבא מסבת חולשתנו הזמנית, הוא מרומם עוד את ערככם הנעלה ואת ערך המשלחת שלכם, להציגכם בתור שלוחי-דרחמנא, [שלוחי הקב"ה (ארמית)] מלאכי-קודש שלוחים המתמנים מתוך הרגש הבא מתוך הנשמה הלאומית, מתוך ההקשבה הפנימית, הישראלית של כל

הזמנים והתקופות התולדתיים, מתוך אותו כח הקודש הכח האלהי המנהיג את העולם כולו, כוחו של שומר ישראל אשר לא ינום ולא יישן, [תהלים קכא, ד] בכח עליון זה נמסרת לכם משלחתכם הגדולה לאומתנו הקדושה כולה.

בתור שלוחי הכלל, תבינו איך לכבד את כל קדשי הכלל כולו, כל קדשי ישראל, בטח תהיו מנועים מאותם החסרונות אשר נפגעו בהם שליחים אחרים קטנים, הרבה קטנים מכם, בזמנים שהיו קטנים הרבה מהזמן הגדול והקדוש הזה, בעת אשר באו לא"י[5] ולא התחשבו כראוי עם רגשות-הנפש של הכלל הישראלי וחיי קדשו - העירו בשעתם אי-אמון אי-חפץ אצל הכלל, שהי'[6] למפגע למחשבות הטובות של השלוחים ההם, שבגלל זה פגעו במכשולים על דרך התגשמותן. אבל אתם שלוחי ציבור הגדולים, היו נשאים וגדולים במעמדכם ובתפקידכם, אתם בטח באהבת-אחים תתנהגו עם כלל ציבורנו שם בארץ אבות, אתם תישרו את מבטכם, באהבה שוה לשתי המחלקות הכללית של ישובנו אשר יש לנו בא"י[7], הישוב הישן והישוב החדש, ששניהם יחדו הנה הנם הגורמים של עתידנו המוצלח של החיים הבאים בעדינו על אדמת הקודש.

אתם בטח תתאכסנו באכסניות של אחינו בני-ישראל ולא תסורו לאכסניות נכריות, כאשר עשו שלוחים אחרים שהמשיכו בזה עליהם מרירות גדולה. אתם בטח תתנו כבוד בתם ובהוד לכל קדשינו, אתם תהיו אורחים ומבקרים גבוהים של המקומות הקדושים שלנו ולא תשכחו לקדש את הנקודה המקודשת קדש קדשים של ארצנו הקדושה, זהו מקום-המקדש, באותה יראת-הכבוד הגדולה שכל כלל-ישראל כולו בכל הדורות מקדש אותו מזמן חורבן בית-מקדשנו, להזהר מלדרוך על המקום הקדוש יותר מהגבול המסומן [להיזהר שלא להיכנס להר הבית, מעבר לתחום שמותר לטמאי מתים] שאנו מותרים לדרוך עליו על פי משפט התורה. טמאי-מתים אנחנו, [בזמן הזה כולנו טמאי מתים, כי אין אפר פרה אדומה לטהר] ועד הזמן אשר תבוא טהרתנו, בעת אשר הישועה השלמה תופיע, אין אנחנו דורכים במקום הקודש, רק עומדים אנחנו באימה ופחד, בגודל-רוח ובטחון נמרץ, לפני "הכותל המערבי" ושם שופכים את לבנו, את הלב הישראלי. הרגישו שלוחי ישראל הגדולים הכירו את גדלכם, את הגדלות הישראלית שלכם, בתם לבב, רכשו לכם את האימון של כל מפלגותנו על אדמת-הקודש, הניחו בהצלחה את אבן-היסוד להבנין הקדוש של אחדות האומה בארץ-מכורתה [יחזקאל טז, ג] ובנחלת-עולמים שלה.

בהצלחה, בהצלחה, סעו שלוחים יקרים בברכה מציון ומקודש. באותו הבטוי שזקני-כהונה היו אומרים לכהן הגדול בערב יום הכפורים עם חשיכה - אנו אומרים לכם: "אנו שלוחי בית-דין ואתה שלוחנו ושליח ב"ד[8], משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית-הזה, שלא תשנה דבר ממה שאמרנו לך, הוא פורש ובוכה והם פורשים ובוכים" במצב כזה מוצא את-עצמו כל מי שעומד במעמד היותר נשגב שברצינות בשעה רצינית, באותו מצב אנו מוצאים את עצמנו ובאותו המעמד הרציני אתם עומדים שלוחים רמי-ערך. בדמעות-גיל אני מברך אתכם: יהי מסעכם לשלום ולהצלחה ובאו ברב שלום ובהצלחה על אדמתנו הקדושה והאהובה, והביאו שלום והצלחה ומלוי רצון לכל עמנו האהוב, עם הקודש הגוי כולו. שאלו שלום ירושלם ישליו אוהביך. יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך, למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך למען בית ד' אלהינו אבקשה טוב לך. היו איתנים ומשוגבים מאוזר ישראל

בגבורה ומפוארים תהיו מעוטר ישראל בתפארה. כברכת המסור להדרת-כבודכם בכל לב המצפה לתשועת-ד' בגאולה הקרובה על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. יהי' - יהיה
4. שתהי' - שתהיה
5. לא"י - לארץ ישראל
6. שהי' - שהיה
7. בא"י - בארץ ישראל
8. ב"ד - בית דין

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

הרעיון של יעבץ ש'התוכן הפוליטי של ישראל יתייסד על ידי בני נכר', כדי שרוח האומה תתפתח, תואם את מחשבתו. אבל זה 'חזון עובר': כשהעם יתכונן בארצו, יפנה לטהר את העולם הפוליטי מסיגיו. לכן 'דגל ירושלים' לא יזנח את הפוליטיקה. ד"ר לוין שלח מחברתו על רס"ג.

עיקרי הדברים

- הפוליטיקה בידי אחרים - זמנית.
- טיהור הפוליטיקה בעתיד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה, י"א ניסן תרע"ח[1].

הדרת כבוד חכם לבב, אוצר דעה תורה ויראה, הרב המאוה"ג[2] מו"ה[3] זאב יעבץ שליט"א[4], שלו'[5] רב ושמחת החג הקדוש זמן חרותנו הבעל"ט[6], בכט"ס[7].

אחדשה"ט[8] באה"ר[9].

נעימים לי אמרות טהורות אשר דבר רב חביבי ביחושו של "דגל ירושלים", [על יחסה של תנועת "דגל ירושלים" לזרמים הקיימים בתנועה הלאומית] אל הזרמים שכבר נתגשמו בחיים בהתנועה הלאומית שלנו ההולכת ומפעמת בהולם פעמיה הרעיון כי מאת ד' היתה זאת, [תהלים קיח, כג] שהתוכן הפוליטי של ישראל יהיה מתיסד ע"י[10] בני נכר, [שהבסיס המדיני לבית הלאומי ייקבע על ידי האומות, כבהצהרת בלפור] למען יוכל רוח האומה להתנשא במרומיו, לחוש את חושיו הפנימיים יפה, ולפתח את כוחו העליון ברוח ד' אשר עליו, מרומם ונשגב הוא, וראוי הוא לפתוח ושכלול מרובה, להגיע על ידו לפתרוני המאורעות ההולכים ומתרקמים לפנינו בהוה. זה הרעיון שאותו הגה כבוד הדרתו במאמרו הקצר והנלבב, הוא מתאים מאד עם הגות רוחי על דבר ערכה של תנועתנו.

אמנם לדידי היסוד הזה של ההשתמשות ע"י היצירות הפוליטיות של כוחות אחרים, הוא חזון עובר. בודאי השעה הזאת צריכה היא לכך. יותר מדי מוטבעים הם החוגים הפוליטיים ברפש וטיט של חמרנות גסה, עד שאי אפשר, שרוח ישראל סבא [רוח עם ישראל ("ישראל סבא", כינוי לכנסת ישראל)] ישתעבד אליו. אמנם עלינו לעזור להעביר את העגלה הפוליטית של העולם, בכל האפשר היותר מוקדם, את הדרך המלאה מכשולות ואגמי נפש, ובהתכונן עם ד' על אדמתו, באיזה צורה קבועה, מיד יפנה את לבבו אל העולם הפוליטי לטהרו מסיגיו, להסיר את דמיו מפיו ושיקוציו מבין שיניו, [זכריה ט, ז] אשר על כן חושב אני שהדגל הירושלמי, לא יהיה לגמרי זונח את המערכה הפוליטית, אע"פ[11] שלא ישקיע בה את מבחר כחותיו.

והנה הטרדא כעת מרובה, ואי אפשר לי להעריך את דברי כראוי בענין נשגב זה. אם היה שם כבודו נקרא על מאמרו, יהיה יותר מועיל להראות לרבים כי חוץ ממני נמצאים יחידי סגולה הוגי דעות המכירים את הצורך של הדגל הקדוש הזה בעת הזאת. אך חלילה לי להעביר את כת"ר[12] חביבי על דעתו העדינה, דנתישב בדבר אי"ה[13] בבוא התור של הדפסת דברים אודות הדגל אי"ה באופן מורחב קצת עכ"פ[14]. שבוע דנא קבלתי מידידנו ד"ר[15] לוין נ"י[16] מפ"ת[17], מחברתו לתולדות רש"ג[18], [חוברת על תולדות רבי סעדיה גאון] עברית. אם היה יודע את האדרעססא [הכתובת] של כבודו ודאי היה שולחה לו. אני חושב אי"ה בתשובתי לו להודיעו אותה.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר כנה"ר[19] ונפש ידידו עוז, המשתעשע בהגיונותיו הטהורים, קשור באהבתו ודוש"ת[20] בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
2. המאוה"ג - המאור הגדול
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. בכט"ס - בכל טוב סלה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ע"י - על ידי
11. אע"פ - אף על פי
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. אי"ה - אם ירצה השם
14. עכ"פ - על כל פנים
15. ד"ר - דוקטור
16. נ"י - נרו יאיר
17. מפ"ת - מפתח תקוה
18. רש"ג - רב שרירא גאון
19. כנה"ר - כנפשו הרמה
20. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אייר תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב מנחם מנדל הכהן

הרב קוק מבקש פרטים על אגודת הרבנים שהקים. בי'דגל ירושלים' העיקר הוא התוכן, לא השם: היא לא תהיה סניף של הציונות, שהיא 'תנועה עולמית על יסוד החול'. הממשלה הבריטית מביטה בעין יפה ואף הדפיסה עותקים. באמריקה התנועה מתעוררת. הצעדים: אגודות, שקלים, עיתונים, תמיכה בת"ח בארץ, ישיבות, לבוש מכובד לת"ח, לשכות בתי דין מכובדות.

עיקרי הדברים

- אגודת הרבנים.
- לא סניף לציונות.
- יחס הממשלה.
- תוכנית מעשית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ד' אייר תרע"ח[2]. [ד' באייר תרע"ח (1918). הרב קוק ישב אז בלונדון]

שלו'[3] רב לכבוד ידידי הרב הגאון אוצר תו"י[4] רב פעלים מו"ה[5] מנחם מנדל הכהן [ראו (כרך ב', אגרת תשכב)] שליט"א[6]. אחדש"ה[7] באה"ר[8].

מכתבי קודש דכת"ר[9] ידידי הגיעוני, ואשמח מאד לראות כי בעת כושר כזאת החל רוח ד' עוד הפעם לפעם את כת"ר[10] לגשת לעבודת הקודש, בעניני הכלל העומדים על הפרק.

והנה את היסוד של אגודת הרבנים לא ביאר לי כת"ר מהו, ומי המה הרבנים ת"ס איש אשר הם אגודים כבר באגודת קודש זו, ומה היא המטרה בפרוגרמה המפורטה שאליה עיניהם נשואות. יואיל נא כת"ר ויודיעני באר היטב מכל זה, למען אוכל גם אנוכי בעניי לעזור בענין קדוש זה, עד כמה שידי הכהה מגעת בעה"י[11].

וע"ד[12] דגל ירושלים, [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] לא השם הוא העיקר אבל התוכן, ולפי המושג מעומק הרעיון והתרחבות קדושתו, כן יופיע האור על הסעיפים של המפעלים שיציצו ממנו. אנוכי הבלטתי שאין לעבודת הקודש ה"ירושלמית" להעשות סניף להציוניות, שעם כל חשיבותה היא תנועה עולמית בנויה על יסוד החול, - אלא לרומם את אור הקודש, את דגל שם ד' וקדושת לבת קודש של אור התורה ואמונה גדולה וקדושה, כמו שהיא חקוקה על לוח לבם ונשמתם של כללות שומרי אמונים, שהוא יסוד איגודם לבנין האומה והארץ. וגם העמים מתחילים להכיר כי יסוד הישועה לא יבוסס כי"א[13] על הערך המקודש דוקא, בהנשא דגל ד' ותשוקת קדושת ישראל להיות רוח החיה בתחיה הלאומית, והיא תזרוק נשמת חיים אדירה בכל מהלך התנועה הלאומית. בעין יפה מבטת היא הממשלה פה [ממשלת בריטניה] על הרעיון של ד"י[14], וזאת הביעה בגילוי דעת שגלתה את זכותה וחפצה להדפיס בעדה סכום אקסמפלרים של המכתב. [מספר העתקים] גם הציוניות הכללית יודעת היא את חשיבותו של הרעיון

המקודש העצור בזה, והיא מתחילה להכיר כי מה שאנו דורשים להיות עומדים ברשות עצמנו היא דרישה צודקת, שתביא רב טוב וכבוד גם לתנועה החילונית. ואע"פ[15] שהצדדים המעשיים נעשים לע"ע[16] בידי אנשים רחוקים מקדושה, ע"י[17] התאגדות דגל ירושלים ושאיפתה יוכר לכל העולם כולו שאור החיים של ראשית הגאולה היה ויהיה וגם הווה הוא רק ממקור הקודש, שהוא לבן של ישראל ופארם והדרם נגד כל הגויים.

במדינות אחרות כמו באמריקה התחילה התנועה הירושלמית שלנו להתעורר בשפעת חיים, ועתידות גדולות נכונות לה בע"ה[18]. פרוגרמה מלאה של עבודות ערוכה היא עמדי, אבל עיקר העיקרים הוא כעת עצם ההתיסדות של האגודה והרחבת השפעתה. ברוך כת"ר לד' על חפצו הטוב ליתן ידו הטובה עמנו, ויהיו נא חליפות מכתבים בינינו להתעוררות המחשבה והתעמקות כח קדושתה בייחוד שם ד' אל אלהי ישראל, המתגלה כעת בהדר יקרו על עם קדשו, שהתגלות קודש זו עומדת היא להראות בשטף עז בכל צעד וצעד שנלך הלאה לשאת את דגלנו ע"י קיבוץ המון רב הדוגלים בשם ד' באמת, בתשוקה קודש קודשים של צפית ישועה.

לעת עתה הננו צריכים להסתדר ליסד אגודות ולקבץ חברים לאסוף שקלים להוצאות הפרופגנדיות, [דמי חבר, להוצאות ההסברה] לגשת להוצאות ספרותיות בחוברות ועתונים, לאסוף אל דגלנו גם אגודות שלמות שאור קודש ד' חביב עליהן. גם המזרחים נוכל לכנס אל דגלנו, [אנשי תנועת "המזרחי"] אצלנו אין השאלה של הציוניות הכללית מעכבת, יוכל להכנס אל דגלנו גם איש שדעתו סולדת ממנה כפי מצבה הנוכחי, גם איש שיש לו בה חיבת שאיפה וקישור פנימי גם עכשיו. התוצאות של התאגדותנו מוכרחות להביא טובה גשמית וק"ו[19] רוחנית לעיקר המטרה הציונית, כי היא תרומם את הערך הפוליטי של ישראל בעולם, בהודע לעמים שתחית תקומתנו תחית קודש היא, ושדבר ד' בפינו אמת, והוא מעודדנו למפעלי התחיה כולם.

בצעדינו הראשונים נגש מיד בע"ה להחיש עזרה מהירה לחזק ברכים כושלות של ברכי רבנן דשלהי [על פי ישעיהו לה, ג ("וברכים כשלות אמצו") וברכות ו: "ברכי דרבנן דשלהי" – ברכי החכמים שנחלשו] אשר באה"ק[20] ובעיה"ק[21] ביחוד, לחזק את תופשי התורה, את הישיבות, את מוסדי הקודש כולם, ליתן עצמה והגנה חמרית לכל הבתים שמגדילים בהם תורה בארץ חמדתנו, לשכלל את הבנינים של הישיבות אם הם צריכים תיקון גשמי, לעזור גם להלבשה החיצונה של כל המחזיקים בתורת ד' כדי שיהיו מכובדים על הבריות, לתקן את הלשכות של בתי הדינים שיהיו באופן נימוסי ומכובד. מפואר לחן ולכבוד, ועל כולם להחזיק את המצב הכלכלי של תופשי התורה שיהיה בריוח ובכבוד, כדי שיהיה רוחם אמיץ בקרבם לדבר את דבריהם בשער בעוז וגבורה.

כללו של דבר רבה היא עבודתנו, וע"י[22] הכינוס של דגלנו הקדוש יתראו בקרבנו גם כוחות פוליטיים טובים שיוכלו לבאר לפני הממשלה ונגד כל העמים את טהרת שאיפתנו, ודי' עמנו.

והנני בזה חותם בברכה ומצפה למכתביו מלאי ענין ומעשה בע"ה, ודי' יכונן את מעשנו למען שמו, כנה"י[23] ונפש ידי"ע[24] דוש"ת[25] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. תו"י - תורה ויראה
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אחדש"ה - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. דכת"ר - דכבוד תורתו
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. וע"ד - ועל דבר
13. כ"א - כי אם
14. ד"י - ד' ירחם
15. ואע"פ - ואף על פי
16. לע"ע - לעת עתה
17. ע"י - על ידי
18. בע"ה - בעזרת השם
19. וק"ו - וקל וחומר
20. באה"ק - בארץ הקודש
21. ובעיה"ק - ובעיר הקודש
22. וע"י - ועל ידי
23. כנה"י - כנפשו היקרה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אור ליום ב' דראש חודש אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בזמן שהותו בהרוגייט העבודה כמעט לא התקדמה, אבל הרב ד"ר יונג דרש בכמה בתי כנסת, ונשלח מכתב חוזר בחתימת שניהם למנהלי בתי הכנסת בלונדון. הרעיון ללשכה בציריך נכון. מלבד ייסוד ההסתדרות יש לחזק את תלמודי התורה במושבות ואת בית המדרש למורים ולמורות שהחל ד"ר אויערבאך. היחס ל'אגודת ישראל' דומה ליחס בין 'כל ישראל חברים' לציונות, אלא שהם מקווים להתאחדות. יש להסביר לתמהים על עיכובו בחוץ לארץ שהרב קוק מחכה לרגע שיוכל לשוב, ובינתיים עליו לפעול לטובת הארץ. הרב קוק עומד להוציא קול קורא בחתימת רבנים, וראוי לתרגם הכול ללעז.

עיקרי הדברים

- דרשות הרב יונג ומכתב חוזר.
- לשכה בציריך.
- היחס לאגודת ישראל.
- העיכוב בחוץ לארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ב' דר"ח[2] אלול תרע"ח[3], האראגייטה.

בני מחמדי שליט"א[4], מכתבך היקר ומלא ענין הגיעני, לשמחת לבבינו. אמנם עדיין לא הרוית את צמאוננו לדעת משלומך וממצבך בפרטיות. נקוה שתמלא את כ"ז[5] במכתב העברי אשר הבטחת לנו, ב"ה על החוה"ש[6] אשר עמנו, כמו כן הגיעוני מכתבים מאה"ק[7], תל"י[8] על שלומם.

במצב הסתדרותנו, במשך זמן שבתי פה לא היתה העבודה יכולה כ"כ[9] להתקדם, בכ"ז[10] נעשה איזה דבר ע"י[11] סיוע של ידידנו הרב הד"ר[12] יונג [ראו (כרך ג', אגרת תתצט)] שדרש בכמה בתי כנסיות לטובת דגלנו, גם מכתב חוזר שלחנו בחתימת שנינו למנהלי בהכ"נ[13], שהם בלונדון כל אחד כעין קהלה בפני עצמה, ואקוה בע"ה[14] שרבים ילוו על מחנינו. יתן ד' ויחזק מעשי ידינו למען שמו וישועת עמנו וארצנו באור הקודש, העומד להגלות בהוד והדר בתוך המאפלים שהנגוהות מתפרצות מהם.

הרעיון ע"ד[15] יסוד לשכה בציריך נכון הוא בעיני, אם המצב לא יהי'[16] למפריע. חוץ מיסוד ההסתדרות, צריכים אנו לגשת ג"כ[17] לעבודה מעשית לחזק את מוסדות הקודש, ובתי הת"ת[18] במושבות וביה"ס[19] למורים ומורות שהתחיל ד"ר[20] אויערבאך נ"י[21] לכונן, וכעת עוסק בזה בדרך רשמי ידידינו ד"ר לוין נ"י. אמנם מובן הדבר, שראש לכל היא עבודת ההסתדרות עצמה והרחבת האידיאלים והתיאורים הרוחניים שבלמודיה, להכניס זרם של חיי קודש בעומקה של תנועת התחיה הלאומית, ולעורר את כל המעוז של קודש ד' הצפון וחבוי בה בכל צדדיה, גם במקום שהיא מתגלה בצורה פרועה, ולמען ציון לא נחשה ולמען ירושלים לא נשקוט [על פי ישעיהו סב, א] עד יצא כנגה צדקה וגו'[22].

היחש אל אגודת ישראל פשוט הוא, וזה מכבר חשבתי לכתוב בזה חוברת מיוחדה, לבטא את הרעיון שיפה נתבטא במכתבך, ע"ד ההשואה ליחש וערך של החכי"ח[23] והציוניות. [חברת "כל ישראל חברים" (אליאנס)] אמנם החילוק הוא בזה, שאלה השנים הם באמת מפורדים זה מזה, ואנו מקוים שההתאחדות ההדדית תהיה קבועה בינינו בע"ה, והמחשבות הנאצלות שיתפרסמו ע"י דגלנו הקדוש ירוממו ויאדירו בגודל ועוז את הופעתה של אגו"י[24] ג"כ.

ראוי לבאר להמתמיהים על עיכובי בחו"ל[25], שחלילה לי להתעכב אם רק תהי'[26] ההזדמנות של האפשרות לשוב לאה"ק[27], שאל זה עינינו צופיות בכל עת ובכל שעה ממש. אבל כל זמן שהננו מעוכבים מפני ההכרח עלינו לעשות לטובת המצב החומרי והרוחני של אה"ק[28] יחד בכל עוז. והאמצעי היותר הגון בזה הוא הגדלת האופי של הסתדרות קדשנו והשפעתה בעולם בצורת גדלה ותפארתה, שתחיש את ברכת ד' ברכת השלו'[29] בישראל ובאדם ותרומם את הנשמות בעילוי של קודש ועוז, ועל כל המפעלים החיצוניים ההולכים ונעשים לשם הבניה הלאומית תאיר היא באורה הפנימי, אשר יפיץ אור וחיי אמת על כל הפלגות בישראל ושם שמים יתקדש בעולם.

בקרוב בע"ה אקוה להו"ל[30] קו"ק[31] חתום מרבנים חשובים אחדים לטובת דגלנו. במכתב העבר כבר העירותיך, שראוי לתרגם את כל מה שנאמר בקו"ק[32] ובמכתבים ללעז ובגופן שלהם.

ודי יחזקך ויאמץ חילך לתו"ע[33] לשגב קרן ישענו ולתן עז לאלהים על ישראל גאותו, ודי יהיה עמנו ויכונן מעשי ידינו למען שמו בעבור עמו ונחלתו. והיה זה שלו'[34] כנה"י[35] ונפש אביך מצפה אשרך חותם בברכת השנים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. כ"ז - כל זה
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. מאה"ק - מארץ הקודש
8. תל"י - תודה לא-ל יתברך
9. כ"כ - כל כך
10. בכ"ז - בכל זאת
11. ע"י - על ידי
12. הד"ר - הדוקטור
13. בהכ"נ - בית הכנסת
14. בע"ה - בעזרת השם
15. ע"ד - על דבר
16. יהי' - יהיה
17. ג"כ - גם כן
18. התי"ת - התלמוד תורה
19. וביה"ס - ובית הספר

20. ד"ר - דוקטור
21. נ"י - נרו יאיר
22. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
23. החכי"ח - חברת כל ישראל חברים (אליאנס)
24. אגו"י - אגודת ישראל
25. בחו"ל - בחוץ לארץ
26. תהי' - תהיה
27. לאה"ק - לארץ הקודש
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. השלו' - השלום
30. להו"ל - להוציא לאור
31. קו"ק - קהילה קדושה
32. בקו"ק - בקהילה קדושה
33. לתו"ע - לתורה ולתעודה
34. שלו' - שלום
35. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש אלול תרע"ח **נמען:** הרב זאב יעבץ

לפי הצעת הרב יעבץ כתב הרב קוק לרב הראשי (הרב הרץ) על מצב היהודים ברוסיה, 'יצאן קודש... הנתון לטרף' בממלכה ההרוסה. עדיין לא הגיעה תשובה, וזה סימן שאין לו בשורות. הרב קוק מקצר מפני טרדות.

עיקרי הדברים

- פנייה לרב הראשי בעניין יהודי רוסיה.
- אין עדיין תשובה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], בדר"ח[2] אלול תרע"ח[3].

שלו'[4] וברכת השנים לכבוד רב חביבי המאוה"ג[5] לממשלת התורה והתעודה בישראל, קורא דורות, ומגיה אורות, מו"ה[6] זאב יעבץ שליט"א[7], וכא"ל[8] ברכת ד' וכט"ס[9]. אחדשה"ט[10] באה"ר[11].

מכתב כבוד הדרתו הנחמד הגיעני בזמנו. ואחר איזה עיכוב מפני הפרעות שונות, עשיתי כדבר הצעתו וכתבתי להדר"ה[12]. [ככל הנראה הרב הראשי הרב ד"ר יוסף צבי הרץ; ראו (כרך ג', אגרת תתקד)] אולי, אולי, יהיה מזה איזה צמח ישועה ואיזה קו של הצלה לצאן קודש עדר ד' הנתון לטרף מתלעות זאבי ערב, בממלכת הרשעה השדודה וההרוסה, [רוסיה, שבה נרדפו היהודים בימי המהפכה ומלחמת האזרחים] אשר עם כל המכות אשר חלה ד' בה עדיין לא שבה מדרכה הקשה. עדיין לא קבלתי ממנו שום תשובה. וזה אצלי קצת סימן שאין לו דברים מובהקים מה להודיע, ולד' הישועה, והוא יחנן שארית יוסף. והנני בזה מקצר מפני כמה טרדות, ואומר שלו' למר וכא"ל כנפשו הרוממה ונפש ידי"ע[13] דורש"ת[14] באהבה רבה עזה ונאמנה, חותם בברכת השנים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. בדר"ח - ב' דראש חודש (היום השני של ראש חודש)
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שלו' - שלום
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. וכט"ס - וכל טוב סלה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. להדר"ה - להדרת הרב
13. ידי"ע - ידידו עוז

14. דורש"ית - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב זאב יעבץ

הרב קוק מודיע שהגיעה אליו ידיעה מהרב הראשי שהרב הרץ נותן את לבו לפנייתם בעניין מצב היהודים ברוסיה, ואולי תצמח מכך ישועה. הזכות היא של הרב יעבץ שעורר את העניין.

עיקרי הדברים

- תגובת הרב הראשי.
- הזכות לרב יעבץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ה' אלול תרע"ח[2] האראגייטה.

כ'[3] ידי"נ[4] ורב רחימאי המאוה"ג[5] לתורה ולתעודה, משובב נתיבות בחקר אבות, מוהר"ר[6] זאב יעבץ שליט"א[7], שלו'[8] וברכה באה"ר[9].

אחדשה"ט[10] בכט"ס[11].

מצאתי לי לחובה להודיע לכת"ר[12] חביבי שי'[13] שהגיעה לידי ידיעה מהטשיף רבי, [הרב הראשי הרב ד"ר יוסף צבי הרץ] שהוא משים לבו להערתנו ע"ד[14] מצב אחב"י[15] בארץ הרשעה [רוסיה; ראו (כרך ג', אגרת תתקג)] דמתקריא רשיעא, אולי יצמח מהשתדלותו זאת איזה צמח צדקה. נודה לד' חסדו שגלגל זכות ע"י[16] זכאי כתר"ה[17] שי' שהעיר ביסוד הענין. והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות ואהבת עולם נאמנה בכוח"ט[18],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. כ' - כבוד
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. בכט"ס - בכל טוב סלה
12. לכת"ר - לכבוד תורתו
13. שי' - שיחיה
14. ע"ד - על דבר
15. אחב"י - אחינו בני ישראל
16. ע"י - על ידי

17. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
18. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז טבת תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הוחלט שהדגל וההסתדרות הם שני חלקים: הדגל הוא הכוח הפועל (דמי חבר כעשרה שילינג), וההסתדרות היא הכוח העוזר (שני שילינג לשנה). כך גדל מספר החברים בלי חשש מהשפעת רחוקים. 'אגודת ישראל' בשווייץ (ד"ר לוונשטיין) הציעה התחברות עם הציונות הכללית, והרב קוק מתנגד: הציונות צריכה להיות כוח עולמי שאינו עוסק בקודש, והחיבור יטשטש את ענייני הקודש. עם האגודה הם מאוחדים ברוח; האגודה עוסקת ביהדות הגולה, ו'ירושלים' בקודש של ארץ ישראל. הגיע מכתב שלישי מירושלים על הרבנות, אבל ענייני ההסתדרות דורשים עיכוב. הרב קוק עוסק במחאה על הרציחות בפולין.

עיקרי הדברים

- דגל והסתדרות - דמי חבר.
- התנגדות להתחברות עם הציונות.
- היחס לאגודת ישראל.
- הרבנות בירושלים.
- מחאה על פרעות פולין.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ז טבת עטר"ת[2]. [ט"ז בטבת תרע"ט (1918). הרב קוק ישב אז בלונדון]

בני מחמדי [הרצי"ה, שהיה אז בשווייץ] שליט"א[3], מכתבך וכרטיסך הגיעו לידינו, וב"ה[4] שהורגענו קצת מידיעת שלומך יתן ד' לבשר ולהתבשר תמיד מאתך ומכלל עם ד' אך טוב וחסד, תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו כרגיל, יחזקנו בישועתו לימים הבעל"ט[7].

והנה הדברים של הסתדרותנו הקדושה הולכים ומתפתחים, אמנם לפי הערך לא כ"כ[8] בצעדים מהירים, אבל בכלל הדבר הולך ומתפשט בעולם, ואקוה שיתכשרו הלבבות להבין את צדקת מטרתנו ואור האמת והשלום הגנוז בה לכלל עם קדוש ולכל פרטיו, וממנה תוצאות לאושר העולם ורוממות האידיאלים היותר נערצים שכל טובי הלב שבאדם כולו עורגים אליהם בלא לב ולב.

בימים האחרונים באנו לידי הסכמה, שההסתדרות והדגל הם שני חלקים של התאחדותנו הכללית: [הסתדרות "ירושלים" ותנועת "דגל ירושלים" שייסד הרב קוק] הדגל הוא כח האקטיבי הפועל, וההסתדרות הוא הכח העוזר, וקצבת החברות של הדגל הרי היא עשרה שילינג לערך כמאז, אמנם קצבת חברות ההסתדרות היא רק שני שילינג לשנה, וכערך זה בכל מדינה. חידוש זה גרם התרבות חברים אל ההסתדרות, וגם פתחנו בזה פתח שנוכל לקבל כל חבר הבא ליכנס מבלי פחד מהשפעתו, שמא לא תהי'[9] מכוונת לאשיות קדושת מטרתנו הכללית, ומתוך שכל חבר הבא אל הדגל יודע הוא שעניני הדגל הוא יותר מרומם מערך ההסתדרות הכללית, והוא הכח הפועל והמוציא לאור את מפעלי ההסתדרות.

ע"כ[10] ע"פ[11] רוב לא יהין מי שהוא רחוק הרבה מהיהדות לדרוש שיקובל בתור חבר אל הדגל, ואם ימצאו כאלה יהיו מיעוט בלתי מכריע כלל, והעולם נדון אחר רובו. [על פי קידושין מ] היום הגיעני מכתב כתוב להסתדרותנו מההסתדרות של אגודת ישראל השויצית, חתום עליהם ד"ר[12] לעווענשטיין מציריך ועוד אחד, ע"ד[13] אופן של איזו התרכבות עם הציוניות הכללית. ולפי דעתי הדבר הוא נגד המטרה היסודית שלנו, וגם אין זו טובה לציוניות, שהיא מוכרחת להיות מוכרה בתור כוח עולמי, שאינו עוסק בעניני קודש, רק במקום שההסתדרות לעניני הקודש תפנה אליה בדברים מיוחדים שתוציאם אל הפועל ע"י[14] כוחותיה העולמיים, ולהיפך הננו מוכנים לעזור לה בכל מה שתדרוש מצדנו לטובת העניינים העולמיים. מובן הדבר שכל כח יתחשב עם מדת היכולת שלו לסיע את הפרט הנדרש, אם אינה למעלה מתכונתו, או אם אינה סותרת את מגמותיו היסודיות. ורק באופן כזה אנו יכולים להחזיק מעמד של שלו'[15] ושל כבוד.

מירושלים הגיעה פה ידיעה צדדית, שהצהיר השר בא כח אנגליה שם את אהדתה של הממשלה להעולם הכשר של היהדות בתור הכרה לטובה את מגמותיו הקדושות, וק"ו[16] שצריך לקוות שהכח העולמי שלנו יבוא לידי מדה זו של הכרת יסוד הקודש שבכל המגמה הלאומית שלנו באי"י[17] ועד כמה שכלל עמנו צריך לרכז לו את כחותיו ולדאוג לשכלולו. וכ"ז יעשה דוקא בשמירת צביוננו בכל עוז; אבל ע"י ההרכבה עם הכח העולמי, שהוא טבוע כעת לעמוד בצביונו החילוני, יוכלו ענינינו כלם העומדים על גבול הקודש להתטשטש. ע"כ בדעתי להשיב להם אי"ה[18], שעם האגודה הננו מאוחדים ברוח ונפש ובפעל והננו מכירים את חטיבתה בתור כח הפועל בעיקרו על עניני היהדות של הגלות, שנטישותיו שלוחות הן ג"כ[19] באי"י בתור מדינה שיש בה קיבוץ יהודי גדול וחשוב חרד לדבר ד', וההסתדרות "ירושלים" מיוחדת היא לעניני הקודש אשר לאי"י[20], שלמטרה זו של בנין האומה בארצה על יסוד הקודש צריכה היא להיות שולחת מתוכה ענפים רבים בכל תפוצות ישראל, ומוכנה היא לעזור להאגודה בכל אשר תמצא לנכון לשתף את עזרתה בעניני הקודש של אימוץ היהדות הכללית.

גם הגיענו מכתב שלישי מועד הכללי והרבנים בירושלים ת"ו[21] ע"ד הרבנות, וכפי הנראה אין שם כעת כח מאחד ומרכז, והם שמים עיניהם שבבואי בעה"י[22] יובאו הדברים למעמדם הנכון, יתן ד' ויהי'[23] בהצלחה. אבל לעומת זה העניינים של הסתדרותנו דורשים מאד עוד התעכבות פה או עוד באיזה ארצות, שיהי'[24] אפשר לבא שמה במשך הזמן הקצר בשביל איחוד ענינינו. ובדעתי לכונן הדברים בע"ה[25], שנסכים לסע אל הקודש כעת במוקדם היותר אפשרי, רק אם ידרשו עניני ההסתדרות לסור עוד לחו"ל[26] יחזקנו ד' בטובו לבא עוד לאיזה משך זמן. אמנם תקותי לד' היא, שבבאנו אל הקודש יתבססו העניינים ויתישרו, עד שיהי' אפשר לפעול משם ע"י סידור של מכתבים והערכה של איזה דברים נדפסים, באיזו צורה שיתמכנו ד' בימין צדקו לאפשר שמה בבואנו בחסדו אל הקודש, ממר קמחי נ"י[27] הגיעני מכתב מעיר ע"ד הרציחות של הפולנים [ככל הנראה הפרעות ביהודי לבוב בכסלו תרע"ט (נובמבר 1918), ושאר הפרעות ביהודי פולין באותם ימים] בעוה"ר[28], והנה אני עסוק פה ע"ד האפשרות להוציא אל הפועל איזו מחאה שיוכל להיות שיהי' לה ערך, וד' ירחם על עמו, ודם עבדיו יקום [על פי דברים לב, מג: "כי דם עבדיו יקום"] מרשעי עולם

אשר אכלו את יעקב בכל פה, [על פי ירמיהו י, כה ("כי אכלו את יעקב") וישעיהו ט, יא ("ויאכלו את ישראל בכל פה")] וישמחנו בישועתו.

והי'[29] זה שלו' וברכת ד' וטובו בכל עוז ורב שלו' כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[30],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. וב"ה - וברוך השם
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. כ"כ - כל כך
9. תהי' - תהיה
10. ע"כ - על כן
11. ע"פ - על פי
12. ד"ר - דוקטור
13. ע"ד - על דבר
14. ע"י - על ידי
15. שלו' - שלום
16. וק"ו - וקל וחומר
17. באי"י - בארץ ישראל
18. אי"ה - אם ירצה השם
19. ג"כ - גם כן
20. לאי"י - לארץ ישראל
21. ת"ו - תבנה ותכונן
22. בעה"י - בעזרת השם יתברך
23. ויהי' - ויהיה
24. שיהי' - שיהיה
25. בע"ה - בעזרת השם
26. לחו"ל - לחוץ לארץ
27. נ"י - נרו יאיר
28. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
29. והי' - והיה
30. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז שבט תרע"ט - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בעניין ירושלים יש 'עקולי ופשורי' מחוסר ריכוז הדעות, אבל מבטיחים שיתיישר. הקול הקורא האחרון יצא 'בעידן ריתחא', כי בפומבי ביזו את הקהל הכשר, והיה צורך 'להטיל קצת מרה'. הרב קוק בירך את הנשיא וילסון במברק בשם ההסתדרות, וביקש ממנו להגן על זכויות ישראל בארץ ונגד שופכי דם היהודים; התשובה הייתה מכובדת.

עיקרי הדברים

- ענייני ירושלים.
- קול קורא בעידן ריתחא.
- מברק לנשיא וילסון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ז שבט, עטר"ת[2] לונדון.

בני מחמדי שליט"א[3], עברו קצת ימים יותר מההרגל שלנו שלא כתבנו לך, מפני הטרדות שונות. ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. כמו כן הגיעונו מכתבים מהתם, ב"ה על שלו'[6] כולם. וע"ד[7] הענין הירושלמי, [ההזמנה לרבנות ירושלים; ראו (כרך ג', אגרת תתקלב)] נקוה בעה"י[8] שיכונן מצעדנו לגמור בעדנו לטובה. ואע"פ[9] שכפי הנראה ישנם איזה עקולי ופשורי, מהעדר ריכוז הדיעות, אבל כפי הנראה אין זה ענין חמור. מבטיחים הם שבבאנו בע"ה[10] יתישר הכל כראוי. ונקוה לשמו יתי'[11] שינחנו בעצתו ויחזקנו ויעודדנו למען שמו יתי'. קול-הקורא האחרון יצא אמנם בעדן ריתחא קצת, מפני שבפומבי בזה ו"מ את הקהל הכשר, בכמה דברים בוטים, שעשו רושם של איבה, והי'[12] צורך שעה להטיל קצת מרה. וב"ה[13] כנראה יוטב היחש גם בזה. רק עלינו לעמד על עמדנו, לרומם את האידיאל היותר נשגב ויותר קדוש בתחיית עם ד' על אדמתו, ולארגן את הקהל הכשר, האמון ברגשי קודש ובחיי הקודש המפעליים, שידע את ערכו ואת השפעתו.

את וילסון ברכתי בדעפעשע [וודרו וילסון, נשיא ארצות הברית, שביקר אז באנגליה לקראת ועידת השלום] בשם הסתדרותנו הקדושה, ודרך אגב דרשתי ממנו להגן על זכויותנו על אדמת הקודש המיוסדות על יסוד דבר ד', ולקנא קנאת הצדק נגד שופכי דם אחינו. התשובה ע"ז[14] אלי באה בביטויים שיש בהם הבעת כבוד, אמנם כל אלה הם קטנות, העיקר היא רוממות הרוח ועז הנפש, רוחב דעת, הבנת השלום הכללי והכרת אור ד' ההולך ואור, בכל מסבות החיים, ואור ישראל הקיים עדי עד.

והנני מצפה בברכה אביך מצפה אשרך כה"י[15],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

4. ת"ל – תודה לא-ל
5. החוה"ש – החיים והשלום
6. שלו' – שלום
7. וע"ד – ועל דבר
8. בעה"י – בעזרת השם יתברך
9. ואע"פ – ואף על פי
10. בע"ה – בעזרת השם
11. ית' – יתברך
12. והי' – והיה
13. וב"ה – וברוך השם
14. ע"ז – על זה
15. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אדר שני תרע"ט **נמען:** הרב זלמן פינס

ההכרה בנחיצות התנועה הירושלמית גוברת. הרב קוק לא יכול לנסוע לאסיפת 'אגודת ישראל' בציריך, והציע כנציגים את הרב פינס, ד"ר אשר והרב באצקי, אבל לפי כללי האגודה נציגי הסתדרויות אחרות צריכים להיות מחוץ לשווייץ. יעבדו יחד במה שאפשר, בלי לטשטש את צורת התנועה. יצא המכתב הראשון של 'דגל ירושלים' באנגלית, וגם 'רשמים לפרוגרמה'.

עיקרי הדברים

- האסיפה בציריך.
- עבודה משותפת בלי טשטוש.
- פרסומים חדשים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ג אד"ר[2] עטר"ת[3].

שלו'[4] רב לכי'[5] ידי"נ[6] הרב המאוה"ג[7] נדיב ושוע סוע"ה[8] מו"ה[9] זלמן פינס [ממנהיגי הקהילה החרדית בציריך] שליט"א[10] וכא"ל[11] יתברכו בכט"ס[12].

אחדשה"ט[13] באה"ר[14].

בשביל כמה עניני תסיסות במעמד הכללי עכבתי את דברי גם ע"ד[15] התפתחות הסתדרותנו הקדושה ירושלים. בכלל כל מה שהזמן צועד יותר הננו באים לידי הכרה בנחיצות התקדמותה של התנועה הירושלמית, וגם בהתקוות הבאות להוכיח את האפשרות של ההתפתחות הזאת, אם נעסוק בזה בשכל טוב וביושר לבב ובידים חרוצות בעה"י[16].

חפצתי לנסע להאספה הכללית שאגודת ישראל מפרסמת אותה בציריך, [כינוס "אגודת ישראל" בציריך באדר תרע"ט] אבל היו בזה עכובים שלא היה אפשר לנצחם. מצדנו בתור באי כח דגלנו הצעתי שיקחו חלקם באסיפה זו כת"ר[17] ודי"ר[18] אשער והר"א[19] באצקי נ"י[20]. והנה יש להם פרינציפים מיוחדים שבאי כח של הסתדרויות אחרות יהיו דוקא שלא משויץ, א"כ[21] הם חוקקים להם חקים מגבילים כחפצם, ומה נוכל לעשות. נראה איך יהיו התוצאות של האסיפה, במה שיהיה אפשר להתאגד בעבודה הלא נוכל לעבוד יחד, ובתנאי שלא יטושטש שום תו מהצורה החטיבית של תנועתנו, החפצה לרומם ברוממות קודש את כל הנעשה באומה לטובתה הכללית.

הנני רואה סימנים של הארה במה שהרעיון הפנימי של מגמתנו יוצא מתוך ערפליו ונעשה קצת מובן גם לחוגים רחוקים. אם ישובו בעלי אגודת ישראל מהתבודדותם או מחפצם לכנס לגמרי תחת חותמם את תנועתנו, אז הלא כתר"ה[22] וידידינו הנכבדים, ועוד אנשים נלבבים וטהורי רעיון אשר יחברו עליהם, יוכלו לעורר רוח תחיה למגמתנו במדינתם.

כעת יצא לאור המכתב הראשון של ד"י[23] באנגלית, אקוה שיגרום התעוררות בשדרות חדשות. גם יצאו "רשמים לפרוגרמה" שלנו, אשר יקבלם כת"ר ויחוה עליהם דעתו הנכבדה.

מרב טרדא ועבודה הנני מקצר ודוש"ת[24]. והיה זה שלו' כנה"ר[25] ונפש ידי"ע[26] מוקירו ומכבדו כיקרת ערכו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שלו' - שלום
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. וכא"ל - וכל אשר לו
12. בכט"ס - בכל טוב סלה
13. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
14. באה"ר - באהבה רבה
15. ע"ד - על דבר
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. כת"ר - כבוד תורתו
18. ודו"ר - ודוקטור
19. והר"א - ו + הר"א: הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. נ"י - נרו יאיר
21. א"כ - אם כן
22. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
23. ד"י - ד' ירחם
24. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
25. כנה"ר - כנפשו הרמה
26. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר שני תרע"ט **נמען:** הרב אברהם דובער כהנא שפירא, רב קובנה

הרב קוק שמח בחידוש הקשר מימי נעוריהם ובחיבה שהראה לבנו הרצי"ה. האסיפה הסכימה לא לעשות פירוד בפוליטיקה כלפי חוץ. אבל צריך להדגיש את תוכן הקודש שבשאיפה לארץ ישראל: זו האמת שבלב האומה; היא תעורר כבוד בלב העמים; והיא תחבב את הקודש על הנוער. 'הופעת הקודש בעוצם בהירותו' אפשרית רק בהתאגדות כללית שמטרתה לחשוף את מקור החיים של התנועה הלאומית. כל התנועות הן ענפים, גם הכופרים בכך - 'מאן דאמר לא בעינא דימלוך עלי מלכא, מכל מקום מלכא מליך עליה' (על פי הירושלמי בשבועות).

עיקרי הדברים

- חידוש קשר.
- אין פירוד בפוליטיקה.
- הדגשת תוכן הקודש.
- כל התנועות ענפים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ח' אד"ש[2] עטר"ת[3].

שלו'[4] רב לכבוד רב חביבאי, דיתיב בתמנא דליבור, הגאון הגדול פאר הדור, אוצר חמודות לתורה ולתעודה מו"ה[5] אברהם דובער כהנא שפירא [הרב אברהם דובער כהנא שפירא, רבה של קובנה] שליט"א[6] הגאבד"ק[7] קאונא יצ"ו[8].

אחדשה"ט[9] באהבה נאמנה.

כיונק מארץ ציה הופיע נגד עיני מכתב קודש דמר הדר"ג[10] ידי"נ[11] שליט"א, ומשנה שמחה הי'[12] לי חיבת קודש אשר הראה לבני שי'[13]. אקוה לד' שפגישתנו כעת במכתבים, אחר הפסקה הארוכה מימי נעורנו, תשא פריה לברכה, לעבודת ד' ועם קדשו, הדורשת כעת ביותר איגוד הכחות וערות המחשבה, המוכשרה להתפתח ע"י[14] עצה ותושיה מאיש יחד פני רעהו בעה"י[15], שמחתי מאד על הודעתו דמר, שהסכימה האסיפה [כינוס "אגודת ישראל" בצירין; ראו (כרך ג', אגרת תתקמב)] שלא לעשות שום פרוד בעניני הפוליטיקה שכלפי בר. אמנם מה שדרוש כעת, ע"פ[16] מה שנתברר לי ממצב הדברים בכלל, הוא להדגיש ביותר את תוכן הקודש שבשאיפתנו לא"י[17]. הדא מפני שזוהי האמת המוחלטת השרויה בלב האומה כולה. ועוד שרק ההכרה הזאת תוסיף עטרת כבוד ותעורר רגש הוד בלב העמים, ומזה תצא ג"כ[18] הפעולה היותר נמרצה כלפי פנים לחבב את הקודש, ואת כל מקורותיו, על בני הנעורים, הרואים את חזות הכל בהגורמים הפוליטיים. ואקוה שהתנועה הירושלמית תוכל לשאיפה זו כשתתפתח כראוי. ופתוחה תלוי הרבה יותר בהופעותיה הרוחניות, מההתגדרות במעשים, שבזה נוכל יפה להתאגד עם כל אגודה המיוסדת ביסודה מאנשים הקוראים בשם ד' ותוה"ק[19], באיזה תכונה וציור שיהי'[20].

אבל הופעת הקודש בעוצם בהירותו א"א[21] כי"א[22] ע"י התאגדות של אגודה כללית רק לשם החישוף של מקור החיים של כל התנועה הלאומית, אשר רואים אנו בה יד ד' לטובה על עמו ונחלתו. כל מה שההסתדרות "ירושלים" שואפת לעסוק במעשים גם בחוגה אין עקרם של דברים מכוונים כי"א להבליט על ידם את הרעיון היסודי, שתוכן הקודש המתגלה ע"י אור התורה, וחיי הכשרות של שלמי אמונים בישראל, זהו יסוד האומה כולה, וכל התנועות והמפלגות הנן ענפים לה, בין כשהם מודים ביחוסם אליה, או שהם כופרים בזה, דמאן דאמר לא בעינא דימלוך עלי מלכא מ"מ[23] מלכא מליך עלי[24], כטעם הירוש' על שיטתי' דרבי בשבועות בכפרת יוה"כ[25]. פתיחת פתח של הופעה זו תחזיר לנו את הדיבור הספרותי, ביסודו המקורי, וכח הביטוי שלנו ילך הלך וגדול, שזהו פתחון הפה למיחלים לך, שעליו אנחנו מתפללים.

אקוה שכ"ג שליט"א יבין הגיגי, וכעת אקצר, מרוב טרדא, ולדבריו במכתבים הבאים איחל.

והי[26] זה שלו' כנה"ר[27] ונפש ידי"ע[28] אחוז באהנ"פ[29],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ש - אדר שני
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שלו' - שלום
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
8. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. הדר"ג - הדרת גאונו
11. ידי"נ - ידיד נפשי
12. הי' - היה
13. שי' - שיחיה
14. ע"י - על ידי
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. ע"פ - על פי
17. לא"י - לארץ ישראל
18. ג"כ - גם כן
19. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
20. שיהי' - שיהיה
21. א"א - אי אפשר
22. כי"א - כי אם
23. מ"מ - מכל מקום
24. עלי' - עליה
25. יוה"כ - יום הכפורים
26. והי' - והיה
27. כנה"ר - כנפשו הרמה
28. ידי"ע - ידידו עוז

29. באהנ"פ - באהבת נפש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר שני תרע"ט **נמען:** הרב זלמן פינס

הרב קוק שואל על תוצאות האסיפה ועל הצירים לפריז. 'אנכי אינני פוליטיקני' - הרב קוק רואה את הצד הטוב שבכל תנועה, גם ב'אגודת ישראל'. אבל רק הציונות עוסקת ברוח כללי, ורוחה מבוטא בלשון חולין; 'איה הוא רוח ה' הגדול המחיה את עמו'? הגיעה השעה של האידיאה 'ירושלים': בית דין כללי, ישיבה כללית וקרן דתית. 'אין אנו מבדילים בין איש לאיש... אבל אנו מבדילים בין קודש לחול', והקודש מקדש את החול. 'סוכת דוד נופלת' במישור הפוליטי כי אין קורא בשם ה', ויש להתחיל בעיתונות ובספרות. בארץ התעמולה תפעל טוב יותר, אבל צריך להיזהר מ'צרות הלב'.

עיקרי הדברים

- לא פוליטיקאי.
- חסר רוח כללי של קודש.
- מוסדות כלליים.
- הבדלה בין קודש לחול.
- מערכה פוליטית ממקור הקודש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ח' אד"ש[2] עטר"ת[3]. [ח' אדר שני תרע"ט (1919). הרב קוק שהה אז בלונדון]

שלו'[4] וברכה לכ'[5] ידי"נ[6] הרב המאוה"ג[7] אוצר נחמד סוע"ה[8] נדיב ונעלה מו"ה[9] זלמן פינס [ראו (כרך ג', אגרת תתקמב)] שליט"א[10] וכא"ל[11] שוי"ר[12], אחדשה"ט[13] באה"ר[14].

הנני מחכה לדעת תוצאות פרטיות ומעשיות בדבר האסיפה, ואם כבר שולחו הצירים לפריס, [ועידת "אגודת ישראל" שנתכנסה בצירוף באדר תרע"ט, והחליטה לשלוח משלחת לוועידת השלום בפריס] ואם תפקידם ישמר שלא לנגע בנחלת הפוליטיקה הכללית, וכפי מה שהודיעני בטובו הגאון דקאוונא [הרב אברהם דובער כהנא שפירא; ראו (כרך ג', אגרת תתקמו)] שליט"א הלא ככה הסכימו.

אנכי אינני פוליטיקני, ולא אוכל להתגדר בענינים של פירוד הדעות. הנני רואה רק את הצד הטוב שבכל הופעה ואליו אני מתיחס באהבה ויקר, ע"כ[15] אני מקוה שגם מתנועתה של אגו"י[16] [אגודת ישראל] ישע וטוב יצמח לב"י[17]. אבל כ"ז[18] לא די שאיננו מרפה את חובתנו ברוממות דגל "ירושלים" [תנועת "דגל ירושלים" שייסד הרב קוק בלונדון בתרע"ח] כ"א[19] עוד מחזק את החובה. הא כיצד, הכל עוסקים בפעולות קצובות, ואגודיות, אין שום אגודה שתעסוק ברוח כללי כ"א הציוניות, והיא רוחה הכללי הוא מבוטא בביטוי של חולין, שאין בו הבלטת עצמיותה של נשמת הקודש אשר לישראל. ואיה הוא רוח ד' הגדול המחיה את עמו ומעודדו לתחייתו, איה הוא הרוח הכמוס בטהרתו בלב כל הגוי כולו, ששמר את צביונו בהתקשרו בעוצם תוכן-קודש הקדשים אור ד' אשר בעצמיותה של נשמתו, האפשר שלא ידובר מזה דבר בצמצום הרעיון לשם ריכוז האומה באי"י[20] שהוא כח הכובד של מנת חיי האומה כעת, ואם ידובר יהיה בא כגרזימי הזו הבאה באחרונה, זה אי אפשר.

על כן השעה הגיעה להאידיאה "ירושלים" שתשא את נסה. [על פי ישעיהו יא, יב] הארת התנועה הלאומית ממקור הקודש זהו סך הכל של חפצנו. ואל ניבהל מפני האצילות והרוחניות שבתנועתנו, על הרוח הנעלה אנו חיים, וסוד רוח ד' הוא מעורר את כל עצמת התחיה, על כן אנו דוברים שלו' אל הכל, ואנו מגלים שבכל תנועה חילונית שיחש אהבה לכלל האומה וארץ ישראל קבוע בה, אור הקודש נוצץ הוא. ולמעשה, הכי מעט הוא אם נהיה מיוחדים לנס הקודש שבכלל האומה, להיות נושאי כלי ד', ביסוד ב"ד[21] כללי בעיה"ק[22], ישיבה כללית, קרן דתי כללי, [תכניותיו של הרב קוק, שהתגשמו לימים בייסוד הרבנות הראשית (תרפ"א) וישיבת "מרכז הרב" (תרפ"ד)] בתור חטיבה לאומית, ובכלל ע"י[23] שתי התנועות "ציון" ו"ירושלים" הכל מתאחד. אין אנו מבדילים בין איש לאיש במדידה של מדת כשרותו המיוחדה, אבל אנו מבדילים בין קודש לחול, שהם הם צריכים להיות כל אחד שלם במחיצתו, והקודש מקדש את החול לאשרו וטובתו, וחלילה להחול לחלל את הקודש, כי נפשו הוא חובל.

כעת הפסקתי את הפעולות האגיטציוניות לשעה מפני שבאי כח המזרחי באו ועוסקים באנרגיה בשלהם, [נציגי תנועת "המזרחי" פעלו אז בלונדון לגיוס חברים] ואיני חפץ שתהיה בינינו התחרות תגרנית. אקוה כי ההמון הגדול ביושר טבעיותו יכיר סו"ס[24] את ההכרח שבתנועתנו, וכל האגודות השונות יכירו כי הננו באים לחזק ולנשא את כל היד העסוקה בבנין ובתחיה, וכולם יעשו לנו אוהבים, וכולם ימסרו לנו דברים, מיני סמים וקטורת לעצור כל מגיפה [על פי במדבר יז, יב–יג] של הרס ושממון, ולהחיות רוח נדהמים, ולקרא באומץ בישראל ובעולם, זכרו מרחוק את ד' וירושלים תעלה ע"ל[25]. [ירמיהו נא, נ]

ויותר מכל לגבי פעולה, נכבדה היא ההכרחיות של הכנתנו לקראת מערכה פוליטית נובעת ממקור הקודש. סוכת דוד נופלת היא [על פי עמוס ט, יא: "אקים את סוכת דוד הנופלת"] במעמד הפוליטי כעת מפני שאין קורא בשם ד', [על פי ישעיהו סד, ו] ואין מדבר בחזקה באומץ לב ורוח נגד כל העמים, כי את מעמדם הם מהרסים אם הם מעכבים את גאולתנו, או הם ממעטים את צביונה בשעת הכושר. כעת פעולה זו צריכה להיות מתחילה בחיים ובספרות, ואנו צריכים ליסד עתונים מיוחדים לשם אגיטציה זו, ואפילו אם לימים רחוקים יוכלו הפירות להיגמר אין אנו פטורים מנטיעת העץ, והמפעל מצד עצמו קדוש ומלבב הוא, ופועל ברוח החיים שבו על כל המערכה, של סדרי הפדות והעליה מן הגולה אל הגאולה, יותר מכל מעשה גשמי ממשי.

אני אומר את אמרתי לא מפני הפעולות שאקוה ממנה לבד, כ"א ביותר מפני הכרת האמת שבה, ומלא תקוה אני שכח האמת יתגלה בהמון פעולות טובות וגדולות, וימצא את הכשרונות הראויים בגדלם לבסס בפועל את הדברים, שלפני מחולשת כחי הנם רק עומדים בחזון רוח.

אמת הדבר שכתב כת"ר[26] שאפשר לקוות כי בע"ה[27] כשיזכנו לעלות לא"י[28], [הרב קוק שב לארץ באלול תרע"ט] משם תוכל האגיטציה המסודרת לפעול יותר את פעולותיה, אבל רחמי שמים אנו צריכים ביחוד שלא נכשל באותו הפח של צרות הלב, המעורר מדינים ומחפש מומים. ניחל שיחננו ד' באור פניו, ויכין לבבנו לברכת דממת והשלו'[29], בשובו שבות עמו לנוה קדשו. [על פי תהלים קכו, א ושמות טו, יג]

והנני חותם בברכה, ושמחת הפורים [האגרת נכתבה כשבוע לפני פורים] כנה"י[30] ונפש דוש"ת[31] באה"ר,

אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ש - אדר שני
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שלו' - שלום
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. וכא"ל - וכל אשר לו
12. שוי"ר - שלום וישע רב
13. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
14. באה"ר - באהבה רבה
15. ע"כ - על כן
16. אגו"י - אגודת ישראל
17. לב"י - לבית יוסף
18. כ"ז - כל זה
19. כ"א - כי אם
20. באי"י - בארץ ישראל
21. ב"ד - בית דין
22. בעיה"ק - בעיר הקודש
23. ע"י - על ידי
24. סו"ס - סוף סוף
25. ע"ל - על לבבכם
26. כת"ר - כבוד תורתו
27. בע"ה - בעזרת השם
28. לאי"י - לארץ ישראל
29. והשלו' - והשלום
30. כנה"י - כנפשו היקרה
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אור ליום ו' מנחם אב תרע"ט **נמען:** הרב אברהם שערמן (מחותן), מנצ'סטר

ההסתדרות מתחזקת, וגם במנצ'סטר יתאמצו. 'אגודת ישראל' היא עניין נכבד והרב קוק הסכים עליה, אבל אינה נוגעת ל'דגל ירושלים': ענייני הקודש בארץ צריכים כוח מיוחד ולא סניף נטפל, כדי שכספי הקודש יישארו בידי שומרי האמונה. מותר לעסוק באגודה, אבל לא לעזוב את הדגל. הם נוסעים ביום שישי הבא, ונוסד ועד מרכזי בלונדון שיהיה קשור לוועד בירושלים.

עיקרי הדברים

- אגודת ישראל אינה תחליף.
- כספי הקודש בידי נאמנים.
- הנסיעה ביום שישי.
- ועד מרכזי בלונדון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ו' מנ"א[2] עטר"ת[3].

כ'[4] ידידי מחו' הרב המופלג בתו"י[5] מו"ה[6] אברהם שערמן שליט"א[7] וכב"ב[8] היקרים שי, לאוי"ט[9] בכט"ס[10], שלו'[11] וברכה באה"ר[12].

מכתבו היקר הגיעני, מפני הטרדא הרבה אקצר ואודיעו שהסתדרותנו הקדושה הסתדרות ירושלים אשר התחלנו בעבודתה בע"ה[13] הולכת היא ומתחזקת בהרבה מקומות. ונכון הדבר שגם חברינו במנשסטר [במנצ'סטר; ראו (כרך ג', אגרת תתקמח)] יתאמצו בעבודת הקודש הזאת. הענין של אגודת ישראל הוא ענין נכבד, וגם אנכי הסכמתי עליו, אבל אין זה נוגע כלל לדגל ירושלים. הסתדרות ירושלים, [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] מוכרחת היא להיות מקפת את כל עניני הקודש של ארץ ישראל, ואנו מוכרחים להכין כח קודש זה ביחוד בשביל ארץ ישראל, ולא לעסוק בעניני א"י[14] בתור סניף נטפל לענינים אחרים, כי באופן זה לא נועיל מאומה, והחיצונים שעוסקים בדרך חול יתגברו חלילה בענינים המביאים הריסות הקודש, ע"כ[15] רק ע"י[16] הדגל ירושלים נוכל לעזור את הקודש ולהשאיר בידים אמונות של שלומי אמוני ישראל את כל הכספים של הקודש שצריכים לבוא לא"י[17], ונגדיל בזה את כח השפעת היהדות הנאמנה בארצנו הק'[18].

ע"כ אם ירצה כת"ר[19] לעסוק בטובת האגודה אין מניעה מצידי, אבל חלילה לעזוב בגללה את יסוד העבודה של דגל ירושלים. והנה הננו מקוים שבוע דנא אי"ה[20] ביום ו' עש"ק[21] הבעל"ט[22] לנסוע הביתה לאה"ק[23] בע"ה, וכבר יסדנו פה את הועד המרכזי שיהי'[24] מקושר להועד הכללי המרכזי בירושלים, ואקוה בעה"י[25] שדברים גדולים לטובת אה"ק[26] יצאו ע"י קדושת דגלנו הקדוש.

והנני חותם בברכה יברכהו ד' בכל טוב אותו ואת ביתו וכא"ל[27]. כנה"י[28] ונפש ידידו מחו' ודוש"ת[29],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. כ' - כבוד
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכב"ב - וכל בני ביתו
9. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
10. בכט"ס - בכל טוב סלה
11. שלו' - שלום
12. באה"ר - באהבה רבה
13. בע"ה - בעזרת השם
14. א"י - ארץ ישראל
15. ע"כ - על כן
16. ע"י - על ידי
17. לא"י - לארץ ישראל
18. הק' - הקטן
19. כת"ר - כבוד תורתו
20. אי"ה - אם ירצה השם
21. עש"ק - ערב שבת קודש
22. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
23. לאה"ק - לארץ הקודש
24. שיהי' - שיהיה
25. בעה"י - בעזרת השם יתברך
26. אה"ק - ארץ הקודש
27. וכא"ל - וכל אשר לו
28. כנה"י - כנפשו היקרה
29. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א תשרי תר"פ - ירושלים **נמען:** ועד הסתדרות 'המזרחי' (מכתב גלוי)

על בחירת נשים לאספת הנבחרים: השאלה מתחלקת לשלוש. בדין - התורה כולה מטילה את עבודת הציבור על הגברים ('האיש דרכו לכבוש', יבמות סה ב), ונמנעת מתערובת המינים בקיבוצים. בטובת הכלל - הצהרת בלפור מבוססת על הכבוד שאומות העולם רוחשות לקשר המקודש של ישראל לארצו דרך התנ"ך; שונאים טוענים שישראל הצעיר נטש את הספר, ויש להבליט את 'הטוהר התנ"כי' ולא לחקות חידוש אירופי. באידיאל - בעתיד, כשיטהר העולם, יימצאו דרכים להשפעת האשה, אבל התרבות של זמננו 'רקובה מבפנים', וצעד פזיז יעכב את האידיאל.

עיקרי הדברים

- בחירת נשים - שלושה סעיפים.
- הדין.
- טובת הכלל והצהרת בלפור.
- האידיאל העתידי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. עה"ק[2] ירושלם ה..ו י"א קשרי תר"פ[3] מכתב גלוי! לכבוד ועד הסתדרות "המזרחי". נתכבדתי בשאלתכם להות את דעתי ע"ד[4] שאלת בחירת הנשים באספת נבחרי יהודי ארץ-ישראל, [בתר"פ התעוררה מחלוקת חריפה ביישוב אם לתת לנשים זכות לבחור ולהיבחר לאספת הנבחרים, הגוף הנבחר של יהודי ארץ ישראל] העומדת כעת על הפרק, ועם כל מה שאני איני כדאי ששלחתם לי, הנני מוצא לצורך השעה לבאר את דעתי בזה, בקיצור היותר אפשרי. הנני חושב שהשאלה מתחלקת לשלשה סעיפים:

א) בדבר הדין, אם הדבר מותר או אסור.

ב) בדבר טובת הכלל, אם תצמח טובה לישראל מן החיוב או מן השלילה.

ג) בדבר האידיאל, אם הכרתנו המוסרית היא שוללת את הענין או מחיבתו. מוכרחים אנו לבאר את יחסנו לאלה שלשת הערכים, כי חפץ אני שהדברים יקיפו בשימת-לבם את כל שדרותינו. בין שלומי אמוני ישראל שהכרעת ההלכה היא העיקרית אצלם, ובין אלה שטובת האומה היא אצלם המכרעת, ובין אותם שעיקר מבטם הוא האידיאל המוסרי כשהוא לעצמו. והנה בדבר הדין אין לי מה להוסיף על דברי הרבנים שקדמוני. בתורה בנביאים ובכתובים, בהלכה ובאגדה, הננו שומעים קול אחד, שחובת עבודת הצבור הקבועה מוטלת היא על הגברים, ש"האיש דרכו לכבש ואין האשה דרכה לכבש" [יבמות סה] (ושתפקידים של משרה, של משפט ושל עדות. אינם שייכים לה, וכל כבודה היא פנימה, ["כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד)] וההשתדלות למנוע את תערובות המינים בקבוצים, היא כחוט חורז [כחוט המשחיל חרוזים, כלומר: עובר לאורך כל] במהלך התורה בכללה, וממילא ודאי שנגד הדין היא כל התחדשות של הנהגה צבורית המביאה בהכרח לידי התערבות של המינים בהמון, בקבוצה ובמסבה אחת, במהלך החיים התדיריים של הכלל. נשאר לנו לדון בדבר מצד טובת הכלל, ועל זה אני חושב שחובה לנו להודיע לכל

אחינו מכל החוגים השונים, שכולם ודאי טובת עמנו והרחבת זכיותינו בארץ-ישראל הם דורשים, שידעו כי יסודה של הדקלרציה של הממשלה הבריטית. [הצהרת בלפור]

שנטעה לנו נצר רך לצמיחת גאולה, הוא טבוע בעיקרו על המבט, שטובי אוה"ע[5] בכלל וטובי העם הבריטי ביחוד; - מביטים על קשורנו לארץ-ישראל בצדק כעל דבר מקודש בקדושת-שמים, שהם מושפעים בזה מתוך האספקלריה של קדש של התנ"ך[6] המקודש לחלק היותר גדול של עמי התרבות שבזמננו, ורוח התנ"ך משוער הוא גם עכשיו אצל החלק היותר מכריע שבעולם, שהוא הולך על צד הצניעות בכלל, והיראה מכל השחתה העלולה לבוא לעולם מצד חולשת האדם ביחסו לנטיה המינית, ורגש הכבוד המיוחד אל האשה הוא בו, מבוסס ומרוכז בחיי הבית ושפור החיים הפנימיים וכל עבודות האדם העדינות המסתעפות מהם. שונאי-ישראל, בין מבית ובין מבחוץ, משתמשים עכשיו הרבה בעלילה. שישראל הצעיר אבד את קשורו אל הספר הקדוש, ועל כן לא לו הזכות על הארץ התנכי"ת[7], ואנחנו הננו חיבים לעמוד על המשמר להראות לכל באי עולם, שנשמת ישראל חיה היא בעצם צביונה והארץ התנכי"ת מגיעה היא לעם התנכ"י, בכל נשמתו חי הוא ברוח של ארץ הקדש והספר הקדוש הזה. וכן הוא האמת שבפנימיות רוחם בנינו "למודי ה' הם" [על פי ישעיהו נד, יג] והאידיאל של חייהם הוא כלו קדש ותנכ"י. יבמות ס"ה ב'. על-כן חובתנו הקדושה היא, כי בראשית הצעד לאיזה צביון מדיני חברתי שלנו יהיה ניכר כראוי חותם חתום והטוהר התנכ"י הממוזג בחיינו מדורות עולם, וזה יובלט דוקא במה שנמנע מהחדוש האירופי הזר לרוח התנ"ך והמסרת הלאמית הנובעת ממנו.

שהוא הסתבכותה של האשה בבחירות ובחיים הציבוריים ההומים ורועשים בהמון. וכדאי הדבר להבליט, שאנו צועדים את צעדי גאולתנו, לא על מנת להיות דוקא תלמידים של התרבות האירופית, שלפחות במה שנוגע למוסר ולטהרת המדות פשטה את הרגל, [פשטה רגל, כלומר: התמוטטה] על דעת כל המבקרים העמוקים שאינם מתפחדים ממראה וגובה קומתה אלא על מנת להשמיע עוד לעולם כולו את אמרתנו הרעננה הקדושה והבחירה. כפי מה שהיא תשאב ממקורנו פנימה. וראוי לנו ללכת על כל פנים, בפינה קוממיות בשעה הגדולה הזאת של הצורך להבלטת צביוננו הלאמי בחיינו החברותיים על אדמתנו ובטוחים נוכל להיות שזה העו לנו כבוד בעולם הרבה יותר ממה שעלול לתן לנו כל חקוי חיצוני הבא על פי רוב מתוך חולשה פנימית.

אמנם על דבר האידיאל בודאי טבוע הוא עמוק בנשמתו האידיאל של הנקיון מכל חטא, וכשיצא האידיאל הזה מן הכח אל הפועל, אז יטהר העולם וימצאו אז דרכים ישרים ובטוחים לפעולתה והשפעתה הטהורה, העדינה והקדושה. של האשה, האם בישראל, בחיים בכלל ובפרט, בשלמות ההשפעה וההתאמה אל ערכה הפנימי המיוחד. במלוי החזון. כל אשת חיל עטרת בעלה. אבל חזון עתיד זה איננו מושקף עדין כלל בחיי התרבות הזמניים שהם רקובים מבפנים, אף על פי שהם מגוהצים מבחוץ, וכל צעד של פזיזות שאנחנו עושים במהלך החיים הכלליים שלנו מבלי להתחשב עם השקפתנו על ערך האשה בחיים בהוה ובעתיד המוטבעת עמוק בדורנו איננו כי אם מעכב את המהלך האידיאלי הזה, ורק שיבת ישראל אל ארצו, אל מכונו וממלכתו, אל רוח-קדשו נבואתו ומקדשו, עתידה היא להביא לעולם את אותה הנהרה העליונה, שכל הנשמות האצילות של האנושיות כולה, עורגות אליה.

וזה, בא יבא דוקא על-ידי שמירת צביוננו האמתי ככל חוקת התורה משפטיה שהיא מדריכה אותנו בדרכי חיים של רוממות קרן, של חפש עליון ושל גאולה. זאת היא הכרתי הפנימית.

שאני מוסרה לכם, אחי האהובים, בתם לבבי, בצפית ישועה קרובה ובברכת ה' מציון וירושלים, ברגשי כבוד

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. ע"ד - על דבר
5. אוה"ע - אומות העולם
6. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
7. התנכי"ת - התנ"כית

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א מרחשון תר"פ **נמען:** הרב שלום יצחק לעוויטאן, רב כריסטיאניה (אוסלו)

הרב קוק מודה על ברכותיו. עם קביעת המרכז בירושלים מבססים את עבודת 'הסתדרות ירושלים'. בארץ מתברר עוד יותר שרק בדרך זו יתבסס יסוד התורה, וזה גם יסוד ההכרה המדינית של האומות. הרב קוק מבקש להרבות חברים והכנסות ולארגן את הקבוצות שבמקומו.

עיקרי הדברים

- תודה על ברכות.
- המרכז בירושלים.
- הרבות חברים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה י"א מר-חשון תר"פ[1]

לכבוד ידי"ע[2] הרב הגאון המפורסם אוצר תו"י[3] מו"ה[4] שלום יצחק לעוויטאן [הרב שלום יצחק לויטן, רבה של כריסטיאניה (אוסלו); ראו (כרך ג', אגרת תתעט)] שליט"א[5]

האבד"ק[6] כריסטיאנא, וכא"ל[7] שוי"ר[8]. אחדשה"ט[9] באה"ר[10], הגיעוני דבריו היקרים וברכות ידידותו הנאמנות, וכמים הפנים לפנים הנני להשיב לו את תודתי וברכתי היוצאת מקרב לבי, ובזכותא דא"י[11] יתברך ממקור הברכות בכל טוב ואושר, ואך שלום ושלוה יהיו באוהלו, ובחסדי צור ישראל וגואלו, המצמיח זרע ישועה לעם סגולתו בחבל נחלת קדשו, נזכה לראות מהרה ברוממות קרן התורה והיהדות ואור גאולה שלמה ואמיתית על אדמת הקדש, ובהופעת רוחה והדרה לכל אחינו בית ישראל עדר ד' בכל תפוצותיהם וגלויותיהם, ונסו יגון ואנחה, בשוב פדויים לציון ברינה לשוש בנחמת ירושלים. ועם זה הנני להודיעו כי עתה, בקביעות מרכזינו פה עיר קדשינו ותפארתינו ת"ו[12], הננו עומדים לסדר ולבסס את עבודת הקודש של ההסתדרות ירושלים [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] בע"ה[13], והרמת דגלה הגדול כראוי לגודל עבודתנו הכללית ולחשיבות השעה הזאת, למען השעה הזאת, למען ישראל ותורתו וארה"ק[14], אשר פה על אתר הננו רואים עוד ביתר בירור, כי רק בדרך הקודש הזאת של התעוררות התנועה הפנימית של המשכת כלל ישראל לא"י[15] ולקוממותו האמיתית בה, באור ד' בקדושה ובטהרה. ועבודת ההסתדרות הכללית הגדולה המיוחדת לזה באדירות רוח וגודל פעלים, בסידורי החיים הרוחניים והקדושים, שיתכוננו יחד עם הסידורים הגשמיים והחילוניים, ע"י[16] כל הכוחות הראויים לזה בע"ה, אך בזה יתחזק ויתבסס באמת יסוד התורה וקדושת ישראל בארץ חייו, שהוא גם יסוד הקביעות והבטחון של הסיוע וההכרה בתהלוכות המדיניות מצד אומות העולם וראו גויים צדקנו וכל מלכים כבודנו, בשום ירושלים תהלה בארץ, וקורא לנו עם הקודש גאולי ד', ע"כ[17] גם להבא, ומעתה ביתר שאת ויתר עוז, יתחזק כ"ת[18] שיחי'[19] בעבודת קודשינו זאת, להרבות חברים והכנסות מעשיות פומביות, ולסדר את קבוצות החברים שכבר נספחו אל דגלינו במקומו דכ"ת[20], ולעורר ולהפיץ

את הרעיון הקדוש הזה ואת פעליו בכל מקום שיד השפעתו תגיע, ונועם ד' יהיה עלינו למען עמו ונחלתו ושמו הגדול.

והיה זה שלום וברכת ד' באה"ר כנה"ר[21] ונפש דוש"ת[22] מהר הקדש מירושלים

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

.

1. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
2. ידי"ע - ידידו עוז
3. תו"י - תורה ויראה
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. האבד"ק - האב בית דין קהילת
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. שוי"ר - שלום וישע רב
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. דא"י - דארץ ישראל
12. ת"ו - תבנה ותכונן
13. בע"ה - בעזרת השם
14. וארה"ק - וארץ הקודש
15. לא"י - לארץ ישראל
16. ע"י - על ידי
17. ע"כ - על כן
18. כ"ת - כבוד תורתו
19. שיחי' - שיחיו
20. דכ"ת - דכבוד תורתו
21. כנה"ר - כנפשו הרמה
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב מרחשון תר"פ **נמען:** הרב מ"י הלוי עפשטיין, רב שפילד

על הקול הקורא של 'אגודת שלומי אמוני ישראל': ודאי דבר גדול לחזקו, אבל אין זה פוגע בעבודת 'הסתדרות ירושלים', שהיא 'הבסיס הפנימי' לחיי היהדות בארץ, ועליו להתחזק בה.

עיקרי הדברים

- תמיכה באגודת שלומי אמונים.
- ההסתדרות היא הבסיס.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"ב מר-חשון תר"פ[2].

לכבוד הרב הגאון הנודע לשו"תי[3] אוצר תו"י[4] מוהרמ"י[5] הלוי אפשטיין שליט"א[6]

האבד"ק[7] שעסיעלד. [שפילד שבאנגליה] לפני נוסעי מלונדון הגיעני מכתבו היקר, ומאז נטרדה לי השעה ולא עלה בידי להפנות לתשובה כהלכה, ואת מעכ"ת[8] הסליחה. והנני להביע לו את תודתי מקרב לבבי על ברכתו הנאמנה, ויה"ר[9] שנראה במהרה בקרוב באור ישועה וגאולה שלמה ברוממות קרן התורה והיהדות וקוממות עמנו וארץ חמדתנו בטוב ד' על עמו ועל נחלתו למען שמו הגדול. וע"ד[10] שאלתו ע"ד[11] הקו"ק[12] של "אגודת שלומי אמוני ישראל", ["אגודת ישראל"] בודאי דבר גדול הוא לחזק ולתמוך את הכנוס לצדיקים הזה, ולהגביה בזה את כחם והשפעתם, על שומרי תורה ומצוה והיהדות הנאמנה בארצנו הקדושה ת"ו[13].

אמנם אין זה פוגע כמובן, כלל וכלל בעבודתינו העיקרית של ההסתדרות "ירושלים", ההסתדרות המיוחדת והכוללת ליסוד הקודש בחיי האומה בארצנו הק'[14], אשר תמיד מתברר כאן הדבר ביותר, כמה עבוה"ק[15] הזאת אך היא הבסיס הפנימי הקיים להחזקת חיי היהדות האמיתיים בארה"ק[16], וכמה היא מוטלה על כל יראי ד' וחושבי שמו, בפרט עתה בהקבע מרכז הסתדרותינו הק' פה עיה"ק[17] ירושת"ו[18], ובודאי גם מעכ"ת יתחזק בכל עוז, לעורר ולהרבות פעלים למען עבודת קודשינו זאת, בנועם ד' עלינו.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[19] כנה"ר[20] ונפש ידי"ע[21] דוש"ת[22] מלונ"ח[23].

אברהם יצחק הכהן קוק

.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. לשו"תי - לשם ולתהלה
4. תו"י - תורה ויראה

5. מוהרמ"י - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, י (למשל: משה + יעקב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. האבד"ק - האב בית דין קהילת
8. מעכ"ת - מעלת כבוד תורתו
9. ויה"ר - ויהי רצון
10. וע"ד - ועל דבר
11. ע"ד - על דבר
12. הקו"ק - הקהילה קדושה
13. ת"ו - תבנה ותכונן
14. הק' - הקטן
15. עבוה"ק - עבודת הקודש
16. בארה"ק - בארץ הקודש
17. עיה"ק - עיר הקודש
18. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
19. באה"ר - באהבה רבה
20. כנה"ר - כנפשו הרמה
21. ידי"ע - ידידו עוז
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
23. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג מרחשון תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב חיים דוב (שוחט ובודק)

בעניין בחירת נשים, כפי שכתב לוועד 'המזרחי': השתתפות קבועה של נשים בעסקנות המדינית זרה לרוח ישראל ונובעת מחיקוי שטחי של המערב, ובצורת שוויון חיצוני היא תביא לפירוד פנימי. הגבר, שעליו עול החיים הציבוריים, צריך להתחשב בדעות בני הבית, ויש להדריך לכך. אבל תיקונים פרטיים לא יספיקו; רק התעוררות הרוח דרך 'הסתדרות ירושלים', הכוללת ועובדת לצד עבודת החול של הציונות, תביא שלום.

עיקרי הדברים

- בחירת נשים - זר לרוח ישראל.
- הבית והתחשבות הגבר.
- לא תיקונים פרטיים אלא התעוררות כללית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] ירושלים ת"ו[3] יג מרחשון תר"פ[4] תר"פ כי[5] ידידי הרב הגדול בתו"י[6] רב פעלים מו"ה[7] חיים דוב שו"ב[8] בשפיה [הרב חיים דב, שוחט ובודק במושבה שפיה] הגיעוני דבריו היקרים, הנובעים מתשוקת קוממות עם ה' בארץ חמדה באור חיי עולם של תורת אמת הנטועה בתוכנו. והנה בדבר בחירת הנשים, [המחלוקת על זכות הבחירה לנשים לאספת הנבחרים (תר"פ)] כבר גיליתי את דעתי, כפי המבואר מתוך מכתב תשובתי לועד המזרחי, שנדפס ונתפרסם, [ראו האגרת (כרך ד', אגרת תתקפ)] כי לא רק איזו מניעה פרטית יש לנו בזה, אלא שכל עיקר ענין ההשתתפות הקבועה של הנשים, בהמית העסקנות המדינית [בהמולת הפעילות המדינית] וסבוכי שאלותיה, הוא דבר זר ומתנגד לרוח ישראל, להשקפתו ולהרגשתו, ואינו אלא פרי חקוי פזיז ושטחי, שבחוגים ידועים אצלנו נוטים לחקות את תרבות עמי-המערב ואת חדושיה, ולכונן בזה את חיינו לשם ותהילה. הלאומיים בארץ חמדתנו ת"ו, ואשר בצורת שויון חיצוני הוא עומד להביא לידי פירוד של הריסה וקלקלה פנימית, שסופם להתגלות גם בחיצוניותם של החיים המעשיים, ולעומת זה יתכונן סדור חיי עמנו וארצנו בע"ה[9] כראוי, אם לא תהיה האשה מחויבת וקבועה להשתתף בעסקנות המדינית והטרדתה ההומיה, אלא תמלא באמון ובשלמות, בטוהר ובתום טבעי, את תפקידה האמיתי, של שכלול החיים הפנימי, והשפעתה בזה בכל הדרכים הראויים לה.

והגבר, שהוא ביחוד הנושא את עולם של החיים הצבוריים, הוא מברר את רוחו של הבית, שהוא בא בכחו ונותן את חלקו בחיי המדינה, וכמובן - אם תנאי המצב הפרטיים מוכשרים לזה - עליו להתחשב ולהתישב עם דעות בני הבית הראוים לזה. ועל חובת ההתחשבות וההתישבות הזאת, וערך המשפחה כולה בחיי המדינה, יהי עלינו לעורר ולהדריך בתעמולה הגונה וראויה. אמנם באמת כל מיני תקונים והצעות פרטיים, הנוגעים בצד פרטי מיוחד של סדור חיינו הצבוריים בארצנו הקדושה, כזו של כי ידידי, לא יספיקו לישר את הסבוכים ולישב את הרעות, ועל פיהן את מהלך החיים של ישראל בארץ נחלתו. שזה יבא דוקא ע"י[10] התעוררות הרוח והעבודה הגדולה, שתאיר ותבליט את הקדש הא-להי,

שבמעמקי יסודה ועז נשמתה של כל תנועת התחיה הלאומית, עם כל מהלך העליליות והמאורעות העולמיות, שיד ד' מפליאה לנו לעשות בשיבת בנים לגבולם ובהצמחת קרן ישועה, דוקא ע"י רוממות התנועה הלאומית הפנימית שלנו, ועבודתה בקדושה ובטהרה ע"י ההסתדרות המיוחדת לקדושת תחית עמנו וארצנו, המקפת וכוללת את האומה כולה, ועובדת את עבודת קדשה בכוננויות תחיתה יחד עם עבודת החול שלה שעל ידי הציוניות.

והסתדרות מיוחדת-ומאוחדת זו, שבהתעוררות תנועתה הרוממה תאיר נתיבות עולמנו, ותביא סוף-סוף שלום ורוחה אמתית לכל זרמי הרוחות והפעולות לעם ה' בארצו, היא ההסתדרות "ירושלים" ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] הכללית והמרכזית, אשר מאז בהיותי בלונדון, סמוך להשתלשלות צורת מצבנו המדיני הנכחי באי"י[11], הרימותי את דגלה ונתלקטו ומתלקטים המונים רבים וגדולים מטובי האומה, לשם ה' וישראל עמו וארץ סגולתו, ועתה נקבע מרכזה בע"ה פה עיקו"ת[12] ת"ו. ולכן החובה על כל בעל השפעה ופעולה, הנאמן לקיומם האמתי של חיי עמנו בארצנו הקדושה, לבא בכל תקף ועז לעבודת הקדש הזאת. ונעם ה' יהי עלינו למען עמו ונחלתו ושמו הגדול.

והנה בזה ידי"ע[13] דוש"ת[14] באה"ר[15] מהר הקודש מירושלים, הקי[16] איה"ק[17]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
5. כ' - כבוד
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שו"ב - שוחט ובודק
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ע"י - על ידי
11. באי"י - בארץ ישראל
12. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
13. ידי"ע - ידידו עוז
14. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
15. באה"ר - באהבה רבה
16. הקי - הקטן
17. איה"ק - אברהם יצחק הכהן קוק (חתימת הרב)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת א (אלף)

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה כסלו תר"פ **נמען:** הרב מנדל יצחק בעהרמאן וחברי 'דגל ירושלים' במנצ'סטר

תודה על הניחומים על 'שברנו הגדול'. על שאלתם בעניין היחס לאגודות אחרות: כל אגודה קשורה למטרותיה ויש לחזקה, אבל החילונים מאורגנים במרכז מדיני, ואילו כוחות הקודש מפוזרים. הציונות מבוססת על החול, וגם 'המזרחי' אינו מספיק כי אצלה החול עיקר והקודש טפל. ב'אגודת ישראל' ארץ ישראל היא רק חלק מעבודתה ולא יסוד מגמתה. לכן 'ירושלים' תשחרר את הקודש בארץ מעול חילוני, תייסד מוסדות תורה, ותבסס גם את המהלכים הפוליטיים על הקודש.

עיקרי הדברים

- תודה על ניחומים.
- החילונים מאורגנים, הקודש מפוזר.
- המזרחי ואגודת ישראל אינם מספיקים.
- שחרור הקודש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"ה כסליו תר"פ[2] [כ"ה בכסלו תר"פ (1919)]

כבוד ידי"נ[3] הרב המאוה"ג[4] אוצר נחמד בתו"י[5] מו"ה[6] מענדעל יצחק בעהרמאן שליט"א[7]

וכל חביריו הנכבדים יראי ד' וחושבי שמו חברי הסתדרותינו הקדושה הנושאים בימין ד' רוממה את דגלינו הקדוש דגל ירושלים בעי"ת[8] מאנשעסטער [מנצ'סטר שבאנגליה] יצ"ו[9]. שלו'[10] שלו' עד העולם מהר הקודש מירושלים. אחי האהובים, דברי תנחומותיכם היקרים על שברנו הגדול, [ככל הנראה פטירת בתו של הרב קוק, אסתר יעל, זמן קצר אחרי שובו לירושלים] אשר הואיל הצור תמים ב"ה בצדקת משפטיו ליסרנו בו בזמן הקרוב לבואנו אל חצרות ד' ועיר קדשו, הגיעוני, והיו כצרי על פצעי לבבנו. [על פי ירמיהו ח, כב: "הצרי אין בגלעד"] אהבתכם הנאמנה היא יקרה לי מכל הון, ונקוה בעזה"י[11] שקשרי הידידות שביניכם ילכו הלוך וגבור, לכבוד שם ד' שוכן ציון ובוחר בירושלים [על פי תהלים קלה, כא] ב"ה, ולכבוד עמו וחבל נחלתו, קדושת תורתו ואור זיו אמונתו הקדושה, חיי עולם אשר נטע בתוכנו עדי עד. ובישועתו יראנו אור חדש אשר יאיר על עם ממושך וממורט. [על פי ישעיהו יח, ב] ומציון מכלל יופי, [על פי תהלים נ, ב] ומירושלים מכון קודש יופיע בהדרת קרני גאולה ופורקן על צאן ידו ועם מרעיתו, וישלם לנו בכלל ובפרט נחומים, לחבוש לכל שבורי לב בזריחת אור קדושתו, לחן ולכבוד ולצבי תפארה, לעיני כל אפסי ארץ.

וע"ד[12] שאלת כת"ר[13] חביבי בענין הסתדרותינו הק'[14] ודגל קדשו "ירושלים", בחושו ליתר ההתאגדיות וההסתדרויות הבאות מכחם של שלמי אמוני ישראל, ידע אהובי שלא ככל אגודה וחברה שבעולם היא תנועתינו הקדושה "ירושלים", שעל פיה נוסדה הסתדרותינו הקדושה הסתדרות "ירושלים", ודגלנו הקדוש "דגל ירושלים". כל אגודה היא מקושרת לחוגה ולמטרותיה המיוחדות, שכל אחת מהנה טובות וקדושות הן, ואנו צריכים לחזקן ולאמצן, אבל לא בזה בלבד אנו יוצאים ידי חובתינו לעבודת ד'

ועם קדשו, קדושת יפעת ארץ חמדתו ועיר קדשינו ותפארתנו אשר שמו הגדול ב"ה נקרא עליה לעולמי עולמים, ביחוד בעת כזאת, שמצד אחינו העובדים בתכונה של חול, הכחות מסודרים ומאוגדים בתכונה מדינית ומרכזית, ואם כוחותינו אנו הדוגלים בקודש, יהיו רק מפוזרים ונטויים לצדדים שונים ביחש ליחושנו לארצינו הקדושה, אז הננו נתונים במצב נורא מאד. הצד החילוני פועל את פעולותיו ברוח אמיץ, הוא יודע את רצונו לבנות את הארץ בדרך חיים של חול, ורוח הקדושה של תורה ומצוה ואמונה הנה הוא מפורד לפרודים שונים.

על כן שמה הסתדרותינו הקדושה ירושלים, את מגמתה לשאת את הדגל הקדוש ברמה, להודיע לעולם כולו, כי אמנם עושה היא התנועה הציונית את המפעל של תחית האומה מצדה החילוני, אבל הצד של החול לבדו לא יוכל להיות לישועה לישראל, ואע"פ[15] שהמזרחי שואף להכניס בהציוניות [תנועת "המזרחי", הציונות הדתית] איזה רגשי קודש, אין הדבר מספיק. כי הלא היסוד של הציוניות הוא נוסד על החול, ויהיה אצלה החול עיקר והקודש טפל, וזה לא יוכל לפעול את הרוממות הנדרשה לקדושת ישראל, וקדושת ארץ ישראל, וקדושת ירושלים עיה"ק[16] ת"ו[17]. "שלמי אמוני ישראל" או "אגודת ישראל" ["שלמי אמוני ישראל" – על פי שמואל ב כ, יט. "אגודת ישראל" – התנועה החרדית שנוסדה בשנת תרע"ב (1912)] חפצים לחזק את יסוד הקדושה בכלל, אבל בהיות אצלם "ארץ ישראל" רק חלק מעבודתם ולא יסוד מגמתם, אינם יכולים להכריע את הכף על מהלך החיים בארץ הקודש.

על כן באה הסתדרותינו הק' "ירושלים" להודיע לעולם כולו, שכל אגודה ואגודה שהיא שואפת לטובת התורה והקדושה בישראל, חייבים אנו לחזק אותן, אבל עיקר מגמתינו ביחש לבנין האומה באי"י[18] צריך להיות מצוין בשם "ירושלים", והחפץ של שלמי אמוני ישראל, לראות את כנסת ישראל בארץ ישראל, מפוארת בהדרת קודש יבוטא ע"י[19] דגל קדשינו "ירושלים", שהוא ישאף לשחרר את הקודש באי"י מכל עול זר חילוני, והוא ייסד מכונות ומוסדות לתורה ולקדושה, בגודל רוח באה"ק[20] ובעה"ק[21], והוא יגלה לעין כל... המפעלים של ארחות הפוליטיקה שלנו באי"י, גם הם צריכים להיות בנויים על יסוד הקודש, כי רק על ידי זכות של דבר ד', ושל קדושת תוה"ק[22] הנודעת לכבוד ולתפארת בעמים, יש לנו יחש וזכות לאי"י[23]. וכל העבודות הללו שהן רבות מאד, ודורשות כחות רבים חמריים ורוחניים, צריכות הן להיות מתכוננות ע"י הסתדרותינו הק' "ירושלים"- בצירוף וקשר של ידידות עם כל מה שפועל לטובה לישראל ולאי"י[24], וביחוד עם כל אגודות המיחסות לשם יראי ד' וחושבי שמו. וממוצא דבר תלמדו אחי היקרים שבשביל שום אגודה שבעולם אינה מתעכבת הסתדרותינו הקדושה מעבודתה, ומקדושת מטרתה העליונה, והיא צריכה להיות משתמרת בצביונה ולא להיות נטפלת לשום חברה אחרת, כי כל האגודות הנן ממלאות תפקידים אחרים, ואין גם אחת מהן שתמלא את תפקידה של הסתדרותינו הקדושה "להיות נושאת ברמה את דגל התחיה של האומה בארצה ובעיר קדשה, על יסוד הקודש, במעמד בלתי משועבד לשום כח חלוני".

ועם זה כל חבר וחבר בפני עצמו יוכל ג"כ[25] להיות חבר לאיזה אגודה מהאגודות העוזרות לטובת מצב האומה והיהדות, כאשר תהיה נטית לבבו לשם שמים, אבל ה"דגל" וה"הסתדרות" בכללה מוכרחים הם לשאת עליהם את השם הנכבד והמקודש, שם העיר אשר ד' שמה, [על פי יחזקאל מח, לה] את שם

ירושלים מקום בית חיינו עיר קדשינו ותפארתנו, מכון כסא מרום מראשון מקום מקדשנו, [על פי ירמיהו יז, יב] להודיע לכל כי לא בכח החלוני תוכל התחלת צמיחת ישועה לישראל להתבסס, בהיותו לבדו הפועל בעבודת התחיה ובנין האומה, כי אם כאשר זה הכח החלוני יהיה כח מכשיר ומבסס לכח הקודש, שהוא הכח היותר עליון והיותר נצחי, הכח אשר אור ד' יגלה על ידו בישראל ובעולם, וזה יתגלה בהודו ע"י רוממות קרן צדיקים ות"ח[26], וכל שלמי אמוני ישראל באה"ק ובעה"ק, כשיראו המפעלים הטובים של הסתדרותינו הקדושה "ירושלים", להאיר את אור תחית האומה באור ד' וקדושתו בעולם.

והנני מצפה לחסדי השי"ת[27] ורחמיו, שיאיר לנו באור ישועתו, וישגבנו חיל ואומץ לעבודת קדשו, ומעברים וממדינות שונות ילוו אלינו כל חרד לדבר ד', הרוצה בכבוד אה"ק[28] ובכבוד של יראי ד' ואוהבי שמו, לחוק ולאמץ את ידינו בעבודת הקודש של הסתדרותנו הקדושה העולמית הכללית, הסתדרות "ירושלים".

ונקוה שחבור תדירי במכתבים בכתב ובדפוס יהיו מתמידים ביניינו, לעורר את האהבה לקדושת עם ד' על אדמת הקודש, מהר הקודש מירושלים, ויתברכו בכט"ס[29] כנה"י[30] ונפש ידי"ע[31] דוש"ת[32] באהבה רבה

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש ועובד עבוה"ק[33] בעיה"ק[34] ירושלים תובב-א

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. בעי"ת - בעיר תהילה
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. שלו' - שלום
11. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
12. וע"ד - ועל דבר
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. הק' - הקטן
15. ואע"פ - ואף על פי
16. עיה"ק - עיר הקודש
17. ת"ו - תבנה ותכונן
18. באי"י - בארץ ישראל
19. ע"י - על ידי
20. באה"ק - בארץ הקודש
21. ובעה"ק - ובעיר הקודש
22. תוה"ק - תורתנו הקדושה
23. לאי"י - לארץ ישראל
24. ולאי"י - ולארץ ישראל

25. ג"כ - גם כן
26. ות"ח - ותלמידי חכמים
27. השי"ת - השם יתברך
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. בכט"ס - בכל טוב סלה
30. כנה"י - כנפשו היקרה
31. ידי"ע - ידידו עוז
32. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
33. עבוה"ק - עבודת הקודש
34. בעיה"ק - בעיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח טבת תר"פ **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרשיון (להסתדרות) מתעכב. 'אגודת ישראל' השיבה על החוזר בקושיה: אם המטרות שוות, למה הסתדרות נפרדת? יש להשיב שיש הבדל בין תנועת קודש על נשמת תחיית האומה ועריגת הגאולה, לבין השתדלות לסעד את 'שברי היהדות בגלות', שגם אם תכניס את ארץ ישראל לתוכניתה זה יהיה 'יחיקוי מעושה'; ובכל זאת יעזרו לכל הטוב שבה. 'השפע מרוחך הטהורה על הצעירים'.

עיקרי הדברים

- עיכוב הרשיון.
- קושיית אגודת ישראל.
- תנועת קודש מול השתדלות גלותית.
- השפעה על הצעירים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום כ"ח לחדש טבת. שנת תר"פ[2] [כ"ח בטבת תר"פ (1920)]

בני יקירי [בנו, הרצי"ה] שליט"א[3] מנעוני הטרדות מכתוב אליך שבוע העבר. בני סמכתי על ד"ש[4] שקבלת במשך הזמן ע"י[5] קו"ש[6], [ככל הנראה: קול שלום – דרישת שלום בעל פה] ב"ה על מצב הבריאות הרגיל. יוסף ד' חסדו לחזקנו ולאמצנו בכ"ט[7]. מה נעשה במצבך החמרי והרוחני בפ"ת[8], [בפתח תקווה, שבה לימד הרצי"ה בתלמוד התורה "נצח ישראל"] לא הודעתני עדיין אם החלות כבר ללמד. - הרשיון עדיין מתעכב [ככל הנראה רישיון השלטונות לפעולת "דגל ירושלים" בארץ] לתמהוני. יה"ר[9] שיפתחו כל הדלתות המעכבות את הופעת עצת ד', אשר בשם עיר קדשו "ירושלים" ואור ישועה פנימית וחצונית יופיע בעולם. ונזכה כולנו לאורו. מה אכתב לך בפרטיות, מאגו"י[10] בא מכתב [מ"אגודת ישראל"] בתור תשובה על הצירגולארו של הסתדרותנו הק'[11], [החוזר (circular) של הסתדרות "ירושלים"] בקושיא הידועה. כיון שכל המטרות שוות א"כ[12] למה לנו הסתדרות במחנה. [כלומר לפעול בתוך "אגודת ישראל", ולא בהסתדרות נפרדת] קביעת סדר (תכנית). מיוחדת, ראוי להשיב להם דברים ברורים למען ידעו את המצב, ויחלו להרגיש מה בין תנועה של קדושה המיוחדת ביסודה על הנשמה של תחיית האומה ועל עריגת אור הגאולה שהיא תנועתנו הק', לבין השתדלות אגודתית המסעדת את המצב של שברי היהדות בגלות. המוכרחת לזחול בשפל, ולהפגע ממדות נמוכות, שגם אם תכניס את הפרינציפ של א"י[13] בתוך הפרוגרמה שלה, יהיה בה רק תוכן של חקוי מעושה, ובכ"ז[14] אנו מוכנים לעזור לכל הטוב והכשר שבה.

חזק בני ואמץ בכל עז וחדות ד' ועזו, השפיע מרוחך הטהורה על הצעירים, חזק לבם בטהרת רוח ד' אשר על עמו, ובצפיית אמת של הרמת ערכה של תחייתנו הלאומית בהוד קודש קדשים, ובאהבת התורה בלמידה וקיומה, באור דעת ויושר לבב ואהבה טהורה תרומם רוחם והיו לברכה.

והנני בזה אביך מצפה צביונך ותפארתך

אברהם יצחק ה"ק

דר"ש[15] יקירינו יונה ופ"ב[16] [ר' יונה מירקין, גיסו של הרב קוק, ובני ביתו] שי'[17] לאוי"ט[18], וכל אהוי"נ[19] שי' הנ"ל[20].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ד"ש - דרישת שלום
5. ע"י - על ידי
6. קו"ש - דורש פענוח
7. בכ"ט - בכל טוב
8. בפ"ת - בפתח תקוה
9. יה"ר - יהי רצון
10. מאגו"י - מאגודת ישראל
11. הק' - הקטן
12. א"כ - אם כן
13. א"י - ארץ ישראל
14. ובכ"ז - ובכל זאת
15. דר"ש - דורש שלום
16. ופ"ב - ופרידא בתיה (רעייתו של הרב צבי יהודה)
17. שי' - שיחיה
18. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
19. אהוי"נ - אהוב נפשי
20. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' שבט תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב זאב יעבץ

'ירושלים' אינה מפלגה או כת, ואינה מבטלת שום התאגדות. בא הזמן שהתחייה הלאומית תתבלט מצד הקודש כמו מצד החול. מי שעוזר לבניין החול עשה דבר נשגב, אבל לא יצא ידי חובתו עד שיעבוד גם בבניין הקודש. בכללותן שתי העבודות קודש, אבל בפרטן מתחלקות לפי אופי המנהיגים. בנו הרצי"ה בפתח תקוה, ומשתתף בבית הספר למורים של 'נצח ישראל' שמנהל ד"ר לוין.

עיקרי הדברים

- לא מפלגה.
- קודש כמו חול.
- שתי עבודות לכל יהודי.
- הבן בפתח תקוה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2], יום ה' לחדש שבט תר"פ[3]

כ"[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] לתורה ולתעודה בישראל מוהר"ר[7] זאב יעבץ שליט"א[8]. שלו'[9] וברכה באהבה נאמנה.

מכתבו המלא חבת אמת וחכמת לב הגיעני, ומה יקרו לי אמריו המסולאים בפז. אמנם בעיקר הענין רחוק מאד הוא הרעיון שאנו מבטאים ע"י[10] שם "ירושלים" ["דגל ירושלים", התנועה שהרב קוק ייסד, להבליט את צד הקודש בתחייה הלאומית] מלהיות איזה ענין למפלגה או כתה בישראל. אין אנו דורשים סוג אנשים מיוחד ולא שום ביטול לכל איזה התאגדות קיימת באומה. רק שהננו אומרים כי בא מועד שתחייתנו הלאומית, תהיה מתבלטת ג"כ[11] מצד הקודש שבה. לא פחות, באותה המדה שהיא מתבלטת מצד החול שלה. ולהחיות את התחיה הלאומית מצד ערך הקודש, צריכים אנחנו בעל כרחנו להרים איזה דגל, ולסדר איזה הסתדרות. אבל מה הדגל הזה מרמז ומה ההסתדרות הזאת שואפת רק חיזוק ידים לכל מה שהולך ונעשה בישראל, לשם תקומת תחייתנו הכללית על אדמת הקודש. הננו מכריזים ואומרים, שכל-זמן שאדם מישראל נתן את ידו לעזור לעבודת החול של בנין האומה על אדמתה, עשה אמנם דבר נשגב ונעלה.

אבל לא יצא עדיין ידי חובתו בשלמות, עד שיעשה גם כן כל מה שיש בכחו לעשות לשם עבודת הקודש של בנין האומה בארצה, על פי הערך של תחיית הקודש שלה. שהיא מוכרחת להעשות לתנועה מוכרת ומתפשטת, וזאת היא התנועה הירושלמית, דגל ירושלים, או הסתדרות ירושלים. ומחשבה כזאת רחוקה היא מלהיות מוגבלת בשום סיעה או מפלגה פרטית. מפני שהיא אומרת שאין לנו אדם מישראל שלא יצטרך לעבוד את ט"ו ב', ד"ה[12] מי. קו"א[13], עמ' פט', ד"ה וכן משמע. מצוה שכט' (עמ' שתי העבודות, עבודת החול ועבודת הקודש לשם תחיית עמו. ובכללותן הלא שתיהן קודש הן, אבל

בפרטיותן הן מתחלקות לקודש ולחול, כדי שיהיה אפשר לציין את האופי של המנהיגים והפועלים על אלה שני חוגי העבודה, כל חד וחד לפי הלך נפשו [כל אחד ואחד (ארמית)] וכשרונותיו.

הנני מנוע כעת מפני טרדות שונות מלהאריך כראוי לכבוד רב חביבי שליט"א. בני שי'[14] הוא כעת בפתח תקוה, נוטל הוא חלק בבית ספר למורים מטעם נצח ישראל, [בית המדרש למורים "נצח ישראל" בפתח תקוה] לידידינו ד"ר[15] לוין שהוא כעת מנהלו, כל משך הזמן שד"ר[16] אויערבאך נ"י[17] הוא שרוי בחו"ל[18]. והנני מקצר ואומר שלו', כנה"ר[19] ונפש ידידו עז. קשור באהבתו וצמא לדבריו המלאים אור ויושר לבב.

המצפה לתשועת ד' על עם קרובו וחבל נחלתו, במהרה בימינו בקרוב

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שלו' - שלום
10. ע"י - על ידי
11. ג"כ - גם כן
12. ד"ה - דיבור המתחיל
13. קו"א - קונטרס אחרון
14. שי' - שיחיה
15. ד"ר - דוקטור
16. שד"ר - שדוקטור
17. נ"י - נרו יאיר
18. בחו"ל - בחוץ לארץ
19. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אדר תר"פ **נמען:** מנחם אוסישקין

פקידי 'ועד הצירים' מחללים שבת בפרהסיה: מכוניות הוועד שבחצרו יצאו בשבת; פועלים ממוצא נסעו בעגלות; העיתונים מודיעים באדישות על משחק כדורגל של 'המכבי' בשבת בסרפנד. הרב קוק מבקש מחאה רשמית ושפקידים יהודים בדואר ובטלגרף יהיו חופשים בשבת. עוד בקשה בעניין שחרור בן של יהודי זקן מסט. לואיס מהגדוד ה-39.

עיקרי הדברים

- חילול שבת של פקידי ועד הצירים.
- מכבי בשבת.
- חופש שבת לפקידים.
- בקשת שחרור מהגדוד.

נוסח האגרת עם ביאור

בס"ד[1] י"ג אדר תר"פ[2]

אדון מרומם ונעלה מר אושיסקין [מנחם אוסישקין, ממנהיגי התנועה הציונית, אז ראש ועד הצירים בארץ ישראל] דברים אחדים יש לי להשמיע לפני כבוד הדרתך. אקוה שתקח מועד בטובך הגדול להתענין בדברים ולהשיבני עליהם עצתך הנאמנה ומה שיש ביד כבודך למלאת תמלא בטובך. חילול קודש גדול באופן של הפקרות נוהגים איזה מהמשרתים בפקידות של ועד הצירים, [הגוף שייצג את ההסתדרות הציונית בארץ ישראל בשנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה] והחשבון הולך ונזקף על תחיתנו הלאומית [והאשמה נזקפת לחובת התחייה הלאומית] וראוי לנו להתאמץ ולמחות שלא יהיה המעמד כ"כ[3] מופקר. למשל: בחצרי עומדים איזה אוטומובילים של ועד הצירים, ובשבת העברה בעצם היום [הקדוש] אוטומוביל עם שלשה צעירים משלנו... מר שטיינבערג ממוצא (ראש הועד שם) קבל לפני אתמול, שקבהן של פועלנו... ונסעו אחדים מהם ממוצא לחולדה, ואחדים נסעו לירושלים בעגלות בפרהסיה. העתונים מודיעים באדישות על משחק כדור-רגל של המכבים בסרפנד. האין זה חזון של חוצפה, כשעוברים דברים כאלה בלי מחאה רשמית מפקידות עליונה שלנו. אולי יוכל כבודך להיות לעזרה כעת בדבר אחינו הפקידים במשמרות הממשלה, בתחנות הפוסטה והתלגרף וכדומה, שיהיו חפשים ביום השבת וישלימו את עבודתם ביום הראשון. הגיעני מעיר ס"ט לואיס, מאיש זקן אחד מר ברוך צוקערמאן, מבקש ע"ד[4] בנו מר [...] צוקערמאן שעבד בגדוד הל"ט, [הגדוד ה-39 של הגדודים העבריים, שגויס בעיקר מיהודי אמריקה] ועדיין לא יצא לחופשה והזקן מתחנן שנשתדל לשחרר את בנו כדי....

1. בס"ד - בסייעתא דשמיא
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. כ"כ - כל כך
4. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' ניסן תר"פ **נמען:** המרכז הציוני בלונדון

בשבת ראש חודש ניסן עברו בליל שבת ברחובות ירושלים הצפופים צופים ותלמידי הגימנסיה מיפו עם מוריהם, בפנסים חשמליים ובהקמת אוהלים - 'חילול שבת גס ומרגיז'. הציבור התפלץ, הייתה הפגנה סוערת. הרב קוק קורא למרכז הציוני להזהיר את המוסדות שיתייחסו לקדשי העם 'באותו היחס הראוי לעם המתעורר לתחיה'.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בירושלים.
- הפגנת הציבור.
- קריאה למרכז הציוני.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה ג' ניסן תר"פ[1]

לכבוד המרכז הציוני בלונדון שלום וברכה מהר הקודש מירושלים. אלופי היקרים. הנני מוצא לנכון למסור לכם את רשמי הרוממות הנפשית אשר הננו חשים אותה כולנו באוירא דארץ ישראל. [באוויר ארץ ישראל; "אוירא דארץ ישראל מחכים" (בבא בתרא קנח)] הלמות פעמי התחיה [צעדי התחייה, בדומה ל"הלמו עקבי סוס" (שופטים ה, כב)] הלאומית מפעמת היא בחזקה בכל לב ונפש, והעיניים צופות בבטחה לתקוות טובות קרובות. בתוך שעה גדולה זו הננו חיבים כולנו לאמץ את האחדות האצילית של רוממות הרוח מכל צדדיה השונים. אמנם לצערי דווקא בהכרתה של נקודה זו הננו נכשלים. והכח היותר אקטיבי של תנועת תחיתינו צריך לפנות את תשומת לבו לענין נשגב זה להסיר כל מכשולים. לצערי הגדול לא נעשה עדיין מתוך עצם המוסד של המרכז הציוני. דוגמא לדרישתי אציג לכם יקירי. בשבת ר"ח ניסן דנא [בשבת ראש חודש ניסן השנה (תר"פ)] נהר בירושלים בליל שבת קודש קהל רב של מטיילים הצופים ותלמידי הגימנסיא של יפו ומוריהם, בטבורה של עיר הקדש במקום הישוב הצפוף של אחינו והחרדים לדבר ד, ולקדושת שבת קודש, בפנסים אלקטריים שהבעירו, ובסידור תיקון האהלים בחילול שבת גס ומרגיז. הציבור הירושלמי התפלץ מעצמת מכאוביו [רעד מעוצמת כאבו (על פי איוב ט, ו)] והפגנה סוערת מקהל רב נעשתה. וקולות המחאות הולכות ומתגברות ודי יודע להיכן מצבים כאלה מובילים.

אחי היקרים מתוך המית רוחי מתוך קשר נשמתי לתחיתנו הכללית על אדמת קדשינו החביבה לנו חיבת נצח, הנני קורא לעזרתכם תנו יד לסדר את חיינו הציבורים בצורה נורמלית. על דרכיהם, ולהזהירם שיתיחשו לקדשי עמנו הגדול האחוזים ברוחו הנערץ, באותו היחש הראוי לעם המתעורר לתחיה של אמת על אדמת ירושתו. אקוה שדברי הנאמרים מתוך רגשי אהבה בלי מצרים ומתוך לב הומה וצופה לתשועת עמנו וארצנו, ימצאו את מסילתם בלבבם הטהור, ותכבדוני בתשובתכם הנכבדה על דבר הצעדים אשר הואלתם לעשות לתיקון המצב לעתיד.

ברגשי כבוד נעלים ובברכת התחיה מציון וירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) **נמען:** מנחם אוסישקין, ראש ועד הצירים

על חילול השבת הפומבי של הצופים, הצופות ותלמידי הגימנסיה היפואית. מ'המכבי' אין לו תקווה, כי ישיבו שהם נלחמים 'מלחמת החופש', אבל זה כבר 'אנרכיה ציבורית'. הרב קוק מבקש שאוסישקין ישפיע 'רוח של אחריות ציבורית' על הצעירים.

עיקרי הדברים

- חילול השבת.
- חופש מול אנרכיה.
- אחריות ציבורית.

נוסח האגרת עם ביאור

[בס"ד[1] תר"פ[2]]

אדון חביב ומרומם מר מ. אושיסקין נ"י[3] [מנחם אוסישקין, מראשי התנועה הציונית, שעמד אז בראש ועד הצירים בארץ ישראל]

ראש ועד הצירים פעה"ק[4] ת"ו[5]. שלום וברכה. בטח שמעת גם אתה אלופי את הד הקול של ההתמררות הנפשית שהתפרצה בזרם הציבור הירושלמי שלנו לרגשי עלבון הקודש של החלול שבת הפומבי בשבת העבר ע"י[6] הופעת הצופים והצופיות ותלמידי הגימנסיא היפואית [הגימנסיה העברית "הרצליה" ביפו] מוריהם ומנהליהם. בטוח אני בך אדוני, שכמוני הנך חש את המכאוב ואת העלבון הכללי, ולבך הומה ודואב למראה השערוריה שבתהלוכות תחיתנו הלאומית אשר עיני כל ישראל אליה. יאשתני אמנם מאיזה תקוה של השפעה מצדך נגד המכבי [אגודת הספורט "מכבי"] אשר קבע ביום השבת את תרגיליו וטיוליו המקושרים בחלול קודש מרובה, כי יודע אתה את התשובה אשר ישיבו, כי את מלחמת החופש הנם נלחמים, אבל עכשיו שהדבר הגיע עד לידי מדה זו של התפרצות קהל גדול בהמון לחלל את קדושת קדש האומה בעיר הקודש, לעיני כל ישראל, חושב אני שכבר יש בידך כח להסביר לאחים כאלה, שהם כבר נתקלים במהלכם ושהם עוברים את גבול החופש ובאים עד לידי ההרידה (הירידה?) של אנרכיה ציבורית במדה מקולקלת מאד, ובשם הצבור בכללותו הננו תובעים את עלבון האומה וקדשיה. ואתה אדוני הנך קרוא לבוא לעזרתנו [האגרת נכתבה בשנת תר"פ (1920), אחרי שהרב קוק נתמנה לרבה של ירושלים] בהשפעתך החשובה. ותקותי שתעשה כל אשר (בדעתך?) היפה לישר את ההדורים ולקרב את הלבבות ולהשפיע רוח של הכרה, של אחריות צבורית ברורה, בלב צעירנו שהרוח של תחיתנו הלאומית מפעם בלבם.

הנני שולח לך אדוני החביב את דברי אלה ממעמקי נשמתי, והנני מצפה לתשובתך הנכבדה. ברגשי כבוד ובברכת ציון וירושלים, הק'[7] אברהם יצחק ה"ק

1. בס"ד – בסייעתא דשמיא
2. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)

3. נ"י – נרו יאיר
4. פעה"ק – פה עיר הקודש
5. ת"ו – תבנה ותכונן
6. ע"י – על ידי
7. הק' – הקטן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) - ירושלים **נמען:** החלטות אסיפת המחאה בישיבת מאה שערים

באסיפה של אלפים בשבת ראש חודש ניסן: מחאה על חילול השבת של הצופים ותלמידי הגימנסיה; מחאה נגד קביעת אסיפות, טיולים וספורט בשבת, בעיקר של המכבי והצופים; הכרה ב'ריקנות של החינוך המודרני'; ותעמולה קבועה להגנה על חיי הציבור.

עיקרי הדברים

- ארבע החלטות.
- נגד ספורט בשבת.
- ריקנות החינוך המודרני.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2] [ניסן תר-פ] החלטות - ממאה באסיפה הפומבית הגדולה שהיתה ביום ש"ק[3] ר"ח ניסן בהיכל ישיבת מאה-שערים שבה השתתפו אלפי אנשים בדבר חלול-שבת בפרהסיא שנעשה בליל ש"ק ע"י[4] הצופים והצופות [תנועת הצופים העבריים] נתקבלו ההחלטות האלו: א. האסיפה מביעה את מחאתה הנמרצה נגד חלול הקודש וכבוד עיה"ק[5] ע"י חלול שבת בפרהסיא בצבור, מאת קבוצת הצופים ותלמידי הגמנסיה מיפו [גימנסיה "הרצליה"] ומוריהם בשבת ר"ח ניסן ש"ז. ב. האספה מוחאת נגד כל ההסתדרויות והחברות שקבעו את יום השב"ק[6] לזמן אספות כלליות, טיולים, תרגילי התעמלות, ומשחקי-ספורט באפן פומבי וביחוד המכבי והצופים. ג. האסיפה מכירה את הריקנות של החינוך המודרני של עכשיו באי"י[7] שהוא נתן את האפשרות להופעות מחפירות כאלה והיא דורשת תעמולה מגינה נגד שורש הרעה הזאת. ד. האסיפה החליטה לקבע תעמולה קבועה להגן להבא על החיים הנורמליים של הצבור הישראלי באי"י ממאורעות מדאיבים כאלה. ולמנוע בעד השפעתם הרעה שהם עושים על מצב היהדות בגולה הנלחמת עכשיו את מלחמת קיומה עם אויביה מבחוץ גם במה שנוגע לקדושת יום השבת.

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. ש"ק - שבת קודש
4. ע"י - על ידי
5. עיה"ק - עיר הקודש
6. השב"ק - השבת קודש
7. באי"י - בארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) **נמען:** ועד הצירים

מחאת הציבור בירושלים על 'עלבון הקודש' של הצופים, נגד המכבים שקבעו חילול שבת קבוע, ונגד העיתונים שמפרסמים את מודעותיהם. הרב קוק דורש צעדים נמרצים מיד, כי מאורעות כאלה עלולים 'להביא שואה על מעמדנו'. גם תלמידי הגימנסיה ביפו השתתפו.

עיקרי הדברים

- מחאה לוועד הצירים.
- נגד המכבים והעיתונים.
- דרישה לצעדים.

נוסח האגרת עם ביאור

לכבוד ועד הצירים פה [ועד הצירים של ההסתדרות הציונית בארץ ישראל] הנני בזה למסור לכבודם, את רגשי ההתמרמרות והמחאה של הציבור הישראלי בירושלים, נגד הנבלה הגדולה של עלבון הקודש שנעשה ע"י[1] הצופים והצופיות [ראו (כרך ד', אגרת אכ)] בליל ש"ק[2] העבר, בצורה כ"כ[3] פומבית וכ"כ[4] קשה. כל הקהל התרגש ע"ז[5] מתוך עומק נפשו ע"י הפגנה פומבית, וע"י[6] אסיפת מחאה ציבורית-גדולה הבליט את רגשי הבוז שלו נגד המעליבים הללו ומנהיגיהם. יחד עם המחאה הזאת מוסר הקהל הגדול את מחאתם הנמרצה, נגד המכבים [אגודת הספורט "מכבי"] אשר קבעו להם בחוצפה מראה חק קבוע של חילול שבת בפרהסיא, ונגד העתונים העברים שמדפיסים את המודעות המעליבות שלהם. הננו דורשים, שכבוד הועד יעשה מיד את הצעדים היותר נמרצים, לעצור בעד מאורעות מעציבים ודוקרים כאלה, שהם יכולים להביא שואה על מעמדנו בחיים ועל כל המהלך של עתידנו בארץ ישראל. ראוי להעיר שהשתתפו בחילול הקודש שבשבת שעבר גם תלמידי הגימנסיה שביפו [גימנסיה "הרצליה"] עם הוריהם!. בצער גדול ובתקוה לתיקון המצב להבא הנני חותם בברכת ציון וירושלים

1. ע"י - על ידי
2. ש"ק - שבת קודש
3. כ"כ - כל כך
4. וכ"כ - וכל כך
5. ע"ז - על זה
6. וע"י - ועל ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) **נמען:** אחיו, הרב שאול חנה

על בחירת הנשים: לא היה מתבטא אילולי נשאל, וכשנשאל חייב היה להודיע את דעתו. 'ישראל צריך שיבנה את מדינתו מתוך ביתו ומשפחתו פנימה'.

עיקרי הדברים

- התבטא רק כשנשאל.
- המדינה נבנית מהבית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] שלו, וברכה לך אחי היקר הרש"ח[2] [אחיו, הרב שמואל חיים קוק] שליט"א[3].

תודה רבה על דבריך היקרים, הערת הוא דבר המובן מאליו, שהרי אילמלא נשאלתי לא יצאתי גם אז בנדון זה. אכן כשנשאלתי מצאתי לי לחובה להודיע טהרת דעתי, שלא נשתנתה מצד הכרתי הפנימית בכל הצדדים שלה. וברי לי שיבואו ימים והכל יכירו את עומק הצדק, כי ישראל צריך שיבנה את מדינתו מתוך ביתו ומשפחתו פנימה והדברים עתיקים. ד"ש[4] להרב ר"י רבי ולרפ"א[5] [ולרפאל, אחיו] שליט"א ולאחיותינו היקרות ולכל צאצאיהם שליט"א. כנ"ה אחיהם דושה"ט[6] באה"ר[7], איה"ק[8] על כחירתנשים.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. הרש"ח - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ח (למשל: שמואל + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ד"ש - דרישת שלום
5. ולרפ"א - ולרפואה
6. דושה"ט - דורש שלומו הטוב
7. באה"ר - באהבה רבה
8. איה"ק - ארץ ישראל הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן תר"פ - ירושלים

נמען: תשובה כללית לשואלים על השתתפות נשים בבחירות לאספת הנבחרים

צריך לכנס אספה גדולה של רבני הארץ, כי 'עוד לא נפרדה כל כך המדיניות אצלנו מן הדת'. הרבנים שאסרו שאבו מ'הקול האחד' של התורה, ונטייה למוסר אירופי החדש היא 'מעשה בגידה' במוסר היהדות. המשפחה בישראל קדושה יותר, וזה יסוד כבוד האשה. אצל העמים הדרישה ל'זכויות' באה ממצבן העלוב של נשים בבית בגלל גסות הגברים; אצלנו 'הבית... מכון קודש'. הרב קוק קורא לעסקנים להסיר את המניעה, כדי שרוב הציבור ישתתף והאספה תייצג באמת.

עיקרי הדברים

- אספת רבנים.
- מדינה ודת.
- קדושת המשפחה.
- מקור הדרישה אצל העמים.
- השתתפות כל הציבור.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. עה"ק[2] ירושלם ת"ו[3] י' ניסן תר"פ[4] ת כללית לרבים השואלים אותי, על דבר השתתפות הנשים בבחירת "אספת-הנבחרים" [המחלוקת על זכות הבחירה לנשים לאספת הנבחרים הראשונה של יהודי ארץ ישראל (תר"פ)] הגיעה לידי שאלתכם הנכבדה בדבר ההתיחסות לענין בחירת הנשים לאספת-הנבחרים של יהודי ארץ-ישראל, כעת אף שכבר גיליתי את דעתי - בענין זה בכלל במכתבי הגלוי להסתדרות "המזרחי". [האגרת שכתב קודם לכן באותו עניין (כרך ד', אגרת תתקפ)] והנה כאז כן עתה אני מכרח לומר, שאני איני כדאי ששלחתם לי, כי רואה אני שהכרח גדול הוא לאסוף אספה גדולה של רבני ארץ-ישראל ועל פיה יקום הדבר למעשה. חושב אני, כי עוד לא נפרדה כל כך המדיניות אצלנו מן הדת, עד שתהיה לנו אפשרות לחשוב, כי יש רשות למדינאים שלנו לעשות איזה דבר כללי, בשם הצבור הארצישראלי ביחוד, בלא שום התחשבות עם דעתם של כל האוטריטטים של הדת [הסמכויות הדתיות] בארץ-ישראל, ברובם הגדול.

ע"כ[5] לדעתי הכרח הוא, שכל רבני ארץ ישראל יחד יחליטו את משפטם על זה, ומצב הזמן הדוחק ביחוד הוא הגורם הגדול להזדרז כמה דאפשר שתצא האספה הזאת אל הפועל במוקדם היותר אפשרי. אמנם לגילוי-דעתי בצורה תאורית, הנני מוצא לי עכשיו, להוסיף קצת ברור על הדברים, אשר אמרתי במכתבי הגלוי הנ"ל[6]. כאז כן עתה מוכרחני לומר, שהרבנים, שהודיעו את האיסור מצד הדין עד כה שאבו את דעתם ממקור הקול האחד שאנו שומעים מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים, מן ההלכה ומן ההגדה, המורה שרוח האומה כלה בצביונו וטהרתו, עומד הוא נגד החדוש המודרני הזה, ואם אנו מטים את עצמנו כאן דוקא לתכונת המוסר האירופי החדש, הרי אנו עושים בזה מעשה בגידה ביחס למוסרנו אנו, "למוסר היהדות", מה שמביא לנבק את רוח האמה [לרוקן את רוח האומה (על פי ישעיהו כד, א)]

ולהוריד לארץ את המבצר של התחיה הלאומית. ואם אין אנחנו נביאים, בני נביאים אנחנו, [פסחים סו] ואנו חייבים לקרא בקול גדול, לכל אחינו החפצים כעת בבצורה של תחיתנו: שישמרו ברוחם ולא יאכילו אותנו את הבסר הזה שיביא בהכרח לידי קהיות שנים, ["אבות אכלו בוסר ושני בנים תקהינה" (ירמיהו לא, כח)] שנהיה מוכרחים להתחרט על זה הרבה מאד. אנו מאמינים, שמבטנו על החיים החברתיים הוא יותר עדין ויותר טהור מהמבט של עמי התרבות הזמניים בכלל.

המשפחה שלנו היא לנו קדושה בצורה הרבה יותר עמוקה, ממה שהיא בכל העולם המודרני. וזהו היסוד של אשרה וכבודה של האשה בישראל. אצל העמים האחרים, אין המשפחה יסודה של האמה, אין המשפחה קבועה ועמוקה כל כך כמו שהיא בתוכנו, ומטעם זה הם אינם נרתעים כל כך מפני הבדקים שבחיי המשפחה ולא יסבלו כל כך, מפני תוצאותיהם בחיי האמה. הגורם הנפשי של הדרישה הזאת, לקרא את הפומביות של הבחירות בשם זכיות לנשים, בא בעקרו ע"י[7] מעמדן האמלל של הנשים ההמוניות אצל העמים האלה. אם היה מצב המשפחה שלהם כל כך שלו ומכובד, כמו שהוא בישראל ע"פ[8] הרוב, לא היו הנשים בעצמן ולא אנשי המדע והמוסר והאידיאלים הגבוהים דורשים את מה שהם קוראים בשם: "זכיות" של בחירה לנשים, באותו הנוסח הרגיל, שהוא עלול לקלקל את שלום הבית, ואשר מקלקול זה מכרח לבא רקבון גדול באחרית לחיים המדיניים והלאומיים בכלל.

אבל מתוך היאוש ומרירות הנפש, הבאים לרגלי מהלך הגסות של הגברים בקלקול חיי המשפחה, חשבו להעזר ע"י איזה יפוי-כח צבורי, לנסות בזה את הטבת מצבן ההרוס בבית פנימה, מבלי לחוס עוד על הבדקים המתוספים בו ע"י זה, אחרי שכבר רבו פרציו כל כך גם מבלעדי זה. אנחנו לא ירדנו ולא נרד למעמד כזה, ולא נרצה לראות את אחיותינו במעמד ירוד כזה. הבית אצלנו הוא גם עתה מכון-קדש, וחלילה לנו להשבית את הזהר של חיי אחיותינו, ולתן מקום למרר אותם ע"י המולת הדעות ומחלקותיהן בעניני הבחירות והשאלות המדיניות. האשה הישראלית מבססת את זכיותיה על פי התוכן העדין של ערך הנפש המיוחד לה, לא על פי חקים קצובים וחתוכים, עשוים ביציקה מוכנית, שהם בעדה קרני ברזל, [על פי מלכים א כב, יא] שאינם הולמים כלל לעדנת נפשה. ועפ"י[9] רוב איננה די-חזקה, לפי אפיה הטבעי, להשתמש בהם, ואין בכחם להשלים את מה שהם מקלקלים ביסודם של היחושים הנפשיים, השולטים בהקפתם על כל שטח החיים כלו. המשפחה היא לנו יסודה של האמה, בית יעקב יבנה את עם ישראל. אנו מכינים את בנין האמה - על פי טבע נפשנו. הננו תמיד מוכנים להכריז על דבר החובה המוסרית של ההקשבה לדעת האשה בכל בית בישראל גם בנוגע לשאלות כלליות חברותיות ומדיניות.

אבל הדעת המוסכמת מוכרחת היא לצאת דוקא מן הבית, מהמשפחה בתומתה, והמשועבד להוציא אותה לרה"ר[10] הוא האיש אבי המשפחה, שעליו מוטלת חובת פרסומה של הדעת המשפחתית. וכשאנו דורשים מן האשה שהיא תצא לרשות הרבים המדינית, ותסתבך בפרסום דעתה, בשאלות בחירות ומדיניות בכלל, אז אנו עושים אחת משתי אלה: או שהיא מתלמדת ע"י זה בחנופה, להחניף לאיש ולתן את קולה ע"פ קולו, שלא כפי הכרתה, שאנו מקלקלים בזה את מוסרה ואת חופשה הפנימי - או שעל ידי מהומות הדעות וחלוקיהן, נהרס מצב שלום הבית, והבדקים הקליליים שבמשפחה מכרחים

להביא פרץ גדול באמה. ולעיני העמים הרינו מורידים את כבודנו הכללי, כשאנו מראים לעולם. כי שיטה מקורית -, הנובעת, מהתכן של רוחנו העצמי המתגלה ע"י תורתנו ומסורותינו הקדושות, שאינן בעדנו רק דברים סמבוליים כי"א[11] ערכי חיים ממשיים -, אין לנו בשביל תכנית מדינית, ובתחלת צעדנו הראשון של מסה מדינית אנו צריכים כבר להיות דוקא תלמידים קטנים של עמי התרבות הזמניים, שהם עצמם עומדים עדיין נבוכים הרבה בשאלות חייהם הקשות, בית בכל הערכים הרוחניים והמוסריים שבהם וביחוד בהפרובלימה הקשה הזאת של שאלת הבית והמדינה.

מתירא אני מאד מפני הקטגוריא של שונאינו מבית ומחוץ. שלא תתרבה על-ידי הצעד הפזיז הזה. ומצד הכרתי הפנימית, קורא אני לכל אחינו ואחיותינו החפצים בבנין עמנו: ליסד את אספתנו המיסדת של נבחרי מדינתנו, על פי רוח עמנו החסון והעתיק, על פי רוחנו המקורי שהוא עומד להשפיע, מעז הטוהר והקודש שלו, על כל עמי התרבות, לסדר להם דרך חיים יותר מתוקנת ויותר רצויה, שילמד אותם לבנות את המדינה דוקא על היסוד של בנין המשפחה והבית, וסגולות נפשיות המכשירות מצב של חיים לאומיים כאלה, ישאבו הם ממקורינו. "כי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלים [ישעיהו ב, ג]". אל תגעו ביסוד היסודות של זכיות אמותינו, אחיותינו ובנותינו. את הזכיות המקוריות האיתנות, המיוסדות על יפוי הכח המוסרי והטבעי הפנימי המיוחד, ועל ערכה המקודש העדין והנעלה, של האשה בישראל, שהן עושות שרשים עמוקים בחיים ומאשרות אותן אושר קיים. אל תמירו אותן בזכיות קלילות, כתובות, שהן נשארות ברובן רק על הנייר, בתור גהרו של חופש חצוני, [כמו ברק של חופש חיצוני] - וממררות בתוצאותיהן את חייהן, בבית פנימה. מעט יותר מתינות וישוב הדעת ויותר אמונה, דרושים לנו מאד מאד בזמן הזה, בימי תסיסת תחיתנו.

אלה ישוו עלינו הוד והדר, הם ירבו בקרבנו שלום ורוח התאמה והדדיות, ויוסיף לנו אמץ להגשים בחיים את תחיתנו הנשאפת מכלנו. וגם אלה המחזיקים בעד השתתפות הנשים בבחירות צריכים הם לשום על לב, שבכל אופי הדברים הללו שאמרתי הנם נובעים מתוך הכרה נפשית של רבבות אחינו כשרי ישראל, המקושרים בכל לבם ונפשם לחיי האמה ורוחה פנימה, ואלה הרבבות חיים הם עמנו בארץ ישראל, ואנחנו צריכים מאד לשיתוף כחותיהם, ועתידים הם ג"כ[12] להיות בכלל העולים החדשים שאנחנו כל כך מצפים להם, ומצדם עומד הוא מצב הדבר של השתתפות הנשים בבחירות, ע"פ הסגנון הפומבי האירופי החדיש, - בצורה של מניעה נפשית עמוקה.

ועתה נשקול נא במשקל השכל הישר, איך הוא יותר טוב ונאות לבנין האמה, כשאנו צריכים לבור לנו אחת משתי אלה: או שנותר כעת על ההתקדמות הזאת של שתוף הנשים בצורתה הפומבית, ונהיה במצבנו המוסרי-פוליטי, עומדים במעמדה של אנגליה לפני חדוש הלכה זו, למשל, ויתר הממלכות הגדולות שלא התקדמו עדיין בפנה זו, אבל בזה נאחד את כל הכח של הצבור הארצי ישראלי כאיש אחד לבנין האמה והארץ, או שעל ידי העמידה החזקה על יסוד התביעה של השתתפות הבחירה לנשים, דוקא באותו הנוסח המחודש, ילקה לנו על ידי זה הבסיס הראשון של חיים לאומיים פוליטים כלליים שאנו חפצים כלנו ליסדו כעת, ותחת יסוד לאומי מדיני מוצק יהיה לנו יסוד מפלגתי מפורר. אני חושב שבפעם הזאת, צריכים דוקא אחינו המודרניים לעשות לפנים משורת הדין שלהם, ולותר על דרישתם

החדישה, ואז כשיעלה בידינו לרכז את האמה הלא יתברר מאליו לאיזה צד נוטה הוא רוח האמה בכללה, וזה הלא דבר פשוט הוא שאין מלעטים לשום אמה [שאין מלעיטים, מאכילים בכוח, שום אומה] שבעולם דרכי תרבות בעל כרחה. ואפילו אם היה הצדק, עם אלה האומרים, שהתוכן של המוסר, הדורש, את מה שקוראים, שיווי הזכיות של הנשים, והשתתפותם הצבוריית, על פי הנוסח המודרני, - הוא דבר נאה ומתקבל, ולא כמו שמופר לנו על פי רוחנו אנו שהוא בעדנו דבר כעור ואינו מתקבל, מכל מקום הלא כל אמה תאמר, שהיא מערכת את הטוב ואת הרע, את היפה ואת הכעור, על פי ערכיה היא, וגם אנו חפצים לבנות את עולמנו על פי הערכים שלנו, על פי חשבון-הנפש שלי, צריכה טענה זו להכנס אל הלב של כל הנפשות הישרות, החפצות בבנין האמה באמת, שמהם יש לקוות שנבנה בארץ, בצורה הגונה, של חיים מדיניים הראוים לשמם.

זוהי, כאמור, הצעת דעתי, ולמעשה הרינו צריכים עכשיו לגלוי-דעתם ולהחלטתם של קבוץ רבותינו שבארץ ישראל, שאקוה שכל טובי הכחות שלנו יעזרו להוציאו מן הכח אל הפועל. ושהעסקנים הנכבדים שלנו ביסוד האספה המיסדת או אספת הנבחרים, יתמכו גם הם מצדם להסיר את הסבה המונעת את הרוב היותר גדול של הצבור היהודי בארץ ישראל מלהשתתף בהאספה הלאמית של בחירת הנבחרים, באופן שנוכל להודיע גלוי לכל ישראל ולכל העולם את ההסכמה המחלטת של האספה המיסדת, שתהיה באמת באת-הכח של הצבור הישראלי שבא"י[13], שבפנים ידועים הרי הוא בא הכח המדיני של כללות האמה כלה. ותקוה טובה זו בא תבוא בע"ה[14] על ידי ברורי הדברים שיצאו לאור על ידי אספת-הרבנים הכללית של כל רבני א"י[15].

בצפיית-ישועה ורגשי-כבוד, אחיכם ועבדכם הנאמן

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
5. ע"כ - על כן
6. הנ"ל - הנזכר לעיל
7. ע"י - על ידי
8. ע"פ - על פי
9. ועפ"י - ועל פי
10. לרה"ר - לרשות הרבים
11. כ"א - כי אם
12. ג"כ - גם כן
13. שבא"י - שבארץ ישראל
14. בע"ה - בעזרת השם
15. א"י - ארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) - ירושלים **נמען:** שר המושבות, לונדון (מברק)

בימים רביעי עד שישי באפריל היה פוגרום בירושלים: מעל מאתיים פצועים, חנויות ובתים נשדדו, בתי כנסת וספרי תורה נשרפו, קברים נהרסו ונשים עונו. הרב קוק מבקש ועדת חקירה, עונש מיידי לפורעים ומשמר לעתיד.

עיקרי הדברים

- תיאור הפרעות.
- ועדת חקירה.
- עונש ומשמר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2]. יום לחדש תר"פ[3] שר השרים לונדון. [מברק לשר המושבות בלונדון] ברביעי חמישי וששי אפריל, פאגראם נגד היהודים קרה בירושלם, [פרעות תר"פ בירושלים, בחול המועד פסח (אפריל 1920)] בעיר הקדושה העתיקה מרכז המהפכה. יותר ממאתים פצועים יהודים, הרבה דם נקיים נשפך, חנויות יהודים ובתים נשדדו, בתי כנסיות ספרי תורות נשרפו, קברים נהרסו. נשים עונו. העלבון החמס גדול מאד. אנו מבקשים למהר מינוי ועידה מיוחדה לדרישה וחקירה, לענוש תיכף את החוליגאנים [הפורעים] הפושעים להעמיד משמר נגד מקריים כמו אלו בעתיד, המעליב ארץ הקדושה עיר הקדש, וגורם אי אמון להנהגת הממשלה הבריטית שאנו עומדים תחת חסותה.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) **נמען:** הזמנה לרבני ארץ ישראל

הרב קוק מזמין לאספה כללית בירושלים בכ"ה וכ"ו בניסן, לדון ביחס לאספת הנבחרים ולחוקי הבחירות. מצורפת 'התשובה לרבים'. ההוצאות ישולמו.

עיקרי הדברים

- הזמנה לאספת רבנים.
- 'התשובה לרבים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. לחדש שנת תר"פ[1]

שלום וברכה, אחרי אשר אספה כללית של רבני א"י[2] מכרחת היא להיות כעת בלי שום אחור ודחוי, לדון בדבר היחש של כלל הצבור באי"י[3] לאספת הנבחרים ולחקי הבחירות שלה. ["אספת הנבחרים" של יהודי ארץ ישראל; המחלוקת נגעה בעיקר למתן זכות בחירה לנשים] הנני מתכבד לבקש את כת"ר[4] לבא לאספתינו שתהי'[5] בע"ה[6] בפעה"ק[7] ת"ו[8] ביום כ"ה וכ"ו ניסן דנא. יקבל נא כת"ר בזה את - ה"תשובה לרבים" ויטיב לעיין בענין נכבד זה בישוב הדעת ובעמק הלכה, וצור ישראל וגואלו, יופיע על עצתנו, ויכונן את מעשה ידינו לטובה ולברכה בצפיית ישועה, מהר הקדש מירושלים.

הנני בזה ידידו דוש"ת[9] באה"ר[10] החותם - בברכת החג ובתקוה לחדות פניו בשמחה בעקו"ת[11] ת"ו, יה"ק[12]

אברהם יצחק ה"ק

הערה: ההוצאות תשתלמנה.

1. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
2. א"י – ארץ ישראל
3. באי"י – בארץ ישראל
4. כת"ר – כבוד תורתו
5. שתהי' – שתהיה
6. בע"ה – בעזרת השם
7. בפעה"ק – בפה עיר הקודש
8. ת"ו – תבנה ותכונן
9. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו
10. באה"ר – באהבה רבה
11. בעקו"ת – בעיר קודשנו ותפארתנו
12. יה"ק – עיה"ק – עיר הקודש (נשמטה האות ע')

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח ניסן תר"פ - ירושלים **נמען:** מזכיר ועד הדתות (החלטות אספת הרבנים)

אספת הרבנים בכ"ו בניסן החליטה: כדי שלאספת הנבחרים יהיה 'יפוי כח לאומי כללי', יש לבטל את הסעיף על השתתפות נשים, שאם לא כן רוב הציבור לא ישתתף והאספה תהיה של מפלגה. ולאספה אין שום סמכות בענייני קודש ודת, המסורים לוועד הרבנים הכללי. הרב קוק חותם כיושב ראש.

עיקרי הדברים

- ביטול סעיף הנשים.
- בלעדיו - אספה מפלגתית.
- אין סמכות בענייני דת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלים ת"ו[2]. יום כח לחדש ניסן תר"פ[3] מזכיר לועד הדתות א. אספת הרבנים הכללית של רבני ארץ ישראל [אספה שכינס הרב קוק בניסן תר"פ בשאלת בחירת הנשים, כפי שהציע באגרת (כרך ד', אגרת אכד)] שהיתה ביום ד' כ"ו ניסן תר"פ מודיעה בזה, שכדי לתת לאספת הנבחרים העתידה להיות באי"י[4] יפוי כח לאומי כללי, מכרח הדבר שהסעיף ע"ד[5] השתתפות הנשים בבחירות יתבטל. בלא זה לא ישתתף בה רוב הציבור שבאי"י[6]. והמניעה של השתתפות היא אצל רוב הציבור מניעה נפשית עמוקה, שלא תוכל להכנע מפני כל כח. אם לא יתבטל הסעיף הזה, הרי זה גורם שתהיה האספה נחשבת רק בתור אספה של מפלגה ולא יהי'[7] לה יפוי כח לאומי כללי. ב. אספת הרבנים מודיעה את החלטתה שאספת הנבחרים המתכוננת להיות, אין לה שום יפוי כח בכל הנוגע לעניני קדש ודת, [כלומר: ענייני הדת יהיו בסמכות הרבנות בלבד, ולא בסמכות הגוף הנבחר] לא במובן הפרטי ולא במובן הצבורי ולא במובן הלאומי הכללי. כי הנהלת כל עניני קדש ודת, היא מסורה רק בידי ההנהגה הכללית של ועד הרבנים הכללי של רבני א"י[8].

בתור יו"ר[9] של אסיפת הרבנים הכללית, הנני לאשר שכל האמור בזה הוחלט ע"פ[10] האספה הנ"ל, ולראי'[11] בעה"ח[12]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש, החונה פעה"ק[13] ירושלים תובב"א[14].

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. באי"י - בארץ ישראל
5. ע"ד - על דבר
6. שבאי"י - שבארץ ישראל
7. יהי' - יהיה
8. א"י - ארץ ישראל
9. יו"ר - יושב ראש

10. ע"פ - על פי
11. ולראי' - ולראיה
12. בעה"ח - באתי על החתום
13. פעה"ק - פה עיר הקודש
14. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) - ירושלים **נמען:** הוועד הזמני בארץ ישראל

הרב קוק מוסר את התזכיר של אספת הרבנים. רק החוק החדש על השתתפות הנשים מנפץ את אחדות האספה, והרב קוק מבקש להתאחד בשלום ובכבוד עם 'הצד הגדול הממאן'.

עיקרי הדברים

- מסירת ההחלטה.
- החוק מנפץ את האחדות.
- בקשה להסכמה בשלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלים ת"ו[2]. יום לחדש ניסן. תר"פ[3]

לכ'[4] הועד הזמני, בא"י[5], ["הוועד הזמני ליהודי ארץ ישראל", שארגן את הבחירות לאספת הנבחרים] שלו'[6] הנני מתכבד בזה למסור לכ' את התזכיר של החלטת אסיפת הרבנים. [ראו האגרת (כרך ד', אגרת אכח)] והנני מוצא מצדי להעיר את כ'[7] שהענין הוא רציני מאד. כולנו חפצים שאסיפת הנבחרים תשיג את המעלה הכללית היותר אפשרית, ודבר זה אי אפשר להיות כי אם כשתהיה מותאמת לרוח האומה מכל המבטים, ורק זה החק של השתתפות הנשים ע"פ[8] הצורה המודרנית החדישה, שלא פלס לו עדיין נתיבות בדרכי חיים של עמים רבים, שאנו יכולים לקחת מהם משל בעניני מדינה, ושכל הציבור החדור ברוח האומה וחי בדרכי חייה הפנימיים, הוא מוצא אותו לדבר זר לרוחו ולענין נמנע להסכים עליו. רק זה החק הוא המנפץ עכשיו את תכונת האחדות של האסיפה ואת תמותה. אנכי מצדי אעיר את כ' לשים לב על המצב ולהשתדל להתאגד עם זה הצד הגדול הממאן בחק החדש הזה, באופן של שלו' וכבוד, והנני בזה אחיכם ועבדכם הנאמן חותם ברגשי כבוד וצפיית אורה וישועה מתוך מחשכים ומצוקות מידי אביר יעקב [בראשית מט, כד] צור ישראל וגואלו חי. הק'[9]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. לכ' - לכבוד
5. בא"י - בארץ ישראל
6. שלו' - שלום
7. כ' - כבוד
8. ע"פ - על פי
9. הק' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' אייר תר"פ **נמען:** דברים בחגיגת הלאומיים (אחרי החלטת סן רמו)

'טרף נתן ליראיו' ו'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים' (תהלים קיא) - באותו יום ראינו את שני ההפכים: מצב ישראל בגולה חשוך, ומכנף הארץ באה בשורה גדולה. 'ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי' - מי שמכיר את המקור הראשון רואה בצוררים ובמיטיבים רק כלים בידי ה'. אין לכפור בטובת הפועלים, אבל 'טוב לחסות בה''. לא 'התקוה' וקריאות הידד ויין כרמל יבנו את הבית, אלא 'יזכור לעולם בריתו' - התורה והמצוות; הארץ שלנו מכוח ברית בין הבתרים, לא מכוח כיבוש או היסטוריה.

עיקרי הדברים

- שני ההפכים.
- המקור הראשון.
- הכרת טובה וחסות בה'.
- הברית - יסוד הבעלות על הארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

דברים אחדים בשעת החגיגה של הלאומיים, ביום א' אייר תר"פ[1] אחרי הסכמות הממלכות כסא ע"ד[2] ארה"ק[3]. [ועידת סן רמו, באייר תר"פ (אפריל 1920), שבה החליטו מעצמות ההסכמה להטיל על בריטניה את המנדט על ארץ ישראל, ולכלול בו את הצהרת בלפור]

תהלים קיא: "טרף נ"ל י"ל[4] בריתו. כ"מ[5] הגיד לעמו ל"ל נחלת גוים" ["טרף נתן ליראיו, יזכור לעולם בריתו. כח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם נחלת גוים" (תהלים קיא, ה-ו)] כמה גדול המרחק בין שני המאמרים האלה הסמוכים זל"ז[6]!

הראשון כמה צנוע הוא! כלום הוא מבקש אלא לחם לאכול - "טרף ליראיו", דבר שאין מונעים משום בריה. והשני כבר מתהלך בגדולות, שנעוף אל "נחלת גויים"! ואמנם את שני ההפכים האלה בפרק א' - בעינינו ראינו היום הזה: לא הי'[7] ימים רעים לישראל, ברב ארצות פזורים כבזמן הזה: מצבנו בקרב עמים רבים - חשך ישופנו, השמים מעל ראשינו הולכים ומתקדרים, אנו למכים, חיינו למרמס, כבודנו לכלימה, רכושנו לבוזזים, עד שבאמת גם טרף לחם חוקנו יום יום צריך לזכירת ברית מיוחדה, צריך לרחמים מרובים, עמוד בנס (ובפרט ליראיו, המפונקים בבחירת האמצעים לפרנסת יומם, שאינם טורפים טרפם בידיהם, שאינם חוטפים ברצונם, אלא מצפים שהטרף "ינתן" להם מן השמים -) ובה בשעה מכנף ארץ רחוקה גדולות שמענו "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נ"ג", אכן זרח בחשך אור לישרים! מי האמין לשמעתנו!. כתוב ויפול יוסף על צואר בנימין ויבך, [בראשית מה, יד] במדרש: "כשם שלא פייס את אחיו אלא בבכי כך לע"ל[8] אין ישראל נגאלין אלא בבכי" האמנם מי פעל כל זאת? בכתובים אחרי שבמזמורי הלל נמצא מענה מספיק לשאלה זו: "ד', ל ל"א לי בעוזרי וא"א[9] בשונאי, טוב לחסות בד'". ["ה' לי לא אירא... ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי. טוב לחסות בה'" (תהלים קיח, ו-ח)] בביאור דברים אלו כבר מלתי אמורה מאז וכאן אבאר:

הנה נא ידענו שאם יפל איש בעלילה ועלה לגרדום לידון, אז יחבל תחבולות שונות ויבקש לו פרקליטים ומליצים שונים, כדי להפיס דעתו של השופט אשר בו גורלו תלוי, ויש אשר ישתמש לזה בדרכים רחוקות, ע"י[10] כחו וכח כחו, ובלבד שתגיע הסניגוריא שלו עד כסא השופט, וכל זה אינו אלא כ"ז[11] שאינו מכיר את המקור הראשון, או שאין לו דרך להגיע אליו ישר. אבל בודאי שמיד כשיתפתח לו איזו פתח שער להגיע אל המקור הראשון, אז יאמר בלבו למה לי רוב המתוכים ומרבית השתדלנים, הלא טוב לי לפנות לכל לראש אל מי שממנו משפטו יצא. - אחים חביבים! מי כעמנו ישראל למוד בנסיונות מקורות דורותינו, כי שוא יעמלו הבונים ["אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו" (תהלים קכז, א)] כ"ז אשר ד' לא יבנה וגם להיפך - לשוא יפריעו הסנבלטים [מתנגדי הבנייה, כסנבלט החורוני שניסה לעכב את בניין חומות ירושלים (נחמיה ב-ד)] והדיאמאנדים'א - אם אך יהי ד' אתנו. ואולי זוהי מה אמר דוד: ד' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי לא אירא - פתח ד' את עיני להכיר את מקור הראשון שממנו תצאנה עבורי הרעות והטוב, ואדע כבר כי צוררי, אשר מפניהם יראתי, אינם אלא כלי זעם בידיו של הקב"ה[12], ומיטיבי אשר לעזרתם צפיתי אינם אלא מלאכים עושי דברו, עד כי ד' לי בעוזרי (בעוזרי לא אראה אדם אך א-ל וככה ג"כ[13] אני אראה טרף נתן לעמו ליראיו יזכור לעולם בריתו.

כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים". ד' לי לא אירא. בשונאי - (ולא אראה שונא לפני רק שבט אפו של הקב"ה) א"כ[15] הלא אשיב אל לבי ל"ל רוב המתוכים והאמצעים, אשובה אלכה לי קודם כל אל המקור הראשון הלא טוב טוב לי קודם כל לחסות בד'. שהוא הוא הגואל האמתי והוא הוא התומך גורלי, - חביבי! אין ערך לגדלה של השעה הזאת, אשר.זה אלפי שנים כל עיני בית ישראל מיחל לה. למרות כל הצרות הרבות והרעות אשר עברו עלינו במשך כל ימי נדודינו, מצאה השעה הגדולה הזאת את עם ישראל, אם כי נדכה ושחוח בחומר, אבל רובו ככולו איתן ורענן עדיין ברוח במצבו המוסרי: עוד רד עם א-ל ["ויהודה עוד רד עם א-ל ועם קדושים נאמן" (הושע יב, א)] וגם יראתו נאמן. חלילה לנו להיות כפויי טובה לכל פועלי האמונה אשר בהשתדלותם ובחרף נפשם עזרו להביאנו עד הלום.

אבל בה בשעה מכירים אנו בהכרה ברורה כי לא המה, אך האלהים הרועה אותנו מעודנו, הוא עשה לנו היום את התשועה הגדולה הזאת, והמה אך כלי חפץ היו בידו אברך. ואם ד' לי בעוזרי, אם בעוזרי אראה לכל לראש את ד' לבדו, - הלא טוב טוב לנו קודם כל לחסות בד', לשאת עינינו ולבנו אל המקור הראשון שממנו יפתח לנו מעין הישועה. ואחרי כל רחשי התודה אשר ירחש לבנו אל שליחיו עושי דברו, - הלא נדע ונבין כי לשוא עמלו הבונים. לולא ד' אשר אמר לבנות. וכבר אמר דוד: פדות שלח לעמו י"ל בריתו", (אין ברית אלא תורה, אין ברית אלא מצות ד'!) לא שירת "התקוה" לבדן, ולא קריאת הידד ושתיית יין כרמל לבדן. תהיינה לאבני בנין בידינו לבנות את בית ישראל רק זכירת ושמירת בריתו ע"פ[16] דרך התורה והמצוה, היא תהיה' לנו ליסוד מוסד ולאבן פנה. אתה מוצא בכל המקרא את השם א"י[17] רק זעיר שם ז"ש[18] ובכל המקראות בשם "ארץ כנען" תקרא. והלא א"י מוחזקת היא לנו מאבותינו? אכן מוחזקת היא אבל לא בחזקת כבוש ואף לא בזכיתה של ההיסטוריא, שבכל אלה שטרו של כנען קודם לשטרנו, רק בכח הברית של בה"ב עם א"א[19] [ברית בין הבתרים עם אברהם אבינו (בראשית

טו)] ע"ה[20] למען אשר יצוה את בניו [בראשית יח, יט] וגו'[21] אין הארץ לישראל אלא בז' הוא לדז' - "פדות של"ע" אבל התנאי הראשי הוא - "יזכור לעולם בריתו"!

---

1. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
2. ע"ד - על דבר
3. ארה"ק - ארץ הקודש
4. י"ל - יש לומר
5. כ"מ - כל מקום / כל מה (ש...)
6. זל"ז - זה לזה
7. הי' - היה
8. לע"ל - לעתיד לבוא
9. וא"א - ואי אפשר
10. ע"י - על ידי
11. כ"ז - כל זה
12. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
13. ג"כ - גם כן
14. א"כ - אם כן
15. ע"פ - על פי
16. א"י - ארץ ישראל
17. ז"ש - זה שלום
18. א"א - אי אפשר
19. ע"ה - עליו השלום
20. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תר"פ) **נמען:** מלך בריטניה (ליום הולדתו)

בשובו מבית הכנסת הגדול בירושלים, שבו התפללו לשלום המלך, הרב קוק מוסר לו את רשמי התפילה וברכה מציון.

עיקרי הדברים

- תפילה לשלום המלך.
- ברכה מציון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. יום לחדש תר"פ[1] הוד מלכותו מלך בריטניא. [המלך ג'ורג' החמישי] בשובי כעת מבית הכנסת הגדולה אשר בעיר הקודש אשר במקהלות עם, ברוח של חדות קודש, התפללנו לשלו'[2] הוד מלכותו, ולאריכות ימיו ורוממות ממלכתו הנשאה ולשלו'[3] משפחתו הרוממה. ביום השמחות של הולדתו הנכבדה, הנני מוסר להוד מלכותו את רשמי רוממות הקודש של כל עדותינו, אשר מלאו את לבבינו בעת התפילה הרוממה. והננו מלאים בטחון שהברכה היוצאת מציון מעם ד' יושב ציון תחול במלואה על הוד מלכותו ומשפחתו וממלכתו הגדולה, ולנצח יברכהו זעיר שם. ברית בין הכתרים. בזמן. שלח לעמו. עם ישראל על אדמת קדשו השבה להיות ביתו הלאומי תחת דגל הוד מלכותו. עבדו הנכנע, הרב הראשי קוק

1. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
2. לשלו' – לשלום
3. ולשלו' – ולשלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תר"פ) **נמען:** המלך ג'ורג', לונדון

תודה בשם ישראל על התגשמות ההכרזה על בית לאומי לישראל בארץ, ותפילה לשלום המלך והממלכה.

עיקרי הדברים

- תודה על הבית הלאומי.
- תפילה לשלום המלך.

נוסח האגרת עם ביאור

להו"מ[1] המלך ג'ורג', [להוד מלכותו המלך ג'ורג' החמישי, מלך בריטניה] ללונדון. אני מתכבד להביע להו"מ את רגשי תודתי העמוקה בשם ישראל, עם הקודש היושב באה"ק[2], על התגשמות הכרזת הו"מ[3] לכונן לישראל בית לאומי [אישור המנדט הבריטי על ארץ ישראל בוועידת סן רמו (אייר תר"פ), שכלל את הצהרת בלפור] על הארץ אשר נתן ה' לאבותינו. אנחנו מתפללים בציון עה"ק[4] מבורכת אלהים, לשלום הממלכה ולשלום מלכינו הו"מ וכל ביתו. אלהים השוכן בציון, יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ותחי נפשו הכבודה לראות בשלום הנצחי לבני האדם, מציון יצא צדק לכל הארץ [על פי ישעיהו ב, ג] ומעשה מלכנו ישיב את עם ה' למנוחתו, כדברי ה' אשר דבר ביד נביאי האמת והצדק, עבדו הנכנע. עבדו הנכנע והסר אל משמעתו הרב הראשי קוק

---

1. להו"מ - להוד מלכותו
2. באה"ק - בארץ הקודש
3. הו"מ - הוד מלכותו
4. עה"ק - עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תר"פ) **נמען:** הוועד הפועל הציוני

מזל טוב על הבטחת הבית הלאומי, ותפילה לאחד את כל המפלגות 'ברוח ה''.

עיקרי הדברים

- מזל טוב.
- איחוד המפלגות.

נוסח האגרת עם ביאור

להועד הפועל הציוני, [הוועד הפועל של ההסתדרות הציונית] קבלו את ברכת מז"ט[1] להבטחת ביתנו הלאומי [החלטת ועידת סן רמו (תר"פ) על המנדט הבריטי, שכללה את הצהרת בלפור] בארץ אבות. תחזקנה ידיכם הבונים בנין עמנו וארצנו. צור ישראל השוכן בציון ובירושלים ישלח לכם את ברכתו. נזכה ונחמה לאחד את כל מפלגות עמנו ברוח ה' בהכנת העתיד הגדול להשלמות הבנין. הרב הראשי קוק

---

1. מז"ט - מזל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אייר תר"פ - ירושלים **נמען:** המנהל הראשי, מייג'ור גנרל ל"י בולס

צער היהדות על שזרים נגעו בכותל המערבי בלי ידיעתה. אם יש צורך בתיקון, שתודיע הממשלה לאחד הרבנים הראשיים או לגוף ציבורי יהודי, והם ידאגו שלא יהיה סכנה מהאבנים; אבל שום יד, ובפרט יד זר, לא תיגע בכותל בלי רשותם.

עיקרי הדברים

- נגיעה בכותל.
- תיקון רק בהסכמה יהודית.
- עלבון לרגשות הקודש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. ירושלים ת"ו[1]. יום כ"ט לחדש אייר תר"פ[2]

כבוד המנהל הראשי, מיור גנרל, ל.י. בולס [לואי בולס, המושל הצבאי הבריטי בארץ ישראל לפני מינוי הנציב העליון] פה, שלום. שר גדול. הנני בזה מביע להדרת כבודו, את הצער הגדול של היהדות הארץ-ישראלית ושל היהדות הכללית של כל העולם כלו, שכלנו מרגישים אותה בנפשנו. על אשר הרשו לעצמם אנשים זרים שאינם מבני דתינו, לנגע באותה הנחלה [בשנת תר"פ החלו אנשי הווקף המוסלמי בתיקונים בכותל המערבי ללא תיאום עם היהודים] הקדושה לנו קדש קדשים, זכרונינו העתיק והקדוש קדושת עולמים. זהו הכותל המערבי של מקום בית מקדשנו (מקדש ה' אל עולם, שהוא עתיד להיות בית תפלה לכל העמים [ישעיהו נו, ז]). שום אמתלא של תקון ושל יפוי לא תוכל להיות מועלת לעשות בהכותל הקדוש הזה שנויים בלא ידיעתנו, ובלא המלכתם [ובלי התייעצות עם] של באי-כח היהדות.

ע"כ[3] הנני מבקש מכבודך, אדון נעלה, שתשתדל בכל כח השפעתך הכבירה, שאותו הזכות העתיק השומר על מורשתינו לא יפגע משום אדם שבעולם. אם ימצא איזה צורך של תקון בהכותל הקדוש הזה, תואיל נא הממשלה להודיע את הדבר, לבאי-כח היהדות לאחד הרבנים הראשיים של העדה, או לאיזה כח צבורי יהודי בטוח. ואנחנו הננו תמיד נכונים למלא את הדרישה, באופן שלא יהיה בשום אופן חשש נזק ע"י[4] אבני הכותל לשום אדם בעולם. אבל חלילה לשום יד, ובפרט יד של זר, לנגע בכל הוד השיבה של הכותל הקדוש הזה, מבלי הרשאתינו, שזהו לנו עלבון דוקר עד הנפש בכל רגשות הקדש שלנו. בטוח אני בעדינות-רוחו, שדברי אלה יהיו לו לרצון, וימלא את דרישתנו הצודקת. ברגשי כבוד נעלים.

1. ת"ו - תבנה ותכונן
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ע"כ - על כן
4. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט תמוז תר"פ **נמען:** ר' יעקב צבי סיזלמאן

הרב קוק שמח שגם זקני הדור חשים את אור הישועה במינוי 'השר הגדול' (הרברט סמואל). אבל אין לבטל את הצומות עד שייבנה המקדש, וגם כי דם ישראל נשפך עכשיו באופן נורא; נשתתף בצערם בצומות ובאותה עת נרומם את קרן הקודש בארץ.

עיקרי הדברים

- שמחה במינוי הנציב.
- הצומות לא יבוטלו.
- השתתפות בצער ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

יט תמוז תר"פ[1] לר' יעקב צבי סיזלמאן - אחדשה"ט[2] באה"ר[3]

מכתבו היקר קבלתי, ורגשות ששונו בתשועת ה' אשר הפליא לעשות עמנו ביסוד גאולתנו, במנויו העליון של אחינו השר הגדול [מינויו של הרברט סמואל, יהודי, לנציב העליון הבריטי בארץ ישראל] שליט"א[4], מלאה את לבבי שמחת לב, בראותי כי גם זקני הדור מרגישים וחשים את אור הישועה. וזהו סימן יפה לבית ישראל ותחיתו. אמנם במה שנוגע לשאלת הצומות, [האם לבטל את צומות החורבן, כגון י"ז בתמוז ותשעה באב, משהחלה הגאולה] חושב אני כי עד אשר יכונן ה' את בית מקדשנו החרב לעינינו, בהר מרום הרים, לתפארת לעיני כל העמים, אי אפשר לנו לבטל אותם. ונקוה כי כאשר החל צור ישראל את ישועתו ביחש לתשועתנו הכללית בנוגע לארי"ק[5] בכלל. כן יאר עינינו ג"כ[6] בתשועת בנין בית מקדשו. וישלח לנו משיח צדקנו בגאולה שלמה, להושיע את כל עם ה' הנדחים בין זאבי ערב, [על פי חבקוק א, ח; הכוונה לפרעות ביהודי מזרח אירופה באותן שנים] שדמם הולך ונשפך בעוה"ר[7] גם כעת באופן נורא ואיום. וכאשר יאיר לנו באור ישועתו הכוללת יהפכו הצומות כלם לששון ולשמחה [על פי זכריה ח, יט] ולמועדים טובים, ואור הישועה הגמורה, ופאר משיח צדקנו ובנין בית מקדשנו יבאו לנו, ע"י[8] מה שלא נשכח את בית אלקינו ואת אחינו כלם כל עם ה' הנתון במצר. ונשתתף בצערם ויגונם ע"י צומי תעניותינו כמאז. ויחד עם זה נתאמץ לרומם בארצנו הקדושה, את קרן הקדש, ברוח טהור, מלא אמונת אמן בדבר ה' הנאמן לעולם, ובהודות להי' על חסדו ואמתו.

והי'[9] זה שלו'[10] וכו'[11].

1. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
2. אחדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב
3. באה"ר – באהבה רבה
4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. לארי"ק – לארץ הקודש
6. ג"כ – גם כן

7. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
8. ע"י – על ידי
9. והי' – והיה
10. שלו' – שלום
11. וכו' – וכולי (וכן הלאה)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אלול תר"פ - ירושלים **נמען:** תעודה לבנו הרצי"ה

הרב קוק מסמיך את בנו הרצי"ה למסור את דעתו באסיפת 'אגודת ישראל' בווינה, בעניין הרוח הכללי שראוי להיות בתנועה, בייחוד במצב החדש בארץ.

עיקרי הדברים

- הסמכה לאסיפה בווינה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלים ת"ו[2]. יום ב' לחדש אלול תר"פ[3]

יהיו דברי אלה לתעודה ביד בני הרב החו"ב[4] [הרב החריף ובקי] מו"ה[5] צבי יהודה קוק נ"י[6]

שהנני ממלא את ידו למסור את דעתי באסיפת אגו"י[7] שתהי'[8] בעי"ג[9] ווין [בכנס "אגודת ישראל" שהיה אמור להתקיים בווינה] יצ"ו[10], אקוה בע"ה[11], שהדברים אשר אנו יודעים בנסיון רב, ודרישה כבירה מצדי צדדים, ביחש להרוח הכללי שראוי להיות מורגש בתנועתנו הכללית של אגודת ישראל, המתכונת לאגד את כל שלמי אמונים בישראל, כדי לרומם את דגל הדת והיהדות הנאמנה בכל תפו"י[12] [בכל תפוצות ישראל] ובאה"ק[13] במצבה החדש ביחוד.

דברי אלה ימצאו את הד קולם בלבם הטהור של גדולי ישראל הנאספים לאסיפה הגדולה הזאת, ואני תפלה יהי נועם ד' עלינו ומעשי ידינו יכונן למען שמו הגדול ולמען עמו ונחלתו, בעה"ח[14] יום הנ"ל[15]

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. החו"ב - החריף ובקי
5. מו"ה - מורנו הרב
6. נ"י - נרו יאיר
7. אגו"י - אגודת ישראל
8. שתהי' - שתהיה
9. בעי"ג - בעיר הגדולה
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. בע"ה - בעזרת השם
12. תפו"י - תפוצות ישראל
13. ובאה"ק - ובארץ הקודש
14. בעה"ח - באתי על החתום
15. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תר"פ) - ירושלים **נמען:** מנחם אוסישקין

אחרי שיחה עם סטורס ועם מומחה העתיקות, יש לשלוח מברק להסתדרות הציונית בלונדון שתתבע ישמום כח זר לא יגע בכותל המערבי.

עיקרי הדברים

- מברק בעניין הכותל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלים ת"ו[2]. יום לחדש תר"פ[3]

אדון נעלה מר מ. אושיסקין. ע"פ[4] הרושם שעשה עלי הדבור עם שטורס [רונלד סטורס, המושל הצבאי הבריטי של ירושלים] ועם המומחה הפקיד על העתיקות הנני רואה שחובתנו הקדושה היא לטלגרף להסתדרות הציונית בלונדון שהם יתבעו שמה את משפטנו ע"ד[5] הכותל המערבי. [על דבר התיקונים שעשו המוסלמים בכותל המערבי ללא תיאום] אם תהיה הדעפעשע [המברק] בשם כבודו, אם בשמי, או בשם שנינו, או בשם איזה אישיות הרצויה לכבודו באיזה אופן, הכל אחד. אבל כמדומה שאין אנחנו רשאים לדחות את הדרישה ששום כח זר לא יגע בכל הכותל הקדוש, והנני בזה מחכה תשובתך

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. ע"פ - על פי
5. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' מרחשון תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שואל כמה זמן יתעכב הרצי"ה בחוץ לארץ. ענייני אספת הנבחרים מטרידים, ו'השאור שבעיסה של הימין' הזיק. הציבור תסס בחגים מפני הפמפלט שהזקנים נתפתו לו, אבל זה רק הרחיב את הדרך. בגלל הסכסוכים על אספת הנבחרים מתקבל יותר הרעיון של 'דגל ירושלים'. הוצע שידוך מוורשה, ואולי כדאי שהרצי"ה יבקר בפולין.

עיקרי הדברים

- אספת הנבחרים.
- הפמפלט.
- 'דגל ירושלים' מתקבל.
- שידוך מוורשה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום א' לחדש מרחשון תרפ"א[2] [א' במרחשוון תרפ"א (1920)]

בני מחמדי [בנו, הרצי"ה, ששהה אז בחוץ לארץ] שליט"א[3] מכתבך היקר מעיוה"כ[4] העבר הגיענו לשמחת לבבינו להתבשר משלומך הטוב, אמנם את צמאוננו לא הרוה כמובן, מפאת קיצורו, והננו מחכים בכל יום לזכות לאור דבריך היקרים באר היטב. מה מעשיך ועד כמה תחשוב להתעכב בחו"ל[5]. ב"ה על החוה"ש[6] אשר עמנו, יחנינו השי"ת[7] ויאזרנו כח עוצם וחיל לעבודת קדשו. באלו הימים נטרדתי הרבה מעניני אסיפת הנבחרים, [אספת הנבחרים הראשונה של יהודי ארץ ישראל, שהתכנסה בתשרי תרפ"א] ועדיין הדברים יגעים, השאור שבעיסה של הימין [הגורמים המעכבים שבחוגי הימין הדתי; הביטוי על פי ברכות יז: "שאור שבעיסה מעכב"] הועיל הרבה לגלגל את המצב, ובכ"ז[8] נקוה לשמו יתי'[9] שהכל ישוב לטובה ולאורה ולישועה לבית ישראל הגוי כולו. ימי החגים עברו עלינו ב"ה כשורה, רק שהציבור הי'[10] תוסס מפני הנבלה של הפמפלט, [כתב הפלסתר שהוציאו קנאי ירושלים נגד הרב קוק; ראו (כרך ד', אגרת אסו)] קול השופט של מחרחרי הריב, שהזקנים נתאבקו בהם כ"כ[11].

אבל ת"ל[12] לא פעלה כל השתדלותם, להצר את הצעדים של דרך הקודש שאנו הולכים בה, בתמימות לבב וברעיון טהור, כ"א[13] להרחיבם בע"ה[14]. וחיזוק ואימוץ אנו צריכים, והארת רוח ממקור הברכה, ממעין החי של תחית עם קדוש, על אדמת קדשו, הממלא את כל חדרי נשמתינו אורה וצהלה, עז ונועם חדות אהבתו ועזו לעולמים. מצד הסכסוכים ע"ד[15] אסה"נ[16] [אספת הנבחרים] מתקבלת עכשיו יותר ההערה ע"ד רוממות דגל קדשנו ירושלים, נקוה לד' כי עת לחננה ובא מועד, [על פי תהלים קב, יד] לרומם את הופעת תחית הקודש על הררי קודש, וזהרי אוריהם יאירו כל מחשכי ארץ. אכפיל בקשתי בני יקירי שלא תקמץ בכתיבה, ותבאר באר היטב כל עניניך הכללים והפרטיים, החמריים והרוחניים, וד' יעזרנו ברחמיו ורב חסדיו. הציע הרב ר'[17] ישעי' ווינאגראד נ"י[18] נכבדות מווארשא, עם נכדתו של הרב ר'

יהודה סג"ל[19] נ"י המו"ץ[20] דשם, אם יש אופן להודע מזה אולי הדבר מענין. הרי"ש[21] הנ"ל[22] דרש ע"ד אסיפת הנבחרים. הודעת פרטים, אולי יהי'[23] כדאי שתסור גם לפולניא בשביל ענינינו המקודשים בע"ה, ובעבור שמו, תוה"ק[24]. ארצו, עמו ונחלתו, ינהלנו בדרך ישירה.

והי'[25] זה שלו'[26] וברכת עולמים, כנה"י[27] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[28].

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. מעיוה"כ - מערב יום הכפורים
5. בחו"ל - בחוץ לארץ
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. השי"ת - השם יתברך
8. ובכ"ז - ובכל זאת
9. יתי' - יתברך
10. הי' - היה
11. כ"כ - כל כך
12. ת"ל - תודה לא-ל
13. כ"א - כי אם
14. בע"ה - בעזרת השם
15. ע"ד - על דבר
16. אסה"נ - אסיפת הנבחרים
17. ר' - רבי
18. נ"י - נרו יאיר
19. סג"ל - סגן לויה (כינוי משפחה ללויים)
20. המו"ץ - המורה צדק
21. הרי"ש - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ש (למשל: יעקב + שמואל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
22. הנ"ל - הנזכר לעיל
23. יהי' - יהיה
24. תוה"ק - תורתנו הקדושה
25. והי' - והיה
26. שלו' - שלום
27. כנה"י - כנפשו היקרה
28. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מרחשון תרפ"א **נמען:** מנחם אוסישקין

'נלאיתי כבר נשוא את כל העלבון': חילול שבת ומאכלות טרפות בגלוי. המטבח הקבוע של 'אחדות העבודה' בירושלים פועל בשבת ומאכיל כשש מאות איש 'נבילה, טריפה, חלב ודם, ובשר וחלב'. אם אוסישקין אינו יכול לעזור - שיודיע, והרב קוק יצא בקול אל העולם: 'אינני מהדלטורים הדתיים, אבל כבר עברו כל הגבולות'. הרב קוק מציע להיפגש בדחיפות.

עיקרי הדברים

- חילול שבת וטרפות.
- המטבח של אחדות העבודה.
- איום לצאת בפומבי.
- בקשת פגישה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ט"ו מרחשון תרפ"א[2]

חביבי אדון אוסישקין [מנחם אוסישקין, ראש ועד הצירים] נלאתי כבר נשא את כל העלבון והחוצפה נגד כל קודש ועקירת הדת בצורה גסה ההולכת ומתגברת, חילול שבת ומאכלות טריפות זהו בגלוי, ומה יש לדבר עוד על מסט גלן. פרעות של מוסר בהנהגת החיים פנימה, בושה תכסה פנינו על כל זה. המטבח הקבוע בירושלם מאחדות העבודה [המטבח הציבורי של מפלגת "אחדות העבודה" בירושלים] עובד בשבת כבחול, בהפקרות גסה ומפטם כשש מאות מבקריו בכל הטריפות, נבילה, טריפה, חלב ודם, ובשר וחלב, הכל בדרך של [מבוזים] גסים. וזה הוא מוסד עומד באמצע עיר הקודש, והקולר תולים על ועד הצירים [והאשמה תולים בוועד הצירים ("קולר" על פי פסחים יג)] ועל כבודו שהוא אדיש בזה יותר מדי. על כן זאת אדרוש מכבודו. יודיעני נא אם יוכל [לעזור] לנו בתיקון הפירצות הללו, שמשימים אותנו חרפה בגויים ובישראל, ומהפכים את חלום תחייתנו לפלצות וזועה, ואם לא יוכל לעזור ג"כ[3] יודיענו נא, אנכי לא אוכל עוד לשתק, מוכרח אהיה לצאת בקולי קולות אל העולם הגדול, אינני מהדלטורים הדתיים [איני מן המלשינים הדתיים] אבל כבר עברו כל הגבולות של הסבלנות, והסכנה של השתיקה והאדישות היא עכשיו הרבה יותר גדולה מכל תוצאה שתוכל לצאת ע"י[4] הרעשה. אולי יהי'[5] טוב בעיני כבודו לבקרני בביתי ונקח בזה איזה עצה הדדית, ואם אי אפשר זה לכבודו, יודיענו הזמן הנאות לו ואסור אליו לועד או לביתו, אבל במוקדם היותר אפשרי.

והנני בזה נאמנו המוקיר ערכו הנעלה ומצפה לתשובתו המידית

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. ג"כ - גם כן
4. ע"י - על ידי

5. יהי' – יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעא'

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (מרחשון תרפ"א) **נמען:** הוועד הלאומי

הרב קוק מבקש מהוועד לעסוק בהגנת 'הצביון הלאומי' בדת ובקודש: מטבחי טרפות נוסדים בכל הארץ, חילול שבת 'בצורה מכוערת', 'המידות הטהורות... מתדלדלות בתכונה חצופה וצינית', ויסוד זכויותינו על הארץ מתערער. יש להפנות את הזרם לעלייה, 'לא נהיה אנחנו הגורמים... לכזב את תקות ישראל'.

עיקרי הדברים

- הגנת הצביון הלאומי.
- טרפות וחילול שבת.
- ערעור יסוד הזכויות.
- קריאה לפעולה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. לכבוד ועד הלאמי, [הוועד הלאומי, הגוף המבצע של כנסת ישראל, הנהגת היישוב היהודי בארץ ישראל בתקופת המנדט]

פעה"ק[1] ת"ו[2]

שלו'[3] וברכה. ועד מרומם יחד עם כל העבודות הגדולות והחשובות אשר הועד הנכבד מציג לו למטרה להתעסק בהם במה שנוגע לסדור חיינו הלאמיים בארץ העבר והעתיד שלנו. הנני מוצא לי לחובה להציע לפניו, להתענין בשאלה הגדולה של הגנת הצביון הלאמי, במה שנוגע לדת וקדש ההולך ונפגע הרבה מאד עד בלי נשוא, באופן פומבי מאד בימינו האחרונים. מטבחים של טריפות בצורה הפקרית הולכים ונוסדים בכל פנות ארצנו הקדושה וגם בעה"ק[4] ירושלם. חלול שבתות ויו"ט[5] בצורה מכוערת וגסה הולך ונעשה לדבר רגיל מצד קבוצות שלמות, והדברים הולכים ומקבלים צורה פרועה, והירידה הולכת ומתגברת מיום אל יום, כבוד האומה ותחיתה נרמס ברגלים גסות בלא שום רגש של בושה, ובלא שום יחש של איזה הערכת יקר סגולותינו העדינות, המדות הטהורות נחלת אבות ומשפחה הולכות ומתדלדלות בתכונה חצופה וצינית, ויסוד תחיתינו והבסיס של זכיותינו על אדמת הקדש, הולך ומתנודד נפגם מזהרו ומועם מערכו, ע"י[6] זלזולה של נשמת עמנו הנצחית, אוצר כל חסננו. [אוצר כל עוצמתנו] ועד חשוב ונכבד. עליו החובה לעמוד כעת בפרץ [על פי יחזקאל כב, ל] יחד עם כל הכחות הטובים שלנו, עם כל אלה הנפשות הזכות אשר לא עומם עדיין אצלם הזיק הקדוש של סגולת היהדות הפנימית, יקח לו את המרץ ואת כח ההשפעה המוסרית והמעשית, להפנות את הזרם של תנועת הירידה והשקיעה הנפשית לעבר אחר, לעבר של עלי'[7] ושל התרוממות רוח.

לא נהי'[8] אנחנו הגורמים באדישות שלנו לכזב את תקות ישראל, שנתעוררה ברב כח לרגלי המאורעות הנפלאות של ימינו. נעמד על המצפה, נתיעץ יחד איך להטיב את המצב, להשיב את כבוד הקדש, את התחי'[9] הלאומית על מכונם. וצור ישראל יעזרנו בעבור שמו הגדול ובעבור עמו ונחלתו.

בצפיית ישועה ורגשי כבוד מאד נעלים אחיכם המסור לעבודתכם בכל לב

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. פעה"ק - פה עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. שלו' - שלום
4. בעה"ק - בעיר הקודש
5. ויו"ט - ויום טוב
6. ע"י - על ידי
7. עלי' - עליה
8. נהי' - נהיה
9. התחי' - התחיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אצט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א ניסן תרפ"א **נמען:** האדמו"ר הרב אברהם מרדכי אלטר מגור

תודה על השתדלותו להביא שלום בין תלמידי החכמים שנתפלגו בגלל 'מטילי מומים', שכיוונו נגדו ונגד הרב חרל"פ בגלל כתביו. מטרתם להכניס בלב הרחוקים מחשבות קדושה בדרכי נועם, ואין בהם רפיון בתורה ובמצוות; לשונות קצרים יש לדון לכף זכות (בעל העיקרים). אין להילחם בכל כוח בונה, ויש לאגד את שלומי האמונים בגוף רשמי - 'ההסתדרות הירושלמית' - במעמד לא פחות מההסתדרות הציונית, וזה יחזק את ההשפעה הפוליטית, כי זכות ישראל לארץ מיוסדת על דבר ה'. בתוספת: 'אגודת ישראל' קרובה ללבו, אבל אין להחליש את הזכות שקיבלנו מן הממלכות.

עיקרי הדברים

- תודה על השתדלות לשלום.
- המתנגדים לכתביו.
- לא להילחם בבונים.
- ההסתדרות הירושלמית.
- זכות הממלכות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום י"א לחדש ניסן תרפ"א[2]

לכ"ק[3] רב רחימאי הגאון הצדיק המפורסם. דגול מראשי אלפי ישראל נזר הקודש כקש"ת[4] מוהרא"מ[5] אלטר [הרב אברהם מרדכי אלטר, האדמו"ר מגור, ה"אמרי אמת] שליט"א[6],

מגור יצ"ו[7]. שלו'[8] וברכה מאדון השלו'[9], באה"ר[10]. הנה מצאתי לנפשי חובה להביא את תודתי לכ"ק כתר"ה[11], על השתדלותו וחפצו הטהור להביא את ברכת השלו' בעיה"ק[12] ת"ו[13], בין ת"ח[14] עוסקים בתורה וביראת ד'. שנתפלגו לעדרים בעוה"ר[15], ע"י[16] עטיים [בעטיים, בסיבתם (על פי שבת נה)] של מטילי מומים ומשלחי מדנים בין אחים. ומהם אשר שמו למטרה אותי ואת ידיד נפשי הרב הגאון הצדיק מוהרי"מ[17] חרל"פ[18] [הרב יעקב משה חרל"פ, תלמידו וידידו של הרב קוק] שליט"א, בהתלותם בדברים אשר יצאו ממני בכתב, [בתלותם את ההתקפות בדברים שכתבתי, ובמיוחד בספר "אורות"] שהם נכונים לישרים בלבותם, והצורך של השעה הוא להכניס בלב הרחוקים, מחשבות של קדושה ע"י התרוממות נפש למקור חיי נשמת ישראל הכללית, ולפעול על הלבבות בדברי ידידות ודרכי נועם, בביאור יסוד אחדות עם ד' הגוי קדוש כולו, והארת קדושת ארץ חמדת עולמים, ובטחון אמיץ כי אור ד' יגלה ע"י כל מסבות הזמנים.

והנהגת הגויים והממלכות, שהננו רואים את נצני האורה ממפלאות תמים דעים, ממש בעיני בשר ג"כ[19]. ובכל הדברים אין בהם שום נדנוד ורפיון ידים חלילה, מהתאמץ בהחזקת התורה והמצוה וקשר קדושת ישראל, ודבקות בת"ח[20] גדולים וצדיקים שבכל דור ודור, שהם הם עמודי החיים לבית ישראל.ואם באיזה מקומות באו ברשימותי, לשונות קצרים הצריכים באור, זאת היא חובת כל איש יר"א[21] לדון לכ"ז ולפרש הדברים לצד האמת ואור הקודש, כתורה וכמצוה. וכמה האריך בזה הרב, בעל

העקרים בהערה למאמר השני, [רבי יוסף אלבו, בעל "ספר העיקרים", שכתב שאין להוציא מן הכלל אדם שטעה בפירוש אמונתו מתוך עיון] אקוה שיתגלגל זכות ע"י זכאי ["מגלגלין זכות על ידי זכאי" (שבת לב)] מכ"ה שליט"א. ואלה האנשים החשובים שתמיד אני מכבדם, אשר בעוה"ר קמו נגדנו, יכירו וידעו כי לא זו הדרך, וכי אין זה חפץ השי"ת[22], להביא רבים למכשול עון, של הוצאת דבה ובזוי ת"ח, שהם נחשבים מכלל שלומי אמוני ישראל בכל לבם ונפשם, ועמלים תמיד לקדש שם שמים. ולהביא על ישראל ברכת שלו' ואחדות, ולחזק ע"י פעולה זו את יסוד קדושת התורה והאמונה בע"ה[23], ביחוד באה"ק[24] בעת הבנותה. וגם מה שנוגע לענינים הכלליים, הלא הדרך היותר בטוחה היא שלא להלחם עם כל כח בונה ועושה טובה לישראל, אפילו רק בחומריות, רק לאגד יחד את כל שלמי אמונים, ולקרא לכל עם קדוש להתחזק במעוז הקודש, ולהודיע לכל העולם כולו, בישראל ובעמים, שישנה באת כח כללית של האומה הקדושה על כל עניני הדת והאמונה באי"י[25].

ולפי דעתי ראוי לקרא לה ההסתדרות הירושלמית, ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק] שתהי'[26] עומדת בצורה של הרשמיות שלה במדריגה לא פחותה מההסתדרות הציונית. וע"י[27] הכח הכללי והרשמי של כל עניני הקודש, יכנס יסוד הישוב הקדוש באי"י יותר ויותר בחוגי ההשפעה של קדושת תוה"ק[28] ושומרי מצותי', וקרן צדיקים יתרומם בע"ה. ובזה תתחזק ג"כ ההשפעה הפוליטית של ישראל ואי"י[29], גם כלפי אוה"ע[30], שת"ל[31] כל העמים וגדוליהם יודעים שעקר הכח והזכות של ישראל לאי"י[32] הוא מיוסד ביסוד הקודש של דבר ד', שאינו מתגלה כי"א[33] ע"י המחזיקים בדבר ד' ותוה"ק[34] בכל לבם ונפשם בכל ארחות חייהם. ואני תפילה, יחנינו השי"ת ויחן בלב כל גדולי וקדושי דורנו להבין את יושר אמרי בענין הקדוש הזה, ונזכה מהרה לגאולה שלמה ולבנין בית קדשנו ותפארתנו לרומם קרן ביראת ד' הטהורה, ברב עז ושלו'.

והי'[35] זה שלו' וברכה כנפשו הקדושה, ונפש מתכבד באהבתו ודוש"ת[36] באה"ר[37]

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ.ב. וזאת למודעי [וזאת לידיעה (ארמית, על פי עזרא ד, יב)] כי ענין אגודת ישראל, ושלמי אמוני ישראל הם כל כך קרובים ללבי, וחפצי לחזק אותם, עד כמה שידי הכהה והדלה מגעת. אבל מאד מאד אנו חייבים להשמר שלא להחליש את כח הזכות המאושר של הממלכות שזכינו בהם בע"ה לפי המצב עתה, בשום ענין של גורם קרוב או רחוק, כי"א להוסיף אומץ ולחזק את זכותן של ישראל על אדמת הקודש, ממקור הקודש של תורת ד' תמימה העומדת לעד, לבצר את יסודי החינוך באי"י בבתי ת"ת[38] וישיבות, בקדושת התוי"ר[39] כימי עולם, הנ"ל[40]

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. לכ"ק - לכבוד קדושת
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מוהרא"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה

8. שלו' - שלום
9. השלו' - השלום
10. באה"ר - באהבה רבה
11. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
12. בעיה"ק - בעיר הקודש
13. ת"ו - תבנה ותכונן
14. ת"ח - תלמידי חכמים
15. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
16. ע"י - על ידי
17. מוהרי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
19. ג"כ - גם כן
20. בת"ח - בתלמידי חכמים
21. יר"א - ירא אלקים
22. השי"ת - השם יתברך
23. בע"ה - בעזרת השם
24. באה"ק - בארץ הקודש
25. בא"י - בארץ ישראל
26. שתהי' - שתהיה
27. וע"י - ועל ידי
28. תוה"ק - תורתנו הקדושה
29. וא"י - וארץ ישראל
30. אוה"ע - אומות העולם
31. שת"ל - שתודה לא-ל
32. לא"י - לארץ ישראל
33. כ"א - כי אם
34. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
35. והי' - והיה
36. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
37. באה"ר - באהבה רבה
38. ת"ת - תלמוד תורה
39. התוי"ר - התורה ויראה
40. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקיז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראה כרך ד', אגרת אלו **נמען:** –

אגרת כפולה - ראה כרך ד', אגרת אלו.

נוסח האגרת

אגרת זו מופיעה בספר פעמיים. הנוסח שלה מובא בכרך ד', אגרת אלו: לאגרת אלו.

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אלול תרפ"ב **נמען:** קריאה ליושבי ירושלים להתאזרח

'מצות ההודאה בארצנו' - כמו יוסף שנשתבח בה - מתקיימת עתה בהתאזרחות החוקית בארץ ישראל. מלבד התועלת לחיזוק זכויותינו, יש בשם 'אזרח ארץ ישראל' קדושה ותפארת. 'אל תעכבו ואל תחמיצו' - היו מהר לנתיני ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- מצות ההודאה בארץ.
- התאזרחות.
- חיזוק הזכויות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"ט אלול תרפ"ב[2]

אחינו היקרים יושבי עה"ק[3] כולם שלום וברכה. בלב מלא התעוררות נפשית של רגשי קדש הננו פונים אליכם, אחים חביבים, לזרז אתכם בדבר המצוה הרבה שבאה לידינו כעת; מצות ההודאה בארצנו הקדושה, [החובה להודות בארץ ישראל ולהזדהות עמה] היא המדה הקדושה שנשתבח בה יוסף הצדיק כמבואר במדרש רבה ואתחנן. ["מי שהודה בארצו נקבר בארצו": יוסף, שאמר "גנב גנבתי מארץ העברים", זכה להיקבר בארץ ישראל, ומשה, שלא הודה בה, לא זכה (דברים רבה ב, ח)] ההודאה בארץ-ישראל נגד כל העולם כלו, ע"י[4] ההתאזרחות החקית באי"י[5], [קבלת אזרחות ארץ ישראלית לפי חוק המנדט הבריטי, שהחל אז להינתן ליהודים תושבי הארץ] צריכה להיות לנו יקרה וקדושה, וחלילה לנו להעליב את תפארתה של ארץ חמדה, ולא לשאת עלינו את שמה הקדוש, למען דעת כל עמי הארץ שאנחנו הננו אזרחיה ונתיניה של ארצנו הקי[6], אנחנו הננו בניה הקשורים אליה בכל קשר של חבה, בכל קשר של קודש. חוץ מהתוצאות הטובות שתבאנה בעזה"י[7] לכל הכלל, ע"י ההתאזרחות הכללית של כל אחינו יושבי ארץ-ישראל, חוץ מהעזרה הגדולה שכל יחיד ויחיד שיבוא להתאזרח בצורה רשמית חוקית בארץ-ישראל, יתן בזה לחזוק זכייתנו הכלליות בארצנו, הרי שעצם רגש הקדושה ותפארתה, שיש בהשם הזה להיות אזרח ארץ-ישראל, מוסיף הוד והדר ומטה כלפי זכות [על פי אבות א, ו] את כל המחזיקים בו.

על כן הננו קוראים אליכם, אחים יקרים, בכל לשון של חבה ובכל לשון של זרוז: אל תעכבו ואל תחמיצו את המצוה ["מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה" (מכילתא בא)] היקרה הזאת של ההודאה באה"ק[8]! היו מקדימים וזריזים למצוה חביבה זו, התלויה בקדושת ארץ חמדה וקשורה בחזוק בנינה וישובה, ע"י עם ד', ההולך ושב אליה בעצת ד' העליונה, אשר דבר טוב על ישראל, לפתח לו קרן אורה, פתח ישועה בארץ חמדתו. הזדרזו לדבר הגדול הזה, ותנו כבוד לעם ה' ולארץ קדשו, ושאו את שמה ברמה, והיו כולכם מהר לנתיני ארץ-ישראל, וד' יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה. [תהלים מז, ה] היו לאזרחים בארץ חמדה, התאזרחו בארצנו הקדושה בשמחה ובטוב לב, וצור ישראל עזרו ומגינו יחיש

את גאולתנו ואת פדות נפשנו, ויחד עם הפיטן נאמר: "רנו כל עוברי אורח, כי הנה רענן אזרח אורו זרח, קנה כפתור ופרח, על הר ציון יפריח, אליהו הנביא ומלך המשיח", [מן הפיוט "אליהו הנביא" הנאמר במוצאי שבת] בב"א[9].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
3. עה"ק - עיר הקודש
4. ע"י - על ידי
5. בא"י - בארץ ישראל
6. הק' - הקטן
7. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב תשרי תרפ"ג **נמען:** מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב

חברי קבוצה החוכרת אדמה של תל אביב מחללים שבת 'בצורה מעליבה מאוד', ויש לצאת במחאה מעשית. עוד קובלנה: מכירת חלב בשוק בשבת וביום טוב, וחנויות פתוחות בלילות שבת. העירייה צריכה להגן על ערכי הקודש ולא לתת לחופש להגיע ל'הפקרות והאנרכיה הציבורית'.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בקבוצה.
- מכירת חלב וחנויות פתוחות.
- חובת העירייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. י"ב[2] תשרי ג'

ידידי המרומם קצין עם מר דיזנהויף [מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב] ראש עיריתנו ת"א[3] שלו'[4] רב. אדוני השר הנכבד, מוסמך על הכרת החובה אשר בלבו הרחב של כבודו הנני מיחד אליו את דברי הקצרים. באה אלי ידיעה שחברי קבוצה, שחלקה אחת מחלקי אדמת תל אביב חבורה להם, הם מחללים את השבת בצורה מעליבה מאד. הנני בזה להעיר את לב כבודו להגין על כבוד עמנו המקושר הרבה מאד בכבוד ערכי הקודש שלנו, ולצאת במחאה מעשית נגד הנהגה כזאת, שיותר מחסרון הכרת אחריות נגד האומה בכללה אין בקרבה. או"ח[5] צ"ח ס"א בהג"ה[6]. יחד עם זה באה אלי קובלנא [תלונה] על מכירת החלב שבימי הקודש בשוק תל אביב באופן של הפקרות חלונית בימי שבת ויו"ט[7], והחזקת החנויות פתוחות בלילי שבתות וימים טובים. חושב אני שיש לנו רשות לדרוש מהנהגת עיריתנו הנחמדה, שתשלם את חובתה להגנת ערכי הקודש שלנו ולא תתן את החופש לבוא עד גבול ההפקרות והאנרכיה הצבורית. בטוח אני בחכמתו ובישרת רוחו שימצא דרך איך למלא את כל אשר אני דורש מהדרת כבודו בצדק ובמישרים.

בצפיתי לתשובתו הנכבדה, הנני חותם בברכה ורגשי כבוד הנעלים

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. י"ב - שנים עשר (12)
3. ת"א - תל אביב
4. שלו' - שלום
5. או"ח - אורח חיים
6. בהג"ה - בהגהה
7. ויו"ט - ויום טוב

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א טבת תרפ"ג - ירושלים **נמען:** הוועדה הארצית של הקרן הקיימת לישראל

הרב קוק מברך את הוועידה, שאינו יכול להשתתף בה. אבל הקרן הקיימת שותקת על חילול שבת ואכילת טרפות בפרהסיה בקבוצות שעל אדמותיה, דבר שמתפרסם בגולה ונותן לשונאים פתחון פה. הרב קוק דורש אזהרה מוחלטת ו'חוק איתן' שאסור חילול קודש פומבי בכל אדמות הקרן, כי 'עוד ישראל חי... ורגשו הדתי חסון הוא בקרבו'.

עיקרי הדברים

- ברכה לוועידה.
- חילול שבת וטרפות בקבוצות.
- דרישה לחוק.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלים כ"א טבת תרפ"ג[2]

לכבוד הועדה הארצית להקרן קיימת לישראל [הקרן הקיימת לישראל, שרכשה קרקעות להתיישבות] ירושלים בתודה רבה קבלתי, אדוני היקרים, את הזמנתם הנכבדה להועידה השנתית של קהק"ל[3]. בכל לב הייתי נכון להתכבד בתור משתתף בהאספה הכבודה הזאת. אבל לצערי מעוכב אנכי מפני אסיפה שהוזמנה בביתי בשעה זו, שאי אפשר לי לדחותה. והנני מביע בזה לכי[4] האסיפה את ברכתי העמוקה להצלחת מפעלם הגדול, להרחיב את פעולת קרן-הקיימת לגאול על ידה את נחלתנו אשר נהפכה לזרים. אמנם רבותי, עם כל מעמקי חבתי לפעולות הקהק"ל[5], לא אוכל מלהעיר את כי[6] על המכשלה הרבה, שהם עוברים בשתיקה על כל העלבון של כל קודש בישראל, שנתרבה לצערנו הגדול, בקבוצות העומדות על קרקעות של הק"ק: [הקבוצות החקלאיות שישבו על אדמות הקרן הקיימת] חלול שבת בפרהסיא ואכילת טריפות בהפקרות ובפומבי, והדברים הללו הולכים הם ומתפרסמים בכל תפוצות ישראל, ועושים את כל שאיפותינו הקדושות לבנין ולתחיה - לבוז ולקלסה, ושונאינו מבית ומחוץ, ואויבי תחיתנו הלאומית, מוצאים ככר רחב ידים לתלות בו את כל האבנים הכבדות, העומדות לשטן על דרך עבודתנו.

ע"כ[7], אנא אלופי החביבים, שימו לבכם לדברי, הנאמרים מתוך אהבה גדולה לכל מפעלינו הכלליים, ומתוך צער גדול על המגרעות הנוראות אשר נדבקו במהלך תחיתינו הלאומית, שהולכת היא ע"י[8] זה ויורדת מכבודה ופעולותיה מוכרחות להיות מצטמצמות בשעה הגדולה, שאנחנו חייבים כל כך לבקש גבולות רחבים להגשמת שאיפותינו, צאו בקול גדול ואזהרה מוחלטת לכל הקבוצות המתנחלות על קרקעות הקהק"ל, כי עוד ישראל חי במלא חילו העממי, ורגשו הדתי חסון הוא בקרבו, ולעד לא יסלח למעליב נשמתו, וקל וחומר שלא יתלהב לבא להשתתף בעזרה להגדלת עלבונו. יבינו מאמין אני, לשיחותיכם כל סוגי צעירינו, וחק איתן מוכרח להתקבל, שאסור לחלול קודש, ביחוד בצורה פומבית ומעלבת, להיות שוררת בכל גבול קרקעות הקהק"ל.

העתרתי דברי מרוב צער וכאב נעכר, והנני חותם בברכה נאמנה והוקרה רבה למשאת נפשנו המשותפת לגאולת ארצנו הקדושה, וצור ישראל יהי'[9] בעזרתנו להצליח את מפעלנו, בכל הדרת קודש, אחיכם הנאמן

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. קהק"ל - קופת הקרן הקיימת לישראל
4. לכ' - לכבוד
5. הקהק"ל - הקופה הקרן הקיימת לישראל
6. כ' - כבוד
7. ע"כ - על כן
8. ע"י - על ידי
9. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז טבת תרפ"ג - ירושלים **נמען:** מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב

תודה על פעולתו לכבוד השבת בתל אביב. הרב קוק מבקש להמשיך ולא להניח לשום חילול שבת בפומבי, לא של יהודים ולא של נוכרים הבאים לסחור בשבת.

עיקרי הדברים

- תודה על שמירת השבת.
- גם נוכרים לא יסחרו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם כ"ז טבת ג'

אדון מרומם ונעלה מר דיזנגוף, [מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב] ראש עירית תל-אביב שר נכבד, הנני מוצא לי לחובה קדושה, לכפול את הודאתי לכבודו, על כל אשר פעל עד כה לכבודן של ישראל ולכבוד דתנו הקדושה, בסדור כבוד השבת בהעירה החביבה ת"א[2] שתחת שלטונו. ואני ג"כ[3] מבקש על להבא, לחזק ולאמץ את היסוד החיוני של עמנו בשמירת כבודו של יום הקודש, הנותן לנו כח ועצמה ונשמה יתרה, ["נשמה יתירה ניתנה בו באדם ערב שבת" (ביצה טז)] להתקדם על ידה בתחיתנו הלאומית. ביחוד אדוני, בדברים שהם בפומבי, יהיה נא כבודו עומד באומץ הרוח הראוי לגדולתו, שלא להניח לשום חלול שבת למצא מקום בעירתנו היקרה, בין ע"י[4] בני ברית, בין ע"י גרמתם של אינם בני ברית, [בין בגרימתם של נכרים, הבאים לסחור בשבת בתל אביב] הבאים לעשות שמה מקנה ומסחר ביום קודש.

הנני, אדוני הנעלה, חותם בברכה נאמנה והוקרה רבה

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"א - תל אביב
3. ג"כ - גם כן
4. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' ניסן תרפ"ג **נמען:** מאיר דיזנגוף

באופן בלתי רשמי: בגלל המצב הפוליטי, יש לקבל את חוק השבת בתל אביב במלואו הדתי, כדי ׳לסתום מיד את פיות מסטינינו׳ בבית הנבחרים הבריטי, הטוענים שהישוב החדש מתנגד לדת.

עיקרי הדברים

- חוק השבת בתל אביב.
- תשובה למסטינים בלונדון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ג' ניסן ג'

ידידי היקר נגיד ושוע בישראל מר דיזנגוף [מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב] נ"י[2] שלו'[3] אדוני הנעלה,

הנני כותב לכבודו את מכתבי זה באופן בלתי רשמי. איני רוצה לערב את הענינים של הרבנות בעניני התהלוכה הנורמלית של פתוח החיים החברתיים בבנין ארצנו הקדושה, במקום שאפשר להסתפק מבלעדם. אבל מצבנו הפוליטי כעת הוא הגורם שהנני מוכרח לעורר את כבודו בהתעוררות ידידותית ע"ד[4] השאלה החקית העומדת כעת בת"א, בדבר שמירת השבת [חוק העזר העירוני בתל אביב בעניין סגירת עסקים בשבת] וקדושתו, כי עלינו החובה עכשו לסתום מיד את פיות מסטינינו שמה באנגליה בבית-הנבחרים [בית הנבחרים הבריטי, שבו נשמעה אז ביקורת על מדיניות הבית הלאומי] האומרים, שהתכונה הישובית החדשה שלנו היא מנגדת לדת, וזאת היא להם כבר תואנה של התנפלות רחבה על כל מעמדנו היסודי בתכונה הפוליטית.

ע"כ[5] הדבר האחד, שיהיה לנו די בירור לגלות את נבלותם של השקרנים הללו, תהיה התקבלותה של החקה ע"ד קדושת השבת במלואה הדתי. אקוה שכבודו במתינותו ובחכמת לבבו ידע להשתמש בשעת-כושר זו, לקרב את הלבבות בהסכמה ההדדית, לרומם קרן ישראל בארצו ולהשיב חורפינו דבר בע"ה[6].

ברגשי כבוד ויקר

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. נ"י - נרו יאיר
3. שלו' - שלום
4. ע"ד - על דבר
5. ע"כ - על כן
6. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן תרפ"ג - ירושלים **נמען:** הנציב העליון, סר הרברט סמואל

ברכת פסח, והזמנה לו ולמשפחתו לכוס תה בביתו באחד מימי החג.

עיקרי הדברים

- ברכת פסח.
- הזמנה לביתו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם י' ניסן תרפ"ג[2] הוד מעלתו הגדול הנציב העליון לא"י[3], מר מנחם בן אליעזר סיר הרברט סמואל יר"ה[4]. ומשפחתו הרוממה. יקבל נא

אדוני המרומם בחסדו. את ברכתי הנאמנה, לכבוד החג הקדוש חג הפסח הבא עלינו לטובה. יחוג אותו בחדות לב, ורב עונג, ועיניו ועינינו יראו את זמן חירותנו במלא הודו ותפארתו על אדמת קדשנו, ברוממות קרן לבית ישראל, במהרה בימינו. יחד עם זה, אשען על אותות האהבה והכבוד אשר הואיל בטובו הגדול להראות לי מאז. ואתכבד להזמין את הוד מעלתו, ואת משפחתו הנשאה, לכוס תה, בביתי בחוג משפחתי, לאחד מימי החג הקדוש הבעל"ט[5]. ליום ולשעה אשר יואיל הוד רוממות מעלתו לקבוע בחסדו. בתקוה שאהיה מאושר במילוי שאלתי, בע"ה[6]. הנני חותם בברכה נאמנה. עבדו הסר למשמעתו כל הימים, הק'[7] אברהם יצחק הכהן קוק בכת"י[8] של הגרצי"ה[9] [בנוסח שבכתב ידו של הרצי"ה] מעותק מכתב זה מאותו תאריך אך בשנוי לשון: "הוד מעלתו הנציב העליון לא"י סיר הרברט סמואל יר"ה ומשפחתו הרוממה תחיה לאורך ימים טובים.

הנני מתכבד בזה אדוני המרומם לברך את הוד מעלתו ואת משפחתו בברכת החג הקדוש זמן חירותנו הבע"ל[10]. ויחד עם זה אכבדה נא להזמין את הוד מעלתו ומשפחתו הנשאה על כוס תה בביתי באחד הימים של החג הגדול הפסח הבע"ל[11], ליום ולשעה אשר יהיה רצון הוד רוממת מעלתו ליחד לבקור הזה.

והנני בזה עבדו הנאמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. לא"י - לארץ ישראל
4. יר"ה - ירום הודו (כינוי למלך או לשליט)
5. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
6. בע"ה - בעזרת השם

7. הק' - הקטן
8. בכת"י - בכתב יד
9. הגרצי"ה - הגאון רבי צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
10. הבע"ל - הבא עלינו
11. הבע"ל - הבא עלינו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אייר תרפ"ג - יפו **נמען:** מאיר דיזנגוף

דרישת חוק השבת היא 'דרישה אזרחית עברית גמורה ולא דרישה דתית': כאזרחים עבריים בארץ עברית, קדושת השבת צריכה להיות מוכרת בחוק בענייני ציבור. הוועד הגדול יחליט עתה שהוא מסכים, והוועד הנבחר ידון בכך אחר כך. השפעתו לטובת איחוד העירייה ושכנותיה מותנית בקבלת הנוסח.

עיקרי הדברים

- דרישה אזרחית עברית.
- החלטת הוועד הגדול.
- תנאי לתמיכה באיחוד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ח' אייר תרפ"ג[2], יפו-ת"א[3]

הדרת כבוד האדון מר מ. דיזנגוף. ראש עירית תל אביב אדוני הנכבד מאד! אני מוצא לי לחוב קדוש להביע לפני כבודו את דעתי ע"ד[4] מכתבו הנכבד אודות החלטתו של הועד הגדול בדבר החקה האזרחית של קדושת השבת בת"א: [הרב קוק דרש שעיריית תל אביב תקבע בחוק העירוני את השבת כיום המנוחה הרשמי, ושמירתה ברשות הרבים]

א) אני מוצא שהדרישה ע"פ[5] הנוסחא אשר נתכבדתי להציע לפני כבודם היא דרישה אזרחית עברית גמורה, ולא דרישה דתית. בתור אזרחים עברים בארץ העברית אנו דורשים שדת ישראל תהיה מוכרת בזכותה הרשמית, וזה מחייב שבענינים של צבוריות ושל פרהסיא תוכר קדושת השבת גם בתור חקה אזרחית. [בתור חוק אזרחי] פחות מזה לא יוכל לדרוש כל איש יהודי המכבד את עצמו ואת עמו.

ב) אני דורש ע"פ המכתב וע"פ[6] הדברים שדברנו בע"פ[7] שהועד הגדול יחליט כעת החלטה כזו שהיא לפי כחו, דהיינו שיגלה את דעתו שמצדו הוא מסכים לאשורה של החקה, ואח"כ[8] כשיסודרו עניני הבחירות ידון ע"פ החלטה זו הועד הגדול העומד להבחר ע"ד הערך הקיים של החלטת הועד הגדול של ההוה.

ג) מתוך האמור הנני מתכבד להודיע לכבודו, שהאפשרות של השפעתי לטובת שאיפתו הקדושה של האחוד הגמור של עיריתנו החביבה וכל שכנותיה [איחוד תל אביב עם שכונות יפו היהודיות לעירייה אחת] היא מותנה עם קבלת הנוסחא אשר הגשתי מטעם הועד הגדול ע"פ מדת יכלתו החקית. והנני מעודד את רוחי שהדרת כבודו ימצא דרך של כבוד למלא את הדרישה ההכרחית הזאת, והנני בזה אדוני היקר חותם ברגשי כבוד מרובים ובצפיה לרוממות קרן על אדמת קדשו,

הק' א. י. קוק

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. ת"א - תל אביב
4. ע"ד - על דבר
5. ע"פ - על פי
6. וע"פ - ועל פי
7. בע"פ - בעל פה
8. ואח"כ - ואחר כך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (סיון תרפ"ג) **נמען:** הנציב העליון, סר הרברט סמואל

הרב קוק מגיש את סדר התפילה שהכין ליום הולדת המלך, ומביע נאמנות לממלכה, שהרב קוק מקווה שנועדה 'לצמיחת קרן ישועה לבית ישראל'.

עיקרי הדברים

- סדר תפילה ליום הולדת המלך.
- נאמנות לממלכה.

נוסח האגרת עם ביאור

הוד מעלתו הנציב העליון לאי"י[1] סיר הרברט סמואל [הנציב העליון הראשון לארץ ישראל] ירום הודו, אתכבד נא אדונינו להגיש לפני

הדרת כבודו הנעלה את סדר התפלה אשר הכינותי לכבוד יום הנועד לשמחת הולדת הוד מלכותו מלך בריטניא [יום הולדתו של המלך ג'ורג' החמישי] ירום הודו, אשר ברגשי קדש ובכונה חודרת התפללנו והודינו לד' הטוב בעד שלום ה' מ' המלך וממלכתו הנשאה ובעד שלום ה' מ' אדוני ואשרו. יקבל נא בזה אדוני הוד מעלתו את רגשי הכנעתי ואמונת רוחי ורוח כל היהדות הארצי-ישראלית להוד מלכותו אדונינו המלך ירום הודו ומסירתנו הנאמנה להצלחת הממלכה הגדולה ממלכת בריטניא האדירה שאנחנו מקוים שהיא נועדה מאת ההשגחה העליונה למלא את התפקיד של צמיחת קרן ישועה לבית ישראל, כדבר ד' ביד עבדיו הנביאים למען תהיה מציון ישועה לכל אפסי ארץ כעתירתנו הנאמנה וכשאיפת הוד מעלתו האידיאלית.

והנני אדוני עבדו הנאמן מאד

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. לאי"י – לארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' שבט תרפ"ד - ירושלים **נמען:** הרב שלמה הכהן אהרנסון, רב יפו ותל אביב

הנציב השיב שלא יעשה דבר בחוק הקהילות לפני שיגיש להם את הצעות הצד השני. הרב קוק שולח מעט כסף לתקציב המושבות (יבת שלמה', ועוד), כי שלח לבלפוריה ספרים ומזוזות ולבנימינה. תביעת סוכורוב נגד בעלי הטחנות תידון ברבנות ביפו.

עיקרי הדברים

- חוק הקהילות.
- תקציב המושבות.
- תביעת סוכורוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ט' שבט תרפ"ד[2]

לכבוד ידי"נ[3], הרב הגאון המפורסם, סוע"ה[4] ורב-פעלים, וכו'[5]. כש"ת[6] מוה"ר[7] שלמה הכהן אהרנסון [ראו (כרך ד', אגרת אקצד)] שליט"א[8].

וכא"ל[9] לברכה יצ"ו[10]. רב-הראשי, ליפו ות"א ת"ו[11] בב"א[12]. שלו'[13] וברכה באה"ר[14] ונאמנה א. יסלח לי כתרה"ג[15] ידי"נ שליט"א, על שלא.באתי אליו בכתובים בכל משך הזמן מפני טרדתי הרבה, בענינים שונים, כידוע היטב לכת"ר[16]. ושבגלל זה, ג"כ[17] לא יכלתי לכתב לכת"ר בענין עבודתנו בקשר עם אשור-חקת-הקהלות. [פקודת העדות הדתיות של ממשלת המנדט] תשובת הנציב העליון בענין זה היתה: שהוא לא יעשה דבר בזה, לפני שהוא יגיש לעיוננו את ההצעות שתתקבלנה לפניו מהצד השני וישמע את תשובותינו עליהן. ולכן אין מקום כעת לעבודה, מלפני שמתקבלות לנו ההצעות מיד ה. מ. הנציב, כאמור. ב. הנני שולח ע"י[18] אחי הרש"ח[19] [אחיו של הרב קוק, הרב שמואל קוק] נ"י[20], לכת"ר, ארבע לי"מ[21], מחשבון הכספים לתקציב-המושבות לי"מ בעד "בת-שלמה". לי"מ בעד בנו של ר'[22] שלו' מנשה ז"ל[23], לחשבון החודש הזה. אין לנו היכולת, לע"ע[24], בחודש הנוכחי, לתן יותר לשני המקומות האלה, עם כל הנחיצות, מפני שהייתי מוכרח לשלוח לבלפוריה [מושב בעמק יזרעאל] לי"מ. ולקנות ספרים ומזוזות בעד בלפרי' ולשלחם, שעלה קרוב לג' לי"מ, וגם לבנימינה. ובס"ה[25], ישאר לנו כשלש לי"מ. וא"א[26] להוסיף בחדש הזה, כי כפי הנראה תהיינה לנו עוד דרישות מהמקומות השונים. ג. בתשובה לדברי כת"ר[27], בענין התווכים עם ה' סוכורוב.

אמרו לי ב"כ[28] בעלי הטחנות: שהפרשות ביניהם ובין בעלי הטחנות דפעה"ק[29], יצאו ע"י העקול של התובעים אצל הרבנות כידוע. וע"כ[30], גם דבר תביעת ה' סוכורוב, מקומו להפתר אצל הרבנות ביפו, כמו שהי'[31] בכאן, כמובן. והי'[32] זה שלו' וברכה.

כנה"ר[33] ונפש ידי"ע[34] הדוש"ת[35] באה"ר ונאמנה, מהר הקדש מירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
5. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
6. כש"ת - כבוד שם תפארתו
7. מוה"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. ת"ו - תבנה ותכונן
12. בב"א - במהרה בימינו אמן
13. שלו' - שלום
14. באה"ר - באהבה רבה
15. כתרה"ג - כבוד תורת הרב הגאון
16. לכת"ר - לכבוד תורתו
17. ג"כ - גם כן
18. ע"י - על ידי
19. הרש"ח - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ח (למשל: שמואל + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. נ"י - נרו יאיר
21. לי"מ - לירות מצריות
22. ר' - רבי
23. ז"ל - זכרונו לברכה
24. לע"ע - לעת עתה
25. ובס"ה - ובסך הכל
26. וא"א - ואי אפשר
27. כת"ר - כבוד תורתו
28. ב"כ - בא כוחו
29. דפעה"ק - דפה עיר הקודש
30. וע"כ - ועל כן
31. שהי' - שהיה
32. והי' - והיה
33. כנה"ר - כנפשו הרמה
34. ידי"ע - ידידו עוז
35. הדוש"ת - הדורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אריא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו שבט תרפ"ד - ירושלים **נמען:** המלך ג'ורג' החמישי

תודה על התואר 'מפקד אזרחי של הממלכה הבריטית'.

עיקרי הדברים

- תודה על התואר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ט"ו שבט תרפ"ד[2] מלך מלכי המלכים, ישלח את

ברכתו מירושלים עיר הקודש, להוד מלכותו, ג'ורג' החמישי מלך בריטניא הגדולה ירום הודו יהיה נא חסד הוד מלכותו, לקבל מאתי את רגשי תודותי העמוקים, המוגשים בהכנעה רבה, להוד מלכותו, על הכבוד הגדול אשר הואיל בחסדו הנערץ לכבדני בציון הנכבד מאד, מפקד אזרחי של הממלכה הבריטית. [אות מסדר האימפריה הבריטית בדרגת מפקד (C.B.E.)] הנני מצפה לחסדי ד' צור חסדי, שיחנני דעה והשכל. ואומץ לב טהור, להיות מכבד את האות המכובד הזה, אשר הגיע אלי בחסד הוד מלכותו, בעבודתי הנאמנה. ואני תפילה, יאריך ד' את ימיו ושנותיו של.....

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אדר ראשון תרפ"ד - ירושלים **נמען:** מחאה פומבית

מחאה נגד פקידים מבית הכרם - של ההנהלה הציונית, של 'הכשרת הישוב' ומורים - המתכוונים לטייל ליריחו בשבת. הם 'פקידיה של האומה כולה'. האחריות על ההנהלה הציונית והוועד הלאומי, ונבלה היא לכפות על הנהג היהודי לחלל שבת. העתקים נשלחו לגופים ולעיתונות.

עיקרי הדברים

- מחאה על טיול בשבת.
- פקידי האומה.
- אחריות המוסדות.
- הגנה על הנהג.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם י"ז אד"ר[2] תרפ"ד[3]

מחאה הנני בזה מזהיר ומוחה, נגד קבוצת פקידים היושבים בבית הכרם, [שכונה בירושלים, שנוסדה בתרפ"ג] המתכוננים לחלל שבת ע"י[4] טיולים ליריחו, בין שהם פקידים בהנהלה הציונית, בין בהכשרת הישוב, בין שהם מורים, בכל אופן פקידיה של האומה כולה הם. ואזהרה כפולה הם צריכים שלא לחלל את קדשנו. אני מקוה שדברי יהיו נשמעים, וידעו לעצור ברוחם שלא לחלל את הקודש. האחריות של משמרת הדבר הגדול הזה, אנו מטילים על ההנהלה הציונית ועל הועד הלאומי, [מוסדות ההנהגה של היישוב היהודי בארץ] וקל וחומר, שנבלה תחשב אם יכריחו את הנהג היהודי המוביל לחלל את השבת נגד רצונו, ע"י איזה איום כל שהוא. שמעו אחי, ותחי נפשכם, ונחיה כולנו יחד את עמנו וארצנו בהוד והדר.

בכבוד רב, נאמנם מאד

אברהם יצחק הכהן קוק

העתקה, ממחאה זו, נשלחה אל ההנהלה הציונית, אל הועד הלאומי, אל ועד השכונה ואל הנהג של השכונה (ולעתוני א"י[5]).

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
4. ע"י - על ידי
5. א"י - ארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר ראשון תרפ"ד **נמען:** הרב שלמה הכהן אהרנסון

כניסת רבנים לארץ מחייבת בקשה מעדה או מבית כנסת והבטחת שכר של חמש לירות לחודש; הרב קוק ידבר עם הנציב על הקלות. הרב ראי"י יקבל תעודת רב. הנסיעה ביום חמישי בבוקר. תודה לרב עוזיאל על ברכתו.

עיקרי הדברים

- כניסת רבנים.
- תעודת רב.
- מועד הנסיעה.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"א אד"ר[1] ד'

כ'[2] ידי"ע[3] הרב הגאון המפורסם למשגב ולתפארת סוע"ה[4] כקש"ת[5] מו"ה[6] שלמה הכהן אהרנסאהן [ראו (כרך ד', אגרת אקצד)] שליט"א[7]

הגאב"ד[8] דעה"ק[9] יפו-ת"א[10] ת"ו[11] שלו'[12] וברכה באה"ר[13] הגיעני מכתב כ"ג[14] שליט"א, והנני לתשובתו בקצרה מפני הטרדא. א. כניסת רבנים דורשת כעת, שתהי'[15] ע"פ[16] איזה דרישה מעדה או ביהכ"נ[17] בהבטחה לשכירות חמש לי"מ[18] לחודש לכל נפש, ועפ"ז[19] מועיל האישור מצדנו. אקוה אמנם מחר אי"ה[20] להתראות עם ה"מ[21] הנציב ולגמור שיחה אשר התחלתי עמו ע"ד[22] איזה קולות בזה אי"ה. ב. הרב ראי"י[23] יקבל תעודה ע"פ כתב מכתר"ה[24] שהוא מאושר להיות "רב". ג. זמן הנסיעה [יציאתו של הרב קוק לארצות הברית, אדר ב' תרפ"ד; ראו (כרך ד', אגרת ארכה)] אקוה בעה"י[25] שתהי ביום חמישי הבע"ל[26] שעה שמינית בערך בבוקר. ואני תפלתי יחנני השי"ת[27] להצליח את דרכי לטובת אה"ק[28] ויסוד התורה באי"י ובחו"ל[29], ונזכה להתראות בחדות ד' על אדמת הקודש ברחמיו.

והי'[30] זה שלו' וברכה נאמנה מעומק לב ונפש ידי"ע דוש"ת[31] וקשור באהבתו

הק' אברהם יצחק ה"ק

באה"ר אדר"ש[32] כ' ידי"נ[33] הרבנים הגאונים חברי משה"ר[34] שליט"א ולכ' ידי"נ הרב הגאון רמ"ח עוזיאל [הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, אז רבה הספרדי של יפו] שליט"א תודה מיוחדה על ברכתו הנאמנה. הנ"ל[35] ע"ד אוקריינא הי, ראוי להזכירני בט"ג[36] שיבא סמוך לבאי ש בעזה"י[37], הנ"ל

1. אד"ר – אדר ראשון
2. כ' – כבוד
3. ידי"ע – ידידו עוז
4. סוע"ה – סיני ועוקר הרים
5. כקש"ת – כבוד קדושת שם תפארתו

6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
9. דעה"ק - דעיר הקודש
10. ת"א - תל אביב
11. ת"ו - תבנה ותכונן
12. שלו' - שלום
13. באה"ר - באהבה רבה
14. כ"ג - כבוד גאונו
15. שתהי' - שתהיה
16. ע"פ - על פי
17. ביהכ"נ - בית הכנסת
18. לי"מ - לירות מצריות
19. ועפ"ז - ועל פי זה
20. אי"ה - אם ירצה השם
21. ה"מ - הני מילי (דברים אלו אמורים)
22. ע"ד - על דבר
23. רא"י - רבי אברהם יצחק (הרב קוק)
24. מכתר"ה - מכבוד תורתו רום הדרתו
25. בעה"י - בעזרת השם יתברך
26. הבע"ל - הבא עלינו
27. השי"ת - השם יתברך
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
30. והי' - והיה
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
32. אדר"ש - אחר דרישת שלום
33. ידי"נ - ידיד נפשי
34. משה"ר - משה רבנו
35. הנ"ל - הנזכר לעיל
36. בט"ג - בטלגרמה
37. בעזה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח סיון תרפ"ד - ניו יורק **נמען:** בנו הרצי"ה ואשתו

גיסו של הרצי"ה בא לקליבלנד, ואולי יוכל לעזור לו. אילו יכול היה להתמסר לענייני הארץ בלבד היה יותר פרי. בסעודת כבוד השתתף ראש עיריית ניו יורק, שסירב לשבת בגילוי ראש, ישב בכיפת משי, וביקש לשמור אותה למזכרת - סימן לחשיבות הפוליטית של היהדות באמריקה.

עיקרי הדברים

- גיס הרצי"ה.
- פרי מוגבל.
- ראש העיר והכיפה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. י"ח סיון, תרפ"ד[2], נו"י[3].

בני יקירי ומחמדי, ורעיתו היקרה כבת לי שליט"א[4] שלו'[5] וברכה באה"ר[6].

נשמחנו ב"ה בנועם דבריך היקרים, ונצטערתי על אשר חוה לאה תחי'[7] לא כתבה הפעם, בטח תשלים ותשלם את חובה בקרוב בעה"י[8]. יזכנו השי"ת[9] להשלים את פרטי הדברים בשיחות פא"פ[10] בעזה"י[11] כשיחנינו ברב רחמיו לשוב אל הקודש ולחדות בשמחה את פני כולכם, מחמדי ויקירי לבי. בא לקליוולאנד. גיסך וגיסתך שי'[12]. קבלתי ממנו מכתב והשבתיו, אולי יזדמן הדבר שאוכל לעשות לו טובה, יהי'[13] לי לשמחה ונחת רוח, כנראה שהוא אברך מצויין וישר. תודה רבה על כל דבריך וכל מעשיך והתעניינותך בעניני המרכז, ומחשבותינו ותקוותינו בע"ה[14] לימים הבעל"ט[15], אמנם אם הייתי יכול ליחד עבודתי לעניני אה"ק[16] הי'[17] יותר פרי, אבל אין דנין אפשר משא"א[18]. [אין דנים אפשר משאי אפשר (זבחים עט)] ואקוה שיהיו הדברים עושים פרי ברכה בעה"י, להצמיח ענפים להיטיב ולהשכיל, אחר אשר יזכינו השי"ת לשוב אל הקודש, ולחדש את העבודות בסדרים הגונים להגדיל תורה ולהאדירה. ולרומם קרנות עם ד' וארץ חמדתו, לעיני כל בית ישראל, וכל אפסי ארץ. תמול היינו במסיבת כבוד, שהי'[19] בה שר העיר נוייארק, [ראש עיריית ניו יורק, ג'ון היילן] אשר כבר קבל פנינו בבואינו, ובא עתה ע"פ[20] ההזמנה, וראוי לציין נמוסו שבשום אופן לא רצה לשבת בגילוי הראש במסיבתינו.

וכאשר אמרתי לו שאין זו מסוג חובה בעדו, אמר שבשום אופן לא יעשה נגד הנימוס, והזמינו בעדו כיפה של משי, שישב בה כל זמן שהותו. ואחר שנפרד אמר ברצינות שמבקש שיתנו לו את הכפה לזכרון הערב של הפגישה הנעימה לו. איני יודע כמה יש במהלך נפש כזה עומק אמת, אבל בכ"ז[21] ראוי הדבר לציין לפחות בתור הופעה, המראה את חשיבותה הפוליטית של היהדות פה, שבאופנים שונים אפשר לבא מזה תוכן של טובה לשאר ענינים כלליים רוחניים וחומריים העומדים על הפרק.

הנני חותם בכל חותמי ברכות באה"ר כנה"י[22] ונפש אביכם מצפה אשרכם וטובכם כה"י[23]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. נו"י - נוא יורק (ניו יורק)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. באה"ר - באהבה רבה
7. תחי' - תחיה
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. השי"ת - השם יתברך
10. פא"פ - פנים אל פנים
11. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
12. שי' - שיחיה
13. יהי' - יהיה
14. בע"ה - בעזרת השם
15. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
16. אה"ק - ארץ הקודש
17. הי' - היה
18. משא"א - משאי אפשר
19. שהי' - שהיה
20. ע"פ - על פי
21. בכ"ז - בכל זאת
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג מנחם אב תרפ"ד **נמען:** בנו הרצי"ה ואשתו

בענייני הכלל פעל גם דרך השגריר הבריטי, שכיבדו. הם יתעכבו עד אמצע אלול בשביל עבודת הריליף לעתיד, וכנראה עד אחרי תשרי. בנו של הרב חרל"פ ביקר אותו; מצבו טוב ומשפיע במקום עבודתו. לכללתו: מדוע הפסיקה לכתוב - 'כך היא המדה כידוע לך שיטתי בדבר זכיות הנשים'. מזל טוב להולדת בן לאחותה.

עיקרי הדברים

- פעולה דרך השגריר.
- עיכוב עד אחרי תשרי.
- בן הרב חרל"פ.
- לכללתו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. י"ג מנ"א[2]. [תרפ"ד[3]] פרכבי

בני מחמדי ויקירי שליט"א[4] ורעיתך כלתי כבת לי היקרה הכבודה מרת חוה לאה תחי'[5] לאוי"ט[6].

ב"ה על החוה"ש[7] אשר עמנו פה יזכינו השי"ת[8] בקרוב להתראות בקודש, ולעבוד יחד שכם אחד עבודת קדשינו לתורה ולתעודה, ולרומם קרן עם ד' על חבל נחלתו בכל טוב סלה. עניני הכלל שהגיעו לידי פעלתי כפי השג ידי מרחוק ומקרוב, גם ע"י[9] האמבסדר האנגלי [שגריר בריטניה בארצות הברית] שכבדני ומלא רצוני באופן מצויין ב"ה. יתן ד' שיהי'[10] לברכה ולטובה כללית. הנה מוכרחים אנחנו להתעכב עד אמצע אלול בשביל עבודת הרעליף [גיוס כספי עזרה למוסדות התורה בארץ ובאירופה, מטרת מסעו] לעתיד אי"ה[11] ועוד ענינים חשובים, שכפי הנראה יהי'[12] הכרחי שתמשך העבודה עד אחר חודש תשרי, הבעל"ט[13] ולברכה. יתן השי"ת שיהי' הכל בהצלחה, ונזכה להתראות עמכם יקירי ועם כל מחמדינו ואהובינו בכ"ט[14], על כל הנדרש בהמשכת עבודת קדשינו בע"ה[15] בכל פרטיה וכללי לטובה ולברכה. חזק ואמץ בני יקירי, וחזק ואמץ את ידי כל אהובינו ידידינו וחבירינו היקרים כולם בכלל ובפרט. תאמר מז"ט[16] מיוחד להרב ר"א מרדכי אייג"ש[17] ידידינו שליט"א ולהמל"ח[18] [ול..] היקר החו"ב[19] מו"ה[20] דוד שליט"א יתן השי"ת שיהי' במז"ט[21] ובהצלחה לאוי"ט. מסור נא את ברכתי ודרישת שלומי באה"ר[22] לכבוד ידי"נ[23] ומחמדינו הגרי"מ[24] חרל"פ[25] [הרב יעקב משה חרל"פ] שליט"א, הי'[26] אצלי בנוייארק בנו הרה"ג[27] מיכל וכלתו שליט"א, ב"ה מצבם הוא טוב.וביקרת רוחו ובכשרונותיו ויראת ד' הפנימית החרותה בנפשו היקרה, הוא משפיע לטובה במקום עבודתו.

יתן השי"ת ויהי'[28] הכל בהצלחה, ויקבל ממנו ומכל צאצאיו רב נחת ועונג בעה"י[29] בכט"ס[30]. תמסור דר"ש[31] להרבנים מוה"צ[32] שליט"א, ותאמר להם שכמה שאפשר לי אני עושה לטובתם, ואם אין העני לגמרי ידעו שישנם הרבה מעצורים בעניני המצב הכספי פה. תכתב למע"ה[33] בפרטיות ובבירור מכל

העניינים, מסור דברי באה"ר לכל בני מרכז נ"י[34] שליט"א, ולבני ביהמ"ד[35] בכלל ובפרט, ולאהובינו היקרים הרב ר'[36] דוד וביתו שליט"א, היצחקי שליט"א ולבני הבית כולם הקרובים והרחוקים הכל לברכה. חוה לאה תחי', מדוע חדלת מכתוב בפרטיות, וכי בשביל שאני משתף אותך עם צב"י[37] שליט"א במכתב אחד, הלא כך היא המדה כידוע לך שיטתי בדבר זכיות הנשים, ויהי, רצון מלפני אבינו שבשמים שיהי' גורלכם לברכה, גורל משותף בכל טוב ונחת לאוי"ט. כתבי בתי כתבי ושמחיני בדבריך היקרים, מז"ט לכם בעד הולדת בן להרבנית בריטלא אחותך, כאשר קבלתי מכתב מגיסך היקר מקליוולאנד יתן השי"ת ונזכה גם אנו לברך ולהתברך ב"ה.

והנני בזה אביכם דורש שלומכם ומצפה אשרכם בכט"ס

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תחי' - תחיה
6. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. השי"ת - השם יתברך
9. ע"י - על ידי
10. שיהי' - שיהיה
11. אי"ה - אם ירצה השם
12. יהי' - יהיה
13. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
14. בכ"ט - בכל טוב
15. בע"ה - בעזרת השם
16. מז"ט - מזל טוב
17. אייג"ש - שם משפחה
18. ולהמל"ח - ולהמיועד להיות חותנו
19. החו"ב - החריף ובקי
20. מו"ה - מורנו הרב
21. במז"ט - במזל טוב
22. באה"ר - באהבה רבה
23. ידי"נ - ידיד נפשי
24. הגרי"מ - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
26. הי' - היה
27. הרה"ג - הרב הגאון
28. ויהי' - ויהיה
29. בעה"י - בעזרת השם יתברך
30. בכט"ס - בכל טוב סלה
31. דר"ש - דורש שלום
32. מוה"צ - מורה צדק
33. למע"ה - למעלה

34. נ"י – נרו יאיר
35. ביהמ"ד – בית המדרש
36. ר' – רבי
37. צב"י – צבי יהודה (בנו של הרב קוק)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו טבת תרפ"ה **נמען:** הנציב העליון, סר הרברט סמואל

בקשת רחמים על איכרי עקרון, 'איכרים חרוצים ותמימים', שנאשמו בעבירה; יש לדון אותם לכף זכות, כי 'לא מרע לב עשו זה', והרב קוק מבקש להקל בדינם.

עיקרי הדברים

- בקשת חנינה לאיכרי עקרון.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ו טבת ה' הוד מעלתו הנציב העליון לא"י[1] סיר הרברט סמואל ירום הודו

ברכת עולמים. אדוננו הנעלה, הנני נגש לבקש רחמים מהדרת מעלתו בעד אחינו בני עקרון, [איכרי המושבה עקרון (מזכרת בתיה)] שאני יודע אותם לאכרים חרוצים ותמימים זה רבות בשנים, והאשמה שנתפסו בה יש בה הרבה צדדים לדון אותם לכף זכות, כי לא מרע לב עשו זה. פרטי הדברים כתובים הם בכתבים שנמסרו להא' מר קמבל ס' מושל ליפו, [מר קמפבל, סגן מושל מחוז יפו] חושב אני שכבר הגיעו ליד הוד מעלתו. והנני על כן משער שה"מ[2] יודע כבר את כל הענין לאשורו, ואני מוצא לי לחובה קדושה להודיע לה"מ[3] כי בכל מדת האפשרות של החנינה הנמצאת בחוג שו"ע[4] יו"ד[5] פ"ב כי[6]. היכולת המשפטית הגבוהה שתחת שלטון כבודו ראויים הם האנשים הישרים האלה למתק את דינם ולהתנהג עמם בחסד וברחמים.

והנני בזה חותם ברגשי כבוד אדירים וברכה נאמנה להוד מעלתו וכל אשר לו.

עבדו הנאמן המצפה לראות אשרו וכבודו

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[7] אם יש צורך לבירור הענין שאתיצב לפני ה"מ[8] יטיב נא להודיעני ע"י[9] עו"ר[10] את הזמן הרצוי. הנ"ל[11]

1. לא"י – לארץ ישראל
2. שה"מ – שהוד מעלתו
3. לה"מ – להוד מעלתו
4. שו"ע – שולחן ערוך
5. יו"ד – יורה דעה
6. כ' – כבוד
7. נ"ב – נכתב בצד (תוספת למכתב)
8. ה"מ – הני מילי (דברים אלו אמורים)
9. ע"י – על ידי
10. עו"ר – עושי רצונו (שליחיו)
11. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה שבט תרפ"ה **נמען:** ועד הישיבה המרכזית העולמית

תודה על המשלוח. הישיבה משתכללת, ורבים מתעתדים לבוא. הנציב הבטיח את תמיכתו ברשיונות לבאים לישיבה, כי גם הוא מכיר שהארץ צריכה להיבנות על בסיס התורה.

עיקרי הדברים

- תודה.
- השתכללות הישיבה.
- תמיכת הנציב ברשיונות.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ה שבט ה,

ידידי היקרים אוהבי תורה וחובבי אדמת הקודש אצילי הרוח וטהורי הרעיון כולם אהובים וברורים חברי ועד הישיבה המרכזית העולמית לישראל [ראו (כרך ד', אגרת ארנח)] בעיקו"ת[1] ירושלים עה"ק[2] תובב"א[3] שלו'[4] וברכה מקודש אחדשה"ט[5] באה"ר[6]

אחים חביבים ויקרים, קבלתי בשמחה את מכתבם היקר עם בשורת המשלח לתמיכת הישיבה הקדושה. תחזקנה ידיכם הבונים ויהי נעם ד' עליכם לכונן את מעשי ידיכם וכולנו יחד נראה באור ד' אשר יאיר במהרה בקרוב על ציון ועל מקראיה, לשמחת לב כל אסירי התקוה המצפים באמת לתשועת ד' על עמו ונחלתו. תהל"י[7], כי הישיבה הולכת ומשתכללת, צעירים מצוינים הראויים להיות כלים מחזיקי ברכה, באור תורה וחכמת לב, ביראה טהורה וברגש קדש של לבת אש טהורה לאהבת עם ד' ובנין ארץ חמדתו על יסודות קדושת אורה של תורה, צעירים כאלה הולכים ומתקבצים, ורבים מתעתדים לבא. הוד מעלתו הנציב העליון [הרברט סמואל] ירום הודו הבטיח לי את תמיכתו הרוחנית בדבר רשיונות לבאים לחסות בצל הישיבה הקדושה, בהכירו גם הוא כי אה"ק[8] מוכרחת היא להבנות, יחד עם כל תכסיסי הבניה והשכלול, על הבסיס של קדושת אור תורת חיים המחיה את ישראל לנצח.

חזקו ואמצו בעבודתכם הקדושה וצור ישראל ישגבכם ישע וישלח לכם את ברכתו מהררי ציון אשר צוה ד' שם את הברכה, כנה"י[9] ונפש ידידם עז דוש"ת[10] באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

יהי נא מטובם לחשב את דברי וברכת שלומי, כאילו פרטתי את כל אחד ואחד מידידי היקרים חברי הועד והועד הפועל, ביחוד והגזבר והמזכיר, ביחוד בשמם הנכבד מפורש, כי כולם הם כחותם על לוח לבי, ידי"ע[11] הנ"ל[12]

1. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
2. עה"ק - עיר הקודש

3. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
4. שלו' - שלום
5. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
6. באה"ר - באהבה רבה
7. תהל"י - תהלה לא-ל יתברך
8. אה"ק - ארץ הקודש
9. כנה"י - כנפשו היקרה
10. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
11. ידי"ע - ידידו עוז
12. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו שבט תרפ"ה - ירושלים **נמען:** הנציב העליון, סר הרברט סמואל

תודה על החסד לאיכרי עקרון, ובקשה להתחשב במצבם החומרי כשיגיע זמן תשלום הכופר.

עיקרי הדברים

- תודה על החנינה.
- בקשה להקל בכופר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם כ"ו שבט תרפ"ה[2] הוד מעלתו הנציב העליון לאי"י[3] סיר הרברט סמואל ירום הוד. יקבל נא הוד מעלתו ברצון את

ברכת תודתי העמוקה, על חסדו הגדול, אשר הואיל להראות לאחינו האכרים הישרים בני עקרון. [אנשי המושבה עקרון (מזכרת בתיה)] ועוד תקותי חזקה שבזמן שיבא התור לשלום הכופר, בעד שני החדשים, אשר חוננו מהוד מעלתו. יטה את חסדו עוד להתחשב עם מצבם החמרי [המורה] מאד. והנני בזה חותם ברגשי הכנעה והדרת כבוד, עבדו הנאמן

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. לאי"י - לארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט שבט תרפ"ה **נמען:** ר' א' אייזנברג

על התעמולה להשאיר את הנציב הרברט סמואל בתפקידו: לפי הערת ד"ר ביסקינד המנוח עורר את רבני אמריקה. הרב קוק דיבר הרבה עם הנציב על צער היהדות, אבל לא שמע שיש אפשרות לשינוי; בכל זאת לא יסיחו דעת עד הרגע האחרון.

עיקרי הדברים

- השארת הנציב.
- פנייה לרבני אמריקה.
- אין סיכוי גדול.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ט שבט ה'

ידידי הרה"ח[1] היקר רב הפעלים מוהר"א[2] אייזענבערג שליט"א[3]

שלו'[4] וברכה בהתעניות רבה קראתי את מכתבו היקר ע"ד[5] התעמולה, שאנחנו חיבים לעשות, אולי יואיל ד' ויצליח בידינו לפעול על ה"מ[6] אחינו הנציב [הוד מעלתו הנציב העליון הרברט סמואל, שעמד לסיים את כהונתו באותה שנה] יר"ה[7], שישאר על משמרתו. והנה ע"פ[8] ההערה שהעיר אותי הד"ר[9] המנח ביסקינד ז"ל[10], הערותי את הרבנים באמעריקא, ונעשה מצדם הצעד היפה הזה, ואין שום ספק בדבר שאנו חייבים לעשות מצדנו כל ההשתדלות היותר אפשרית בעבודה קדושה זו. אנכי הרבה דברתי עם ה"מ ובארתי לו את הצער אשר תרגיש היהדות כולה, בהפרדו מא"י[11], אמנם לא שמעתי ממנו שום אפשרות לשנוי המצב. אבל בכ"ז[12] אמרתי לו שאין אנו מסיחים את דעתנו עד הרגע האחרון, מאפשריות של שנוי המצב לטובה. אם יהי'[13] לכבוד ידידי חדשות בזה נא להודיעני, כמובן שלא אמנע ג"כ[14] בל"נ[15] להודיע לכבודו אם יהי' פה עמדי איזה דבר חדש לטובה, והשי"ת[16] יצליח חפצנו בידינו לכבוד עמנו ואה"ק[17].

והנני בזה ידידו הנאמן

אברהם יצחק ה"ק

1. הרה"ח – הרב החסיד
2. מוהר"א – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
3. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' – שלום
5. ע"ד – על דבר
6. ה"מ – הני מילי (דברים אלו אמורים)
7. יר"ה – ירום הודו (כינוי למלך או לשליט)
8. ע"פ – על פי
9. הד"ר – הדוקטור
10. ז"ל – זכרונו לברכה

11. מא"י – מארץ ישראל
12. בכ"ז – בכל זאת
13. יהי' – יהיה
14. ג"כ – גם כן
15. בל"נ – בלי נדר
16. והשי"ת – והשם יתברך
17. ואה"ק – וארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש אדר תרפ"ה

נמען: הרב שלמה אהרנסון והרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, רבני תל אביב-יפו

אנשי 'משמרת השבת' הודיעו לו שהעירייה מתכוונת לתת לממשלה ביאור לחוק השבת שעלול לרופף את יסוד השבת. הרב קוק שולח העתק ממכתבו לדיזנגוף, ומוכן לכל פעולה נדרשת.

עיקרי הדברים

- חוק השבת בתל אביב.
- מכתב לדיזנגוף.

נוסח האגרת עם ביאור

אדר"ח[1] אדר ה'

ידידי נפשי הרבנים הגאונים המפורסמים רבי המפעל לקיום הדת והיהדות באה"ק[2] ראשי הרבנים לעה"ק[3] ת"א[4] - יפו ת"ו[5] כבוד מוהר"ש[6] אהרנזון ומוהרב"ח[7] עוזיאל [רבני יפו ותל אביב: הרב שלמה הכהן אהרונסון והרב בן ציון מאיר חי עוזיאל] שליט"א[8] שלו'[9] וברכה באה"ר[10].

ע"פ[11] דרישת אנשים ממח"ק[12], שהודיעו לי בדבר חקת השבת [ראו (כרך ד', אגרת אקעו)] והביאור שהעיריה בת"א מתכוננת לתן ע"ז[13] להממשלה, שעלול הוא ביאור כזה לרפות עוד יותר ח"ו[14] את יסוד קדושת ש"ק[15] באי"י[16], הנני שולח בזה לכתר"ה[17] העתקה מהמכתב שאני שולח לראש העיריה מר דיזנגוף. איני צריך להוסיף דבר, כי ידעתי שכל הדרוש יעשו כתר"ה[18], ואם יהי'[19] צורך לאיזה מפעל מצדנו, מובן שהננו מוכנים בע"ה[20] בל"נ[21], ודי יהיה בעזרנו לכונן מוסד היהדות באי"י לכבוד ולתפארת, לעם ד' ונחלתו.

והנני בזה ידי"ע[22] דוש"ת[23] באה"ר

אברהם יצחק ה"ק

1. אדר"ח - א' דראש חודש (היום הראשון של ראש חודש)
2. באה"ק - בארץ הקודש
3. לעה"ק - לעיר הקודש
4. ת"א - תל אביב
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. מוהר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. ומוהרב"ח - ומורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ב, ח (למשל: בנימין + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שלו' - שלום
10. באה"ר - באהבה רבה
11. ע"פ - על פי

12. ממח"ק - ממחזיקי הדת (בלונדון)
13. ע"ז - על זה
14. ח"ו - חס ושלום
15. ש"ק - שבת קודש
16. באי"י - בארץ ישראל
17. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
18. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
19. יהי' - יהיה
20. בע"ה - בעזרת השם
21. בל"נ - בלי נדר
22. ידי"ע - ידידו עוז
23. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' דראש חודש אדר תרפ"ה **נמען:** הרב שלמה אהרנסון

על מנהג ירושלים בעניין השאור (בשבת): גם בירושלים סובלים מכך, ו'משמרת השבת' מנסה לתקן. בלילה רכה אין איסור תורה גם לפוסקים כרבי, אבל המקפידים טוענים שגם איסורי דרבנן שגוי עושה לצורך ישראל אסורים. נערכה האסיפה הראשונה של הוועד. בעניין ההגירה דיבר עם הנציב על הקלות לקבוצות בסכומים החוקיים.

עיקרי הדברים

- השאור בשבת.
- אסיפת הוועד.
- הקלות בהגירה.

נוסח האגרת עם ביאור

בדר"ח[1] אדר ה'

לכבוד ידי"נ[2] הרב הגאון הגי'[3] אוצר תו"י[4] מוהר"ש[5] אהרנסון [ראו (כרך ד', אגרת ארצז)] שליט"א[6]

הגאב"ד[7] דעה"ק[8] יפו ת"א[9] והמחוז ת"ו[10] שלו'[11] וברכה באה"ר[12] ע"ד[13] מנהג ירושלים בענין השאור שהעיר כ"ג[14] במכתבו, אחרי חקירתי נתברר לי שהננו פה ג"כ[15] סובלים מזה, ועסוקים הם כעת חברי משה"ש[16] לתקן את הדבר, ומסופקני אם יעלה בידם אצל כל האופים. הסמך שהדבר הוא שבות בעיקרו מפני הבלילה הרכה, הלא אין צריך דוקא לדעת ריב"י[17], שהרי הפוסקים כרבי כמו בעל סה"ת[18] וסיעתו ג"כ מודים שברכה שאין מקום כלל לגיבול אין בו איסור תורה, אבל המקפידים טוענים שההלכה הפשוטה היא לחוש גם במילי דרבנן שנעשו ע"י[19] נכרי לצורך ישראל לבכדי שיעשו, ולעשות מנהג קבוע נגד זה הוא באמת קשה מאד, אמנם הלואי שנגיע למדה זו שהפרצה הזאת בענין שבת תהי'[20] היחידה, ואז בקרוב נוכל למצוא עצה גם נגד זה בעה"י[21]. היום היתה לנו האספה הראשונה, מיסוד הועד שלנו, הזמן עבר ע"ד מצב החקה שבת"א[22], [ראו (כרך ד', אגרת אשג)] ע"פ הדברים שיתבררו לכתר"ה[23] מתוך המכתב והט"ג[24]. בענין ההגירה, החלותי לדבר עם הנציב ע"ד הקלות לקבוצות, בגרעון מהסכומים החוקיים עד כה, והוא התעניין בדבר ורשם לעצמה לזכרון להתעסק בזה. כשיודע לנו ממנו ידיעות חדשות אקוה להודיע לכת"ר[25].

והנני בזה חותם בברכת אה"ר[26] ואה"ע[27] כנה"ר[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] מלונ"ח[31]

אברהם יצחק ה"ק

1. בדר"ח – ב' דראש חודש (היום השני של ראש חודש)
2. ידי"נ – ידיד נפשי
3. הגי' – הגאון
4. תו"י – תורה ויראה

5. מוהר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
8. דעה"ק - דעיר הקודש
9. ת"א - תל אביב
10. ת"ו - תבנה ותכונן
11. שלו' - שלום
12. באה"ר - באהבה רבה
13. ע"ד - על דבר
14. כ"ג - כבוד גאונו
15. ג"כ - גם כן
16. משה"ש - שם ארגון - דורש פענוח
17. ריב"י - רבי יוסי ברבי יהודה
18. סה"ת - ספר התרומה (בציון מקור)
19. ע"י - על ידי
20. תהי' - תהיה
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. שבת"א - שבתל אביב
23. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
24. והט"ג - והטלגרמה
25. לכת"ר - לכבוד תורתו
26. אה"ר - אהבה רבה
27. ואה"ע - ואהבת עולם
28. כנה"ר - כנפשו הרמה
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
31. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אדר תרפ"ה **נמען:** הרב שלמה אהרנסון והרב בן ציון עוזיאל

דיזנגוף השיב, ומתשובתו נראה שבדרכי נימוס אפשר להשיג יותר. יש להשתדל שבנוסח החוק יושמט 'חוץ מבתי אוכלי', והנסיעות ייאסרו במפורש, אולי 'חוץ מנסיעות דרושות של אינם יהודים'. הרב קוק ממתין לתשובתם לפני שיענה.

עיקרי הדברים

- תשובת דיזנגוף.
- דרכי נימוס.
- תיקון הנוסח.

נוסח האגרת עם ביאור

ו' אדר ה'

לכבוד ידי"נ[1] הרבנים הגאונים המפורסמים לשו"ת[2] בישראל מוהרש"א[3] הכהן ומוהרב"ח[4] עוזיאל שליט"א[5] ראשי הרבנים ליפו-ת"א[6] והמחוז ת"ו[7], שלו'[8] וברכה

מצאתי לנכון להודיע לכתר"ה[9] שקבלתי מכתב ממר דיזנגוף [ראו (כרך ד', אגרת ארצז)] תשובה על המכתב והט"ג[10] ששלחתי לו ע"פ[11] התעוררותם של הבאים פה ממח"ק[12]. מתוכן המכתב אני רואה שבדרכי נימוס אפשר להרויח יותר לקדושת ש"ק[13] וכל קודש בישראל מאשר בדרכים אחרים. אני חושב שראוי להתאמץ שהנוסחה שיצאה מהעיריה תתוקן ע"י[14] השמטת ה"חוץ מבתי אוכלי" והנסיעות יהיו מפורשות לאיסור, ואולי בהערה "חוץ מנסיעות דרושות של אינם יהודים". והנה לא עניתי עדיין על המכתב, שאולי מהראוי הוא להשיב עליו, עד שאקבל את תשובת כתר"ה[15] בביאור המצב.

והנני בזה נאמנם ודוש"ת[16] באה"ר[17]

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ידי"נ – ידיד נפשי
2. לשו"ת – לשם ולתפארת
3. מוהרש"א – מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, א (למשל: שמואל + אברהם) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. ומוהרב"ח – ומורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ב, ח (למשל: בנימין + חיים) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ת"א – תל אביב
7. ת"ו – תבנה ותכונן
8. שלו' – שלום
9. לכתר"ה – לכבוד תורתו רום הדרתו
10. והט"ג – והטלגרמה
11. ע"פ – על פי
12. ממח"ק – ממחזיקי הדת (בלונדון)

13. ש"ק - שבת קודש
14. ע"י - על ידי
15. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
16. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
17. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: פורים דמוקפין תרפ"ה **נמען:** מר נ' בנטוויץ'

בקשה להקל בעונשו של האיכר קלמן ארקין החולה, שמאסרו מסכן אותו ואת אשתו החולה, ולהמיר את החודש במאסר בכופר, כמו שעשה הנציב לשאר האיכרים.

עיקרי הדברים

- בקשת הקלה לאיכר חולה.

נוסח האגרת עם ביאור

פורים דמוקפין [פורים של ערים המוקפות חומה, שושן פורים] ה' הוד כבוד האדון מר נ' כנטוביץ [נורמן בנטוויץ', היועץ המשפטי של ממשלת המנדט (ככל הנראה; בדפוס: "כנטוביץ")] שלו'[1] רב אתכבד לבקש גם מצדי על דבר האכר מר קלמן ארקין, שהוא חולה, כאשר יודע מזה גם אדון מיללער מושל רמלה. מאסרו יוכל לסכן את מצבו ומצב אשתו החולה במצב של סכנה יוכל להביא לתוצאה נוראה שלא נוכל כלל להגביל את מדתה. יהיה נא מטוב אדוני לבסם את דינו, ובמקום החודש של המאסר יהיה הוא נפדה בכופר [שבמקום עונש מאסר של חודש ישלם קנס] כאשר הואיל הוד מעלתו הנציב העליון לעשות בחסדו עם כל יתר האכרים על שני החדשים. בטוח אני שדברי האמורים באמת יתקבלו בלב כבודו לטובת החולה הנ"ל[2] ומשפחתו המדוכאה.

בכבוד נעלה מאד.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. שלו' – שלום
2. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר תרפ"ה **נמען:** מאיר דיזנגוף

הרב קוק שמח ברצון העירייה להגן על קדשי העם, אבל צריך לנסח את חוק השבת נגד החילולים הבולטים. הוזמן ליפו בעניין, ומבקש לא למסור את הנוסח לממשלה עד שייוועצו וימצאו דרך שלום בין המפלגות, וישמרו על אחדות העירייה.

עיקרי הדברים

- חוק השבת.
- עיכוב מסירת הנוסח.
- אחדות העירייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ"א אדר פ"ה

יקירי אדון מרומם ונעלה מר מ' דיזנגוף ראש עירית ת"א[2] שלו'[3] רב אדוני היקר בהמשך למכתבו הנכבד הנני בזה להודיע לכבודו את שמחת לבי בראותי את רצון העיריה להגן על כבוד קדשי עמנו בכל אשר תשיג ידה. אמנם אני מוצא להכרח גמור שימצא דרך לנסח את חקת השבת [חוק העזר העירוני בדבר שמירת השבת בתל אביב] באופן שיהיה בעד החלולים היותר ניכרים המאבדים את האופי של קדושת השבת בעיריתנו היקרה. וכאשר הוזמנתי מטעם הרבנים הראשיים שליט"א[4]

לבא ליפו אודות שאלה נכבדה זו, אבקש מכבודו שלא למסור עדיין את הנוסח להממשלה עד אשר נועץ יחד ונמצא דרך סלולה שתביא עצת שלו' בין כל המפלגות ותשמר על אחדותה של העיריה היחידה שלנו היקרה לנו כבבת עין. [דברים לב, י] ברגשי כבוד נעלים מאד ידידו הנאמן, אברהם יצחק ה"ק[5]

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"א - תל אביב
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ה"ק - הכהן קוק

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר תרפ"ה **נמען:** הרב שלמה אהרנסון והרב בן ציון עוזיאל

הרב קוק מוכן לבוא, אבל תחילה צריך הסכמה של החרדים על נוסח אפשרי; הרב קוק מסר לשליחים נוסח שאינו מרגיז שום צד. על צירוף רבנים נוספים - תלוי בהסכמתם. לדיזנגוף ביקש לעכב את הנוסח.

עיקרי הדברים

- הסכמת החרדים.
- נוסח מוצע.
- עיכוב אצל דיזנגוף.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"א אדר פ"ה

ידידי נפשי הרבנים הגאונים המובהקים פארי ישראל מוהרש"א[2] הכהן ומוהרב"ח[3] עוזיאל [ראו (כרך ד', אגרת ארצז)] שליט"א[4]

שלו'[5] רב באה"ר[6] אחדשה"ט[7] קבלתי מכתבם היקר ע"פ[8] שליחות חברי משהי"ש, והנני בל"נ[9] נכון למלא את המבוקש, אבל נומיתי להשלוחים שבתחלה הכרח הוא שתהי'[10] הסכמה כללית מצד החרדים על איזה נוסח שיהיה אפשר לו להיות יוצא אל הפועל, ומסרתי להם תיאור נוסח שנראה לי לאפשרי ולבלתי מרגיז שום צד, אמנם הצירים הנ"ל[11] העירו ג"כ[12] ע"ד[13] צירוף של עוד איזה רבנים חשובים, וע"ז[14] אמרתי להם שהדבר תלוי בהסכמת כת"ר[15]. והנני בזה מחכה לתשובתם היקרה. למר דיזנגוף כתבתי [ראו (כרך ד', אגרת אשג)] ג"כ בכלל הדברים בקשתיו לעכב את הצעת נוסח החקה לפני הממשלה עד אשר נועץ יחדו למצא דרך שלו' ורצוי אפשרי בין הדעות השונות בזה בעה"י[16].

והנני בזה ידי"ע[17] דוש"ת[18] באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מוהרש"א - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, א (למשל: שמואל + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
3. ומוהרב"ח - ומורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ב, ח (למשל: בנימין + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. באה"ר - באהבה רבה
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. ע"פ - על פי
9. בל"נ - בלי נדר
10. שתהי' - שתהיה
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. ג"כ - גם כן

13. ע"ד - על דבר
14. וע"ז - ועל זה
15. כת"ר - כבוד תורתו
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. ידי"ע - ידידו עוז
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אייר תרפ"ה **נמען:** ר' י' חבס

אחרי עיון הוחלט שמוטב לבוא אחרי הבחירות, כשייידעו עם מי לדבר. ברכה ל'משמרת השבת'.

עיקרי הדברים

- ביקור אחרי הבחירות.

נוסח האגרת עם ביאור

ד' אייר פ"ה

ידידי היקר הרה"ח[1] מוהר"י[2] חבס שליט"א[3], שלו, וברכה.

מכתבו הנכבד הגיעני, ונתישבתי בזה הרבה, איך יהי'[4] הענין מתקרב למטרת הקודש יותר אם לבא כעת או לאחר אחרי הבחירות, והכריעה דעתי ע"פ[5] חקירה נאמנה שיותר מתאים הדבר לפעולה הרצויה בעה"י[6] לבא בל"נ[7] לאחר שיסודר ענין הבחירות ונדע עם מי ואיך לדבר. ' נא ברכתי הנאמנה לכבוד האגודה הקדושה, משמרת השבת, [ראו (כרך ד', אגרת אשטז)] תחזקנה ידיהם בשם ד' ותוה"ק[8].

והנני בזה חותם בברכה נאמנה כנה"י[9] ונפש ידי"ע[10] דושו"ט[11] באה"ר[12]

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. הרה"ח - הרב החסיד
2. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. יהי' - יהיה
5. ע"פ - על פי
6. בעה"י - בעזרת השם יתברך
7. בל"נ - בלי נדר
8. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
9. כנה"י - כנפשו היקרה
10. ידי"ע - ידידו עוז
11. דושו"ט - דורש שלומו וטובו
12. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט אייר תרפ"ה - ירושלים **נמען:** הרב צבי פרץ חיות, רב וינה

כחבר בתיווך על חוק הקהילות בין הציונות לאגודת ישראל, עליו לשמור שלא יהיה פירוד בשחיטה, לא בירושלים ולא במקום אחר; בה תלויה כל אחדות הקהילות והכשרות. הסיעה הקטנה שבאגודה ניסתה לחלק את השחיטה, והנציב הכיר שאין לכך יסוד.

עיקרי הדברים

- אחדות השחיטה.
- ניסיון הפילוג.
- עמדת הנציב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם י"ט אייר תרפ"ה[2]

שלו'[3] רב לכ'[4] ידידי הרב הגאון החכם השלם נודע למשגב מו"ה[5] פרץ פרופיסור חיות [הרב ד"ר צבי פרץ חיות, הרב הראשי של וינה] שליט"א[6]

האב"ד[7] דעוב"י[8] ווינא יצ"ו[9]. אחדשה"ט[10] באה"ר[11]. ידידי היקר כתר"ה[12]. הנני מוצא לעצמי חובה קדושה, לטובת מצב היהדות של כללות ארץ ישראל, להעיר את לב כת"ר[13] בתור אחד מהנהלת התיווך בעניני חקת הקהילות [פקודת העדות הדתיות של ממשלת המנדט; ראו (כרך ד', אגרת ארח)] בין הציוניות ואגוד"י[14], שיתאמץ נא לשמור מכל משמר שבמצב של השחיטה לא יוכל להתהוות כל פירוד, לא בירושלים עצמה ולא בכל מקום אחר באי"י[15]. כי כל ההתאמצות שלי היא, מעת אשר זכני ה' לבא לא"י[16], היא תמיד לאחד את החוקים הנפרדים, ועינינו רואות שביסוד האחדות שבדבר הניכר לרבים כהשחיטה, כל יתר ההתאחדות שבדרכי הקהילות הן תלויות. ומה שנוגע לכשרות, דבר מובן הוא שבהתפוצצותה של האחדות, שבהנהלת השחיטה א"א[17] כלל שתהיה הכשרות מתנהגת כראוי. זאת הסיעה הקטנה פה. שהיא אוחזת כעת באגו"י[18], התאמצה לשם שיטת הפירוד שלה, לחלק את השחיטה בירושלים ואנחנו עמדנו בזה נגדם בכל עז. וה.מ. הנציב העליון הכיר בחוש ישרו הבריא. איך שאין שום יסוד מוסרי ודתי לכל שאיפתם זאת, ועל כן לא יצאה הריסה זו אל הפועל. והננו מקוים בע"ה[19], שכת"ר[20], וכל ישרי לב אשר עמו, יעמדו על הנקודה הזאת בכל תוקף, שלא תצא ח"ו[21] חורבה כללית, עי"ז[22] להריסות עניני הדת והיהדות, ולהריסות השלו'[23] והאחדות בכל קהילות ישראל השבות לבצרון, בארץ חמדה, שהננו כולנו חייבים להתאמץ, שהאחדות, וההתאגדות בכל ענינים הציבוריים וביחוד בעניני הדת היותר מפורסמים וקהליים תהי'[24] שוררת בחייהם ובמעמדם הציבורי, והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות.

בצפיית ישועה לאסירי התקוה, ולכל עם ד' הגוי כולו, והי'[25] זה שלו' כנה"ר[26] ונפש ידי"ע[27] דוש"ת[28] באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. האב"ד - האב בית דין
8. דעוב"י - דעיר ואם בישראל
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. ואגוד"י - ואגודת ישראל
15. בא"י - בארץ ישראל
16. לא"י - לארץ ישראל
17. א"א - אי אפשר
18. באגו"י - באגודת ישראל
19. בע"ה - בעזרת השם
20. שכת"ר - שכבוד תורתו
21. ח"ו - חס ושלום
22. עי"ז - על ידי זה
23. השלו' - השלום
24. תהי' - תהיה
25. והי' - והיה
26. כנה"ר - כנפשו הרמה
27. ידי"ע - ידידו עוז
28. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו